

ISSN 3083-5682 (Print)
ISSN 3083-5690 (Online)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Серія 5

Педагогічні науки:
реалії та перспективи

Випуск 102

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

ФАХОВЕ ВИДАННЯ

затверджене наказом Міністерства освіти і науки України № 886
від 02.07.2020 р. (додаток 4) (педагогічні науки, соціальна робота)

Періодичність – 6 разів на рік

Засновник – Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Рік заснування – 2004

У зв'язку зі зміною назви журналу було внесено відповідні зміни до Переліку наукових фахових видань України

(Наказ Міністерства освіти та науки України № 1543 від 20.12.2023 р. (додаток 8))

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення

Витяг з реєстру суб'єктів у сфері медіа-ресерантів Ідентифікатор медіа R30-01411 (рішення № 932 від 28.09.2023 р.)

Мова видання: українська, англійська, іспанська, італійська, німецька, польська, словацька, угорська, французька, чеська

**Науковий журнал включений до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)**

Офіційний сайт видання: www.chasopys.ps.npu.kiev.ua

Схвалено рішенням Вченої ради УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 6 від 19 грудня 2024 року)

Редакційна колегія:

Андрущенко В. П. – доктор філософських наук, професор, академік НАПН України (голова редакційної ради);
Торбін Г. М. – доктор фізико-математичних наук, професор (заступник голови редакційної ради); *Вернидуб Р. М.* – доктор філософських наук, професор; *Драпушко Р. Г.* – кандидат філософських наук, доцент; *Євтух В. Б.* – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України; *Корець М. С.* – доктор педагогічних наук, професор; *Мацько Л. І.* – доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України; *Панченко Л. М.* – кандидат філософських наук, професор; *Синьов В. М.* – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України; *Шут М. І.* – доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України.

Головний редактор серії:

Слабко В. М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри освіти дорослих, Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

Редакційна колегія серії:

Биковська О. В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри позашкільної освіти, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Борисов В. В.* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики навчання, Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія; *Гевко І. В.* – доктор педагогічних наук, професор, проректор із навчально-методичної роботи, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; *Захаріна Є. А.* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання, Класичний приватний університет; *Дем'яненко Н. М.* – доктор педагогічних наук, професор, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Кононенко А. Г.* – кандидат педагогічних наук, доцент, директор Дунайського фахового коледжу Національного університету «Одеська морська академія»; *Макаренко Л. Л.* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем і технологій, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Олефіренко Т. О.* – кандидат педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Савенкова Л. В.* – кандидат педагогічних наук, доцент, директор Наукової бібліотеки, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; *Смирнова І. М.* – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної роботи, Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія»; *Фаст О. Л.* – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор із науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради; *Хижна О. П.* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти (секція «Мистецтво») Мукачівського державного університету; *Занда Е. Рубене* – доктор педагогічних наук, професор, Латвійський університет (Латвія); *Андрушкевич Фабіан* – доктор педагогічних наук, професор, Опольський університет (Польща); *Конрад Яновський* – PhD, ректор, Економіко-гуманітарний університет у Варшаві (Польща); *Мудрецька Ірена* – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної освіти, Опольський університет (Польща).

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ

Н 34 **МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.** Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова. – Випуск 102. – Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2024. – 118 с.

УДК 37.013(006)

У статтях розглядаються результати теоретичних досліджень та експериментальної роботи з питань педагогічної науки; розкрито педагогічні, психологічні та соціальні аспекти, які зумовлюють актуалізацію поставленої проблеми й допоможуть її вирішувати на сучасному етапі розвитку освіти.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 3083-5682 (Print)
ISSN 3083-5690 (Online)

© Автори статей, 2024

© Редакційна рада і редакційна колегія серії, 2024

ISSN 3083-5682 (Print)
ISSN 3083-5690 (Online)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

NAUKOWYI CHASOPYS

DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY

Series 5

Pedagogical sciences:
reality and perspectives

Issue 102

UDC 37.013(006)
H 34

PROFESSIONAL EDITION
by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No 886
dated 02.07.2020 (annex 4) (*pedagogical sciences, social work*)
6 times a year

Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University
Year of establishment: 2004

In connection with the change of the name of the journal, corresponding changes were made to the List of Scientific and Professional Publications of Ukraine (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1543 of 12/20/2023 (Appendix 8))

Registration in the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting
Extract from the register of entities in the field of media registrants. Media identifier R30-01411
(decision No. 932 dated 09/28/2023)

Languages: Ukrainian, English, Spanish, Italian, German, Polish, Slovak, Hungarian, French, Czech

**The journal is included in the international scientometric database
Index Copernicus International (the Republic of Poland)**

Official web-site: www.chasopys.ps.npu.kiev.ua

*Approved by the Decision of Academic Council of Dragomanov Ukrainian State University
(Minutes No 6 December 19, 2024)*

Editorial board:

Andrushchenko V. P. – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Academician of NAES of Ukraine (Head of the Editorial Council); *Torbin H. M.* – Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor (Deputy Head of the Editorial Council); *Vernyduh R. M.* – Doctor of Philosophical Sciences, Professor; *Drapushko R. H.* – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor; *Yevtukh V. B.* – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine; *Korets M. S.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor; *Mat-sko L. I.* – Doctor of Philological Sciences, Professor, Academician of NAES of Ukraine; *Panchenko L. M.* – Candidate of Philosophical Sciences, Professor; *Synov V. M.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAES of Ukraine; *Shut M. I.* – Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Academician of NAES of Ukraine.

Chief editor of the series:

Slabko V. M. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Adult Education, Dragomanov Ukrainian State University.

Editorial board of the series:

Bykovska O. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Extracurricular Education, Dragomanov Ukrainian State University; *Borysov V. V.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Teaching Methods, Municipal Institution of Higher Education “Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy” of Zaporizhzhia Regional Council; *Hevko I. V.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice Rector for Teaching and Guiding, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University; *Zakharina E. A.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theoretical Foundations of Physical and Adaptive Education, Classical Private University; *Demianenko N. M.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Dragomanov Ukrainian State University; *Kononenko A. G.* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director of Danube Professional College of National University “Odessa Maritime Academy”; *Makarenko L. L.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Information Systems and Technologies, Dragomanov Ukrainian State University; *Olefrenko T. O.* – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Pedagogy, Dragomanov Ukrainian State University; *Savenkova L. V.* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director, Scientific Library of Dragomanov Ukrainian State University; *Smirnova I. M.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Director for Scientific and Pedagogical Work, Danube Institute of the National University “Odesa Maritime Academy”; *Fast O. L.* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for Research and Teaching and International Cooperation, Lutsk Pedagogical College of Volyn Regional Council; *Khyzhna O. P.* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Preschool and Special Education (Section “Art”), Mukachiv State University; *Zanda E. Rubene* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, University of Latvia (Latvia); *Andrushkevych Fabian* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Opole University (Poland); *Konrad Janowski* – PhD, Rector, University of Economics and Humanities in Warsaw (Poland); *Irena Mudretska* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Special Education, Opole University (Poland).

NAUKOVYI CHASOPYS DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY. *Series 5.*
H 34 *Pedagogical sciences: realias and perspectives.* Collection of research articles / the Ministry of Education and Science of Ukraine, Dragomanov Ukrainian State University. – Issue 102. – Kyiv : Publishing House “Helvetica”, 2024. – 118 p.

UDC 37.013(006)

The articles deal with the results of theoretical studies and experimental work on pedagogical science; the disclosure of pedagogical, psychological and social aspects that cause actualization of the problem and help it to be solved at the present stage of education development of education.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

ISSN 3083-5682 (Print)
ISSN 3083-5690 (Online)

© Authors of articles, 2024
© Editorial Board and Editorial Council, 2024

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються теоретичні засади лінгвокультурологічного підходу як категорії методики навчання іноземних мов та його лінгводидактичний потенціал, обґрунтовується нова міжкультурна парадигма, в основі якої лежить концепція формування мовної особистості, що відкриває можливості для пошуку нових оптимальних шляхів удосконалення вищої економічної освіти здобувачів. Аналізуючи ключові поняття, такі, як культура, лінгвокультурні одиниці та інші, автори приходять до висновку, що лінгвокультурологія є необхідною і невід'ємною частиною процесу навчання іноземних мов, яка підвищує ефективність розвитку загальних комунікативних навичок. Наголошується на тому, що вивчення культури іншої країни допомагає долати комунікативні бар'єри, толерантно ставитися до переконань і поглядів інших людей, чітко розуміти соціокультурні норми та основи міжкультурної професійної комунікації.

Підкреслюється важливість дотримання принципу культуровідповідності, згідно з яким викладачам іноземної мови при відборі лінгвокультурологічних матеріалів слід враховувати такі аспекти, як: визначення ціннісної значущості змісту матеріалів, якою мірою цей лінгвокультурологічний матеріал може слугувати мотиваційним фактором під час вивчення тієї чи іншої теми; доцільність використання конкретного відібраного соціокультурного матеріалу.

На прикладах предметного змісту конкретних навчальних дисциплін розглянуто провідні методи (метод дискусії, метод PRES-формули, «Сократів діалог», диспут, дебати, інтерв'ю, рольові й ділові ігри, метод ситуаційного навчання – кейс-стаді, методи «Займи позицію» та «Коло ідей»), прийоми та дидактичні засоби реалізації лінгвокультурологічного підходу на занятті з професійно-орієнтованої іноземної мови.

Ключові слова: дидактичні засоби, здобувач вищої економічної освіти, культура, лінгвокультурологічний підхід, методика навчання іноземних мов, теоретичні засади міжкультурного спілкування.

Загальна тенденція гуманітаризації та гуманізації освіти, що спостерігається в останні десятиліття, поставила питання про розгляд освіти в контексті культури. З посиленням ролі іноземних мов у житті сучасного суспільства зростає потреба у фахівцях, здатних ефективно здійснювати процес міжкультурної комунікації, що передбачає формування не тільки мовної, а й когнітивної свідомості здобувачів освіти. Актуальною тенденцією сьогодення, покликаною розв'язати проблему злагоди та взаєморозуміння між людьми, є полімовна та полікультурна освіта. У процесі такої освіти формується особистість, здатна не тільки зберегти свою культурну ідентичність, а й зрозуміти та прийняти цінності представників інших культур. Володіння однією або кількома іноземними мовами поряд зі знанням іншомовної культури фахівцем будь-якої галузі є найважливішим аспектом, необхідною умовою для побудови діалогу в міжкультурній комунікації в рамках своєї професійної діяльності. У галузі теорії навчання іноземної мови ця тенденція виявляється у визнанні того факту, що оволодіння іноземною мовою є, насамперед, долученням до іншої культури через новий соціокультурний зміст.

Однак, на сьогодні не існує достатньої кількості розроблених методик опанування аспекту іншомовної культури під час навчання іноземної мови здобувачів вищої економічної освіти, що передбачає їх залучення до іншомовної картини світу.

Мета – дослідити теоретичні засади та практичні шляхи реалізації лінгвокультурологічного підходу до навчання іноземних мов здобувачів вищої економічної освіти.

Аналізу різних аспектів долучення культури в процес викладання іноземної мови в останні десятиліття було присвячено дослідження Р. Вихованець, Т. В. Колбіної, В. Малахова, В. Пасинок, Е. Hall, S. Martinelli, Ju Zabesck та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7]. Ці науковці наголошують на важливості навчання іноземної мови як компоненту культури і визнають той факт, що настав новий етап розвитку проблематики, який відповідає як потребам навчального процесу, так і глибшому осмисленню питань взаємозв'язку мови та культури та її відображенню в практиці викладання мови. Більшість робіт з цієї тематики створено в рамках лінгвокраїнознавчого підходу до викладання мови та зосереджено головним чином на формуванні лексичних навичок на основі лінгвокраїнознавчих матеріалів, не ставлячи перед собою мети сформувати у здобувачів освіти цілісної картини іншомовної соціокультурної дійсності, що є неодмінною умовою успішності міжкультурного спілкування. Застосування лінгвокультурологічного підходу до навчання іноземних мов дає змогу, на нашу думку, вирішувати завдання формування когнітивної свідомості вторинної мовної особистості. Однак, цей підхід не набув у методичній літературі достатньо повного теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки.

Ідея реалізації лінгвокультурологічного підходу в освіті набула значного поширення в науковій літературі в 70-ті роки XX століття. Так, для науковців М. М. Бахтіна і В. С. Біблера культура – це зосередження всіх інших (соціальних, духовних, логічних, емоційних, моральних, естетичних) смислів людського буття. Діалог культур визначається як корінь і основа всіх інших понять людського буття, загальний принцип

розуміння. За думкою провідного американського культуролога С. Мартінеллі, «культура» є абстрактним терміном, тому з метою його розуміння ним запропонована модель айсберга, згідно з якою всі видимі ознаки культур, такі як архітектура, живопис, мистецтво становлять його видиму частину, а підводну, невидиму частину складає фундамент для зовнішніх ознак – цінності, принципи, естетика та ін. [6].

Тому й побудова процесу навчання іноземної мови має виходити на новий, більш якісний рівень. У межах вивчення іноземної мови студенти мають збагачувати свій іншомовний досвід знаннями про культурні особливості країни мови, що вивчається, співвивчаючи і порівнюючи їх з наявними знаннями про свою власну культуру.

Реалізація лінгвокультурологічного підходу в навчанні іноземної мови сприяє переходу від етноцентризму до діалогу культур через безпосереднє вивчення іноземної мови, іншомовної культури та культури рідного краю. Науковець Є. І. Пасов зауважує, що іноземна мова слугує засобом не тільки міжособистісного, а й міжнаціонального, міждержавного, міжнародного спілкування. Являючись зберігачем іншої культури, іноземна мова розкриває інший світ і робить людину двічі людиною, без неї неможливо виховати повагу до інших народів. Діалог культур, за його думки, є філософією взаємовідносин між культурами в сучасних полікультурних спільнотах. Так, науковець виділяє такі аспекти діалогу культур: соціологічний, що передбачає усвідомлення спільності, залежності однієї культури від іншої; соціокультурний, за якого кожна сторона спілкування набуває соціокультурного статусу суб'єкта; аксіологічний, що забезпечує розуміння цінностей чужої культури і повагу до них; психологічний, що означає взаєморозуміння, яке веде до координації, співпраці, до емоційного контакту.

Успішному встановленню діалогу культур сприяють такі умови, як знання певної системи фактів культури (сприйняття фактів культури, усвідомлення їхнього місця в культурі, зіставлення з фактами рідної культури, аналіз їхньої цінності, включення їх до системи своїх знань, дії відповідно до нових знань); досвід ставлення до фактів культури; уміння бачити спільні риси порівнюваних культур, дивитися на події, вчинки з позиції чужої культури, змінювати оцінки і самооцінки в результаті осягнення чужої культури, відмовлятися від стереотипів тощо.

Будучи провідною соціально-педагогічною метою вищої освіти, діалог культур як філософія і процес спілкування може бути досягнутий за допомогою вивчення іноземної мови. У мовній педагогіці навчання іноземної мови та культури на основі принципу діалогу культур і цивілізацій означає необхідність аналізу автентичного та частково автентичного лінгвокультурологічного матеріалу з метою його використання як дидактичного наповнення під час моделювання навчальних програм і навчально-методичних комплексів з іноземної мови за принципом розширення кола культур, що вивчаються; орієнтування на розвиток у здобувачів вищої освіти загальнопланетарного мислення; формування таких важливих якостей, як культурна неупередженість, емпатія, толерантність, готовність до спілкування в інокультурному середовищі, мовленнєвий і соціокультурний такт тощо; створення методичних моделей, що сприяють формуванню білінгвальної соціокультурної компетенції, що включає усвідомлення кожним здобувачем освіти себе як культурно-історичного суб'єкта, який є представником і носієм одночасно декількох типів культур; – контрастивно-зіставне співвивчення рідної та досліджуваної культури в контексті їх безпосереднього й опосередкованого історико-культурного взаємовпливу; створення соціально-педагогічних і методичних умов для підготовки учнів до виконання ролі суб'єкта діалогу культур або культурного посередника в ситуаціях міжкультурного спілкування [2].

Дидактична сутність лінгвокультурологічного підходу полягає у визначенні цілей, завдань, змісту, способів і форм реалізації цього підходу в процесі навчання іноземної мови. Основною метою навчання іноземної мови здобувачів вищої освіти є формування їхньої особистості як суб'єкта діалогу культур. Для реалізації цієї мети студенти мають бути здатні: розуміти, що кожна культура має право на існування і може бути оцінена тільки з позиції її власних цінностей і норм; усвідомлювати себе як полікультурних суб'єктів, що належать одночасно до цілої низки типів і видів культур; визначати своє місце в спектрі культур, бачити й усвідомлювати свою роль, значущість і функцію у глобальних загальнолюдських процесах; ставити себе на місце інших, виявляти ініціативу на встановлення та підтримку міжкультурного контакту в душі миру в контексті діалогу культур; виступати як культурно-історичні суб'єкти рідної країни, регіону, області, міста тощо; брати активну посильну участь у діях проти культурної нерівності, культурної дискримінації, культурного вандалізму та культурної агресії.

Крім того, реалізація лінгвокультурологічного підходу в навчанні іноземної мови може допомогти здобувачам вищої економічної освіти актуалізувати у своїй свідомості установки на реалізацію міжкультурної професійної комунікації: здатність розпізнавати подібності та відмінності двох культур; володіння необхідними фоновими знаннями для розуміння досліджуваної культури, а також стратегіями набуття і застосування таких знань в професійно орієнтованих ситуаціях; здатність до самостійного осмислення одержуваних фонових знань для їх адаптації до потреб міжкультурного спілкування в конкретних професійних ситуаціях; критичний підхід до інтерпретації особливостей поведінки носіїв іншої культури; уміння інтерпретувати ситуативно зумовлений характер поведінки представників іншої культури, зміст текстів різних типів, твори мистецтва та медійну інформацію іншої культурної спільноти.

Лінгвокультурологічний підхід сприяє формуванню цілісних уявлень, допомагає уникати стереотипів та узагальнень. Співвивчення культури країни рідної та іноземної мови дає можливість здобувачам вищої

економічної освіти розширити рамки свого соціокультурного простору і сприяє формуванню загальнопланетарного мислення – усвідомлення себе як культурно-історичних суб'єктів. Тому під час реалізації лінгвокультурологічного підходу в навчанні іноземної мови здобувачів вищої економічної освіти особливої актуальності набуває принцип культуровідповідності. Згідно з принципом культуровідповідності викладачам іноземної мови при відборі лінгвокультурологічних матеріалів слід враховувати такі аспекти, як: визначення ціннісного сенсу і ціннісної значущості матеріалів, тобто матеріали мають сприяти формуванню реальних уявлень про інокультурну дійсність та збагачувальний взаємовплив культур; визначення, якою мірою цей лінгвокультурологічний матеріал може слугувати мотиваційним фактором під час вивчення тієї чи іншої теми; доцільність використання конкретного відібраного лінгвокультурологічного матеріалу в конкретній групі студентів з урахуванням їхніх вікових та інтелектуальних можливостей.

Окрім орієнтації на принцип культуровідповідності важливим під час реалізації лінгвокультурологічного підходу є також відбір найбільш ефективних методів та прийомів. Оскільки навчання іноземних мов носить комунікативний характер, провідними методами, на нашу думку, є метод дискусій, метод PRES-формули, «Сократів діалог», диспут, дебати, інтерв'ю, рольові й ділові ігри, метод ситуаційного навчання – кейс-стаді. методи «Займи позицію» та «Коло ідей». Розглянемо більш детально окремі методи.

Так, у PRES-формулі (від англ. Position – Reason – Example – Summary) запрограмований алгоритм логічно послідовних дій: позиція (думка) – обґрунтування – приклад – висновок (наслідок). Такий метод формує навички ефективної професійної комунікації, передусім уміння коротко виступати (1–2 хв.), коли час на дискусію обмежений. Використання методу «Займи позицію» на заняттях допоможе студентам з'ясувати, які думки і позиції можуть існувати щодо спірного питання. Кожен учасник гри може виразити свою думку, висловити позицію з використанням найбільш переконливих аргументів. Учасники мають право в будь-який час перейти на іншу позицію та оцінити висловлювання інших студентів. Застосування методу «Коло ідей» передбачає роботу в малих групах. При цьому кожній групі надається до обговорення один аспект дискусійного питання. Після висловлення групами всіх ідей з вирішення проблеми вона розглядається в цілому всіма учасниками.

Проаналізуємо шляхи реалізації лінгвокультурологічного підходу до навчання іноземних мов здобувачів вищої економічної освіти в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця. Поєднання соціокультурної інформації з опануванням іноземної мови здійснюється через предметний зміст таких навчальних дисциплін, як «Друга іноземна мова: початковий рівень», «Поглиблене вивчення іноземної мови за фахом», «Ділове спілкування іноземною мовою».

Так, робоча програма навчальної дисципліни «Друга іноземна мова: початковий рівень» (другий та третій роки навчання бакалаврського рівня вищої освіти) передбачає у змістовому модулі 1 «Міжкультурна повсякденна комунікація» набуття студентами комунікативної компетентності іноземною мовою за тематикою: «Сутність культурних цінностей та їх місце в міжкультурній комунікації», «Засади успішної міжкультурної комунікації», що охоплює комплекс тренувальних завдань та вправ, зокрема, розгляд стереотипів, кліше, табуованих тем, а також невербальних засобів міжкультурної комунікації.

Змістом навчальної дисципліни «Поглиблене вивчення іноземної мови за фахом» (другий рік навчання бакалаврського рівня вищої освіти) передбачено застосування лінгвокультурологічного підходу під час опанування теми «Створення та функціонування підприємства». Доцільним при цьому є не тільки ознайомлення здобувачів вищої освіти з організаційно-правовими формами господарювання в країнах, мова яких вивчається, визначення переваг та недоліків кожної з них, але й проведення під час дискусій їх порівняльного аналізу з організаційно-правовими формами підприємств в Україні. Наступним прикладом залучення лінгвокультурнокультурної інформації є робота над лексичним матеріалом теми 9 «Просування товарів і послуг на ринок. Характеристика, види і засоби реклами». На занятті з іноземної мови студентам пропонується з метою подальшого аналізу огляд відео рекламних роликів товарів всесвітньо відомих торговельних марок, надається завдання знайти рекламу відповідних товарів в рідній країні та визначити спільні риси та відмінності. Окрім цього, за доцільне вважаємо також застосування методу brainstorming з метою збору ідей щодо особливостей організації та проведення міжнародних рекламних кампаній та можливих проблем та невдач, що можуть виникати при просуванні товарів на іноземних ринках,

Лінгвокультурологічний підхід до навчання іноземної мови може бути реалізований також через предметний зміст навчальної дисципліни «Ділове спілкування іноземною мовою» (третій рік навчання бакалаврського рівня вищої освіти). Так, в темі 1 «Процес підбору, відбору та запровадження на посаду персоналу організації. Наймання персоналу і його види» студентам пропонується самостійний пошук в інтернеті на сайтах підприємств та бірж праці країн, мови яких вивчаються, вакантних посад на майбутню професію, представлення кваліфікаційних вимог до претендентів на відповідну посаду, написання резюме, автобіографії, робота з каталогом питань до претендента та роботодавця, аналіз помилок під час співбесіди з роботодавцем та подальша симуляція професійної ситуації «Працевлаштування». В процесі з роботою над темою 4 «Формування і просування корпоративної культури в організації» здобувачам вищої економічної освіти на прикладах відомих іноземних підприємств пропонується лінгвокультурологічний матеріал щодо основ формування та зміцнення корпоративної культури, засвоєння аспектів «професійна етика та діловий етикет». З метою розвитку комунікабельності здобувачів вищої освіти і їхніх вмінь дотримуватися правил етикету у діловому міжкультурному спілкуванні пропонується рольова гра «Діловий комплімент».

Окрім представлених тем, слід зазначити, що застосування лінгвокультурологічного підходу має носити не епізодичний, а постійний характер, що може знаходити своє вираження у вивченні фразеологізмів, скоромовок, прислів'їв, афоризмів, визначенні лакун тощо.

Вищевикладене засвідчує, що застосування лінгвокультурологічного підходу до навчання іноземних мов здобувачів вищої економічної освіти сприятиме ефективнішій професійній підготовці майбутніх фахівців економічної галузі та набуттю ними компетентності успішно здійснювати міжкультурну професійну комунікацію.

Використана література:

1. Вихованець І. Р. Мова і культура. Київ : Наукова думка, 1986. 184 с.
2. Колбіна Т. В. Формування міжкультурної комунікації майбутніх економістів : теоретико-методологічний аспект : монографія. Харків : ВД Інжек, 2008. 392 с.
3. Малахов В. Етика спілкування: навч. посіб. Київ : Либідь, 2006. 400 с.
4. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення : навч. посіб. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 228 с.
5. Hall E. T. Verborgene Signale. Studien zur internationalen Kommunikation. Über den Umgang mit Franzosen. Hamburg : Gruner+Jahr, 1984. 134 p.
6. Martinelli S., Taylor M. Intercultural Learning. T-kit. Strasbourg : Council of Europe and European Commission, 2000. 106 p.
7. Zabeck Ju. Berufserziehung im Zeichen der Globalisierung und des Shareholder Value. Paderborn : Eusl, 2001. 156 p.

References:

1. Vykhovanets I. R. (1986). Mova i kultura [Language and Culture]. Kyiv : Naukova dumka. 184 s. [in Ukrainian].
2. Kolbina T. V. (2008). Formuvannya mizhkulturnoi komunikatsii maibutnikh ekonomistiv : teoretyko-metodologichniy aspekt [Formation of Intercultural Communication of Future Economists : Theoretical and Methodological Aspect]. Kharkiv : VD Inzhhek. 392 s. [in Ukrainian].
3. Malakhov V. (2006). Etyka spilkuvannya [Ethics of communication]. Kyiv : Lybid. 400 s. [in Ukrainian].
4. Pasynok V. G. (2011). Osnovy kultury movlennia : navch. posib. [Fundamentals of speech culture : a textbook]. Kharkiv : KhNU imeni V. N. Karasina. 228 s. [in Ukrainian].
5. Hall E. T. (1984). Verborgene Signale. Studien zur internationalen Kommunikation. Über den Umgang mit Franzosen. Hamburg : Gruner+Jahr. 134 p.
6. Martinelli S., Taylor M. (2000). Intercultural Learning. T-kit. Strasbourg : Council of Europe and European Commission. 106 p.
7. Zabeck Ju. (2001). Berufserziehung im Zeichen der Globalisierung und des Shareholder Value. Paderborn : Eusl. 156 p.

Bezugla I., Tsykina D. Linguocultural approach to the foreign language teaching of higher economic education students

The article examines theoretical basics of linguocultural approach as a category of methods of foreign language teaching and their linguistic and didactic potential, substantiated the new intercultural paradigm, which is based on the concept of forming the language personality, which opens up opportunities to search for new optimal ways of improving professional economic education of students. Analyzing the key notions such as culture, linguocultural units and others, the authors come to conclusion that linguoculture is essential and integral part of the process of teaching, which enhances the efficiency of developing general communicative skills. It is emphasised that learning the culture of another country helps to overcome communicative barriers, be tolerant towards the beliefs and attitudes of other people, and understand clearly the socio-cultural norms and foundations of intercultural professional communication.

The importance of observing the principle of cultural relevance is emphasised, according to which foreign language teachers should take into account such aspects as: determining the value of the content of the materials, the extent to which this linguistic and cultural material can serve as a motivational factor in the study of a particular topic; the expediency of using a specific selected socio-cultural material.

The leading methods (discussion method, PRES-formula method, Socratic dialogue, debate, interviews, role-playing and business games, case study method, 'Take a stand' and 'Circle of ideas' methods), techniques and didactic means of implementing the linguocultural approach in the ESP classroom are considered on the examples of the subject content of specific disciplines.

Key words: culture, didactic means, higher economic education student, linguocultural approach, methodology of teaching of foreign languages, theoretical fundamentals of intercultural communication.

UDC 374.091.214

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.02>

Bykovska O., Bykovskiy T., Makarenko L.

THE EDUCATION CONTENT OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

The article considers the issue of the content of students' education in institutions of extracurricular education. It is the content of education that ensures the formation of personal competencies, improving the quality and accessibility of extracurricular education in the process of education, upbringing, development and socialization of students.

The interpretation of the concept of «content of education» is formulated, which is defined as a holistic process of assimilation of the experience of previous generations, which is enriched and transmitted to subsequent generations; a variable historical category.

It is indicated that the content of extracurricular education is a scientifically substantiated system of didactically and methodically designed extracurricular education material for various profiles and levels of education.

Particular attention is paid to the main provisions regarding the formation of the content of extracurricular education, in particular: purposefulness; universal human values; scientificity; multiculturalism; integration; unity of the content and procedural aspects of education; implementation of a competency-based approach; consistency; nature-conformity; quality and accessibility of the content of education.

It is noted that the key regulatory document that determines the structure and outlines the list and scope of areas of extracurricular education with the distribution of the number of hours of weekly and annual workload is the curriculum. In accordance with it, the work of circles, sections, studios and other creative associations is planned for the academic year. The curriculum is also used to develop educational programs.

The structure and components of the curriculum, the features of the organization and the basic norms for studying the program material are described. The age groups and the number of students for whom the program is designed are indicated. The main forms and methods of conducting classes are presented.

It is proved that the content of education is the basis for the development of forms, methods and means of extracurricular education, modern organization of the educational process in institutions of extracurricular education.

Key words: content of education, extracurricular education, institution of extracurricular education, educational process.

(статтю подано мовою оригіналу)

Nowadays, out-of-school education as a component of the education system plays an important role in the development of an individual, community, state and society. Content takes an essential place in the implementation of out-of-school education and the activities of out-of-school education institutions. This is due to the fact that, first of all, it is the content of out-of-school education that is to ensure the competence of the individual, improve the quality and accessibility of out-of-school education in the process of training, education, development and socialization of learners in out-of-school education institutions.

The state policy in the field of out-of-school education is defined in the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine «On Education», «On Out-of-School Education», «On Childhood Protection», etc.

Conceptual ideas and views on the development of out-of-school education are presented in the National Doctrine of Education Development, the Strategy for the Development of Out-of-School Education, the Concept of Out-of-School Education under Martial Law, etc.

A significant contribution to the development of the theoretical basis of modern out-of-school education and its content was made by the scientific works of scholars, including: I. Bekh, V. Bereka, O. Bykovska, T. Bykovskiy, Y. Bykovskiy, O. Yegorova, L. Kovbasenko, M. Kosylo, O. Lytovchenko, I. Melnykova, H. Pustovit, O. Semenov, T. Sushchenko, L. Sushchenko, T. Tsvirova, and others.

Meanwhile the problem of the out-of-school education content requires constant improvement due to the arising challenges. Accordingly, the issue of content remains relevant for both pedagogical theory and practice.

It is especially important to define, select and shape the content of out-of-school education.

It is well known that the content of education is a holistic process of assimilating the experience of previous generations, which is enriched and passed on to the next generations. The content of education is a constantly changing historical category.

At each stage of the society evolution, the content of education is brought in line with social, economic and political conditions, the result of which is reflected in the regulatory acts of state authorities, local governments, and out-of-school education institutions.

The content of education is structured and implemented into a system of clubs, academic disciplines, subjects, courses. It is presented in the relevant curricula, programs, textbooks, manuals, teaching materials, didactic aids, etc. (fig. 1).

Thus, the out-of-school education content is a scientifically based system of didactically and methodologically designed out-of-school education material for different profiles and levels of education.

The analysis of a large number of domestic and foreign sources allows us to identify the main provisions for the formation of the out-of-school education content, including: purposefulness, human values, scientificity, multiculturalism, integrative nature, unity of the content and learning procedure, implementation of the competency-based approach, consistency, naturalness, quality and accessibility of the education content.

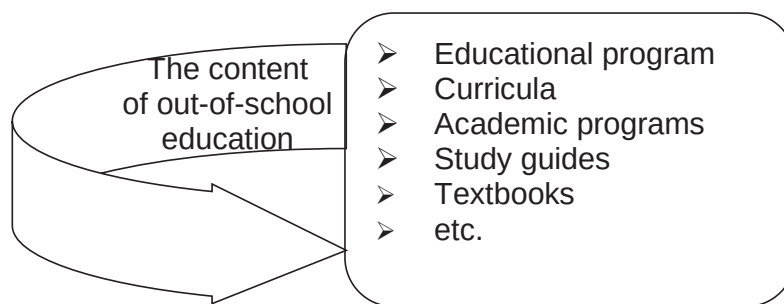

Fig. 1. The structure of the out-of-school education content in terms of the educational and methodological complex

Let us consider them in more detail.

1. Purposefulness.

The leading role in determining the content of education belongs to the goals and objectives set for education by the society. Thus, the purpose for out-of-school education is defined and specified in Article 14 of the Law of Ukraine «On Education»: «The purpose for out-of-school education is to develop the abilities of children and youth in the field of education, science, culture, physical culture and sports, technical and other spheres of creativity, to acquire primary professional knowledge, skills and abilities necessary for the socialization of children, their further self-realization and/or professional activity.»

2. Universal human values.

The provision promotes the correspondence between the content and the modern needs and capabilities of the individual; the priority of universal values of human health and free development.

3. Scientificity.

The Law of Ukraine «On Education» emphasizes the scientific and secular nature of education.

This stipulates that the content of education should only include the sustainable scientific facts and theoretical positions; materials corresponding to the current stage of development of science and its possible achievements; and clear conclusions on the development of nature and society. Accordingly, each topic under study should highlight relevant worldview, moral, aesthetic, and environmental ideas.

4. Multiculturalism.

It consists of a combination of humanitarian, natural, mathematical and career guidance components, classical heritage and modern achievements of scientific thought, and ensuring an organic connection with national history, culture and traditions.

5. Integrative nature.

It means focusing on integrative courses, searching for new approaches to structuring knowledge as a means of holistic understanding and cognition of the world.

6. Unity of content and process aspects of learning.

When forming and structuring the content of educational material, cognitive and practical transformative activities are required. In this regard, learning is not only a way of acquiring knowledge, but also a means of equipping students with methods of gaining new knowledge, independent acquisition of skills.

7. Implementation of the competency-based approach.

The conceptual idea of the learning content development in the modern context is the formation of a competent personality, which involves the acquisition of cognitive, practical, creative and social competencies.

These competencies are the basis for the implementation of the competence-based approach in out-of-school education and are the structural elements of the learning content for the learners in out-of-school education.

8. Consistency.

It consists in content planning that develops in an upward direction, where each new task builds on and follows from the previous one.

9. Naturalness.

Relevance of the education content to the learners' age and level of training. The quality of education is often reduced if learners have to learn highly overloaded or theoretically complicated material. At the same time, if the material is too easy, knowledge and skills, and cognitive powers, grow slowly, unproportionally to the learners' capabilities.

10. Quality and accessibility of the education content.

It is determined by the structure of curricula and programs, the way scientific knowledge is presented in educational publications, as well as the order of introduction and the optimal number of scientific concepts and terms to be learned.

It should be noted that, according to Article 16 of the Law of Ukraine «On Out-of-School Education», «the sole set of educational components planned and organized by an out-of-school education institution for the achievement of learning outcomes (acquisition of competencies) by learners, attendees, and trainees» is an educational program.

Herewith, «an educational program contains requirements for attendees, learners, trainees who can start studying under this program; a list of educational components and their logical sequence; the total amount of academic load and expected learning outcomes of education applicants».

It is worth noting that the main regulatory document that defines the structure and outlines the list and scope of out-of-school education areas with the distribution of the number of hours of weekly and annual workload is the curriculum. According to the curriculum, an out-of-school education establishment plans the work of clubs, sections, studios and other creative associations in accordance with their classification by levels for the academic year.

It has been found that the curriculum is used to determine the list of clubs and to develop academic programs.

Thus, the next document reflecting the content of education is the academic program, which we consider to be an educational publication that defines the content, scope, and procedure for studying and teaching a particular discipline, course, and work of a club.

It is established that the content of the program should correspond to the specialization of the club, modern requirements for the educational process and be unified, i.e., organized into a certain form, system.

At the same time, every academic program must ensure accessibility and proper quality of out-of-school education;

- the possibility of the out-of-school education content modernization;
- sufficiency of theoretical explanations and empirical data in the educational material, specificity and expediency of the scientific concepts introduction, generally accepted terminology and symbols, disclosure of scientific provisions in accordance with the achievements of modern science;
- compliance of the volume of educational material to the norms of workload and the number of class hours;
- focus of the educational material on the development of cognitive and creative abilities of learners, trainees, and attendees;
- consideration of the possibilities and expediency of using computer technology, other teaching aids, standard equipment, illustrative material, etc;
- use of knowledge gained by learners under the academic program of general education institutions in the main and related subjects;
- use of interdisciplinary connections.

It is determined that the structure of the academic program should include the following components: explanatory note, thematic plan, program content, projected result, bibliography, and an indicative list of equipment for organizing classes.

Thus, the explanatory note of the program reveals the educational concept of the course (club, discipline, subject), its goals and objectives.

It provides a brief description of the structure and individual components of the program, peculiarities of organization and the basic norms of the program material learning. The age groups and number of learners for whom the program is designed are indicated. The main forms and methods of conducting classes are presented.

Thus, the presented learning content is the basis for the development of forms, methods and means of out-of-school education, the up-to-date educational process organization in out-of-school educational institutions.

Bibliography:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
2. Биковська О. В. Позашкільна освіта : теоретико-методичні основи : монографія. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2008. 336 с.
3. Биковська О. В., Биковський Т. В. Основні положення підготовки майбутніх педагогів позашкільної освіти за освітньою програмою "Позашкільна освіта" першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки в Україні. *Pedagogika Przeszkolna i Wczesnoszkolna*. Vol. 12. № 1 (24). 2024. Р. 41-52.
4. Биковська О. Стратегія позашкільної освіти в умовах сучасних викликів. *Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу : збірн. матер. міжнародного форуму*. Київ, 16 лютого 2023. С. 15-17. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/39217>
5. Биковська О., Єгорова О. Позашкільна освіта : міжнародний досвід і кращі практики громадянського виховання дітей і молоді : монографія. Суми, Університетська книга, 2017. 176 с.
6. Биковський Т. В. Методика навчання інформаційних технологій у позашкільних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2011. 198 с.
7. Биковський Я. Т. Педагогічні умови діяльності гуртків закладів позашкільної освіти : монографія. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2020. 148 с. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/32293>
8. Життєва компетентність особистості : від теорії до практики : наук.-метод. посібник / за ред. І. Г. Єрмакова. Запоріжжя : ЦентрІон, 2005. 640 с.
9. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
10. Закон України «Про позашкільну освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
11. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
12. Концепція позашкільної освіти в умовах воєнного стану. URL : <https://pou.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/Kontsepsiya-pozashkilnoyi-osvity-v-umovah-voyennogo-stanu-2024>.
13. Позашкільна освіта в Україні : навч. посіб. / за ред. О. В. Биковської. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2006. 224 с.
14. Стратегія розвитку позашкільної освіти. Вид. 2-ге перер. і доповн. / за ред. проф. О. В. Биковської. ІВЦ АЛКОН, 2021. 117 с. URL : <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/10888/Bykowska>
15. Сущенко Т. Позашкільна педагогіка : теорія, історія практика : наук.-метод. посібник. Київ : МАН, 2011. 299 с.

References:

1. Beh I. D. (2008). Vihovannya osobistosti [Personality development] : pidruch. dlya stud. vish. navch. zakl. Kiyiv : Libid. 848 s. [in Ukrainian].
2. Bikovska O. V. (2008). Pozashkilna osvita : teoretiko-metodichni osnovi [Extracurricular education : theoretical and methodological foundations] : monografiya. Kiyiv : IVC ALKON. 336 s. [in Ukrainian].
3. Bikovska O. V., Bikovskij T. V. (2024). Osnovni polozhennya pidgotovki majbutnih pedagogiv pozashkilnoyi osviti za osvitnoyu programoyu «Pozashkilna osvita» pershogo (bakalavrskogo) rivnya zi specialnosti 011 Osvitni, pedagogichni nauki v Ukraini [Basic provisions for training future teachers of extracurricular education under the educational program "Extracurricular Education" of the first (bachelor's) level in the specialty 011 Educational and pedagogical sciences in Ukraine]. *Pedagogika Przeszkolna i Wczesnoszkolna*. Vol. 12. № 1 (24). S. 41-52 [in Ukrainian].
4. Bikovska O. (2023). Strategiya pozashkilnoyi osviti v umovakh suchasniy viklikiv [Strategy of extracurricular education in the face of modern challenges]. *Modernizatsiya pedagogichnoyi osviti u globalnomu vimiri bezpeki socialno-turbulentnogo svitu* : zbirn. mater. mizhnarodnogo forumu. Kiyiv, 16 lyutogo. S. 15-17. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/39217> [in Ukrainian].
5. Bikovska O., Yegorova O. (2017). Pozashkilna osvita : mizhnarodnij dosvid i krashi praktiki gromadyanskogo vihovannya ditej i molodi [Out-of-school education : international experience and best practices in civic education of children and youth] : monografiya. Sumi, Universitetska kniga. 176 s. [in Ukrainian].
6. Bikovskij T. V. (2011). Metodika navchannya informacijnih tehnologij u pozashkilnih navchalnih zakladah [Methodology of teaching information technologies in extracurricular educational institutions] : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.02. Kiyiv. 198 s. [in Ukrainian].
7. Bikovskij Ya. T. (2020). Pedagogichni umovi diyalnosti gurtkiv zakladiv pozashkilnoyi osviti [Pedagogical conditions for the activities of clubs in after-school education institutions] : monografiya. Kiyiv : IVC ALKON. 148 s. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/32293> [in Ukrainian].
8. Zhittyeva kompetentnist osobistosti : vid teorii do praktiki [Life competence of the individual : from theory to practice], (2005) : nauk.-metod. Posibnik / za red. I. G. Yermakova. Zaporizhzhya : Centrion. 640 s. [in Ukrainian].
9. Zakon Ukraini «Pro osvit» [Law of Ukraine "On Education"]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
10. Zakon Ukraini «Pro pozashkilnu osvitu» [Law of Ukraine "On Extracurricular Education"]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> [in Ukrainian].
11. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> [in Ukrainian].
12. Kontseptsiiia pozashkilnoi osviti v umovakh voiennoho stanu [The concept of extracurricular education under martial law]. URL: <https://pou.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/Kontseptsiya-pozashkilnoyi-osvity-v-umovah-voyennogo-stanu-2024> [in Ukrainian].
13. Pozashkilna osvita v Ukraini [Out-of-school education in Ukraine]. (2006) : navch. posib. / za red. O. V. Bikovskoyi. Kiyiv : IVC ALKON. 224 s. [in Ukrainian].
14. Stratehiia rozvytku pozashkilnoi osviti [Strategy for the development of extracurricular education]. (2021). Vid. 2-ge perer. i dopovn. / za red. prof. O. V. Bikovskoyi. IVC ALKON. 117 s. URL : <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/10888/Bykowska> [in Ukrainian].
16. Sushenko T. (2011). Pozashkilna pedagogika : teoriya, istoriya praktika [Extracurricular pedagogy : theory, history, practice] : nauk.-metod. posibnik. Kiyiv : MAN. 299 s. [in Ukrainian].

Биковська О. В., Биковський Т. В., Макаренко Л. Л. Зміст навчання учнів у закладах позашкільної освіти.

У статті розглянуто питання змісту навчання учнів у закладах позашкільної освіти. Саме зміст навчання забезпечує формування компетентностей особистості, підвищення якості й доступності позашкільної освіти в процесі навчання, виховання, розвитку і соціалізації здобувачів освіти.

Сформульовано тлумачення поняття «зміст навчання», що визначено як цілісний процес засвоєння досвіду попередніх поколінь, який збагачується і передається наступним поколінням; змінна історична категорія.

Вказано, що зміст позашкільної освіти – це науково обґрунтована система дидактично й методично оформленого матеріалу позашкільної освіти для різних профілів і ступенів навчання.

Особливу увагу акцентовано на основних положеннях щодо формування змісту позашкільної освіти, зокрема: цілеспрямованість; загальнолюдські цінності; науковість; полікультурність; інтегрованість; єдність змістового та процесуального аспектів навчання; реалізація компетентнісного підходу; послідовність; природа відповідність; якість і доступність змісту освіти.

Зазначено, що ключовим нормативним документом, який визначає структуру й окреслює перелік і обсяг напрямів позашкільної освіти з розподілом кількості годин тижневого та річного навантаження, є навчальний план. Відповідно до нього планується робота гуртків, секцій, студій та інших творчих об'єднань на навчальний рік. Також навчальний план використовується для розробки навчальних програм.

Описано структуру і компоненти навчальної програми, особливості організації та основні норми вивчення програмного матеріалу. Вказано вікові групи та кількість учнів, для яких розрахована програма. Представлено основні форми та методи проведення занять.

Доведено, що зміст навчання є основою для розробки форм, методів і засобів позашкільної освіти, сучасної організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти.

Ключові слова: зміст навчання, позашкільна освіта, заклад позашкільної освіти, освітній процес.

УДК 378-372.8

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.03>

Булгару Н. Б., Дякун К. О.

МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБОМ РІЗНОРІВНЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВЕБКВЕСТ

У статті розглядається вебквест як формування інформаційно-аналітичної компетенції студентів. Наводиться класифікація різнорівневих вебквестів, в основі якої лежать ступінь самостійності та активності студентів та інформаційно-аналітичні вміння при виконанні вебквесту. Обґрунтовано методику застосування різнорівневих вебквестів з метою підвищення ефективності їх використання у процесі формування інформаційно-аналітичної компетенції студентів. Звертається увага, що застосування вебквест технологій в освітньому процесі дозволить мотивувати студентів на занятті та підвищити рівень володіння іноземною мовою. Як відомо, мотивація пізнавальної діяльності студентів є однією з педагогічних умов для формування іноземної комунікативної компетенції. Зроблено спробу проаналізувати, наскільки високою є ефективність навчальних інтернет-ресурсів, зокрема, технології вебквест, у її формуванні та розвитку. Структура вебквесту передбачає як індивідуальну роботу, і командну, коли інтерактивна форма навчання найбільше відповідають особистісно-орієнтованому підходу. У зв'язку з цим технологія вебквест сприяє розвитку мотивації до навчання, яка полягає не лише у зацікавленості студентів у пошуку потрібної їм інформації, а й у їхній готовності самостійно виконати поставлене завдання. Отже, студенти розвивають цим свої здібності до самостійної діяльності, що сприяє перетворенню отриманої інформації на більш обдумане розуміння. Таким чином, інтеграція технології вебквест у навчальний процес вирішує одне з ключових завдань сучасної освіти – збільшення обсягу позааудиторної самостійної роботи студентів, за рахунок якої процес метапізнання формує процес саморегуляції особистості, у зв'язку з чим самостійна робота набуває характеру керованості з боку самого учня. Її ефективність у процесі обумовлюється організаційно-педагогічним супроводом, спрямованим на максимальну реалізацію завдань, поставлених викладачем кожному з етапів вебквесту.

Ключові слова: викладання іноземної мови, вебквест, інтернет-технології.

Зміни, що відбуваються в суспільстві, багато в чому пов'язуються зі зміною ролі інформації у світі. Перехід на новий щабель розвитку суспільства, а саме формування інформаційного суспільства, безпосередньо впливає на всі сфери життєдіяльності людини, зокрема на сферу освіти. Очевидно, що сучасний фахівець повинен мати високий рівень інтелектуального розвитку, вміти орієнтуватися в сучасних інформаційних потоках і мати здатність до самоосвіти і розвитку протягом усього життя. У зв'язку з цим особливо актуальним завданням стає орієнтація процесу навчання формування інформаційно-аналітичних умінь учнів – умінь, що дозволяють якісно здійснювати пошук, аналіз, критичну оцінку, переробку інформації та контроль над власною пізнавальною діяльністю.

Розглянемо вебквест як з інноваційних технологій навчання іноземної мови. Творці даної технології, американські вчені Д. Додж і Т. Марч, визначили квест як дослідницький вид діяльності, який дозволяє тим, хто навчається, отримати нові знання і розширити розуміння досліджуваного питання [4, 6]. В останні десятиліття вебквест як одна з сучасних інтернет-технологій, завдяки своїй універсальності, набуває все більшого поширення у сфері викладання різних дисциплін на різних етапах навчання. В останні роки з'являється все більше досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, які описують можливості використання технології вебквесту у викладанні іноземної мови [2–6].

У дослідженнях щодо застосування вебквестів у навчанні іноземною мовою відзначається їх роль у формуванні соціокультурної компетенції, іноземної комунікативної компетенції, а також у розвитку критичного мислення та формуванні інформаційно-аналітичних умінь. В останні роки технології вебквесту застосовуються як при навчанні окремих видів мовної діяльності, зокрема, говорінню [8], письму [6], так і в процесі формування конкретних мовних умінь та навичок, наприклад, вимовних [5]. Н. Путіканон пропонує використовувати вебквести для розвитку критичного мислення при навчанні читання англійською мовою [7].

Формування професійних компетенцій, зокрема й ІКТ-компетентності, має будуватися на зміні організації навчального заняття та включенні спеціально організованої діяльності студентів до освітнього процесу. Таку спеціально організовану діяльність ефективно організовувати з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Вони є джерелом навчальної інформації, керують пізнавальною діяльністю учнів, контролюють результати навчання, містять вказівки на додаткову літературу при труднощі чи необхідності розширення знань, розвивають творчі здібності, пізнавальний інтерес і позитивні мотиви освітнього процесу, дозволяють вибудовувати індивідуальний підхід до навчання кожного студента.

Ще одним важливим фактором успішного впровадження ІКТ в освіту став зростаючий рівень технічного оснащення освітніх організацій України. У зв'язку з цим кожен молодий педагог, зі студентської лави, повинен готуватися до використання ІКТ для організації освітнього процесу в рамках свого профілю, організації взаємодії з учнями та їхніми батьками у вигляді соціальних мереж, а також для організації власної самоосвіти. Однак, як показує практика, далеко не всі вчителі та викладачі з радістю та оптимізмом приймають це

явище та ставляться до засобів інтернет-технологій із недовірою. Причиною тому, на нашу думку, є неповна поінформованість, а найчастіше і незнання принципів роботи та багатства можливостей, які надають інформаційні технології в освіті нині. Недовіра супроводжується ще й особистим страхом вчителів-практиків перед освоєнням і реалізацією ІКТ, або небажанням змінювати традиційний метод своєї роботи.

Як відомо, сучасний рівень комп'ютерних та телекомунікаційних технологій відкриває нові можливості для розвитку адекватних засобів навчання іншомовній культурі в організованому навчанні іноземних мов поза мовним середовищем. Відповідність критеріям конкурентоспроможності та різноманітності послуг, що надаються, потребує змін у змісті навчання. Таким чином, передбачається, що іноземна мова є однією з пріоритетних дисциплін у спеціальному виші. Без знання іноземних мов неможливий жоден вид діяльності в сучасному світі, оскільки тільки іноземна мова дає можливість фахівцю-професіоналу вивчати і далі використовувати новітні досягнення в галузі його досліджень і діяльності, а також належним чином вносити свій внесок у розробку будь-якої наукової проблеми. ІКТ дозволяє здійснити дистанційне, індивідуальне навчання, відкриває доступ до різної навчальної інформації (довідники, енциклопедія, посібники тощо), але крім усього перерахованого ІКТ дозволяє використовувати в процесі навчання нові освітні технології, наприклад, технологію вебквест. Quest у перекладі з англійської мови – тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний з пригодами або грою; також служить для позначення одного з різновидів комп'ютерних ігор. Вебквест (Web-Quest) – це проблемне завдання з елементами рольової гри, до виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Цей метод навчання та контролю знань, умінь та навичок, що відповідає сучасним вимогам та особливостям освітнього середовища, був розроблений у 1995 р. професорами державного університету Сан Дієго Берні Доджем та Томом Марчем. Новий метод швидко завоював популярність як серед американських, так і серед європейських педагогів, а з кінця 90-х років минулого століття став поширюватись і в Україні.

Дизайн вебквесту передбачає раціональне планування учнів, сконцентрованого не так на пошуку інформації, але в її використанні вебквест дає можливість у кожній конкретній ситуації засвоїти відповідні конкретні дидактичні цілі й завдання сформувати у що навчається кожному етапі його руху (від незнання до знання) необхідні обсяг та рівень компетентності для вирішення певного класу пізнавальних завдань та відповідного просування від нижчих до вищих рівнів мисленнєвої діяльності.

Можна виділити такі причини для використання вебквестів у ЗВО:

1. Ця технологія – легкий спосіб включення Інтернету в навчальний процес.
2. Вебквест може виконуватись індивідуально, але найкращим чином він виконується в групі. При цьому досягаються дві основні цілі навчання – комунікація та обмін інформацією. Квести розвивають критичне мислення. Студенти не просто збирають інформацію, а й трансформують її, щоб виконати завдання, вирішити поставлену проблему. Вони підвищують мотивацію, вони сприймають завдання як щось «реальне» і «корисне», що веде до підвищення продуктивності діяльності.

Грунтуючись на дослідженнях, проведених Б. Доджем і Т. Марчем, можна виділити таку структуру вебквесту:

- Введення (introduction), що містить довідкову інформацію про досліджувану проблему і мотивує тих, хто навчається на виконання завдання.
- Завдання (task), зрозуміле, здійснення та відповідне інтересам учнів. Це найважливіша частина вебквесту, де чітко визначається підсумковий результат дослідницької роботи учасників.
- список інформаційних ресурсів (references), необхідні виконання завдання (наприклад, список посилань).
- опис процедури виконання роботи (process), виконаного у вигляді алгоритму дій.
- опис критеріїв оцінки вебквесту (evaluation), які залежать від поставленої перед учнями навчальної задачі та відповідності виконаної роботи цьому завданню.
- Висновок (conclusion), у якому підбивається підсумок виконання дослідницького завдання [4].

Структура веб-квесту не є інваріантною і передбачає можливість варіювання, при цьому незмінним має залишатися інваріантне ядро, що складається з вступу, завдання, процесу виконання та критеріїв оцінювання.

Веб-квест має великий освітній та розвиваючий потенціал для викладання різних дисциплін в силу таких причин: дозволяє інтегрувати різноманітні підходи, технології, методи та прийоми навчання; контексті; сприяє розвитку критичного мислення;

З метою максимального використання можливостей вебквестів для розвитку інформаційно-аналітичної компетенції студентів було визначено дидактичні та методичні умови їх ефективного застосування [3], однією з яких є умова адаптації завдань вебквесту до актуального рівня сформованості інформаційно-аналітичних умінь учнів.

З нашої позиції виконання цієї умови можливе при поетапному виконанні веб-квестів різних рівнів складності. проблемності і, отже, щодо набору інформаційно-аналітичних умінь, які застосовуються під час виконання проекту.

Таким чином, запропонована класифікація вебквестів має такі підстави: ступінь самостійності та активності студентів та набір інформаційно-аналітичних умінь, необхідних для виконання завдання.

Розглянемо таблицю класифікації вебквестів на підставі підвищення рівня проблемності, ступінь самостійної роботи студентів та кількість застосовуваних інформаційно-аналітичних умінь:

Рівень вебквесту	Дії викладача та студентів	Формовані вміння
I	1. Викладач пропонує завдання. 2. Завдання супроводжується алгоритмом виконання та списком джерел, необхідних для його виконання. 3. Викладач пропонує критерії оцінювання вебквесту	Вміння аналізувати інформацію (відокремлювати суттєву інформацію від несуттєвої; аналізувати достовірність, об'єктивність, логічність, глибину наведених аргументів, висновків; визначати тимчасові та причинно-наслідкові взаємозв'язки між подіями, фактами; резюмувати). Вміння критично оцінювати інформацію (оцінювати інформацію з погляду її достовірності, застосовності). Вміння творчо переробляти інформацію (здійснювати перекодування інформації та подавати її у новій формі). Вміння здійснювати рефлексію (аналізувати отримані результати, або з метою підтвердження обґрунтованості та надійності зроблених висновків, або з метою виявлення неточностей).
II	1. Викладач пропонує завдання. 2. Студенти самостійно розробляють алгоритм його виконання та знаходять інформацію. 3. Критерії оцінювання вебквесту розробляються	Всі вміння I рівня, а також: Вміння здійснювати пошук інформації (визначати вибір джерел інформації відповідно до поставленого завдання, будувати стратегію пошуку інформації). Вміння аналізувати інформацію.
III	1. Викладач пропонує дослідницьке завдання. 2. Студенти самостійно розробляють алгоритм його виконання та знаходять необхідну інформацію. 3. Критерії оцінювання вебквесту розробляються в процесі «мозкового штурму» або автономно	Всі вміння I та II рівнів, а також: Вміння аналізувати інформацію: уміння визначати проблему. Вміння критично оцінювати інформацію: вміння визначати критерії для оцінки інформації з точки зору її достовірності, надійності, застосовності (визначати критерії для оцінки інформації з точки зору її достовірності, надійності, застосовності)

Вебквести першого, ознайомлювального рівня націлені на формування таких інформаційно-аналітичних умінь, як уміння аналізувати інформацію з джерел, визначених викладачем; вміння критично оцінювати інформацію; вміння творчо переробляти інформацію та представляти її у новій формі; вміння здійснювати рефлексію над власною діяльністю та її результатами.

Завдання для вебквестів першого рівня та алгоритм виконання повністю розробляються викладачем, а учні, користуючись запропонованими джерелами інформації, проводять дослідження, результат якого заздалегідь не відомий.

Вебквести другого, самостійного рівня пропонованої класифікації націлені на формування всіх умінь, представлених у вебквестах першого рівня, а також умінь здійснювати пошук інформації та аналізувати інформацію з точки зору її надійності та достовірності. При виконанні вебквестів другого рівня учні самостійно здійснюють пошук джерел інформації в Інтернеті та критичну оцінку. На цьому етапі відбувається навчання студентів виділенню критеріїв оцінки процесу та результату виконання завдання під керівництвом викладача.

Вебквести третього, автономного рівня на додаток до заявлених вище умінь сприяють формуванню таких умінь, як уміння визначати проблему та розробляти критерії оцінки виконання вебквесту. Під час виконання вебквестів автономного рівня учні повністю беруть на себе відповідальність за виконання всіх етапів завдання: постановка проблеми, розробка алгоритму виконання проекту, розробка критеріїв оцінювання, пошук і оцінка інтернет-ресурсів, виконання завдання, рефлексія.

Крім того, слід зазначити, що при переході до виконання вебквестів вищого рівня відбувається поступова зміна ролі викладача та учнів у бік збільшення активності студентів. Згідно з запропонованою класифікацією, вебквест на кожному наступному рівні стає більш складним за ступенем самостійності та активності учнів, а також за кількістю інформаційно-аналітичних умінь, що формуються.

Таким чином, резюмуючи вищесказане, наголосимо, що дана класифікація дозволяє по-новому організувати процес навчання з використанням такого засобу як вебквест і може стати теоретичною основою розробки методики формування інформаційно-аналітичної компетенції студентів. Вивчивши можливість використання технології веб-квестів, ми можемо зробити такі висновки. Технологія вебквесту носить універсальний характер і може бути використана з метою розвитку компетентності у сфері самостійної

пізнавальної діяльності, заснованої на засвоєнні способів набуття знань, умінь із різних джерел, дана технологія дозволяє, як поповнити знання учнів, так і систематизувати наявні. Технологія може стимулювати пізнавальну активність учнів, оскільки вона є новою, різноманітною формою роботи, дозволяє проявити себе як учню, а й вчителю, як творчої особистості, отже, необхідна у сучасному освітньому процесі.

Використана література:

1. Aydin S. Web-quests as language-learning tools. *Computer Assisted Language Learning*. 2016. Vol. 29. № 4. P. 765-778.
2. Ayling P. Learning through Playing in Higher Education : Promoting Play as a Skill for Social Work Students. *Social Work Education*. 2012. Vol. 31. № 6. P. 764-777.
3. Berezova L. V. Mudra S. V., Yakushko K. Y. The effect of webquests on the writing and reading performance of university students. *Information Technologies and Learning Tools*. URL : <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1979>
4. Dodge B. Some Thoughts About Web Quests URL : http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html
5. Harris A. Can you learn a foreign language online? *The Irish Times*. URL : <https://www.irishtimes.com/news/education/can-you-learn-a-foreign-language-online-1.3094856>
6. March T. What's on the Web? Sorting Strands of the World Wide Web for Educators URL : <http://www.ozline.com/learning/webtypes.html>
7. Puthikanon N. Examining Critical Thinking and Language Use through the Use of WebQuests in an EFL Reading Class URL : <http://www.grin.com/en/doc/234572/examining-critical-thinking-and-language-use-through-the-use-of-webquests>
8. Sumarno W. K. Developing Constructivist- Webquests Online Materials for TEFL Course. *Journal of English Language, Literature and Teaching*. 2017. Vol. 1. № 2. P. 123-135.

References:

1. Aydin S. (2016). Web-quests as language-learning tools. Philadelphia. *Computer Assisted Language Learning*. P. 765-778.
2. Ayling P. (2012). Learning through Playing in Higher Education: Promoting Play as a Skill for Social Work Students. London. *Social Work Education*. P. 764-777.
3. Berezova L. V. Mudra S. V., Yakushko K. Y. (2019). The effect of webquests on the writing and reading performance of university students. Kyiv. *Information Technologies and Learning Tools*. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1979>
4. Dodge B. (2017). Some Thoughts About Web Quests. URL: http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html
5. Harris A. (2019). Can you learn a foreign language online? Dublin. *The Irish Times*. URL : <https://www.irishtimes.com/news/education/can-you-learn-a-foreign-language-online-1.3094856>
6. March T. (2017). What's on the Web? Sorting Strands of the World Wide Web for Educators. San Diego. URL: <http://www.ozline.com/learning/webtypes.html>
7. Puthikanon N. (2009). Examining Critical Thinking and Language Use through the Use of WebQuests in an EFL Reading Class. Indiana. URL: <http://www.grin.com/en/doc/234572/examining-critical-thinking-and-language-use-through-the-use-of-webquests>
8. Sumarno W. K. (2017). Developing Constructivist-Webquests Online Materials for TEFL Course. *Journal of English Language, Literature and Teaching*. Magelang. P. 123-135.

Bulharu N., Diakun K. Motivation of cognitive activities of students by means of multi-level technologies web-quest

The article considers web quest as a means of forming students' information and analytical competence. A classification of multi-level web quests is presented, based on the degree of independence and activity of students and information and analytical skills when performing a web quest. The methodology for using multi-level web quests is substantiated in order to increase the effectiveness of their use in the process of forming students' information and analytical competence. As is known, the motivation of students' cognitive activity is one of the pedagogical conditions for the formation of foreign language communicative competence. An attempt is made to analyze how high the effectiveness of educational Internet resources, in particular, web quest technologies, is in its formation and development. The structure of the web quest provides for both individual and team work, when the interactive form of learning most closely corresponds to the personality-oriented approach. In this regard, the web quest technology contributes to the development of motivation for learning, which consists not only in students' interest in finding the information they need, but also in their readiness to independently complete the task. Thus, students develop their abilities for independent activity, which contributes to the transformation of the information received into a more thoughtful understanding. Thus, the integration of web quest technology into the educational process solves one of the key tasks of modern education – increasing the volume of extracurricular independent work of students, due to which the process of metacognition forms the process of self-regulation of the individual, in connection with which independent work acquires the character of control by the student himself. Its effectiveness in the process is determined by organizational and pedagogical support aimed at the maximum implementation of the tasks set by the teacher for each of the stages of the web quest.

Key words: foreign language teaching, web quest, internet technologies.

УДК 37.378.372.851

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.04>

Бурцева О. Г.

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ

В статті розглянуто використання медіаосвітніх технологій на уроках математики як дидактичного засобу для розвитку творчого мислення. Успішний педагог сьогодні повинен уміти керувати не лише колективною діяльністю учнів, а й підтримувати індивідуальний розвиток кожного учня. Це завдання виходить за межі традиційних уявлень про педагогічний процес. Найкращі вчителі завжди знаходяться в пошуку інноваційних підходів, застосовуючи активні методи навчання, такі як робота в парах або малих групах. Вони використовують технічні засоби, опорні сигнали, вводять роль асистентів. Застосування медіатехнологій в освітньому процесі на уроках математики дає можливість вчителю урізноманітнити завдання та способи подання інформації. Завдяки медіатехнологіям розвивається критичне мислення учнів на уроках математики. Дослідження присвячено актуальній темі, тому що в експерименті ми використали медіаосвітні технології, щоб показати як можна використовувати творче мислення при створенні навчальної інфографіки та при проходженні тестування використовували сайт LearningApps.org. Полягав він в тому, що проводилися уроки, один з них був традиційний, наприкінці був проведений самостійна робота у вигляді тесту, а в іншому – матеріал навчальний (навчальну інфографіку) створювали по алгоритму самі учні та паралельно відбувалося пояснення теми. Наприкінці обох уроків учні виконували самостійну роботу у вигляді тестів. В підсумку, порівнюються бали учнів з кожного уроку та використовується статистичний критерій, і робиться висновок про те, яка технологія дає кращі результати. За результатами статистичної обробки результати першого контролю не перевищують результати другого, тобто рівень успішності при використанні медіаосвітніх технологій дає вищі результати та більш цікаво для учнів проходить урок, що дало підвищення успішності.

Ключові слова: медіазасіб, медіаосвітні технології, навчальна інфографіка, онлайн-сервіс Canva, процес навчання, творче мислення, платформа LearningApps.

У контексті нагальних проблем створення дієвої системи шкільної освіти, особливу увагу привертає необхідність адаптації навчального процесу до новітніх концепцій і прогресивних підходів. Одним із ключових завдань стає інтеграція сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у шкільну практику. Пріоритетним напрямком розвитку є впровадження таких методів навчання, які сприяють не тільки формуванню продуктивного мислення учнів, але й стимулюють їх до творчості. Особливу актуальність і методичну значущість має поєднання цих підходів під час викладання дисципліни математичного циклу в старших класах середньої школи. Реалізація цього завдання можлива шляхом цілеспрямованого впровадження в навчально-виховний процес дидактично обґрунтованих прийомів і технологій, які підвищують ефективність навчання та сприяння.

Метою дослідження стало застосування медіаосвітніх технологій на уроках математики як дидактичного засобу для розвитку творчого мислення старшокласників.

Кожна епоха, як тривалий історичний період, вирізняється своїми характерними рисами, серед яких спосіб виробництва, державний і суспільний устрій, культурні здобутки та стиль життя. Нашому поколінню випало жити в переломний момент історії – під час становлення та розвитку незалежної України [3]. У сучасних умовах суттєвих змін у соціальному, економічному та політичному житті країни гостро постає питання докорінного реформування системи виховання. призначення є формування патріотично налаштованої особистості, яка володіє глибокими знаннями, навичками, національною самосвідомістю, а також розвиненим творчим мисленням [2]. Сьогоднішнє українське суспільство прагне виховати людину «нового покоління», яка відмовляється від застарілих стереотипів і стандартів, здатна мислити творчо, приймати самостійні рішення, активно долучатися до життя суспільства і вирішувати актуальні проблеми.

У цьому контексті проблема розвитку творчого мислення набуває особливого значення і є об'єктом дослідження багатьох учених. Ця тема зацікавила людство давно, а її вивченням займалися представники різних галузей: філософії, фізіології, психіки. Сучасна освіта неминуче пов'язана з переосмисленням ролі вчителя в навчально-виховному процесі. Успішний педагог сьогодні повинен уміти керувати не лише колективною діяльністю учнів, а й підтримувати індивідуальний розвиток кожного учня. Це завдання виходить за межі традиційних уявлень про педагогічний процес. Найкращі вчителі завжди знаходяться в пошуку інноваційних підходів, застосовуючи активні методи навчання, такі як робота в парах або малих групах. Вони використовують технічні засоби, опорні сигнали, вводять роль асистентів [8].

Значний внесок у вивчення питань творчості та розвитку творчого мислення учнів зробили як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед них видатні педагоги й психологи, зокрема Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко, а також математики, серед яких Ж. Адамар, Г. Вейль, Ф. Клейн, Д. Пойя, А. Пуанкаре. Їхні дослідження створили міцне підґрунтя для розуміння механізмів розвитку творчого мислення та пошуку ефективних методик його стимулювання.

Державна програма освіти впровадження нових технологій навчання, серед яких ключове місце посідають інформаційні технології. Наразі популярними стали вже медіаосвітні технології. Однією з важливих функцій

вчителя стає ефективніше управління процесом розвитку учнів. Для цього педагог потребує об'єктивної інформації про рівень своїх досягнень. Застосування сучасних інформаційних технологій, таких як персональні комп'ютери, ноутбуки, планшети, дозволяють інтенсифікувати процес оцінювання знань, зробити його більш системним, оперативним і точним. Використання гаджетів сприяє інтересу учнів до навчання, знижує рівень нервового напруження, сприяє більшій об'єктивності в оцінюванні, виключаючи суб'єктивний фактор. Такий підхід дозволяє максимально забезпечити індивідуальні особливості учнів, сприяючи їх гармонійному розвитку творчого мислення. Медіаосвітні технології супроводжують людину вже досить тривалий час і їх умовно поділяють на п'ять типів: ранні (писемність), друковані (друкарство, літографія, фотографія), електричні (телеграф, телефон, звукозапис), мас-медіа (кінематограф, телебачення), цифрові (комп'ютер, Інтернет). Цей процес спричинений тим, що медіа (засоби масової інформації / ЗМІ) є комплексним засобом освоєння людиною навколишнього світу (у його соціальних, моральних, психологічних, художніх, інтелектуальних аспектах) [4].

Медіаосвітні технології якнайкраще відповідають принципам особистісного підходу до навчання. Їх застосування підвищує ефективність викладу нового матеріалу, розвиває розумові та творчі здібності. Медіатехнології – це потужна мотивація майбутніх учителів математики до здобуття освіти. Медіатехнології є ключовим поняттям, яке охоплює технічні, інструментальні техніки, прийоми, а також смислові, художні, спеціальні технології та психотехнології, це засіб стимулювання бажання самоосвіти, самопідготовки, постійного прагнення до знань. Отже, *медіаосвітні технології* – це педагогічні технології, які є складником медіаосвіти, покращують рівень комп'ютерної підготовки, посилюють мотивацію до навчання здобувачів освіти, забезпечують розв'язання навчально-виховних завдань на основі використання різних засобів інформації в освітньому процесі (писемних, друкованих, електричних, телевізійних, цифрових), формують критичне мислення і зовнішній вплив на розумову діяльність здобувачів освіти, на наявні знання, уміння, навички, їх розвитку творчих здібностей [1].

В нашому дослідженні в якості медіазасобу будемо використовувати навчальну інфографіку. Щоб проявити творче мислення, учні будуть створювати її за темою 11 класу з геометрії. Водночас буде здійснюватися і навчання і творче мислення. Інформаційна графіка, або інфографіка, показ як математично й статистично можна описати будь-яке явище або об'єкт – від мистецьких творів до космічних подорожей. Сьогодні інфографіка широко використовується в різних сферах: наукових дослідженнях, навчальних матеріалах, газетах, журналах, рекламі, освіті, Інтернеті. Вона також наочно демонструвати знання, їх розвиток у часі й просторі, а також прогнозувати тенденції. Хоча створення якісної інфографіки вимагає зусиль професійних художників і дизайнерів, останнім часом з'явилося багато онлайн-сервісів, які дають можливість створювати інфографіку навіть звичайним користувачам. Це значно розширило її доступність і популярність у різних галузях [1].

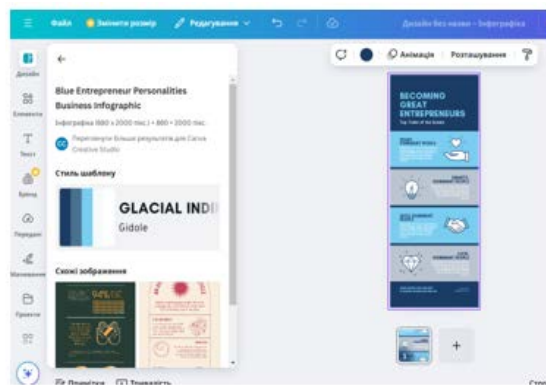

Рис. 1.

Canva – платформа графічного дизайну, яка дозволяє користувачам створювати графіки, презентації, афіші та іншої візуальний контент для соціальних мереж. Доступна як вебверсія, так і мобільна. Сервіс пропонує великий банк зображень, шрифтів, шаблонів і ілюстрацій [6].

Приведемо приклад за яким планом учні створювали навчальну інфографіку.

1. Розробіть сценарій дидактичного засобу за обраною темою, використовуючи головну інформацію з теми, картинку, з'єднуючі лінії.
2. Зробити зображення з теми.
3. Продемонструйте результат керівникові та апробуйте у однокласників (не менше 3).
4. Систематизуйте зауваження.
5. Зробіть висновки.

Покрокове виконання:

Обрали онлайн-сервіс CANVA (<https://www.canva.com>) [6].

- 1) Визначтеся з макетом. У Canva є шаблони інфографіки – починайте з них. Наприклад, обрали тему з 11 класу з геометрії «Тіла обертання» та вибрали такий шаблон (рис. 1).

2) Якщо треба змінити фон, то виберіть «Фон». Використовуйте вбудовану палітру кольорів (рис. 2), картинку з позначкою «Безкоштовно» або... завантажте своє фото. Перейдіть на вкладку «Файл» і натисніть «Передати файли» (рис. 3).

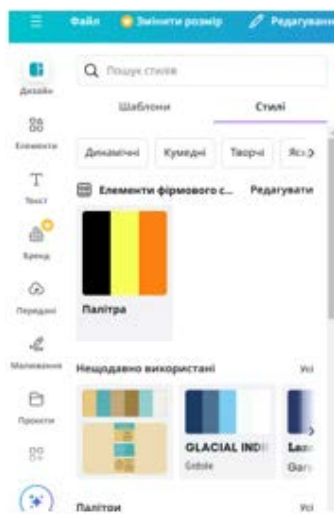

Рис. 2.

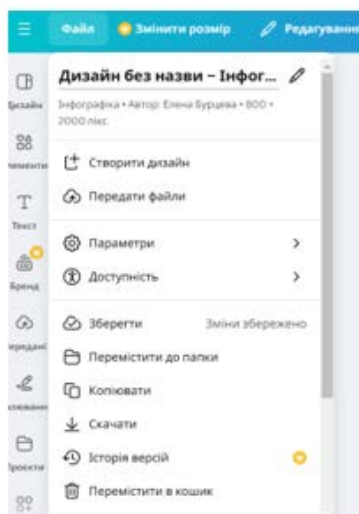

Рис. 3.

3) Якщо ви вже завантажували картинки, виберіть одну з них. Якщо не знаєте, де взяти фото для фону, скористайтесь одним з безкоштовних джерел крутих зображень.

4) Для створення обраної інфографіки треба завантажити картинку, які знайшли в інтернеті та зберегли. Додаємо за допомогою вкладки «Передати».

5) Якщо необхідно додати до інфографіки сторінку натискаємо «Додати сторінку».

6) Якщо є елементи, які не потрібно завантажувати, то перейдіть на вкладку «Елементи» та оберіть потрібний елемент (може бути й анімований).

7) Якщо треба додати «Текст»: «Додати заголовок», «Додати підзаголовок», «Додати основний текст» – або виберіть готовий шаблон (мінус шаблонів – вони підтримують англійську мову. Якщо ви почнете друкувати українською, шрифт стане звичайним).

8) Для зберігання інфографіки створеної, натисніть на верхній панелі вкладку «Файл» та оберіть «Скачати» (в різних форматах: .jpg, .pdf тощо).

9) Створена інфографіка (рис. 4).

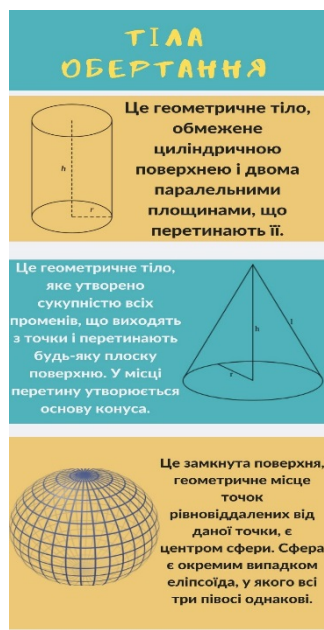

Рис. 4.

Під час дослідження наприкінці уроку з використанням медіаосвітніх технологій, учні пишуть тестування, яке буде проходити в безкоштовному сервісі LearningApps.

LearningApps.org є сервісом для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів. Ці модулі можуть використовуватись безпосередньо як навчальні ресурси або для самостійної роботи. Метою роботи є створити загальнодоступну бібліотеку незалежних блоків, придатних для повторного використання та змін. Блоки (вони називаються Вправами) не включені в жодні конкретні сценарії чи програми, тому вони не розглядаються як цілісні уроки чи завдання, натомість їх можна використати у будь-якому доречному методичному сценарії [7].

За допомогою медіазасобів та використання медіаосвітніх технологій відбувається засвоєння та застосування інформації, розуміння отриманого матеріалу та його використання в повсякденному житті або професійній діяльності.

Експеримент проводився в 11 класі при вивченні теми «Множення вектора на число» та теми «Скалярний добуток векторів». Цей клас має середній рівень успішності. В експерименті приймали участь 15 учнів. Полягав він в тому, що проводилися уроки, один з них був традиційний, наприкінці був проведений самостійна робота у вигляді тесту, а в іншому – матеріал навчальний (навчальну інфографіку) створювали по алгоритму самі учні, тим самим проявляли творче мислення, та паралельно відбувалося пояснення теми. Наприкінці обох уроків учні виконували самостійну роботу у вигляді тестів. В підсумку, порівнюються бали с учнів з кожного уроку, використовується статистичний критерій U-Критерій Манна-Уїтні та робиться висновок про те, яка технологія дає кращі результати. Першим було проведено традиційний урок.

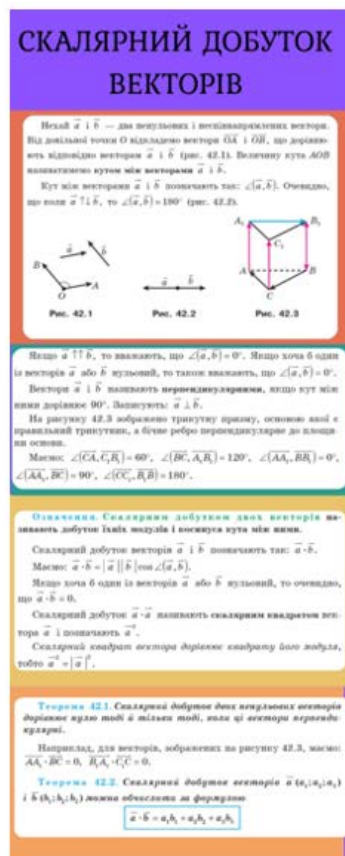

Рис. 5.

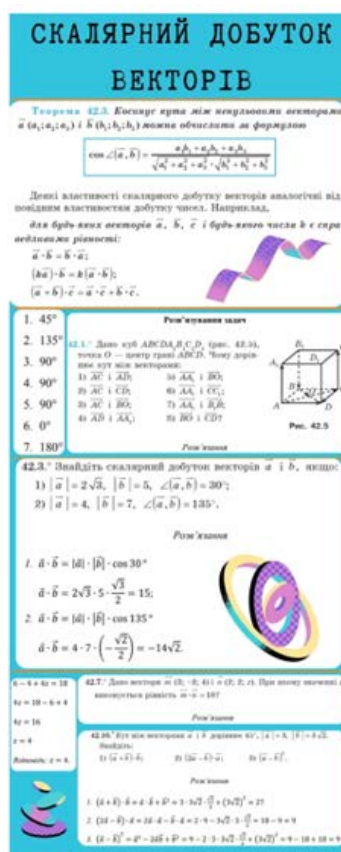

Рис. 6.

Другим був проведений урок з використанням засобів медіаосвітніх технологій (навчальної інфографіки), яку було створено учнями за вказівками вчителя. Учні проявили творче мислення в дизайні, в шрифті, в розташуванні матеріалу. Онлайн-сервіс Canva дозволяє проявити творчі здібності та придумати те, що хочуть учні в дизайні навчальної інфографіки. Водночас учні робили навчальну інфографіку за допомогою онлайн сервісу Canva і розв'язували завдання та наприкінці була самостійна робота. Створення з поданого матеріалу вчителя навчальну інфографіку за допомогою онлайн-сервісу Canva. Водночас роз'яснено та зроблено акценти на формули (зразки учнів (рис. 5, рис. 6).

Результати перевіримо за допомогою статистичного критерію U-Критерій Манна-Уїтні. U-критерій не вимагає перевірки на нормальність розподілу, з його допомогою можна порівнювати маленькі вибірки об'ємом від 3-х спостережень. Так само він підходить для порівняння вибірок, дані в яких розподілені

ненормально. Цей метод визначає, чи достатньо мала область, значень, що перехрещуються, між двома рядами (ранжируванням рядом значень параметра в першій вибірці і таким же в другій вибірці). Емпіричне значення критерію U відображає те, наскільки велика зона співпадання між рядами. Чим менше значення критерію, тим імовірніше, що відмінності між значеннями параметра в вибірках достовірні. Обмеження при застосуванні U -критерію Мана-Уїтні. У кожній з вибірок має бути не менше 3 значень ознаки, але не більше 60 значень. Допускається, щоб в одній вибірці було два значення, але в другій тоді не менше п'яти.

Результати двох самостійних робіт занесемо в таблицю 1.

Таблиця 1

№ з/п	Бал за самостійну роботу 1	Ранг	Бал за самостійну роботу 2	Ранг
1.	7	4	8	9
2.	7	4	10	21
3.	6	1,5	8	9
4.	6	1,5	9	15,5
5.	8	9	10	21
6.	9	15,5	11	26
7.	10	21	12	29,5
8.	9	15,5	11	26
9.	8	9	9	15,5
10.	8	9	9	15,5
11.	8	9	10	21
12.	9	15,5	10	21
13.	8	9	11	26
14.	11	26	12	29,5
15.	7	4	11	26
Сума	121	153,5	151	311,5
Середні значення	8	10	10	20

Для застосування U -критерію Мана-Уїтні потрібно зробити наступні кроки [5]:

1. Скласти єдиний ранжований ряд з обох порівнюваних вибірок, розставивши їх елементи за ступенем наростання ознаки і приписавши меншому значенню менший ранг. Загальна кількість рангів вийде рівним:

$$N = n_1 + n_2,$$

де n_1 – кількість одиниць у першій вибірці, n_2 – кількість одиниць у другій вибірці.

2. Розділити єдиний ранжований ряд на два, що складаються відповідно з одиниць першої та другої вибірок. Підрахувати окремо суму рангів, що припали на долю елементів першої вибірки, і окремо – на частку елементів другої вибірки. Перевірити, чи співпадає загальна сума з розрахованою, яка визначається за формулою:

$$\sum(R_i) = \frac{N \cdot (N+1)}{2} \quad (2)$$

де N – загальна кількість ранжованих значень.

3. Визначити більшу з двох рангових сум (T_x), відповідну вибірці з n_x одиниць.

4. Визначити значення U за формулою:

$$U = (n_1 \cdot n_2) + \frac{n_x \cdot (n_x + 1)}{2} - T_x \quad (3)$$

де n_1 – кількість іспитованих у першій вибірці; n_2 – кількість іспитованих у другій вибірці; T_x – більша із двох рангових сум; n_x – кількість іспитованих в групі з більшою сумою рангів.

5. Визначити критичне значення U за таблицею значень критерію U Манна – Уїтні. Якщо, приймається гіпотеза H_0 , якщо, H_0 відкидається. Чим менше значення U , тим більша достовірність різниці між вибірками.

За U – критерієм Манна-Уїтні було сформульовано наступні гіпотези:

H_0 – результати першого контролю перевищують результати другого.

H_1 – результати першого контролю не перевищують результати другого.

Визначимо загальну та розрахункову суми рангів відповідно та перевіримо їх рівність.

$$\sum R_n = \sum n_1 + \sum n_2 \quad (4)$$

$$\sum R_i = \frac{N \cdot (N + 1)}{2}$$

$$\sum R_n = 153,5 + 311,5 = 465$$

$$\sum R_i = \frac{30 \cdot (30 + 1)}{2} = \frac{930}{2} = 465$$

Отже, загальна і розрахункова суми рівні.

У відповідності з алгоритмом підрахунку критерію U Манна – Уїтні визначаємо емпіричну величину U для обох вибірок формулою 2, так як $n_1 \neq n_2$:

$$U = (15 \cdot 15) + \frac{15 \cdot (15 + 1)}{2} - 311,5 = 225 + 120 - 311,5 = 33,5$$

В результаті отримали: $U_{\text{емп}} = 33,5$.

За таблицею критичних значень критерію U Манна – Уїтні (додаток 3) визначаємо критичне значення для відповідних n .

$$U_{\text{кр}} = \begin{cases} 72 \text{ при } 0,05 \\ 51 \text{ при } 0,01 \end{cases}$$

Констатувати достовірність різниці між вибірками ми можемо лише при $U_{\text{емп}} < U_{\text{кр}}$. На рис. 3 зображено вісь значимості.

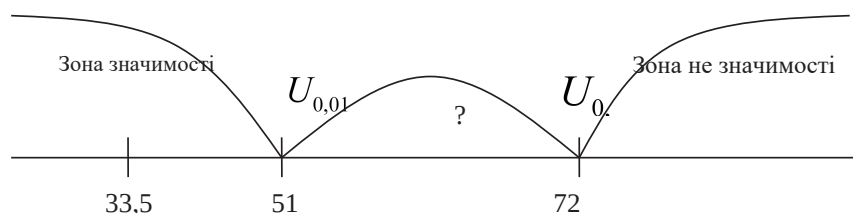

Рис. 3.

Оскільки $U_{\text{емп}} < U_{\text{кр}}$, то нульова гіпотеза H_0 відкидається.

Висновки. За результатами статистичної обробки підтверджується гіпотеза H_1 – результати першого контролю не перевищують результати другого, тобто рівень успішності при використанні медіаосвітніх технологій (створення навчальної інфографіки учнями проявляючи творче мислення в дизайну та водночас пояснення вчителем матеріалу) дає вищі результати та більш цікаво для учнів проходить урок, що дало підвищення успішності.

Використана література:

1. Бурцева О. Г. Курс за вибором здобувачів освіти спеціальності 014. Середня освіта (Математика) «Медіаосвітні технології в професійній діяльності вчителя математики». 2-е вид., переробл. та допов. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2021. 134 с.
2. Кушнір В. Особливості творчості у розв'язуванні задач. *Математика в школі*. 2010. № 10. С. 8-17.
3. Макаров С. Формування творчих здібностей учнів у процесі розв'язування задач різними засобами. *Математика в школі*. 2003. № 9. С. 28-31.
4. Медіаосвіта та медіа грамотність : / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різун : підручник. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
5. Руденко В. М., Руденко Н. М. Математичні методи в психології : підручник. Київ : Академ-видав, 2009. 384 с.
6. Сервіс Canva : якісне створення візуального контенту. URL : <https://naurok.com.ua/post/servis-canva-yakisne-stvorenniya-vizualnogo-kontentu>
7. Середовище для створення вправ. URL : <https://learningapps.org/create?new=77>
8. Сисоєва, С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.

References:

1. Burtseva O. H. (2021). Mediaosvitni tekhnolohii v profesiiini diialnosti vchytelia matematyky : navch.-prakt. posibn. 2-e vyd., pererobl. ta dopov [Media-educational technologies in the professional activity of a mathematics teacher]. Melitopol : Vydavnytstvo MDPU imeni Bohdana Khmelnytskoho. 134 s. [in Ukrainian].
2. Kushnir V. (2010). Osoblyvosti tvorchosti u rozv'язuvanni zadach. [Features of creativity in problem solving]. *Matematyka v shkoli*. № 10. S. 8-17 [in Ukrainian].
3. Makarov S. (2003). Formuvannia tvorchykh zdbibnostei uchniv u protsesi rozv'язuvannia zadach riznymy zasobamy. [Formation of students' creative abilities in the process of solving problems using various means]. *Matematyka v shkoli*. № 9. S. 28-31 [in Ukrainian].
4. Mediaosvita ta mediahramotnist. (2012). [Media education and media literacy: textbook]/red.-upor. V. F. Ivanov, O. V. Volosheniuk; za naukovoiu redaktsiieiu V. V. Rizuna / Kyiv : Tsentr vilnoi presy. 352 s. [in Ukrainian].
5. Rudenko V. M., Rudenko N. M. (2009). Matematychni metody v psykhologii: pidruchnyk [Mathematical methods in psychology: textbook]. Kyiv : Akadem-vydav. 384 s. [in Ukrainian].
6. Servis Canva : yakisne stvorennia vizualnoho kontentu [Canva service : high-quality visual content creation]. URL : <https://naurok.com.ua/post/servis-canva-yakisne-stvorenniya-vizualnogo-kontentu> [in Ukrainian].
7. Seredovyshe dlia stvorennia vprav [An environment for creating exercises.] URL : <https://learningapps.org/create?new=77> [in Ukrainian].
8. Sysoieva S. O. (2006). Osnovy pedahohichnoi tvorchosti. [Fundamentals of pedagogical creativity: textbook] : pidruchnyk. Kyiv : Milenium. 346 s. [in Ukrainian].

Burtseva O. Use of media educational technologies in mathematics lessons for the development of creative thinking

The article considers the use of media educational technologies in mathematics lessons as a didactic tool for the development of creative thinking. A successful teacher today must be able to manage not only the collective activities of students, but

also support the individual development of each student. This task goes beyond traditional ideas about the pedagogical process. The best teachers are always in search of innovative approaches, using active learning methods, such as working in pairs or small groups. They use technical means, reference signals, and introduce the role of assistants. The use of media technologies in the educational process in mathematics lessons allows the teacher to diversify tasks and methods of presenting information. Thanks to media technologies, students' critical thinking develops in mathematics lessons. The study is devoted to a relevant topic, because in the experiment we used media educational technologies to show how creative thinking can be used when creating educational infographics and when passing the test we used the LearningApps.org website. It consisted in the fact that lessons were held, one of them was traditional, at the end of which independent work was carried out in the form of a test, and in the other – educational material (educational infographics) was created by the students themselves according to the algorithm and the topic was explained in parallel. At the end of both lessons, students performed independent work in the form of tests. As a result, students' scores from each lesson are compared and a statistical criterion is used, and a conclusion is made about which technology gives the best results. According to the results of statistical processing, the results of the first control do not exceed the results of the second, that is, the level of success when using media educational technologies gives higher results and the lesson is more interesting for students, which increased success.

Key words: media tool, media educational technologies, educational infographics, online service Canva, learning process, creative thinking, LearningApps platform.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ В УМОВАХ ДВОМОВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Стаття присвячена теоретичному розгляду критеріїв оцінювання мовленнєвої компетентності дитини в умовах двомовного середовища. Мовленнєва компетентність включає в себе не лише знання граматики та лексики, але й здатність адекватно використовувати мову в різних соціокультурних контекстах. Оскільки білінгвальні особистості використовують дві мови в різних сферах життя, ефективне оцінювання їх мовленнєвих навичок потребує комплексного підходу, який враховує як аспекти мовленнєвої правильності, так і функціональну здатність до комунікації.

Розглядається система критеріїв оцінювання, яка ґрунтується на основних компонентах мовленнєвої компетентності: лексичному, граматичному, фонетичному, синтаксичному та дискурсивному рівнях. Особливу увагу приділено таким критеріям, як здатність до міжмовного перемикавання, гнучкість мовлення та адекватність мовленнєвої стратегії у конкретних соціокультурних ситуаціях. Крім того, важливими є когнітивні аспекти мовленнєвої діяльності, зокрема здатність до когнітивного переключення між мовами, яке визначає рівень гнучкості в мовленнєвому процесі.

Зазначається, що двомовність не повинна оцінюватися як "суміш" двох мов, а як інтегрований процес, у якому мови взаємодіють і доповнюють одна одну в комунікативній діяльності. У цьому контексті важливо розділяти мови та оцінювати мовленнєву компетентність особистості, яка послуговується певною мовою на момент оцінки.

У статті також запропоновано практичні рекомендації щодо використання диференційованих підходів до оцінювання мовленнєвих навичок в залежності від рівня володіння кожною з мов. Також розкривається важливість формування оцінювання, яке дає можливість відстежувати поступовий розвиток мовленнєвої компетентності та вчасно коригувати навчальний процес.

Описані критерії оцінювання можуть бути корисними для педагогів, які працюють у білінгвальних середовищах, а також для розробників навчальних програм, орієнтованих на двомовну освіту.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, білінгвізм, мова, мовлення, мовленнєве середовище, критерії оцінювання, двомовність.

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції різних культур, питання двомовності стало надзвичайно актуальним, особливо в контексті освіти. Дітям, які ростуть у двомовних середовищах, необхідно освоювати не лише граматику та лексику двох мов, але й навички їх адаптивного використання в різних соціальних і комунікативних ситуаціях. Однак, оцінка мовленнєвої компетентності дітей в умовах двомовного середовища є складним і багатоаспектним завданням, яке вимагає розробки чітких критеріїв для всебічного оцінювання їхніх мовних навичок [6].

Протягом останніх десятиліть педагогічна наука активно досліджує питання мовленнєвого розвитку дітей у двомовних сім'ях та навчальних закладах, однак існує потреба в систематизації критеріїв оцінювання мовленнєвої компетентності в таких умовах. У той час як традиційні підходи до оцінки мовлення часто зосереджуються на окремих мовах, двомовні діти використовують мови взаємозалежно, що ускладнює процес їх оцінювання [5].

Невизначеність у підходах до оцінювання мовленнєвої компетентності дітей у двомовних середовищах призводить до виникнення численних проблем, зокрема щодо відповідності критеріїв рівням мовленнєвих навичок та соціокультурним особливостям кожної з мов. У зв'язку з цим виникає потреба в розробці універсальних, але гнучких критеріїв, які дозволять адекватно оцінювати мовленнєву компетентність дітей, враховуючи специфіку двомовного розвитку [5; 6].

Таким чином, основною проблемою є недостатня увага до питання застосування та розробки критеріїв оцінювання мовленнєвої компетентності дітей в умовах двомовного середовища, а також необхідність визначення методів та підходів, які б враховували особливості мовленнєвого розвитку, соціокультурні фактори та індивідуальні потреби дитини.

Мовлення та мова – невід'ємна частина життя людини. Питанням пов'язаними з формуванням, розвитком, функціонуванням мовлення присвячено багато уваги. Важлива складова цього процесу – оцінка мовленнєвого розвитку. Дослідженням цієї складової займається низка вчених всього світу. Розглянемо міжнародні джерела та дослідників, які працювали або продовжують роботу над зазначеною тематикою. Елін Тордартоттір вивчає двомовний мовленнєвий розвиток та створення інструментів оцінювання, які допомагають розрізнити двомовність і мовленнєві порушення. Її роботи представлені в книзі «Assessing Multilingual Children: Disentangling Bilingualism from Language Impairment» [1]. Елізабет Пенья спеціалізується на динамічному оцінюванні двомовних дітей (англо-іспанських), включаючи розробку скринінгових тестів BESOS, що дозволяють виявляти мовленнєві порушення. Шерон Армон-Лотем, Ян де Йонг у книзі «Assessing Multilingual Children» надають практичні інструменти для оцінювання багатомовних дітей та подолання викликів у діагностиці мовних розладів у двомовному середовищі [1]. Дослідження Дороти Бішоп є основою для розуміння проблем мовленнєвого розвитку та діагностики у двомовних дітей [2].

Серед українських дослідників питання критеріїв оцінювання мовленнєвої компетентності було і є актуальним. Наталія Гавриш вивчає мовленнєву компетентність та розвиток двомовності в освітньому середовищі України [7]. Її праці включають дослідження білінгвального навчання у дошкільних установах.

Мета статті – визначити основні критерії оцінювання мовленнєвої компетентності дитини в умовах двомовного середовища.

Оцінка мовленнєвої компетентності дітей у двомовному середовищі є складним завданням, яке вимагає врахування низки факторів, що впливають на розвиток мовлення в обох мовах. У цьому контексті важливими є такі критерії, які дозволяють адекватно оцінити мовленнєвий рівень дитини, що зростає в умовах багатомовної комунікації.

Головне, про що слід пам'ятати, це те, що батьки насправді не «вчать» дітей говорити, так само, як вони не вчать їх ходити чи посміхатися. Найважливіші речі в розвитку мовлення – це відкритість і потреба. Якщо діти стикаються з мовою за різних обставин із багатьма різними людьми з моменту свого народження, і якщо вони відчують, що мова потрібна їм для взаємодії з навколишнім світом, вони її вивчають. Якщо вони стикаються з двома мовами у різних обставинах з різними людьми з моменту свого народження, і якщо вони потребують обох мов для спілкування з людьми навколо них, вони вивчають обидві [4].

Час, кількість і якість мовлення впливають на рівень володіння кожною з мов, якими людина розмовляє. Незважаючи на те, що багатомовні носії одночасно спілкуються кількома мовами від народження, послідовні багатомовні носії створюють свою першу мову у домашньому середовищі, а потім вивчають додаткові мови в освітньому або громадському контексті. Конерт було запропоновано теоретичний опис розвитку багатомовного мовлення, у якому визначено три загальні характеристики типового розвитку, характерні як для одночасних, так і для послідовних багатомовних мовців: розподілені навички та нерівномірні здібності, міжмовні асоціації та індивідуальні варіації. Кожна з цих характеристик має важливе значення для оцінювання багатомовних дітей [6].

Рівень володіння мовами у дитини може бути різним і залежати від багатьох факторів. Мовне домінування – це динамічне явище, яке змінюється з віком, у різних соціальних контекстах, залежно від співрозмовників та розвитку певних мовленнєвих навичок. Тому оцінка мовних здібностей дитини може виявляти нерівномірний розподіл сильних сторін між мовами в різних аспектах. Як зазначають Конерт і Бейтс, для отримання повної та точної картини мовних можливостей, важливо регулярно аналізувати всі мови, якими володіє дитина [5; 6].

Міжмовні асоціації у багатомовних дітей зазвичай називають міжмовним переносом. Цей процес може проявлятися на фонологічному, лексико-семантичному та морфосинтаксичному рівнях. Перенос може мати як позитивний вплив, сприяючи мовленню, так і негативний, створюючи перешкоди. Ступінь цих ефектів залежить від схожості мов. Перенос демонструє, що, попри функціональну незалежність мов, вони обробляються через спільний механізм мовленнєвої обробки [4]. Цей когнітивний взаємозв'язок між мовами пояснює, чому порушення звуковимови (або мовленнєві порушення), можуть впливати одразу на всі мови багатомовної людини.

Розвиток багатомовності та мовних навичок значно варіюється залежно від лінгвістичних, індивідуальних і чинників середовища. Через це складно встановити універсальні норми для багатомовного розвитку, навіть якщо досліджувані групи здаються чітко визначеними та однорідними. Тому, щоб об'єктивно оцінити мовленнєву компетентність багатомовних дітей, найефективнішим підходом є використання кількох методів для аналізу всіх мов у різні періоди часу [6].

На початковому етапі роботи оцінки мовленнєвої компетентності дитини слід запланувати роботу з батьками. Для цього можна використовувати опитувальник запропонований Л. Таллер [1]:

- Дата народження дитини
- Якими мовами розмовляє ваша дитина зараз?
- Якою мовою, на вашу думку, ваша дитина почуває себе найбільш комфортно?
- Скільки років було вашій дитині, коли вона вимовила своє перше слово?
- Скільки років було вашій дитині, коли вона вперше почала складати слова в короткі речення (наприклад, «більше води», «хочу молока»)?
- До трьох-чотирьох років чи були у вас занепокоєння щодо мовленнєвого розвитку вашої дитини?
- Чи мала ваша дитина коли-небудь проблеми зі слухом або часті інфекції вуха?
- У якому віці ваша дитина вперше контактувала з кожною з мов, якими вона володіє?

Далі розглянемо саме критерії, які визначають мовленнєву компетентність дитини.

1. Лексичний рівень. Лексичний запас є одним із базових критеріїв оцінки мовленнєвої компетентності. Важливою складовою є здатність дитини використовувати багатий і точний словниковий запас, відповідно до контексту і ситуації. У двомовних середовищах можуть виникати ситуації, коли дитина використовує слово з однієї мови замість аналога в іншій. Зокрема, часте використання лексичних кальок чи запозичень з іншої мови може свідчити про недостатній рівень володіння обома мовами [1; 5]. Лексика – це сума всіх слів, які дитина знає та використовує в мовленні.

2. Граматичний рівень. Здатність дитини правильно будувати речення відповідно до граматичних правил обох мов є важливим критерієм. Особливо це стосується правильності використання відмінків, часу, числа,

а також специфічних конструкцій, які характерні для кожної з мов. В умовах двомовності важливо враховувати, що деякі граматичні конструкції можуть не перекриватися в обох мовах, що інколи призводить до помилок [5].

3. *Фонетичний рівень*. Фонетична правильність мовлення, включаючи вимову звуків, інтонацію та акценти, є важливою частиною мовленнєвої компетентності. У двомовному середовищі можуть спостерігатися певні труднощі з правильним вимовлянням звуків, що не зустрічаються в одній з мов, або ж вплив акценту з однієї мови на вимову іншої. Відсутність чіткої вимови може знижувати рівень комунікативної ефективності [1; 5].

4. *Комунікативна здатність*. Цей критерій оцінює вміння дитини використовувати мову в різних соціальних ситуаціях. У двомовному середовищі дитина має адаптувати своє мовлення в залежності від ситуації. Оцінка комунікативної компетентності включає здатність дитини вибирати відповідні мовні структури і проявляти адаптивність до різних мовних ситуацій [1; 5].

5. *Стилістичний рівень*. Цей критерій враховує здатність дитини використовувати різні стилістичні форми мовлення: від офіційного до неформального. У двомовному середовищі дитина може переходити між мовами, в залежності від комунікаційного контексту, що вимагає від неї високого рівня мовленнєвої гнучкості.

6. *Мовленнєва грамотність*. Цей аспект оцінює рівень знань дитиною орфографії, пунктуації та правопису в обох мовах. На фоні розвитку двомовності цей критерій є важливим, оскільки вивчення орфографії кожної з мов може мати різні підходи і вимоги. Проблеми з грамотністю часто свідчать про недостатню увагу до одного з мовних варіантів, що може проявлятися у зниженій грамотності в обох мовах. Оцінка цього рівня важлива при роботі з дітьми шкільного віку.

Для оцінки мовленнєвих здібностей багатомовної дитини, як і в одномовному середовищі, використовуються як формальні, так і неформальні методи. При цьому враховуються такі аспекти:

- мовлення на рівні окремих слів і зв'язного мовлення для кожної мови,
- розбірливість і прийнятність мовлення,
- стимуляційні здібності,
- сприйняття мовлення та фонологічна обізнаність,
- слух і оро моторна функція,
- мовленнєві навички,
- невербальний інтелект,
- рівень участі дитини.

Оцінювання охоплює всі мови, якими володіє дитина, тому воно потребує більш тривалого та детального процесу порівняно з одномовними дітьми для отримання загального результату [3].

Причини оцінки усіма мовами:

1. Відмінності мовних структур: кожна мова має свої особливості у фонології, приголосних, голосних, складових структурах та інших елементах.
2. Різні навички у мовах: діти можуть демонструвати різні рівні фонологічних навичок у кожній з мов.
3. Частота та рівень використання мов: частота спілкування та рівень володіння мовами у дитини варіюються залежно від кожної мови.
4. Мовна історія: початок засвоєння кожної мови може відрізнятися у часі, що впливає на рівень опанування.

Оцінювання всіх мов дитини допомагає отримати об'єктивну картину її мовленнєвих здібностей і створити ефективний план розвитку або вдосконалення мовленнєвої компетентності дитини [1; 6].

Спостереження за дитиною в різних умовах і завданнях є важливим елементом оцінювання. Виконання завдань з окремими словами дозволяє зібрати дані про використання слів та фонем. Зразки зв'язного мовлення дають уявлення про точність, розбірливість і сукупність акустичних характеристик, які надають мові ритмічності, емоційності та інтонаційної виразності (просодичні особливості мовлення) [7].

Процедури для оцінювання іншою мовою:

1. Ознайомитися з мовленням дитини та доступними інструментами оцінювання.
2. Залучити носія мови (перекладача чи батьків) для допомоги в тестуванні.
3. Записати компетентного носія мови (наприклад, батьків чи однолітка) як еталон для порівняння.
4. Виконати аудіо– та відеозапис мовлення дитини за допомогою якісного обладнання у форматах без стиснення (наприклад, .wav).
5. Зафіксувати отримані показники та аналізувати мовлення дитини з урахуванням фонетичних і фонологічних особливостей, уникаючи одномовних стандартів оцінювання.
6. Визначити, чи мовлення дитини суттєво відрізняється від порівняльного еталона.
7. Розробити рекомендації щодо розвитку разом із сім'єю (та, за необхідності, перекладачем) [5; 6].

Висновки. Оцінювання мовленнєвої компетентності дитини в умовах двомовного середовища потребує врахування її унікального мовного досвіду, включаючи вікові особливості, інтенсивність використання кожної мови та мовне оточення. Процес оцінювання має охоплювати різні аспекти мовленнєвого розвитку: фонологію, лексико-семантику, морфосинтаксис, розуміння мовлення, невербальні когнітивні здібності та участь у комунікативних ситуаціях.

Для отримання об'єктивної картини важливо аналізувати всі мови, якими володіє дитина. Це дозволяє врахувати специфічні особливості кожної мови, відмінності в рівні володіння та потенційний вплив мовного переносу.

У двомовному контексті стандартні одномовні тести не є достатніми. Потрібно використовувати комбіновані методи: спостереження, індивідуальні завдання, залучення носіїв мов (батьків, перекладачів) і аналіз мовних зразків.

Середовище, в якому зростає дитина, а також її історія засвоєння кожної з мов відіграють ключову роль у формуванні мовленнєвих навичок. Урахування цих факторів є необхідним для точного оцінювання.

Використання різних методик та залучення міждисциплінарних фахівців (логопедів, психологів, перекладачів) забезпечує найбільш надійну оцінку мовленнєвої компетентності дитини в умовах двомовного середовища.

Ці критерії підкреслюють важливість системного підходу до аналізу мовленнєвої компетентності дітей, які зростають у двомовному середовищі, і сприяють забезпеченню якісного супроводу мовленнєвого розвитку.

Використана література:

1. Assessing multilingual children: Disentangling bilingualism from language impairment / Armon-Lotem, S., de Jong, J., Meir, N., Tuller, L. Bristol : Multilingual Matters, 2015. 376 p.
2. Bishop D. Understanding Speech Development and Diagnoses in Bilingual Children: monograph. Oxford: Oxford University Press, 2017. 349 p.
3. Blumenfeld H., Marian V. Language-Cognition Interactions During Bilingual Language Development in Children: manual New York : Nova Science, 2009. P. 1-31.
4. Houwer A. Bilingual Development in Childhood. Cambridge University Press, 2021. Vol. 5 <https://doi.org/10.1017/S0305000921000170>.
5. Kohnert K. Bilingual Children with Primary Language Impairment: Issues, Evidence, and Implications for Clinical Actions. *Journal of Communication Disorders*. 2010. Vol. 43. P. 456-473. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2900386/>
6. Kohnert K. Language Disorders in Bilingual Children and Adults : manual. San Diego, CA: Plural Publishing, 2013. 360 p.
7. Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький : Імекс-ЛДТ, 2021. 158 с.

References:

1. Armon-Lotem S., de Jong J., Meir N., Tuller L. (2015). Assessing multilingual children: Disentangling bilingualism from language impairment. Bristol : Multilingual Matters. 376 p.
2. Bishop D. (2017). Understanding Speech Development and Diagnoses in Bilingual Children: monograph. Oxford : Oxford University Press. 349 p.
3. Blumenfeld H., Marian V. (2009). Language-Cognition Interactions During Bilingual Language Development in Children: manual. New York : Nova Science. P. 1-31.
4. Houwer A. (2021). Bilingual Development in Childhood. Cambridge University Press. Vol. 5 <https://doi.org/10.1017/S0305000921000170>
5. Kohnert K. (2010). Bilingual Children with Primary Language Impairment : Issues, Evidence, and Implications for Clinical Actions. *Journal of Communication Disorders*. Vol. 43. P. 456-473. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2900386/>
6. Kohnert K. (2013). Language Disorders in Bilingual Children and Adults: manual. San Diego, CA : Plural Publishing. 360 p.
7. Havrysh N. V. (2021). Vykhovuemo i rozvyvayemo dytynu rannoho viku: navchal'no-metodychnyi posibnyk [Raising and developing an early child: a teaching and methodological manual]. Kropyvnytskyi : Imeks-LDT. 158 s. / za zah. red. Kropyvnytskyi: Imeks-LDT. 158 s. [in Ukrainian].

Vistyzenko K. Criteria for assessing children's speech competence in a bilingual environment

The article is dedicated to the theoretical analysis of the criteria for assessing children's speech competence in a bilingual environment. Speech competence includes knowledge of grammar and vocabulary and the ability to use language appropriately in various sociocultural contexts. Since bilingual individuals use two languages in different aspects of life, effective assessment of their speech skills requires a comprehensive approach that considers both linguistic accuracy and functional communicative ability.

The article discusses a system of evaluation criteria based on the main components of speech competence: lexical, grammatical, phonetic, syntactic, and discourse levels. Special attention is given to criteria such as the ability to switch between languages, speech flexibility, and the appropriateness of language strategies in specific sociocultural situations. Additionally, cognitive aspects of speech activity are important, particularly the ability to switch cognitively between languages, which determines the level of flexibility in the speech process.

It is emphasized that bilingualism should not be assessed as a "mix" of two languages, but as an integrated process in which languages interact and complement each other in communicative activities. In this context, it is essential to differentiate between the languages and assess the individual's language competence at the time of evaluation.

The article also provides practical recommendations for using differentiated approaches to assess speech skills based on the proficiency level in each language. Furthermore, it discusses the importance of formative assessment, which allows tracking the gradual development of speech competence and adjusting the educational process in a timely manner.

The described evaluation criteria can be useful for educators working in bilingual environments, as well as for curriculum developers focused on bilingual education.

Key words: speech competence, bilingualism, language, speech, language environment, assessment criteria, bilinguality.

ПІДВИЩЕННЯ СТУПЕНЯ ДОТРИМАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТАМИ ЗВО

Спосіб життя є одним із ключових чинників, що визначає стан здоров'я, фізичні та інтелектуальні можливості людини. Це ресурс, від якого залежить якість її життя, і його важливість не можна недооцінювати. Здоровий спосіб життя є надзвичайно актуальним питанням для будь-якого суспільства, навіть у тих випадках, коли принципи його дотримання є загальноприйнятими, оскільки досягнення досконалості не має меж. Особливо важливим є формування здорового способу життя серед молоді, адже саме ця вікова категорія стикається з найбільшими викликами сучасності, такими як стрес, сидячий спосіб життя та неправильне харчування.

Проведене дослідження наукової літератури показало, що більшість існуючих робіт зосереджені на мотивації студентів до оздоровлення через надання теоретичних знань і застосування різних методів викладання фізичного виховання. Однак, як показує практика, лише отримані знання не стимулюють студентів до активних дій щодо поліпшення свого способу життя. Наявні засоби і методи часто не забезпечують належного результату, а нові підходи дають лише тимчасовий ефект. В цьому контексті в статті підкреслено, що справжня мотивація формується тоді, коли студенти отримують безпосередні стимули, що не потребують додаткових роздумів щодо їх мети чи ефективності.

Сучасний студент настільки зайнятий іншими справами, що бере участь лише в тих активностях, за які отримує винагороду. Тому освітня система може впливати на студентів через систему оцінювання, мотивуючи їх до самостійної роботи з пошуку методів оздоровлення організму та аналізу власних досягнень і невдач у цьому процесі. Автори пропонують мотивувати студента високою оцінкою за самостійну роботу з пошуку методів оздоровлення організму студента, самостійний та обґрунтований вибір кожним студентом методу, який він практикуватиме протягом семестру, опис його досягнень та провалів у процесі практики.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, студенти, вища освіта, мотивація, активність, профілактика захворювань.

За останні десятиліття в Україні спостерігається значне погіршення стану здоров'я молоді, яке обумовлене нездоровим способом життя [3]. Здоров'я студента на 50% і більше залежить від його способу життя [5]. Спосіб життя людини можна визначити як свідому і несвідому організацію активності та відпочинку в часі та просторі. Якщо така організація веде до збереження чи підвищення якості здоров'я, то такий спосіб життя вважається здоровим.

Формування способу життя людини починається ще до її народження, адже плід знаходиться в організмі матері, який вже в процесі реалізації певного способу життя передає йому умови, що впливають на його подальше життя. В результаті ці умови плід, виріши, свідомо чи підсвідомо намагається відтворювати. Згідно з дослідженнями, лише 14% людей дотримуються здорового способу життя [7]. Тому більшість студентів не навчаються дотримуватись здорового способу життя, а змушені перенавчатися з нездорових звичок. Перенавчання є складним процесом, і для його успішної реалізації важливим фактором є мотивація. Мотивація – це готовність досягати певної мети. Якісна мотивація, в свою чергу, полягає в здатності побачити, як через відносно незначні зусилля можна задовольнити власні нагальні потреби на тривалий час [8].

Особливостям формування культури здоров'я студентів та педагогічним умовам формування їх здоров'язбережувальної компетентності присвячені праці Д. Вороніна. А. Домашенко вивчав умови ефективного здійснення оздоровчого впливу фізичного виховання на студентів.

Земська Н.О. розробила та впровадила систему корекції особистісної компетенції студентів щодо здорового способу життя, а також програмне забезпечення для реалізації цієї системи.

Мосейчук Ю., Короляничук А. В., Абдул А., Кожокар М. В. та Хавруняк І.В. досліджували ефективність використання засобів фізичної культури серед студентської молоді для покращення їх ціннісного ставлення до власного здоров'я.

Гуртова Т. В. та Безгребельна О. П. обґрунтували наукові основи змісту здорового способу життя у фізкультурно-оздоровчій освіті студентів спеціальних вищих навчальних закладів.

Палагнюк Т. та Ківерник О. досліджували вплив комп'ютерних інноваційних технологій на процес формування у студентської молоді здорового способу життя.

Косівська А. В. та Ровний А. С. показали важливість та необхідність фізичного виховання і визначили його роль у процесі формування здорового способу життя студентської молоді.

Попри значний обсяг досліджень, питання підвищення ступеня дотримання здорового способу життя студентами закладів вищої освіти залишаються недостатньо вивченими та потребують подальших і більш глибоких наукових досліджень, спрямованих на визначення ефективних стратегій і методик для покращення здоров'язбережувальної компетентності студентів.

Мета статті – виявити причини недостатньої ефективності наявних засобів і методів освітньо-виховної системи в процесі викладання фізичного виховання у закладах вищої освіти, а також розробити нові методи, які сприятимуть більш ефективному формуванню мотивації студентів до дотримання здорового способу життя.

Мотивація до здорового способу життя в межах викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах, згідно з більшістю джерел, формується однобоко: через надання студентам відповідних знань і застосування існуючих чи нових методів і засобів викладання фізичного виховання [1].

Деякі дослідники зазначають, що «обов'язкові аудиторні заняття з фізичного виховання, передбачені навчальним планом на тиждень, можуть компенсувати лише 20–25% необхідного добового обсягу рухової активності, що є явно недостатнім для нормального фізичного розвитку та фізичної підготовленості студентів» [5].

Якби знань і засобів викладання було достатньо, ця проблема не стояла б так гостро. Однак результати викладачі можуть спостерігати щодня – хронічна втома є очевидною у більшості студентів вже на початку першого курсу. «Аналіз матеріалів щодо життєдіяльності студентів свідчить про її неупорядковану та хаотичну організацію».

Чому знання, які викладаються у вищих навчальних закладах, не формують у студентів мотивації до здорового способу життя? Це питання вимагає комплексного підходу до розуміння факторів, що впливають на поведінку студентів у контексті здоров'я. По-перше, необхідно зазначити, що така ситуація є характерною не лише для студентів, а й для людей усіх вікових груп. Наприклад, відомо, що саме курці, попри свою обізнаність про шкоду тютюну, часто продовжують палити, що свідчить про те, що знання не завжди є стимулом до зміни поведінки. Це можна вважати нормальною ситуацією, оскільки безпосередньо знання не завжди мотивують до практичних дій, особливо коли існують інші, більш нагальні потреби та фактори [6, с. 38].

По-друге, є специфічно студентська причина, яка має значний вплив на цей процес: студент, перебуваючи під тиском навчальної програми та постійно накопичуючи знання, не завжди має достатньо часу і сил для того, щоб ці знання реально трансформувати в мотивацію до змін у своєму способі життя. Перенавантаження навчальним матеріалом призводить до того, що студент не здатний виокремити з усіх отриманих знань ті, які могли б справити позитивний вплив на його здоров'я. Це також підтверджується результатами опитувань, проведених в Національному університеті «Львівська політехніка», де студенти не завжди вбачають необхідність зміни своїх звичок навіть при наявності значних знань про здоровий спосіб життя [1].

Крім того, важливу роль у формуванні мотивації до здорового способу життя відіграють внутрішні потреби студента. В першу чергу, студент займається реалізацією універсальних життєвих цінностей, серед яких головними є задоволення власних потреб, часто пов'язаних із хронічним відчуттям незадоволеності. Як показує дослідження, ці потреби є сталими впродовж десятиліть: студент хоче мати більше часу, фінансової стабільності, зменшити перенавантаження розуму та створювати або знаходити щось неймовірне [3]. Однак саме ці потреби часто затьмарюють інші важливі аспекти, зокрема турботу про власне здоров'я.

Крім того, в умовах студентського життя, особливо при переїзді в інше місто, виникають нові фактори, які ускладнюють підтримку здорового способу життя. Студенти часто опиняються в ситуації, коли вони вимушені адаптуватися до нового ритму життя, що включає стрес, фізичну активність, недостатній сон та незбалансоване харчування. Як наслідок, кількість студентів, які потребують медичної допомоги або перебувають у спеціальних медичних групах, значно зростає. Наприклад, за даними досліджень, відсоток студентів, які потрапляють до медичних груп, збільшується з 5,36% на першому курсі до 14,46% на третьому курсі, що свідчить про погіршення стану здоров'я під час навчання [1].

Таким чином, причин, чому знання не формують у студентів стійкої мотивації до здорового способу життя, є багато і вони тісно пов'язані з особливостями студентського життя, перенавантаженням, психологічними і соціальними факторами, а також з наявністю пріоритетних потреб, які часто відходять на другий план порівняно зі здоров'ям.

Мотивування діє, якщо задовольняє потреби студента вже в процесі його дій. Задоволення потреб під час виконання конкретних завдань є основою ефективного мотиваційного процесу. Мотивація може бути найбільш стійкою та результативною, коли вона виникає не лише на основі теоретичних знань, а й через практичні дії, які безпосередньо задовольняють нагальні потреби людини. Відтак, мотивація студента до здорового способу життя буде ефективною лише в тому випадку, якщо вона забезпечить відчутне покращення його життєвого стану в ході реальних змін у поведінці, а не лише через абстрактні теоретичні знання [2].

Якщо мотивація в людини не формується за рахунок знань, то вона формується за рахунок знань та стимулів. Формування мотивації є складним і багатогранним процесом. Знання самі по собі не завжди є достатнім інструментом для стимулювання змін у поведінці людини. Для того, щоб мотивація стала дієвою, вона повинна бути підкріплена зовнішніми стимулами, які спонукають до конкретних дій. Ці стимули можуть бути як матеріальними (наприклад, винагороди, заохочення), так і нематеріальними (наприклад, соціальне визнання, підтримка з боку близьких). Вони є своєрідним імпульсом, який підштовхує людину до здійснення певних кроків у напрямку до досягнення мети [4].

Стимул – зовнішній вплив на людину, який діє на процес і результати активності людини. Стимул є зовнішнім фактором, що сприяє активності особи, направляючи її на досягнення конкретних результатів. Це може бути як матеріальний елемент, так і соціальна підтримка або, наприклад, оточення, яке стимулює досягнення бажаних цілей. Важливо зазначити, що стимул не є постійним; для того щоб стимул справив довгостроковий ефект, він має перерости у внутрішню мотивацію – мотив, який буде підтримувати цю активність в майбутньому.

Стимул має перерости в мотив. Однак стимул сам по собі може бути лише тимчасовим фактором, який спонукає до дії в короткостроковій перспективі. Щоб стимул став стійким і ефективним, він має трансформуватися в мотив. Мотив – це внутрішнє прагнення людини, яке з'являється на основі постійного зовнішнього стимулу та набуває значення на більш глибокому психологічному рівні. Мотив є тим рушійним фактором, що допомагає людині продовжувати досягати мети навіть за відсутності зовнішніх стимулів. Для студента це означає, що ефективне мотиваційне середовище не лише вимагає знань і стимулів, але й дозволяє розвивати внутрішнє бажання вести здоровий спосіб життя, що стане стійким і тривалим на довгий період. Таким чином, мотивація, яка ґрунтується на поєднанні знань і зовнішніх стимулів, може ефективно трансформуватися в внутрішній мотив, що в свою чергу здатен довгостроково впливати на поведінку студента і стимулювати його до здорового способу життя.

Однак у студентів знання про здоровий спосіб життя часто перебувають у надлишку, але ці знання не завжди є ефективними для формування мотивації до їх реалізації в повсякденному житті. Важливо зазначити, що інтерпретація і адаптація опосередкованих стимулів, які можуть сприяти зміні поведінки, є складною та ресурсозатратною задачею, яка вимагає значних часових та інтелектуальних зусиль. В умовах високого академічного навантаження студент, як правило, не має достатньо часу та енергії для того, щоб розглядати такі стимули і застосовувати їх на практиці, оскільки його інтелектуальна увага спрямована на навчальний процес та вирішення інших, не менш важливих життєвих завдань. Знання про здоровий спосіб життя, які викладаються в межах курсу фізичного виховання, у певній мірі засвоюються студентами, однак практичні результати від цих знань часто виявляються мінімальними. Це пов'язано з тим, що студенти, як правило, сприймають своє здоров'я як ресурс, що не вимагає додаткових зусиль для його підтримки, і лише в рідкісних випадках усвідомлюють, наскільки швидко і непомітно воно може погіршуватися.

До того ж, студенти зазвичай не усвідомлюють, що втрата здоров'я може бути поступовою і непомітною, а про серйозні наслідки вони здебільшого починають замислюватися лише тоді, коли досягнуть критичної межі, де їх фізичний стан уже не відповідає попередньому рівню самопочуття та працездатності. У таких умовах сподіватися на те, що студент самостійно розпізнає погіршення свого стану як сигнал до змін у способі життя, є мало реалістичним. Це вимагає більш активного і конкретного підходу, де знання та інформація повинні бути безпосередньо пов'язані з мотивацією до дії.

Тому необхідно впроваджувати прямі, чітко виражені стимули, які б ясно демонстрували студенту, що саме він має робити, чому це важливо і яке позитивне вплив це матиме на його здоров'я та загальний стан. Студент має усвідомлювати конкретні переваги змін у способі життя, і це повинно бути очевидним для нього. Наприклад, очевидно, що здоровий спосіб життя не лише покращує фізичний стан, а й сприяє зниженню психічного навантаження, що в свою чергу може зменшити стрес і забезпечити більшу працездатність. Здоровий спосіб життя розвантажує мозок студента, даючи йому більше вільного часу для саморозвитку та відпочинку, але ця користь не є очевидною для студентів, оскільки вони не отримують достатньо інформації або стимулів, щоб розпізнати ці ефекти на практиці. Як зазначає дослідник, «основним механізмом формування здорового способу життя є створення умов для окремих осіб для формування їх спроможності і можливості позитивно впливати на проблеми свого здоров'я» [6, с. 43]. Таким чином, створення умов, які б дозволяли студентам безпосередньо відчувати вигоди від здорового способу життя, є необхідною умовою для ефективної мотивації до його впровадження в повсякденне життя.

Отже, необхідно створити умови, які мотивують студента приділити час оздоровленню свого способу життя. Оскільки «фізичне виховання студентів відіграє вирішальну роль у формуванні їх поглядів та особистої позиції щодо дотримання здорового способу життя» [5], то важливо говорити не лише про навчання теоретичних аспектів здоров'я, але й про «виховання через фізичне». Залучення студента до здорового способу життя потребує правильного підходу, а збільшення навантаження не буде ефективним, оскільки хронічно перевантажена людина зробить усе, щоб уникнути додаткового стресу. Це наочно підтверджує робота Земської Н. О. [3], яка демонструє, наскільки важко досягти стійких результатів у такій витратній системі.

Багато наукових пропозицій щодо методів стимулювання студентів до фізичної активності чи здорового способу життя не дають очікуваних результатів. Один із найпростіших і дієвих способів заохотити студента – це винагородити його високими балами, що забезпечить додатковий вільний час, або замінити складне питання на іспиті більш простим завданням. Це створить відчуття полегшення, і студент, усвідомлюючи можливість отримати нагороду, активно візьметься за завдання. Таким чином, студенти отримують додаткову мотивацію і розуміють, що їх зусилля помітять.

Щоб ефективно оздоровити свій спосіб життя, студент повинен спочатку накопичити певні теоретичні знання про здоров'я. Сьогодні існує величезна кількість інформації про здоровий спосіб життя, яка доступна для кожного, тому важливо, щоб студент самостійно вибрав те, що він вважає за здорове і доцільне для себе. Один із найбільш ефективних способів заохочення – це надання студенту можливості самому визначити, що саме він вважає здоровим способом життя і що може зробити для покращення свого стану. Процес пошуку цих знань і дій для студентів можна оформити в письмовій роботі, що дозволяє не лише оцінити їхній прогрес, а й забезпечити певну рефлексію щодо власних виборів. Така робота може носити назву «Пошук знань, досягнення та провали студента в оздоровленні свого способу життя».

Творчий підхід до цього завдання, а також можливість зробити вибір у контексті оздоровлення, активізує студентів. Практична робота та самостійне визначення свого шляху до здоров'я забезпечують ентузіазм і мотивацію

для подальших зусиль у цьому напрямку. В результаті ті студенти, які змогли правильно визначити шлях до більш здорового способу життя, зможуть стабільно покращити своє самопочуття, підвищити ефективність своєї діяльності та досягти значних результатів. Крім того, вони обов'язково поділяться своїми здобутками з іншими, оскільки існує великий запит серед студентської молоді на практичні поради щодо здорового способу життя.

Ті, хто вибере неправильний шлях, отримають бали, але, ймовірно, відчують бажання досягти кращих результатів у наступному семестрі, оскільки успіхи їхніх колег стануть для них стимулом. Тому зацікавлених у подібних завданнях стане більше, а це, в свою чергу, дозволить реалізувати науково-методичну рекомендацію «знайомства та спілкування людини, яка має шкідливу звичку, з тими, хто її подолав» [6, с. 40]. Саме в такому випадку найкраще спрацює рекомендована науковцями «індивідуальна підтримка людини з шкідливою звичкою особами, які вже вирішили для себе цю проблему» [6, с. 40]. Важливо, що студенти можуть самоорганізовуватись і обмінюватись набутими знаннями та цінностями без додаткових зусиль з боку викладачів чи інституцій. Це дозволяє створити середовище, де здоровий спосіб життя стає не просто навчальним завданням, а важливою частиною повсякденного студентського життя.

Висновки. Наявні в літературі методи мотивації студентів до оздоровлення їх способу життя не є достатньо дієвими. Це відбувається через те, що ці методи недостатньо корелюють з усвідомленими потребами студентів і часто лише збільшують ті труднощі, які призводять до деградації їхнього способу життя. Найефективнішим стимулом для змін є нав'язана зовні практика, яка одночасно звільняє студента від частини його академічних зобов'язань. Водночас для того, щоб усунути відчуття нав'язування, необхідно дати студенту можливість вибирати, який вид практики для нього є найбільш корисним серед кількох варіантів. Тільки з часом те, що спочатку було нав'язане, стає добровільним і невід'ємною частиною щоденного життя студента. Крім того, важливо, щоб студент здавав цю роботу усно, оскільки це дозволяє зрозуміти, чи дійсно робота виконана ним, і оцінити її відповідно.

Важливим аспектом для подальших досліджень є визначення оптимальних умов для реалізації добровільних програм оздоровлення, які мають забезпечувати баланс між академічними вимогами і фізичною активністю, а також надаватимуть студентам більше свободи у виборі виду діяльності. Оцінка результатів таких програм за допомогою об'єктивних та суб'єктивних критеріїв дозволить виявити найбільш ефективні моделі для застосування в університетському середовищі.

Використана література:

1. Гуртова Т. В., Безгребельна О. П. Основи здорового способу життя у фізкультурній освіті студентів ВНЗ. *III Всеукраїнська науково-практична конференція*. Харків. 2017. С. 57-62.
2. Данилко В., Кравченко Т. Формування здорового способу життя студентської молоді засобами фізичного виховання. *Теорія та практика фізичної культури та спорту*. 2023. № 1. С. 55-61.
3. Земська Н. О. Корекція особистісної компетентності студентів до здорового способу життя. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. 2015. Вип. 21. С. 8-15.
4. Кожокар М. В., Королянчук А. В., Хавруняк І. В. Формування у студентської молоді ціннісного ставлення до здоров'я засобами фізичної культури. *Фізична культура та спорт: наукові перспективи*. 2022. № 3-4. С. 47-51.
5. Косівська А. В., Ровний А. С. Формування здорового способу життя студентської молоді засобами фізичного виховання. *XV Міжнародна науково-практична конференція : Фізична культура, спорт та здоров'я*. 2015. С. 157-159.
6. Формування здорового способу життя. Навчально-методичні рекомендації / авт. колект. Т. Андріученко, О. Вакуленко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна (кер. авт. колект. О. Вакуленко). Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2018. 100 с.
7. Шатило В. Й., Дмитрук О. В., Д'яченко І. М., Круковська І. М. Косенко В. М., Поплавська С. Д., Хватова О. О., Шоханов О. С. Медико-соціологічне дослідження способу життя і його впливу на здоров'я людини. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2022. № 3 (93). С. 16-21.
8. Slovnyk.Me Мотивація. URL : <https://slovnyk.me/>

References:

1. Hurtova T. V., Bezghrebelna O. P. (2017). Osnovy zdorovoho sposobu zhyttia u fizikurnii osviti studentiv VNZ [Fundamentals of healthy lifestyle in physical education of university students]. *III Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia*. Kharkiv. S. 57-62 [in Ukrainian].
2. Danylko V., Kravchenko T. (2023). Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia studentskoi molodi zasobamy fizychnoho vykhovannia [Formation of a healthy lifestyle of student youth by means of physical education]. *Teoriia ta praktyka fizychnoi kultury ta sportu*. № 1. S. 55-61 [in Ukrainian].
3. Zemska N. O. (2015). Korektsiia osobystisnoi kompetentnosti studentiv do zdorovoho sposobu zhyttia [Correction of students' personal competence for a healthy lifestyle]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Fizychna kultura*. Vyp. 21. S. 8-15 [in Ukrainian].
4. Kozhokar M. V., Korolianchuk A. V., Khavruniak I. V. (2022). Formuvannia u studentskoi molodi tsinnisnogo stavlennia do zdorovia zasobamy fizychnoi kultury [Formation of students' value attitude to health by means of physical culture]. *Fizychna kultura ta sport : naukovyi perspektyvy*. № 3-4. S. 47-51 [in Ukrainian].
5. Kosivska A. V., Rovnyi A. S. (2015). Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia studentskoi molodi zasobamy fizychnoho vykhovannia [Formation of a healthy lifestyle of student youth by means of physical education]. *XV Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia : Fizychna kultura, sport ta zdorovia*. S. 157-159 [in Ukrainian].
6. Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia. Navchalno-metodychni rekomendatsii [Formation of a healthy lifestyle. Educational and methodological recommendations]. (2018). / avt. kolekt. T. Andriuchenko, O. Vakulenko, V. Volkov, N. Dziuba, V. Koliada, N. Komarova, I. Piesha, N. Tilikina (ker. avt. kolekt. O. Vakulenko). Kyiv : DU «Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky». 100 s. [in Ukrainian].

7. Shatylo V. I., Dmytruk O. V., Diachenko I. M., Krukovska I. M., Kosenko V. M., Poplavska S. D., Khvatova O. O., Shokhanov O. S. (2022). Medyko-sotsiologichne doslidzhennia sposobu zhyttia i yoho vplyvu na zdorovia liudyny [Medical and sociological study of lifestyle and its impact on human health]. *Visnyk sotsialnoi hihiieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy*. № 3 (93). S. 16-21 [in Ukrainian].
8. Slovnyk. Me Motyvatsiia. (2024). [Slovnyk.Me Motivation]. URL : <https://slovnyk.me/> [in Ukrainian].

Holovachuk V., Petrychuk P. Increasing the degree of adherence to a healthy lifestyle by university students

Lifestyle is one of the key factors that determines a person's health, physical and intellectual capabilities. It is a resource on which the quality of life depends, and its importance cannot be underestimated. A healthy lifestyle is an extremely important issue for any society, even when the principles of its observance are generally accepted, as there are no limits to achieving perfection. It is especially important to promote healthy lifestyles among young people, as this age group faces the biggest challenges of our time, such as stress, sedentary lifestyle and unhealthy diet.

The study of scientific literature has shown that most existing works focus on motivating students to improve their health through the provision of theoretical knowledge and the use of various methods of teaching physical education. However, as practice shows, the knowledge gained alone does not encourage students to take active steps to improve their lifestyle. The existing means and methods often do not provide the proper result, and new approaches have only a temporary effect. In this context, the article emphasizes that true motivation is formed when students receive direct incentives that do not require additional thinking about their purpose or effectiveness.

The modern student is so busy with other things that he or she participates only in those activities for which he or she is rewarded. Therefore, the educational system can influence students through the grading system, motivating them to work independently to find methods of improving their bodies and analyze their own achievements and failures in this process. The authors propose to motivate students with high marks for independent work on finding methods of improving the student's body, independent and informed choice of the method that each student will practice during the semester, and a description of their achievements and failures in the process of practice.

Key words: healthy lifestyle, students, higher education, motivation, activity, disease prevention.

УДК 37.014:796

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.07>

Кожокар М. В., Королянчук А. В.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗВО

У статті проаналізовано сучасні підходи до застосування інноваційних технологій у викладанні фізичного виховання в ЗВО. Виокремлено три основні підходи: варіативний, інтерактивний та мотиваційний, кожен з яких має свою структуру та специфіку використання. Автором обґрунтовано парадигмальну недостатність розвитку мотиваційних інноваційних технологій, що призводить до низької ефективності фізичного виховання у ЗВО, зокрема в контексті студентської мотивації до фізичної активності. Визначено, що розвиток мотиваційних технологій є важливим аспектом для забезпечення високої якості навчального процесу в цій сфері.

У статті також запропоновано короткий опис власного дослідження, яке зосереджене на мотиваційних аспектах викладання фізичного виховання. Основною метою дослідження було вивчити рівень незадоволеності студентів заняттями з фізичного виховання та з'ясувати основні фактори, які впливають на їхню мотивацію до занять фізкультурою. Для цього було проведено опитування серед студентів різних спеціальностей, результати якого дозволили ідентифікувати основні проблеми, з якими стикаються студенти під час навчання з фізичного виховання.

На основі аналізу результатів опитування, автором сформульовано кілька практичних рекомендацій. Важливою рекомендацією є необхідність створення умов для швидкої зміни фізичної та інтелектуальної діяльності студентів, а також індивідуалізації цього процесу, що дозволяє більш ефективно задовольняти потреби кожного студента.

Цей підхід дозволяє створити умови, за яких студенти можуть отримати індивідуальний підхід до навчання, враховуючи їхні фізичні можливості та інтереси. Водночас, він сприяє активізації їхньої участі в заняттях фізичним вихованням, що є важливою метою сучасного викладання в ЗВО. Впровадження інноваційних мотиваційних технологій дозволяє забезпечити різноманітні форми навчання, адаптовані до потреб кожного студента, що підвищує ефективність процесу навчання і заохочує студентів до регулярних занять фізичною активністю.

Ключові слова: інноваційні підходи, варіативний підхід, інтерактивний підхід, мотиваційний підхід, мотивація, цінність, насолода від фізичних вправ.

В арсеналі сучасного фізичного виховання існує велика кількість інноваційних технологій, які потребують систематизації та аналізу для оцінки їх ефективності у відповіді на виклики сучасності. Також необхідно виявити існуючі прогалини та можливості для їх заповнення.

Фізичне виховання за останні десятиліття збагатилося інноваційними технологіями. Кібальник О. Я. розробив фітнес-технологію для підвищення рухової активності студентів, враховуючи статеві особливості та фізичну підготовленість. Дубогай О. Д. створила комплекс вправ для студентів медичних груп і дихальні тренажери для лікування захворювань дихальної системи. Іваночко В. В. розробила оздоровчі фітнес-програми для студенток з кардіо-респіраторними захворюваннями. Атамась О. А. розробила систему підготовки майбутніх учителів фізкультури до впровадження фітнес-технологій. Добродуб Є. З. розробив систему підготовки фахівців з фізичного виховання до роботи в оздоровчих центрах. У сфері спортивно-орієнтованого фізичного виховання створено круговий метод тренувань, що включає різні інтервальні методи та систему ознайомлення студентів з принципами здорового способу життя. Казаріна О. А. розробила спортивно-орієнтовану технологію для підвищення ефективності фізичного виховання з використанням волейболу. Глоба Т. та Захаріна Є. визначили передумови для розробки таких технологій. Земська Н. О. впровадила систему корекції особистісної компетенції студентів до здорового способу життя, а Палагнюк Т. і Ківерник О. досліддили вплив комп'ютерних технологій на формування здорового способу життя серед студентів. Мурашко М. обґрунтувала вплив інтерактивних технологій на фізичну підготовленість студентів та їх спосіб життя.

Мета статті: класифікація наявних інноваційних підходів до викладання фізичного виховання в ЗВО, виявлення прогалин у дослідженнях цих підходів, а також аналіз практичних рекомендацій для вдосконалення впровадження інновацій у процес викладання фізичного виховання в ЗВО.

Інновація в педагогіці – це нововведення, яке забезпечує ріст ефективності навчання та виховання. Необхідність інновацій обумовлена: 1) виявленими недоліками в наявній системі навчання та виховання; 2) невідповідністю старих методів освіти новим умовам життя. Основою інновацій в педагогіці є впровадження досягнень психологічної та педагогічної наук в освітній процес. Необхідність впровадження інноваційних підходів у педагогічну практику обумовлена зміною парадигми соціального розвитку, зокрема переходом до інформаційного суспільства, – а значить, більшими вимогами до інтелектуальних можливостей працівника.

Кілька останніх десятиліть у практиці фізичного виховання (чи то шкільного, чи у ЗВО) головною постала проблема погіршення здоров'я та фізичного і психічного розвитку як школярів, так і студентів, зниження їх активності у навчальній діяльності, а головне – зниження чи відсутності у них мотивації, яка необхідна для системної наполегливої праці, без якої не відбудеться успішність [3, с. 15].

Головною причиною падіння задоволеності заняттями в студентів є відсутність емоційності на заняттях, інтересу до виконуваних вправ [1, с. 31]. Саме це слугує мотивацією для науки зробити викладання фізичної культури більш цікавим та захоплюючим.

1. Варіативний підхід. Внаслідок такого суспільного запиту вчені розробляють інновації варіативності, тобто інновації, що ґрунтуються на принципі варіативності [6, с. 36]. Вони полягають у розширенні

різноманіття засобів і місць для фізичної активності, запрошенні тренерів для проведення занять нетрадиційними формами фізичної активності, а також у диференціації за різними параметрами або скасуванні наявної диференціації.

Інноваційні засоби. Поширені види оздоровчої фізичної активності, які можна включати в заняття для урізноманітнення фізичної активності студентів та ознайомлення їх з різними можливостями фізичної культури, з метою формування зацікавленості: новітні (степ-аеробіка, спінбайк-аеробіка, хай-імпакт, роуп-скіпінг, супер-стронг, памп-аеробіка, слайд-аеробіка, фітбол-аеробіка) та прадавні (козацькі єдиноборства, йога, тай-цзи-цюань, у-шу) тощо. А також ігри, які не потребують матеріальних витрат: сокс, гольф, боулінг, скелелазіння, петанк, скейтбординг, сноубординг, скейтінг тощо.

Розмаїття місць проведення занять з фізичного виховання. Крім звичайних спортивних залів, стадіонів і парків, інноваційні підходи пропонують також прилеглі території, басейни, походи до річок та озер, в гори і до печер.

Запрошення тренерів. Оскільки вся система навчання викладачів є бюджетною, слід звернутися за досвідом до тренерів, які працюють на ринковій основі, щоб запозичити їхній досвід у залученні людей до відвідування їхніх секцій. Один із способів зробити це – запрошувати тренерів, до яких вже ходять студенти цього ЗВО, провести кілька занять з фізичного виховання. Ці тренери будуть зацікавлені в цьому з метою реклами своїх секцій. Заняття слід проводити як звичайні тренування, які ці тренери здійснюють у своїй практиці.

Диференціація.

1) **За рівнем фізичного розвитку.** Слабшим студентам потрібно надавати програму, що відповідає їхнім можливостям розвитку, та ставити оцінку згідно з їхніми результатами, а не порівнюючи з результатами сильніших студентів.

2) **Розподіл парами.** Якщо при впровадженні попередньої інноваційної технології знижується інтерес до занять з фізичного виховання з боку сильніших студентів, до кожного слабшого студента закріплюється сильніший. Тоді сильніший отримує вищу оцінку не лише за свої успіхи, а й за ступінь допомоги слабшому у покращенні його результатів [12, с. 153].

3) **Диференціація занять за статтю.** Якщо організувати заняття з фізичного виховання для двох груп одночасно, можна розподілити студентів за статтю та проводити різні види фізичної активності залежно від їхніх інтересів. Якщо така диференціація вже є, її можна періодично скасовувати за бажанням обох груп [1, с. 30; 2, с. 167; 11].

4) **Рейтингова диференціація.** Система оцінювання за допомогою рейтингів базується на поступовому моніторингу та накопиченні балів за різноманітні форми навчальної діяльності студента в рамках кредитного модуля. Така система дозволяє оцінювати діяльність студента в різних сферах, що збільшує його мотивацію бути більш активним у цих видах діяльності [10].

2. Інтерактивний підхід. Варіативні підходи передбачають роботу викладача над методами викладання фізичного виховання. Однак цього недостатньо для того, щоб викладання фізичного виховання відповідало вимогам сучасності, які вимагають впровадження інтерактивних методів навчання. У сучасному розумінні інноваційні підходи у викладанні повинні створювати модель освіти, орієнтовану на максимальний розвиток творчих здібностей та сильну мотивацію до саморозвитку на основі добровільного вибору студента.

Використання інтерактивних методів змінює роль викладача: він перестає бути єдиним активним учасником навчального процесу та бере на себе функцію регулювання й організації навчальної діяльності. Викладач розробляє завдання, визначає питання чи теми для дискусії, проводить консультації, а також контролює дотримання часу і хід виконання завдань. Психологічні дослідження вказують, що навчальне спілкування сприяє покращенню точності сприйняття, ефективності пам'яті, а також розвитку стійкості уваги, її розподілу, спостережливості та здатності аналізувати діяльність партнера, його мотиви і цілі [5, с. 57].

Основна мета інтерактивного навчання — створення зручних умов, які сприяють розвитку інтелектуальних здібностей студента. Важливим аспектом інтерактивного навчання є його проведення через активну взаємодію між усіма учасниками навчального процесу. Навчально-виховний процес організовано так, щоб більше студентів були залучені до пізнавальної діяльності, і кожен із них вносив свій вклад [8, с. 16].

Можливість вибору для студентів на заняттях з фізичного виховання коливається в діапазоні часу, відведеного на вибір.

Мінімальна можливість – полягає в тому, щоб на кожному занятті виділяти його останню частину для фізичної активності, яка подобається студенту. Це схоже на варіативний підхід, але значно ефективніше для підвищення мотивації студентів відвідувати заняття з фізичного виховання [6, с. 38].

Середня можливість – полягає в тому, щоб запропонувати студентам план семестру для розгляду та можливості внести зміни як індивідуально, так і колективно (через голосування). Це «метод проєктів», що передбачає розв'язання завдання чи проблеми. Окрім здачі нормативів, викладач і студенти аналізують їх виконання, порівнюють результати та коригують техніку і якість [7].

Максимальна можливість – замінити традиційні заняття на секційні, як це практикується в Польщі. Студенти записуються в секції на початку семестру, при цьому кількість місць обмежена. Секції можуть бути безкоштовними або за додаткову плату. Ці два чинники різними способами мотивують студентів своєчасно

записуватися в секції [11]. На нашу думку, секційні заняття слід контролювати в кінці семестру за допомогою традиційної здачі нормативів, що дозволяє оцінити фізичний розвиток студента і, за необхідності, коригувати його шляхом заміни секції, можливо, тимчасово.

3. Мотиваційний підхід. Аналіз літератури щодо інноваційних технологій у вивченні дисципліни фізичне виховання у закладах вищої освіти свідчить про недостатню увагу до розробки та впровадження таких технологій, які б комплексно сприяли формуванню стабільної мотивації до регулярних занять фізичними вправами та глибоке засвоєння теоретичних знань у галузі фізичної культури і спорту. Провідні експерти у сфері фізичного виховання та спорту, такі як А. Домашенко, Є. Іванов, О. Іванов, С. Канішевський, Ю. Канішевський та Р. Раєвський, зазначають, що наявна система фізичного виховання не в повній мірі вирішує проблему фізичного вдосконалення студентської молоді в умовах соціальних змін в Україні та потребує відповідних коригувань. [9, с.199]. Основною проблемою сучасної системи фізичного виховання студентів є її неспроможність мотивувати їх до регулярних занять фізичними вправами, а також недостатнє сприяння розвитку бажання до самостійного здобуття знань і навичок у галузі фізичної культури. Вона не формує активних учасників процесу, здатних самостійно здійснювати власну фізичну підготовку. У навчальній діяльності кафедр фізичного виховання вищих навчальних закладів акцент залишається на контрольних тестах і випробуваннях, визначених навчальними планами, а не на студенті, його ціннісних орієнтаціях і індивідуальних потребах.

Недостатня мотивація студентів до занять фізичними вправами зумовлена: 1) відсутністю цінності фізичної активності в сучасній молоді; 2) міським способом життя, відсутністю звички до фізичної активності з дитинства у більшості студентів.

Відсутність достатньої дослідженості цієї галузі не є випадковою: вона знаходиться на стику філософії, психології, педагогіки та фізіології. Спеціалістів такого рівня не так багато, і всі вони знаходяться під впливом сучасної урбаністичної парадигми, яка спрямована на перехід до постіндустріального суспільства. Тому ці спеціалісти часто зосереджуються на інших, більш перспективних завданнях, а молодий викладач залишається сам на сам з проблемою відсутності мотивації у студентів. Намагаючись підвищити мотивацію, він обмежується варіативним та інтерактивним підходами, отримує часткові результати та з часом приходять до висновку, що справжнього результату – великої зацікавленості студентів – не досягне. Але що ж насправді означає справжня зацікавленість студента у заняттях з фізичного виховання в умовах сучасності?

В останні роки обсяг навчального навантаження для студентів університетів значно збільшився, що призводить до негативних наслідків для їхнього здоров'я через низьку фізичну активність, тривале перебування в одному положенні протягом 10-12 годин та обмеження м'язових навантажень. За період навчання у вищих навчальних закладах кількість хворих студентів зростає в 2-3 рази, а відсоток студентів з порушеннями постави сягає 80-90% від загальної кількості. [3, с. 5].

Очевидно, що студенти вкрай потребують фізичної активності для рекреації після інтенсивних розумових зусиль [9, с. 205]. В таких умовах студент має розглядати фізичну активність як спасіння, але цього не відбувається. Чому в сучасному студенті як такому нема цінності системних занять фізичною культурою?

Цінність формується за допомогою 3 чинників: 1) знання, яке передають студенту викладачі фізичного виховання й анатомії та фізіології, якщо того не зробили батьки; 2) фізіологічна насолода, яку переживає студент під час занять фізичною активністю; 3) емоційна оцінка знань та задоволення, що значно посилює їхній ефект, спонукає студентів продовжувати заняття фізичними вправами, прагнучи отримати ще більше насолоди та користі.

Студенти мають задовільні знання про цінність фізичної активності, але лише невелика частина з них отримує справжнє задоволення від неї. Дослідження показали, що розвиток мотивації та зацікавленості студентів у заняттях фізичною культурою є наслідком спільної роботи студентів і викладачів. Це охоплює етапи діагностики, проектування, організації, контролю та корекції освітнього процесу, що сприяють підвищенню рівня фізичної підготовленості, за умови забезпечення комфортних умов для навчання [4, с. 44].

Які ж умови потрібні студентам для появи бажання системно займатись фізичними вправами на заняттях з фізичного виховання?

Відповідь на це питання ми з'ясовували, провівши опитування в студентів різних спеціальностей ЧНУ. Виявляється, важливо те, що заняття з фізичного виховання проводяться після всіх теоретичних занять, коли студенти перевтомилась. Перевтомлена людина здатна тільки відпочивати. Причина такого явища очевидна: спортивні зали та стадіони знаходяться далеко від більшості корпусів ЧНУ. Але плата за цей факт величезна – студент втрачає смисл приходити на заняття з фізичного виховання. Як проміжний вихід з ситуації можна порекомендувати: заняття з фізичного виховання, яке є останнім в розкладі за день, можна починати проводити через 30 хвилин після того, як студенти прийшли на нього, а цих 30 хвилин примусити студентів мовчки спокійно походити чи посидіти (з вимкненими телефонами) – спочатку це їм не сподобається, але з часом вони будуть вдячні за такий відпочинок, який, до того ж, стимулюватиме їх не спізнюватись.

Крім того, здатність організму студента сприймати інформацію коливається в часі, а фізична активність потрібна тоді, коли ця здатність знаходиться на певному (але не повному) мінімумі, і час, відведений на цю фізичну активність, визначається індивідуально, хоча, згідно опитувань, в середньому складає 15 хвилин. Як в таких умовах навчити студентів отримувати насолоду від фізичних вправ?

З отриманих даних виходить, що спортивний зал треба зробити при кожному корпусі (або переобладнати для початку 1 аудиторію на малий спортивний зал з найпростішим інвентарем) та надати право студентам (наприклад, по 3 студенти) виходити з лекції на 15 хвилин у цей зал з метою виконання фізичних вправ для рекреації від інтелектуальних навантажень. Дати студентам завдання визначити графік чергування відповідальних за матеріальний вміст такої аудиторії – охочих на те буде більш ніж достатньо. Щоб зміст лекції не був при тому втраченим для студентів, проводити аудіо запис лекцій – це залюбки організують студенти та зацікавлені викладачі. Таким чином, буде проведено попередній моніторинг якості освіти. Тоді студент самостійно визначить момент, коли потрібно змінити інтелектуальну активність на фізичну, і займатиметься фізичними вправами не тривалий час, а для задоволення. Звісно, деякі студенти можуть вирішити піти пити каву, але це не здивує їхніх колег. Натомість насолода від занять у спортзалі за той самий час викличе здивування у інших, і вони також захочуть відвідати спортзал під час лекції. Тому студенти, які п'ють каву, вже не зможуть дозволити собі марнувати час, адже студентів багато, а часу обмаль. Відпускати студентів слід не одразу, а через 30 хвилин після початку лекції. З часом бажаючих стане так багато, що студенти зможуть відвідувати спортзал тільки за умови попереднього складання черги, щоб викладач не відволікався на організаційні моменти. Отримана насолода від фізичних вправ призведе до вдосконалення фізичних можливостей студентів, і тоді вони зможуть отримувати цю насолоду і на заняттях з фізичного виховання. А тоді вже можна робити розвантаження навчальних планів, програм та збільшувати кількість занять з фізичного виховання відповідно до європейських норм і більше. Більше того, це сприятиме зростанню академічної успішності, оскільки своєчасне чергування інтелектуальної та фізичної активності покращує як розумові, так і фізичні здібності.

Висновки. Інновації у розвитку фізичної культури суспільства потребують радикальних змін в організації навчально-виховного процесу в закладах вищої освіти. Проте ці зміни є виправданими, оскільки суттєво підвищують рівень здоров'я та фізичної підготовки студентів, а також їх академічну успішність і особистісну цілісність, що, в свою чергу, робить ефективнішою всю систему освіти та виховання молоді. Тому важливо впроваджувати новачки у викладанні фізичного виховання у ЗВО та оцінювати їх ефективність. В першу чергу слід зосередитись на новачках, спрямованих на підвищення мотивації студентів до занять фізичними вправами, оскільки саме мотивація є основою фізичного виховання. Без неї фізичне виховання студентів не буде ефективним.

Використана література:

1. Апанасенко Г. Л. Методика оцінки рівня фізичного здоров'я за прямими показниками. *Соціальна гігієна, організація охорони здоров'я та історія*. Київ, 1988. Вип. 19. С. 28-31.
2. Базильчук В. Б. Організаційні засади активізації спортивно-оздоровчої діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Львів, 2004. 22 с.
3. Бар-Ор О., Роулант Т. Здоров'я дітей і рухова активність : від фізіологічних основ до практичного застосування. Київ : Олімп., л-ра, 2009. 528 с.
4. Герасимов Є. М., Кудряшова М. Є. Концептуальні положення, що модернізують структурно-логічну технологію критеріально-орієнтованого навчання у вишій фізичній культурі. *Теорія і практика фізичної культури*. 2010. № 5. С. 39-44.
5. Даниленко Л. Менеджмент інновацій в освіті. Київ, 2007. 119 с.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ, 2004. 218 с.
7. Доповідь : Методи проектів на уроках фізичної культури. URL : <https://naurok.com.ua/metodi-proektiv-na-urokah-fizichno-kulturi-404302.html>
8. Драчук А. І. Оптимізація фізичного виховання студентів вищих закладів освіти гуманітарного профілю : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту. 24.00.02. Львів, 2001. 20 с.
9. Леко Б. А. Теоретико-методологічні та психолого-валеологічні виміри процесу фізичного виховання у вищих навчальних закладах. *Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту*. Львів, 2004. Т. 3. С. 198-205.
10. Методичні рекомендації щодо модульно-рейтингової системи навчання з предмету «Фізична культура». URL : <https://naurok.com.ua/modulno-rejtingova-sistemu-z-fizichno-kulturi-176468.html>
11. Університет в Польщі. URL : http://pl.wikipedia.org/wiki/Uniwersytety_w_Polsce#Uniwersytety
12. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль, 2006. 272 с.

References:

1. Apanasenko H. L. (1988). *Metodyka otsinky rivnia fizychnoho zdorovia za priamymy pokaznykamy*. [Methodology for assessing the level of physical health by direct indicators]. *Sotsialna hihiena, orhanizatsiia okhorony zdorovia ta istoriia*. Kyiv. Vyp. 19. S. 28-31 [in Ukrainian].
2. Bazylchuk V. B. (2004). *Orhanizatsiini zasady aktyvizatsii sportyvno-ozdorovchoi diialnosti studentiv v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu*: [Organizational principles of activation of sports and recreational activities of students in a higher educational institution] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Lviv. 22 s. [in Ukrainian].
3. Bar-Or O., Rouland T. (2009). *Zdorovia ditei i rukhova aktyvnist : vid fiziologichnykh osnov do praktychnoho zastosuvannia* [Children's health and physical activity: from physiological basics to practical application]. Kyiv : Olimp., l-ra. 528 s. [in Ukrainian].
4. Herasymov Ye. M., Kudriashova M. Ye. (2010). *Kontseptualni polozhennia, shcho modernizuiut strukturno-lohichnu tekhnolohiiu kryterialno-orientovanoho navchannia u vyshii fizychnoi kultury*. [Conceptual provisions that modernize the structural and logical technology of criterion-based learning in physical education university] *Teoriia i praktyka fizychnoi kultury*. № 5. S. 39-44 [in Ukrainian].
5. Danylenko L. *Menedzhment innovatsii v osviti* [Management of innovations in education]. Kyiv. 119 s. [in Ukrainian].

6. Dychkivska I. M. (2004). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii. [Innovative pedagogical technologies]. Kyiv. 218 s. [in Ukrainian].
7. Dopovid : Metody proektiv na urokakh fizychnoi kultury. (2024). [Report : Project methods in physical education lessons]. URL: <https://naurok.com.ua/metodi-proektiv-na-urokah-fizichno-kulturi-404302.html> [in Ukrainian].
8. Drachuk A. I. (2001). Optymizatsiia fizychnoho vykhovannia studentiv vyshchykh zakladiv osvity humanitarnoho profilu [Optimization of physical education of students of higher educational institutions of humanitarian profile] : avtoref. dys. ... kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu. 24.00.02. Lviv. 20 s. [in Ukrainian]
9. Leko B. A. (2004). Teoretyko-metodolohichni ta psykhologo-valeolohichni vymiry protsesu fizychnoho vykhovannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and Methodological, Psychological and Valeological Dimensions of the Process of Physical Education in Higher Education Institutions]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy* : zb. nauk. pr. z haluzi fiz. kultury ta sportu. Lviv. T. 3. S. 198-205 [in Ukrainian].
10. Metodychni rekomendatsii shchodo modulno-reitynhovoï systemy navchannia z predmetu «Fizychna kultura». (2020). [Methodical recommendations on the module-rating system of training in the subject «Physical Culture»]. URL : <https://naurok.com.ua/modulno-reytingova-sistemu-z-fizichno-kulturi-176468.html> [in Ukrainian].
11. Uniwersytety v Polshchi. [Universities in Poland]. (2018). URL: http://pl.wikipedia.org/wiki/Uniwersytety_w_Polsce#Uniwersytety
12. Shyian B.M. (2006). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia shkoliariv [Theory and methods of physical education of schoolchildren]. Ternopil. 272 s. [in Ukrainian].

Kozhokar M., Korolianchuk A. Innovative approaches to teaching physical education in higher education

The article highlights the variational, interactive and motivational approaches to innovative technologies in teaching physical education in higher education institutions, describes the structure of these approaches, substantiates the paradigmatic insufficiency of the development of motivational innovative technologies in teaching physical education in higher education institutions, offers a brief description of the author's own research in the motivational field to create an innovative technology in teaching physical education in higher education institutions: a survey of students on the content of their dissatisfaction with physical education classes, analysis of the survey results and practical recommendations that follow from it – the need to create conditions for rapid change of physical and intellectual activity in time and space and individualisation of this transition, as well as a description of the minimum rules that ensure the educational process in the conditions of such individualisation.

It has been found that the main dissatisfaction of students with physical education classes at universities relates to the category of time: classes are not held on time, the same duration of classes does not suit any student, that is, the frequency and duration of each class should ideally be determined by each student spontaneously and independently. The process of forming values in an individual is comprehended and it is revealed which link is missing in society for the formation of a sustainable value of physical culture and exercise in modern youth – the subject's enjoyment of exercise or adherence to a healthy lifestyle. Practical recommendations for organising the educational process in higher education institutions in such a way that students can develop and enjoy physical exercise to a healthy state: build a gym at each building or convert at least one classroom per building into a small gym; allow students to go out for 15 minutes (several people) during the lecture to do physical exercise in this gym. Give students a task to draw up a schedule of duties of those responsible for the material content of the gym. Over time, there will be many people who want to go to this room during the lecture, so you will have to give them the task of drawing up a schedule for visiting the room during the lecture. Over time, more classrooms will need to be converted into a hall, but academic performance will increase significantly if such recommendations are implemented.

Key words: innovative approaches, variable approach, interactive approach, motivational approach, motivation, value, enjoyment of physical exercises.

Кушнір А. С., Войцехівська Н. К., Лебедь Ю. Б., Коломісць О. М., Киливник В. В.

АПРОБУВАННЯ СТУДЕНТАМИ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У статті описано процес підготовки майбутніх учителів до педагогічної практики із застосуванням Smart-технологій. Автори зосереджуються на аналізі методичних підходів, що сприяють розвитку професійних компетентностей студентів через інтеграцію Smart-технологій у навчальний процес. В рамках дослідження проведено опитування серед викладачів-методистів та учителів шкіл, розроблено методичні рекомендації щодо використання Smart-технологій, представлено фрагмент авторської програми педагогічної практики із застосуванням Smart-технологій, а також виокремлено критерії оцінювання студентів-практикантів. Перед початком безпосередньо експериментальної педагогічної практики процес навчання експериментальної групи (ЕГ) був організований таким чином, щоб дати можливість студентам навчитися створювати вправи за допомогою технологій Smart, тому студентам ЕГ була запропонована низка домашніх, індивідуальних та творчих завдань, що передбачала створення інтерактивних вправ за допомогою Smart-технологій, зокрема онлайн-сервісів Kahoot, Quizlet, Learning Apps і Lyricstraining.

Під час експериментальної педагогічної практики ЕГ працювала за авторською програмою, що передбачала активне використання Smart-технологій у підготовці та проведенні уроків. Порівняння результатів між ЕГ та контрольною групою (КГ) засвідчило вищий рівень успішності та взаємодії з учнями серед студентів ЕГ.

Висновки дослідження підкреслюють важливість системної підготовки майбутніх педагогів до використання Smart-технологій, що включає навчання методиці їх застосування, створення власних навчальних матеріалів та їх інтеграцію у структуру педагогічної практики. Отримані результати підтверджують ефективність застосування Smart-технологій під час педагогічної практики та доцільність їх використання для оптимізації часу, ресурсів та підвищення успішності навчання.

Ключові слова: педагогічна практика, підготовка майбутніх учителів, Smart-технології, студент-практикант, учні, урок, авторська програма педагогічної практики, тренінг.

Питання якості підготовки вчителів до майбутньої професійної діяльності донині не втрачає своєї актуальності. У сучасному світі, що характеризується швидкими змінами в системі освіти та зростанням вимог до рівня професійної компетентності вчителя, педагогічна практика є важливим компонентом професійної підготовки майбутніх педагогів, адже вона забезпечує інтеграцію теоретичних знань із практичними навичками. Під час педагогічної практики фахівці отримують можливість набути досвіду взаємодії з учнями, опанувати сучасні методики викладання, розвинути певні особистісні якості та навчитися долати виклики, що виникають у реальних навчальних середовищах. Зокрема виклики, пов'язані з використанням технологій Smart.

Питання підготовки, організації й проведення педагогічної практики розкриваються у наукових розвідках багатьох учених: Т. Белан, А. Бойко, В. Гриньової, Н. Грицай, Г. Кузнецової, Н. Кузьміної, О. Семеног, Г. Токмань, Н. Черниш та ін. Дослідженням проблем пов'язаних із використанням інформаційно-комунікаційних технологій на сучасному етапі організації освітнього процесу присвячені праці В. Безпалько, Н. Громової, Н. Казакової, Л. Кацової, Н. Уйсімбаєвої, К. Ушинського, Ж. Фрицко, Г. Шулдик, П. Щербань ін.

Однак, незважаючи на досить ґрунтовне дослідження різних аспектів підготовки й проведення педагогічної практики, питання використання саме Smart-технологій під час проходження педагогічної практики до цього часу активно не досліджувалося.

Мета статті – описати та експериментально перевірити ефективність використання Smart-технологій майбутніми вчителями у процесі педагогічної практики.

Великий педагог К. Ушинський зробив значний внесок у розробку проблем підготовки вчителя. Він відзначав необхідність усебічного розвитку вчителя, оволодіння ним педагогічною теорією, розвиток творчого мислення та робив акцент на єдність педагогічної теорії та педагогічної практики в підготовці вчителів.

У монографії «Педагогічна практика – основа фахової вправності майбутнього вчителя-словесника» автори подають таке визначення: «Педагогічна практика – форма навчання у вищій школі, спрямована на пізнання закономірностей та принципів професійної діяльності, оволодіння способами її організації, а відтак, – на підготовку майбутнього вчителя як професійно компетентного, методично вправного фахівця» [3; 6].

Н. Грицай зазначає, що під час проходження педагогічної практики «активізуються процеси професійного становлення та самовизначення фахівця, поглиблюються теоретичні знання майбутніх педагогів, розвиваються методичні уміння, навички практичної діяльності, професійно значущі якості особистості, створюються умови для вироблення власного методичного стилю. Результати практики слугують показником готовності студентів до професійної діяльності» [1; 26].

Нормативні вимоги щодо місця практики в освітньому процесі та їх організаційно-методичного забезпечення визначають: Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про науково, науково-технічну діяльність», «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів

України» № 93 від 8 квітня 1993 р., наказ Міністра освіти України № 351 від 20.12.1994 р. «Про внесення змін до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» Закону України «Про вищу освіту» від 28.12.2014 р., Указ Президента України № 1013/2005 від 4.07.2005 р. «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», «Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та внутрішньоуніверситетські документи [4; 264].

Цікавою є думка П. Щербаня, що «підготовка до педагогічної практики відбувається значно успішніше, якщо студент – майбутній учитель, уже в роки навчання в університеті поставлений в умови, наближені до його майбутньої професійної діяльності» [5; 36].

Погоджуємося з думкою П. Щербаня і вважаємо, що застосування Smart-технологій у роботі зі студентами до початку педагогічної практики є таким самим значущим кроком, як і їхня підготовка із фахових та психолого-педагогічних дисциплін.

Smart-технології відкривають широкі можливості для розвитку інноваційного підходу до викладання, підвищення ефективності навчання та створення інтерактивного освітнього середовища. Використання таких технологій у рамках педагогічної практики сприяє формуванню у майбутніх педагогів навичок роботи з цифровими платформами, засобами дистанційного навчання та адаптивними методами навчання, що є надзвичайно важливим в умовах воєнного стану, коли в більшості регіонах України впроваджується змішане навчання і великий обсяг матеріалу доводиться подавати і перевіряти дистанційно. Саме технології Smart допомагають урізноманітнити навчальний процес онлайн.

Більше того, Smart-технології вважаються потужним інструментом для навчання і мотивації, в той час коли використання традиційних методів більше не є мотивуючим і цікавим для учнів. Навчання нового покоління «digital» вимагає від сучасного педагога використовувати інструментарій мобільного навчання, онлайн-сервіси, платформи, портали, блоги, соціальні мережі в педагогічній діяльності.

Правильно організована педагогічна практика із застосуванням Smart-технологій забезпечує інноваційний і творчий характер підготовки студентів. Творчий характер педагогічної практики передбачає розвиток дослідницьких здібностей у студентів, здібностей нестандартно інтерпретувати нові ситуації освітнього процесу.

Проаналізувавши зміст педагогічної практики в експериментальному освітньому навчальному закладі, а саме Комунальному закладі вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», було виявлено, що, незважаючи на досить великий накопичений досвід у методичній, педагогічній та психологічній підготовці студентів до педагогічної практики, вимоги використання технологій Smart, на уроках із учнями недостатньо конкретизована. Крім того, відсутні методичні вказівки щодо застосування студентами-практикантами Smart-технологій. Ураховуючи те, що на етапі проходження педагогічної практики студенти починають працювати в умовах учительського та учнівського колективу, вони мають можливість використати здобуті теоретичні знання і апробувати Smart-технології під час самостійного проведення навчальних занять з учнями.

Спочатку нами було проведено опитування серед викладачів-методистів Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу та учителів шкіл з метою визначення переваг і недоліків впровадження Smart-технологій студентами-практикантами у процесі педагогічної практики.

До беззаперечних переваг респонденти віднесли збільшення мотивації як учнів до навчання, так і студентів-практикантів до роботи у школі. На думку багатьох опитуваних, впровадження Smart-технологій в освітній процес осучаснює заняття у школі та підвищує якість освіти.

Була виявлена також і низка недоліків. Негативні сторони застосування Smart-технологій під час педагогічної практики учителі аргументували поганим технічним забезпеченням навчальних аудиторій, зокрема поганим інтернетом через постійні відключення світла. В опитувальниках вони також згадували про недоброчесність деяких учнів, котрі не виконуватимуть завдання за допомогою свого гаджета, а використовуватимуть його в розважальних цілях. Викладачі ЗВО наполягали на недостатній підготовці студентів до застосування Smart-технологій: як працюють Smart-технології, на якому етапі уроку і які інструменти Smart-технологій застосовувати, які мовні навички та мовленнєві вміння можна розвивати за допомогою Smart-технологій і т.д.

Наступним кроком стала розробка фрагменту авторської програми педагогічної практики «Пробні уроки» для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Мова та зарубіжна література (англійська)), що відрізнявся від традиційної програми тим, що обов'язковою умовою проведення уроку було використання Smart-технологій. Тобто, серед видів діяльності, за які студенти отримували бали під час педагогічної практики, важливим пунктом було виокремлено «використання Smart-технологій», за виконання якого студенти одержували 10 балів.

Значної уваги було приділено розробленню критеріїв оцінювання проведеного уроку із застосуванням Smart-технологій.

Оцінку «відмінно» одержували студенти, які виконували план уроку, а саме: повністю досягалася навчальна і виховна мета уроку; чітко розкрита тема уроку, матеріал пояснювався на високому ідейно-теоретичному рівні; разом з освітніми завданнями добре вирішувались виховні завдання уроку; при поясненні

матеріалу не було допущено жодної помилки чи неточності; правильно вибрані і вміло використані методи вивчення нового матеріалу і методи перевірки знань; матеріал уроку був розміщений в педагогічно обґрунтованому порядку, що дозволило полегшити його розуміння учнями і забезпечити міцне засвоєння; правильно був підібраний і проведений на високому педагогічному рівні навчальний експеримент з фаху, проведений усесторонній аналіз результатів експерименту і зроблені з нього висновки; забезпечене осмислене сприйняття класом матеріалу; весь клас працював активно; поєднувались фронтальні і індивідуальні форми роботи; розвивались навички самостійної роботи учнів на уроці; *активно застосовувалися інструменти Smart-технологій: інтерактивна вправа на уроці використана ефективно і доцільно, інструкція до вправи чітка та грамотна, контент вправи змістовний та відповідає вивчуваній темі, вправа яскрава з малюнками чи аудіо/відео супроводом*; правильно використаний час уроку: практикант домігся засвоєння всіма учнями матеріалу безпосередньо на уроці, застосовувавши ефективні форми закріплення знань; відмічались і виправлялись своєчасно помилки у відповідях учнів, знання їхні оцінювались об'єктивно, оцінки коментувались; практикант добре вивчив клас, правильно реагував на поведінку учнів, керуючи їх увагою, зумів забезпечити зразкову дисципліну класу; забезпечена висока культура запису на дошці; урок проведений грамотною мовою; самоаналіз уроку повний, критичний і правильний.

На оцінку «добре» могли розраховувати студенти, котрі повністю виконали мету, завдання і план уроку з незначними недоліками: проведений урок за своїм змістом ідейно і науково витриманий, але не завжди синхронно вирішувались освітні і виховні завдання уроку; студент використав ефективні методи і методичні прийоми, але недостатньо творчо, або на уроці мали місце методичні недоліки, які не порушували нормальної роботи; *інструменти Smart-технологій застосовувалися на уроці з певними зауваженнями: інтерактивна вправа проведена на не зовсім доцільному етапі уроку, інструкція до вправи не чітка та наявні незначні граматичні помилки, контент вправи не зовсім змістовний та не завжди відповідає вивчуваній темі, вправа яскрава з малюнками чи аудіо/відео супроводом, проте наявні недоліки в проведенні вправи, пов'язані з технічним забезпеченням (несвоєчасне налаштування гаджетів, низька якість звуку, що заважало розумінню почутого і т. д.)*; окремі неточності в мові учнів виправлялись несвоєчасно; на уроці була хороша дисципліна, учні добре працювали, але їх активність була нерівномірною чи на окремих етапах уроку незначною; оцінка мотивувалась поверхово; записи на дошці розкидані; практикант дає правильний, хоча і недостатньо розгорнутий аналіз свого уроку; наявні певні граматичні помилки в мовленні студента-практиканта.

Оцінку «задовільно» одержували студенти, які в основному виконали освітні та виховні завдання та розкрили тему уроку, урок ідейно і науково витриманий, але студенти допускали в поясненні неточності чи не помічали деяких помилок у відповідях учнів; на уроці студенти не змогли організувати активної розумової діяльності учнів; *у застосуванні інструментів Smart-технологій на уроці спостерігалось багато недоліків: інтерактивна вправа не відповідала навчальній меті уроку, у змісті вправи допущено багато помилок, інструкція до вправи не зрозуміла, вправа розроблена без малюнків чи аудіо/відео супроводу, робота з вправою не організована та задалегідь не підготовлена (студент довго шукав вправу, не передбачив відсутність інтернету і т. д.)*; під час проведення уроку допускались методичні та грубі граматичні помилки у мовленні студентів, що негативно впливало на знання учнів; на уроках мали місце порушення учнями дисципліни, на що практикант не завжди правильно і своєчасно реагував; аналіз уроку неповний.

Оцінка «незадовільно» виставлялася студенту, котрий: не виконав освітніх і виховних завдань уроку, план уроку виконав неповністю; провів урок на низькому ідейному і науковому рівні, допускав багато помилок різного характеру, показав незнання фактичного матеріалу; під час уроку допускались грубі методичні та граматичні помилки, внаслідок чого учні не засвоїли навчальний матеріал; вимова студента нечітка та незрозуміла учням; помилки учнів не помічались і, відповідно, не виправлялись студентом; інструкції до виконання завдань сформульовані безграмотно та нечітко; дисципліна учнів на уроці була поганою, а студент виявився безпорадним і байдужим до її налагодження; *повна відсутність використання Smart-технологій на уроці*.

Розроблені критерії оцінювання уроку із застосуванням Smart-технологій уможливили об'єктивне оцінювання роботи студентів-практикантів. Методисти під час педагогічної практики могли використовувати виокремлені критерії для аргументації оцінок, а студенти-практиканти мали змогу покращувати свою роботу та отримувати вищі оцінки за проведення подальших уроків.

Для студентів та викладачів залучених до експерименту був проведений тренінг із застосування Smart-технологій, під час якого здобувачі освіти мали нагоду наочно побачити як застосовуються деякі інструменти Smart-технологій.

На початку тренінгу студентам було запропоновано пройти гру в режимі «Quiz», створену в онлайн-сервісі Kahoot. Цей етап був дуже важливий, оскільки всі присутні змогли переконатися, що за допомогою Kahoot можна організувати видовищний та захоплюючий вид роботи. Пізніше, уже мотивовані та зацікавлені, студенти мали нагоду детально ознайомитись з інтерфейсом Kahoot і на мультимедійному комплексі побачити крок за кроком як створюється вправа в онлайн-сервісі. У процесі створення гри студенти активно пропонували свої ідеї щодо контексту самої вправи та її графічного оформлення. В кінці тренінгу усі разом випробували колективно створену гру, після чого здобувачі освіти могли задавати питання та обговорювати на якому етапі, з якою метою і у яких випадках такий вид роботи з учнями в школі є ефективний.

Після проведення тренінгу процес навчання експериментальної групи був організований таким чином, щоб дати можливість студентам навчитися створювати вправи за допомогою інструментів Smart-технологій: у якості домашнього завдання після введення окремих лексичних одиниць студентам пропонувалося створити вправу в онлайн-сервісі Quizlet; як творчий проект студенти представляли низку вправ, створену за допомогою конструктора Learning Apps; після читання оповідання чи певного розділу художньої книги студенти створювали гру в Kahoot; в рамках вивчення теми «Music» студенти демонстрували свої улюблені пісні, використовуючи портал Lyricstraining.

Варто зазначити, що такий підхід до організації домашніх, індивідуальних та творчих робіт не лише сприяв розвитку навичок роботи із Smart-технологіями, але й викликав неабиякий інтерес у здобувачів освіти, оскільки навіть студенти з найнижчим рівнем підготовки активно виконували запропоновані завдання.

Варто зазначити, що нами також були розроблені методичні рекомендації щодо застосування інструментів Smart-технологій студентами-практикантами під час проходження педагогічної практики [2]. Кожен студент, готуючись до проведення уроків у школі, міг використовувати методичні рекомендації як допоміжні матеріали, в яких міститься теоретична інформація про інструменти Smart-технологій, а також інструкція до їх застосування.

Перед початком педагогічної практики зі студентами експериментальної групи (ЕГ) було також проведено практичне заняття з методики задля підготовки студентів до застосування інструментів Smart-технологій під час розробки пробних уроків.

На початку практичного заняття проводилось опитування, створене за допомогою онлайн-сервісу Kahoot. Опитування складалося із запитань, що базувалися на матеріалі в методичних рекомендаціях, на знання інструментів Smart-технологій, їх груп, використання в освітньому процесі і т.д. Студенти із задоволенням виконували завдання та обирали лише правильні відповіді.

Для виконання другого завдання студентів було поділено на дві групи. Кожна група отримала дві методичні ситуації, до кожної з яких необхідно було за 20 хвилин створити вправу, використовуючи різні інструменти Smart-технологій.

Під час роботи з методичними ситуаціями студенти працювали активно і злагоджено, були сконцентровані, мотивовані та націлені на досягнення мети. Було помітно, що вони проявляють ініціативність, допитливість та творчість, про що свідчать доцільно підібрані інструменти Smart-технологій та правильно створені вправи.

Третє завдання, також групове, передбачало розробку фрагментів уроку на основі підручника видавництва Pearson «Wilder World» рівня A2/A2+.

Практичне заняття з методики, зорієнтоване на підготовку студентів до застосування інструментів Smart-технологій, дало можливість студентам краще розібратися з можливостями Smart-технологій та їх використанням в освітньому процесі. Студенти ще раз переконалися у тому, що Smart-технології забезпечують економію часу та ресурсів, спрощують підготовку до пробних уроків і мотивують до подальшої професійної діяльності.

Усі вищеприписані заходи уможливили проведення експерименту серед студентів-практикантів під час проходження педагогічної практики. Студенти ЕГ проходили практику за розробленою авторською програмою, що передбачає використання Smart-технологій на заняттях з учнями, а студенти КГ працювали за традиційною програмою педагогічної практики для філологічних груп.

Студенти ЕГ під час педагогічної практики мали підготувати конспекти уроків і провести п'ять занять з обов'язковим використанням Smart-технологій. Оцінювання педагогічної практики традиційно відбувалося за шкалою ЄКТС. Аналіз експериментальних даних показав, в ЕГ групі оцінку «А» (відмінно) отримало на 16,7% студентів більше, ніж в КГ (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця результатів оцінювання за педагогічну практику студентів ЕГ і КГ

Оцінка	ЕГ	КГ
«А»	67,9%	51,2%
«В»	20,1%	26,5%
«С»	8,1%	17,2%
«D»	2,5%	1,2%
«E»	1,2%	3,6%

Після закінчення педагогічної практики серед студентів ЕГ було проведено опитування, що ставило за мету визначити відношення студентів-практикантів до застосування інструментів Smart-технологій в освітньому процесі ЗЗСО. Опитування показало, що студентам сподобалось працювати з інструментами Smart-технологій. Студенти-практиканти знаходять більше переваг у підготовці до уроку з допомогою Smart-технологій, пояснюючи це економією власного часу та ресурсів. Замість підготовки великого об'єму роздрукованого матеріалу вони просто виводили свої завдання на проектор чи телевізор. Більше того, учні шкіл активно брали участь у вирішенні завдань, створених за допомогою технологій Smart. Було помітно, що фрагменти уроків з інтерактивними вправами сприймаються учнями з цікавістю та допитливістю. Однак,

варто зазначити, що під час проведення занять студенти зіштовхувалися з відсутністю світла, а отже, й інтернету у школах, що не давало змоги повноцінно опрацювати заплановану вправу. Студенти змушені були підключатися до мережі з власних гаджетів, що, в свою чергу, гальмувало темп уроку та відволікало учнів.

Також було проведено анкетування серед учителів шкіл, що ставило за мету проаналізувати роботу кожного студента-практиканта (в опитуванні взяли участь 15 учителів-філологів). Результати анкетування показали, що у студентів ЕГ рівень інтеракції з учнями вищий, ніж у студентів КГ. Учні, які на заняттях працюють із Smart-технологіями мотивовані, зацікавлені та активні і, як наслідок, показують кращі результати успішності навчання. Характер їх мовленнєвої діяльності має здебільшого продуктивний характер, оскільки вони залюбки сприймають і засвоюють матеріал, що подається нестандартно, яскраво та з елементами гейміфікації. Можливість працювати на уроці з власними гаджетами створює невимушену атмосферу. Це, в свою чергу, зменшує напругу між студентом-практикантом і учнями. Таким чином, студент-практикант почуває себе більш вільно та впевнено, що зменшує вірогідність помилок у мовленні. До того ж з'являється можливість досягнення виховної мети та розкриття країнознавчого аспекту на уроці, що легко реалізується із використанням Smart-технологій.

Висновки. Позитивна динаміка одержаних результатів експерименту підтверджує ефективність використання Smart-технологій майбутніми вчителями у процесі педагогічної практики. Правильно організована педагогічна практика із застосуванням Smart-технологій відбувається значно успішніше, якщо майбутні вчителі починають працювати з інструментами Smart-технологій задовго до початку педагогічної практики, а саме: відвідують тренінги із застосування Smart-технологій, створюють початкові ресурси за допомогою інструментів Smart-технологій, навчаються застосовувати технології Smart під час розробки конспекту-уроку на практичних заняттях із методики. Подальші дослідження вбачаємо у вивченні впливу Smart-технологій на розвиток Soft Skills.

Використана література:

1. Грицай Н. Педагогічна практика як засіб формування методичної компетентності майбутніх учителів біології. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 5 (Ч. 2). С. 26-33.
2. Кушнір А. С. Smart-технології в освіті : метод. рекомендації. Вінниця : АКцентр, 2020. 84 с.
3. Педагогічна практика – основа фахової вправності майбутнього вчителя-словесника : монографія / Кузнецова Г. П., Цінько С. В., Дятленко Т. І., Чайка О. М., Гричаник Н. І., Пінчук І. О., Кардашова Н. В. / за редакцією Г. П. Кузнецової. Глухів, РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2013. 192 с.
4. Цінько С. В. Педагогічна практика – важливий засіб формування професійної компетентності майбутніх учителів словесності. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка* № 3 (326), 2019. С. 262-271. 10.1295/8/2227-2844-2019-3 (3 26)-262-271
5. Щербань П. М. Активні методи підготовки майбутніх учителів. Київ : Т-во «Знання» УРСР, 1988. 48 с.

References:

1. Hrytsai, N. (2012). Pedagogical practice as a means of the methodical competence forming of future teachers-biologists [Pedagogical practice as a means of the methodical competence forming of future teachers-biologists]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*. № 5 (Ch. 2) [in Ukrainian].
2. Kushnir, A. S. (2020). Smart-technologies in education : metod. rekomend. Vinnytsia : AKtsentr [in Ukrainian].
3. Pedagogical practice – the basis of professional competence of the future teacher-philologist : monograph]. (2013) / Kuznetsova H. P., Tsinko S. V., Diatlenko T. I., Chaika O. M., Hrychanyk N. I., Pinchuk I. O., Kardashova N. V. / za redaktsiieiu H. P. Kuznetsovoi. Hlukhiv, RVV HNPU im. O. Dovzhenka [in Ukrainian].
4. Tsinko S. V. (2019). Pedagogical practice is an important means of forming the professional competence of future literature teachers [Pedagogical practice is an important means of forming the professional competence of future literature teachers]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. № 3 (326) [in Ukrainian].
5. Shcherban' P. M. (1988). Active methods of training future teachers [Active methods of training future teachers]. Kyiv : T-vo «Znannya» URSR [in Ukrainian].

Kushnir A., Voitsekhivska N., Lebed Yu., Kolomiets O., Kylyvnyk V. Testing of Smart-technologies by students during pedagogical practice

The article describes the process of preparing preservice teachers for pedagogical practice using Smart-technologies. The authors focus on analyzing methodological approaches that contribute to the development of students' professional competencies through the integration of Smart-technologies into the educational process. As part of the study, a survey was conducted among teacher-methodologists and schoolteachers, a training session on the use of Smart-technologies was organized, methodological recommendations were developed, an author-designed pedagogical practice program incorporating Smart-technologies was presented and evaluation criteria for trainee students were outlined. Before the commencement of the experimental pedagogical practice, the training process for the experimental group (EG) was organized to enable students to learn how to create exercises using Smart technologies. The EG students were assigned a series of tasks aimed at developing interactive exercises with Smart-technologies, such as Kahoot, Quizlet, Learning Apps, and Lyricstraining.

During the experimental pedagogical practice, the EG followed an author-designed program that emphasized the active use of Smart-technologies in lesson preparation and delivery. A comparison of results between the experimental group and the control group (CG) revealed a higher level of success and interaction with students among EG participants.

The study's conclusions highlight the importance of systematically preparing preservice teachers to use Smart-technologies, including training in their application, creating personalized teaching materials and integrating them into the structure of teaching practice. The results obtained confirm the feasibility of using Smart-technologies to optimize time, resources and improve the effectiveness of learning.

Key words: pedagogical practice, preservice teachers' preparation, Smart-technologies, trainee teacher, pupils, lesson, author-designed program, training session.

УДК 37.091.3:004.42:378.147

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.09>

Лучкевич М. М.

ВИКЛИКИ І ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ЦИКЛУ DEVOPS У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Розглядаються ключові виклики та проблеми впровадження предметів циклу DevOps у навчальний процес закладів вищої освіти. Особливу увагу приділено аналізу сучасних тенденцій ринку праці, який демонструє високий попит на фахівців із компетенціями у сфері DevOps, що робить необхідним інтеграцію цих знань у освітні програми. Специфіка DevOps як міждисциплінарного підходу зумовлює низку труднощів, пов'язаних із необхідністю синхронізації теоретичної та практичної підготовки студентів. Висвітлено виклики адаптації освітніх програм до динамічних реалій інформаційних технологій, серед яких швидкий розвиток інструментів, дефіцит технічної інфраструктури, а також необхідність підвищення кваліфікації викладачів. Обговорюються педагогічні підходи, спрямовані на забезпечення ефективного навчання, зокрема використання проектних методів, інтерактивних технік, а також важливість співпраці з ІТ-компаніями для впровадження актуальних практик. Акцентовується увага на технічній інфраструктурі, яка є критично важливою для створення лабораторій DevOps, і на методологічних та організаційних аспектах, які необхідно врахувати для забезпечення гнучкості освітніх програм. Особлива увага приділена питанням оновлення навчального контенту відповідно до змін на ринку праці та впровадження підходів, які сприяють формуванню у студентів практичних навичок роботи з сучасними DevOps-інструментами. Аналізуються також перспективи довгострокового партнерства між університетами та ІТ-компаніями для створення умов, що відповідають потребам індустрії. Окремлено перспективи інтеграції DevOps у навчальний процес, які передбачають системний підхід до подолання існуючих бар'єрів через інноваційні педагогічні рішення, модернізацію технічної бази та посилення співпраці між університетами й бізнесом.

Ключові слова: DevOps, освіта, вища школа, цифрова трансформація, автоматизація, CI/CD, міждисциплінарність, освітні виклики.

Сучасна інформаційна епоха характеризується стрімким розвитком технологій, які змінюють підходи до створення, розгортання та експлуатації програмного забезпечення. Одним із ключових факторів успіху в умовах цифрової трансформації є здатність компаній швидко адаптуватися до нових умов, забезпечуючи високу якість продуктів і послуг. У цьому контексті підхід DevOps [1] набуває виняткового значення, адже він поєднує методології, технології та культурні аспекти, спрямовані на інтеграцію процесів розробки (Development) та експлуатації (Operations).

DevOps є міждисциплінарним підходом, який охоплює широкий спектр компетенцій: від програмування та автоматизації до адміністрування інфраструктури та кібербезпеки [2]. Його впровадження дозволяє компаніям скоротити час виходу продукту на ринок, підвищити стабільність програмного забезпечення та оптимізувати процеси. Як наслідок, попит на фахівців, які володіють знаннями та практичними навичками у сфері DevOps, зростає експоненціально.

Проте впровадження DevOps у навчальний процес закладів вищої освіти супроводжується численними викликами. Серед них можна виділити складність інтеграції міждисциплінарного змісту, необхідність оновлення навчальних програм відповідно до швидкоплинних змін у галузі, а також високі вимоги до практичної підготовки студентів. Окрім того, існує значна різниця між традиційними академічними підходами та реаліями сучасної ІТ-індустрії, що вимагає перегляду освітніх парадигм та створення нових методів навчання.

Метою дослідження є аналіз викликів, пов'язаних із впровадженням предметів циклу DevOps у навчальний процес, і визначення шляхів їх подолання. Особливу увагу приділено аспектам, що стосуються педагогічних стратегій, технічної інфраструктури, методологічних підходів та організаційних заходів, які дозволяють ефективно інтегрувати сучасні інноваційні практики в освітнє середовище. Розгляд цих питань має важливе значення для забезпечення конкурентоспроможності випускників у цифрову епоху.

Сутність DevOps і його значення в ІТ-сфері. DevOps є сучасним підходом до організації процесів створення, розгортання та підтримки програмного забезпечення, що поєднує розробку та експлуатацію з метою оптимізації життєвого циклу розробки [3]. Ця концепція базується на принципах співпраці, автоматизації та інтеграції, які забезпечують більш ефективну та гнучку роботу команд. Основна мета DevOps – скорочення часу на створення якісного продукту та забезпечення його надійної роботи у виробничому середовищі.

Ключовими елементами DevOps є:

- Інфраструктура як код (Infrastructure as Code, IaC), що дозволяє автоматизувати управління інфраструктурою шляхом використання кодових інструкцій [4]. Це знижує ймовірність помилок, прискорює процеси і робить інфраструктуру більш передбачуваною.
- Моніторинг і логуювання, які забезпечують постійний контроль за станом систем та аналіз роботи програмного забезпечення у виробничому середовищі [5]. Ці інструменти дозволяють виявляти і вирішувати проблеми ще до того, як вони вплинуть на кінцевого користувача.
- Автоматизація процесів, що охоплює автоматизоване тестування [6], розгортання та масштабування додатків, сприяючи прискоренню розробки та мінімізації людських помилок.

– Безперервна інтеграція та доставка (Continuous Integration and Continuous Delivery, CI/CD) [7], які дозволяють командам швидко впроваджувати нові функції, зберігаючи стабільність і якість продукту.

Особливість DevOps полягає в його міждисциплінарному характері, який вимагає від фахівців знань у різних сферах. Вони повинні володіти навичками програмування, системного адміністрування, кібербезпеки та управління проектами. Крім того, DevOps передбачає формування специфічної корпоративної культури, орієнтованої на спільну відповідальність і безперервне вдосконалення.

Значення DevOps для сучасної IT-сфери важко переоцінити. Цей підхід дозволяє компаніям адаптуватися до високих темпів змін у технологіях та ринкових умовах, забезпечуючи конкурентні переваги. Крім того, він сприяє зниженню витрат, покращенню якості продуктів і підвищенню задоволеності користувачів. У результаті DevOps стає не лише технічною концепцією, а й стратегічним інструментом для цифрової трансформації компанії.

Водночас інтеграція DevOps у навчальні програми закладів вищої освіти є складним завданням через міждисциплінарність і динамічний розвиток технологій, які лежать в основі цього підходу. Це вимагає від освітніх установ гнучкості та інноваційного підходу до підготовки майбутніх фахівців.

Освітні виклики впровадження DevOps. Впровадження DevOps у навчальний процес закладів вищої освіти стикається з низкою освітніх викликів, які значно ускладнюють інтеграцію цього підходу в традиційні освітні програми. Серед ключових проблем, які впливають на ефективність навчання, слід виокремити відсутність єдиної стандартизації, міждисциплінарність змісту та швидку еволюцію технологій, що лежать в основі DevOps.

Однією з основних проблем є відсутність єдиної стандартизації у сфері DevOps. Оскільки цей підхід динамічно розвивається і адаптується під конкретні потреби компаній та галузей, універсальних стандартів або моделей для навчання студентів фактично не існує. Різноманітність інструментів, методологій та практик, які використовуються в різних організаціях, створює серйозні перешкоди для розробки навчальних програм, що могли б задовольняти універсальні вимоги ринку праці. Зазначене ускладнює завдання для викладачів і розробників курсів, адже вони повинні враховувати різноманітність практик, не маючи єдиного зразка.

Ще одним важливим викликом є міждисциплінарність DevOps. Ця концепція об'єднує знання та навички з різних сфер, таких як програмування, адміністрування серверів, мережеві технології, кібербезпека, автоматизація процесів і навіть управління проектами. Викладання DevOps вимагає інтеграції широкого спектра дисциплін, що ускладнює створення навчальних планів і підбір кваліфікованих викладачів. Більшість педагогів, які спеціалізуються в одній галузі, можуть не мати достатніх компетенцій для викладання міждисциплінарного курсу, що включає всі аспекти DevOps. Це призводить до необхідності залучення експертів з IT-індустрії, а також до постійного підвищення кваліфікації викладацького складу.

Швидка еволюція технологій є ще одним суттєвим викликом для впровадження DevOps у навчальний процес. Інструменти, такі як Kubernetes, Terraform, Jenkins, Ansible [8] та інші, постійно вдосконалюються, оновлюються або замінюються новими рішеннями. Це створює потребу в регулярному оновленні освітніх програм, що часто є складним у рамках стандартного процесу розробки навчальних планів у вищій освіті. Традиційна академічна система, яка зазвичай зосереджена на статичному змісті, не завжди готова до такої динаміки змін.

Таким чином, освітні виклики впровадження DevOps є багатовимірними та комплексними. Вони вимагають інноваційного підходу до розробки навчальних програм, впровадження сучасних технологій і створення ефективних механізмів для забезпечення адаптивності освітнього процесу. Подолання цих викликів потребує активної співпраці між закладами освіти, IT-компаніями та державними структурами, а також формування нових педагогічних підходів і моделей підготовки фахівців у сфері DevOps.

Технічні та інфраструктурні проблеми впровадження DevOps. Ефективне впровадження DevOps у навчальний процес закладів вищої освіти залежить від доступності відповідної технічної інфраструктури. Високотехнологічний характер цього підходу вимагає створення спеціалізованого середовища, яке б відображало реальні умови роботи DevOps-команд. Проте технічні та інфраструктурні обмеження становлять значний бар'єр для закладів освіти, що прагнуть інтегрувати DevOps у свої навчальні програми.

Однією з ключових проблем є дефіцит лабораторної бази. Навчання DevOps передбачає практичну підготовку студентів із використанням сучасних технологій, таких як хмарні сервіси, контейнеризація (Docker, Kubernetes), системи безперервної інтеграції та доставки (CI/CD) і засоби моніторингу. Однак багато університетів не мають необхідних ресурсів для створення таких лабораторій. Це обмеження часто пов'язане з недостатнім фінансуванням, застарілим обладнанням або відсутністю спеціалізованих знань у технічного персоналу, відповідального за впровадження подібної інфраструктури. У результаті студенти позбавлені можливості здобувати практичний досвід, що суттєво знижує їхню готовність до роботи в реальних умовах.

Ще одним суттєвим викликом є висока вартість ліцензійного забезпечення. Багато сучасних DevOps-інструментів, таких як Terraform, Ansible, Splunk чи New Relic, є платними, а їх використання в навчальних цілях передбачає значні фінансові витрати. Хоча деякі компанії пропонують академічні ліцензії або безкоштовні версії своїх продуктів, вони часто мають обмежену функціональність або складні умови для отримання. Це створює додатковий фінансовий бар'єр для університетів, особливо тих, які вже мають обмежені бюджети на розвиток IT-інфраструктури.

Окрім того, навчальні заклади стикаються із проблемою інтеграції різномірних технологій у єдину систему. DevOps-інструменти нерідко вимагають спеціальної конфігурації, що потребує висококваліфікованого персоналу та значних витрат часу. Університети, які не можуть забезпечити належний рівень технічної підтримки, ризикують втратити ефективність впровадження програм.

Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, що передбачає залучення додаткових джерел фінансування, співпрацю з IT-компаніями, впровадження відкритих технологій і використання хмарних сервісів із гнучкими умовами оплати. Наприклад, партнерство із провідними постачальниками хмарних платформ, такими як AWS, Microsoft Azure чи Google Cloud [9], може стати важливим кроком у створенні доступного та ефективного навчального середовища.

У підсумку, подолання технічних та інфраструктурних викликів є важливою складовою процесу інтеграції DevOps у вищу освіту. Від забезпечення студентів належними інструментами та умовами залежить їхня готовність до професійної діяльності у сфері інформаційних технологій, де практичні навички є ключовим фактором успіху.

Методологічні аспекти впровадження DevOps у навчальний процес. Викладання DevOps у закладах вищої освіти висуває особливі вимоги до методологічного підходу, адже цей міждисциплінарний напрямок базується на інтеграції теоретичних знань із практичними навичками. Традиційні освітні методи, такі як лекційні формати та індивідуальні завдання, виявляються недостатньо ефективними для формування необхідних компетенцій. У цьому контексті ключову роль відіграють проектний підхід та менторська підтримка.

Одним із найважливіших методологічних аспектів є необхідність застосування проектного підходу. DevOps орієнтований на вирішення реальних завдань, які виникають у процесі створення, розгортання та підтримки програмного забезпечення. Це вимагає від студентів не лише знання теоретичних основ, але й здатності працювати в умовах, максимально наближених до виробничих. Ефективне навчання DevOps має базуватися на виконанні проектів, які імітують реальні робочі сценарії, включаючи налаштування CI/CD, автоматизацію інфраструктури та моніторинг систем. Такий підхід сприяє розвитку аналітичного мислення, навичок командної роботи та вмінь швидко адаптуватися до змінних умов.

Водночас проектний підхід вимагає від викладачів і навчальних закладів розробки комплексних завдань, які інтегрують різні аспекти DevOps. Це включає використання сучасних інструментів і технологій, а також надання студентам доступу до відповідної технічної інфраструктури. Проте розробка таких проектів є складним завданням, яке потребує значних ресурсів і часу, а також глибокого розуміння актуальних практик у галузі.

Ще одним важливим методологічним аспектом є менторська підтримка. Навчання DevOps вимагає інтенсивної взаємодії студентів із викладачами та менторами, які мають практичний досвід роботи у цій сфері. Роль менторів полягає у тому, щоб не лише передавати знання, але й допомагати студентам вирішувати складні технічні завдання, орієнтувати їх у виборі ефективних підходів та технологій. Однак багато закладів вищої освіти стикаються з проблемою кадрового забезпечення. Дефіцит кваліфікованих викладачів, які мають досвід роботи з DevOps-підходами, є суттєвим бар'єром для впровадження якісного навчання.

Розв'язання цієї проблеми вимагає активного залучення фахівців з IT-індустрії до викладацької діяльності, організації програм підвищення кваліфікації для наявного педагогічного складу, а також розвитку співпраці з компаніями, які готові ділитися практичним досвідом і надавати експертну підтримку. Важливим кроком може стати впровадження дуальної освіти, яка передбачає поєднання теоретичних занять у закладах освіти із практичною підготовкою на базі IT-компаній.

Отже, методологічні аспекти впровадження DevOps у навчальний процес вимагають переходу до інноваційних підходів до навчання, орієнтованих на інтерактивність, практичність і співпрацю. Це дозволить формувати висококваліфікованих фахівців, здатних відповідати на виклики сучасної цифрової трансформації.

Пропозиції щодо вирішення проблем впровадження DevOps у навчальний процес. Впровадження DevOps у вищу освіту вимагає стратегічного підходу, спрямованого на подолання існуючих технічних, методологічних та кадрових обмежень. Для досягнення цієї мети університетам необхідно впроваджувати інноваційні рішення, що враховують як специфіку DevOps, так і потреби сучасного ринку праці.

Одним із ключових кроків є активна співпраця з IT-компаніями. Партнерство між освітніми установами та представниками галузі може суттєво підвищити якість підготовки майбутніх фахівців. Залучення експертів з IT-компаній до розробки навчальних програм дозволяє адаптувати курси до реальних потреб ринку. Проведення майстер-класів, воркшопів та лекцій від практиків сприяє передачі актуального досвіду студентам. Крім того, компанії можуть надавати доступ до сучасних інструментів і технологій, а також пропонувати стажування, що допоможе студентам здобути практичний досвід роботи у сфері DevOps.

Використання відкритих технологій є ще одним перспективним напрямком. Багато DevOps-інструментів, таких як Docker, Kubernetes, GitLab CI/CD та Jenkins, доступні у безкоштовних або відкритих версіях, що дозволяє інтегрувати їх у навчальний процес без значних фінансових витрат. Використання таких рішень не лише знижує витрати на ліцензійне забезпечення, але й забезпечує студентів доступом до інструментів, які широко застосовуються в IT-індустрії, що сприяє їхній конкурентоспроможності на ринку праці.

Розвиток хмарних лабораторій є важливим інструментом для створення інноваційного навчального середовища. Хмарні платформи, такі як AWS Educate, Azure for Students або Google Cloud, пропонують

освітнім закладам безкоштовні або пільгові ресурси, які можна використовувати для моделювання складних DevOps-процесів. Використання хмарних технологій дозволяє створювати віртуальні лабораторії, доступні студентам з будь-якої локації, що значно підвищує гнучкість навчання.

Підвищення кваліфікації викладачів є важливою складовою забезпечення якісного викладання DevOps. Регулярні тренінги, участь у сертифікаційних програмах та обмін досвідом з практиками галузі дозволяють викладачам залишатися в курсі новітніх тенденцій та інструментів. Це сприяє ефективному передаванню знань студентам і підвищує загальний рівень освітніх послуг.

Впровадження гнучких навчальних планів є необхідною умовою для адаптації освітніх програм до швидкозмінного технологічного середовища. Модульний підхід до розробки курсів дозволяє оперативного оновлювати зміст навчання відповідно до нових технологій та практик. Гнучкість також може бути досягнута через використання електронних платформ для навчання, які дозволяють інтегрувати актуальні матеріали та курси від провідних світових освітніх і технологічних платформ, таких як Coursera, Udemy чи Pluralsight [10].

Отже, реалізація запропонованих рішень дозволить університетам успішно впроваджувати DevOps у навчальний процес, забезпечуючи студентам необхідні знання, навички та конкурентоспроможність у сучасній цифровій економіці. Це, у свою чергу, сприятиме задоволенню зростаючого попиту на фахівців у сфері DevOps і підвищенню рівня підготовки кадрів для ІТ-галузі.

Висновки. Впровадження предметів циклу DevOps у навчальний процес вищих навчальних закладів є актуальним і важливим завданням для забезпечення підготовки фахівців, здатних відповідати на виклики сучасної цифрової економіки. DevOps, як міждисциплінарний підхід, вимагає інтеграції теоретичних знань, практичних навичок і сучасних технологій. Це обумовлює необхідність комплексного та системного підходу до організації навчання, що включає методологічні, технічні, організаційні та кадрові аспекти.

Попри численні виклики, такі як дефіцит лабораторної бази, кадрова недостатність та швидка еволюція технологій, існують ефективні шляхи їхнього подолання. Співпраця закладів освіти з ІТ-компаніями може забезпечити доступ до сучасних інструментів, сприяти інтеграції актуальних практик у навчальні програми та створювати можливості для стажування студентів. Використання відкритих технологій і хмарних платформ значно знижує витрати та сприяє впровадженню інноваційних методів навчання.

Водночас, забезпечення високої якості навчання DevOps потребує підвищення кваліфікації викладачів, регулярного оновлення навчальних програм і впровадження проектного підходу. Залучення практиків до викладання, використання сучасних освітніх платформ та адаптація до змін у технологічному середовищі є критично важливими для досягнення цієї мети.

Системна співпраця між закладами освіти, ІТ-компаніями та державними органами управління освітою може стати ключем до успішного впровадження предметів циклу DevOps у навчальний процес. Державні програми підтримки інновацій у сфері освіти, залучення грантового фінансування та створення стимулів для партнерства між університетами та бізнесом можуть значно прискорити цей процес.

Забезпечення гармонійного поєднання теорії, практики та сучасних технологій сприятиме формуванню у студентів глибокого розуміння принципів DevOps, а також розвитку критично важливих навичок, таких як командна робота, аналітичне мислення та здатність до швидкої адаптації. Це дозволить їм стати конкурентоспроможними фахівцями, здатними ефективно працювати в умовах постійних змін, характерних для цифрової трансформації.

Таким чином, впровадження DevOps у вищу освіту є не лише викликом, але й перспективною можливістю для вдосконалення навчального процесу, що матиме позитивний вплив на розвиток ІТ-галузі та суспільства в цілому.

Використана література:

1. Jahić Adin, and Nevzudin Buzadija. DevOps Methodology in Modern Software Development. *Quantum Journal of Engineering, Science and Technology*. 2023. № 4.1. P. 1-11. URL: <https://www.researchgate.net/publication/369978716>
2. Leite Leonardo, et al. A survey of DevOps concepts and challenges. *ACM Computing Surveys (CSUR)*. 2019. № 52.6. P. 1-35. <https://doi.org/10.1145/33599>
3. Amaro Ricardo, Rúben Pereira and Miguel Mira da Silva. Mapping DevOps capabilities to the software life cycle : A systematic literature review. *Information and Software Technology* 2024. 107583. <https://doi.org/10.1016/j.infsof.2024.107583>
4. Artac Matej, et al. DevOps : introducing infrastructure-as-code. *IEEE/ACM 39th International Conference on Software Engineering Companion (ICSE-C)*. IEEE, 2017. Doi : 10.1109/ICSE-C.2017.162
5. Chen Boyuan. Improving the software logging practices in DevOps. *IEEE/ACM 41st International Conference on Software Engineering : Companion Proceedings (ICSE-Companion)*. IEEE, 2019. Doi : 10.1109/ICSE-Companion.2019.00080.
6. Battina, Dhaya Sindhu. Devops, A New Approach To Cloud Development & Testing. *International Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (www.jetir.org)*, ISSN 2020, 2349-5162. URL : <http://www.jetir.org/papers/JETIR2008432.pdf>
7. Gupta Saumya, et al. Prevalence of gitops, devops in fast ci/cd cycles. *International Conference on Machine Learning, Big Data, Cloud and Parallel Computing (COM-IT-CON)*. 2022. Vol. 1. IEEE. Doi: 10.1109/COM-IT-CON54601.2022.9850786.
8. Krief Mikael. Learning DevOps : The Complete Guide to Accelerate Collaboration with Jenkins, Kubernetes, Terraform and Azure DevOps. Packt Publishing Ltd, 2019.
9. Borra, Praveen. Comparison and Analysis of Leading Cloud Service Providers (AWS, Azure and GCP). *International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology (IJARET)*. 2024. № 15.3. URL : <https://iaeme.com/Home/issue/IJARET?Volume=15&Issue=3>

10. Alojaiman Bader. Toward selection of trustworthy and efficient E-learning platform. 2021. IEEE Access 9 : 133889-133901. Doi : 10.1109/ACCESS.2021.3114150

References:

1. Jahić, A., & Buzadija, N. (2023). DevOps Methodology in Modern Software Development. *Quantum Journal of Engineering, Science and Technology*. № 4 (1), P. 1-11 URL : <https://www.researchgate.net/publication/369978716>
2. Leite L., Rocha C., Kon F., Milojicic D., & Meirelles P. (2019). A survey of DevOps concepts and challenges. *ACM Computing Surveys (CSUR)*. № 52 (6). P. 1-35. <https://doi.org/10.1145/33599>
3. Amaro R., Pereira R., & da Silva M. M. (2024). Mapping DevOps capabilities to the software life cycle : A systematic literature review. *Information and Software Technology*. 107583. <https://doi.org/10.1016/j.infsof.2024.107583>
4. Artac, M., Borovssak, T., Di Nitto, E., Guerriero, M., & Tamburri, D. A. (2017, May). DevOps: introducing infrastructure-as-code. In 2017 IEEE/ACM 39th International Conference on Software Engineering Companion (ICSE-C) (pp. 497-498). IEEE. doi: 10.1109/ICSE-C.2017.162
5. Chen B. (2019). Improving the software logging practices in DevOps. In 2019 IEEE/ACM 41st International Conference on Software Engineering : *Companion Proceedings (ICSE-Companion)* (pp. 194-197). IEEE. Doi: 10.1109/ICSE-Companion.2019.00080
6. Battina D. S. (2020). Devops, A New Approach To Cloud Development & Testing. *International Journal of Emerging Technologies and Innovative Research* (www.jetir.org), ISSN, 2349-5162. URL : <http://www.jetir.org/papers/JETIR2008432.pdf>
7. Gupta S., Bhatia M., Memoria M., & Manani P. (2022). Prevalence of gitops, devops in fast ci/cd cycles. *International Conference on Machine Learning, Big Data, Cloud and Parallel Computing (COM-IT-CON)*. Vol. 1. P. 589-596. IEEE. Doi: 10.1109/COM-IT-CON54601.2022.9850786
8. Krief M. (2019). Learning DevOps : The Complete Guide to Accelerate Collaboration with Jenkins, Kubernetes, Terraform and Azure DevOps. Packt Publishing Ltd
9. Borra P. (2024). Comparison and Analysis of Leading Cloud Service Providers (AWS, Azure and GCP). *International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology (IJARET)*. № 15 (3). URL : <https://iaeme.com/Home/issue/IJARET?Volume=15&Issue=3>
10. Alojaiman, Bader. Toward selection of trustworthy and efficient E-learning platform. IEEE Access 9 (2021): 133889-133901. Doi: 10.1109/ACCESS.2021.3114150

Luchkevych M. Challenges and issues of integrating DevOps cycle courses into the educational process

The article examines the key challenges and issues of integrating DevOps cycle courses into the educational process of higher education institutions. Special attention is given to analyzing current labor market trends, which demonstrate a high demand for specialists with competencies in the DevOps field, making the integration of these skills into educational programs essential. The interdisciplinary nature of DevOps poses several challenges, including the need to synchronize students' theoretical and practical training. The paper highlights the challenges of adapting educational programs to the dynamic realities of information technology, such as the rapid evolution of tools, a lack of technical infrastructure, and the necessity for faculty skill enhancement.

The discussion includes pedagogical approaches aimed at ensuring effective learning, particularly the use of project-based methods, interactive techniques, and the importance of collaboration with IT companies to implement up-to-date practices. Emphasis is placed on the technical infrastructure critical for establishing DevOps laboratories and on the methodological and organizational aspects that must be considered to ensure the flexibility of educational programs. Particular focus is given to updating educational content in line with labor market changes and implementing approaches that help students develop practical skills with modern DevOps tools. The article also explores the prospects for long-term partnerships between universities and IT companies to create conditions aligned with industry needs.

The study outlines the prospects for integrating DevOps into the educational process, emphasizing a systematic approach to overcoming existing barriers through innovative pedagogical solutions, modernization of technical resources, and strengthening cooperation between universities and businesses.

Key words: DevOps, education, higher education, digital transformation, automation, CI/CD, interdisciplinarity, educational challenges.

ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Постійний стрес через війну в Україні значно впливає на фізичну та психоемоційну активність студентів. В умовах обмежених можливостей для фізичних занять, відсутності спортивної інфраструктури та емоційного перенавантаження рухова активність студентів значно знизилася, що має негативні наслідки для здоров'я. Однак фізичні вправи можуть бути ефективним засобом боротьби зі стресом, сприяючи підтримці психічного та фізичного здоров'я. Заняття фізичним вихованням здатні знижувати рівень тривожності, покращувати настрій, зміцнювати організм і підтримувати працездатність навіть в умовах кризових ситуацій.

Значення фізичної активності для студентів в умовах війни, а також роль фізичного виховання в університетах, потребують додаткової уваги та досліджень. Відомо, що недостатність рухової активності призводить до детренованості організму, знижує опірність до захворювань та працездатність. Війна обмежила можливості для фізичних вправ через закриття спортивних майданчиків, залів та басейнів, а також через відсутність регулярних тренувань, що стали менш доступними через складні зовнішні умови. Проте більшість студентів зберігають мотивацію до фізичної активності, хоча її регулярність значно знизилася.

Зниження рівня рухової активності негативно впливає на психоемоційний стан, що може призвести до порушень сну, дратівливості та зниження здатності до концентрації. Важливо зазначити, що навіть за відсутності спортивної інфраструктури підтримка фізичної активності через самостійні тренування, онлайн-заняття та адаптовані методики може бути ефективною альтернативою для студентів.

Адаптація фізичного виховання до умов війни вимагає створення нових форматів підтримки студентів, таких як онлайн-тренування і курси з техніки безпеки виконання фізичних вправ. Врахування індивідуальних особливостей студентів, доступу до ресурсів і фізичних можливостей є важливим для підтримки їх активності. Створення належних умов для фізичного виховання сприятиме збереженню фізичної активності серед студентської молоді, навіть в умовах військової кризи.

Ключові слова: студенти, рухова активність, воєнний стан, фізичне виховання, здоров'я.

Наразі українці перебувають під значним стресом через війну з Росією, оскільки постійно хвилюються за своє життя. Спорт і фізична культура відійшли на другий план через обставини війни, але фізична активність залишається важливою для підтримки здоров'я. Заняття спортом – це не лише шлях до здорового способу життя, а й основа для нормального існування, що відкриває нові можливості для розвитку фізичних і психологічних здібностей. Фізична активність позитивно впливає на настрій, знижуючи негативні емоції та створюючи стійкий позитивний емоційний фон, підвищуючи психічний тонус. Рухова активність є одним з ефективних способів боротьби з негативними емоціями, що виникають в умовах стресу. Стрес пригнічує роботу фізіологічних систем організму, однак фізична активність допомагає захистити його від негативних наслідків стресу, зміцнюючи здоров'я та покращуючи якість сну.

Останні дослідження, зокрема роботи Орленко Н. А., Скидан І. В., Гейченко С. П., показують важливість фізичної активності для підтримки здоров'я студентів під час війни. Автори акцентують увагу на тому, що фізичні вправи покращують фізичну підготовленість, знижують стрес і підвищують працездатність. Вони вважають, що фізичне виховання має стати ключовим елементом для підтримки психічної стійкості студентів в умовах війни.

Скидан І. В. та Гейченко С. П. вказують на роль фізичних навантажень у зниженні тривожності та депресії, що можуть виникати через стресові ситуації під час війни. Автори пропонують адаптацію методик фізичного виховання, зокрема через дистанційні заняття та самостійні тренування, орієнтуючись на зміцнення здоров'я та фізичну витривалість студентів.

Важливу роль в умовах обмеженої рухової активності відіграють самостійні заняття фізичними вправами. Як зазначає Столярик В. А., важливо розвивати адаптивні здібності студентів до змінних умов, наприклад, тренування в природних чи складних умовах.

Рогаль І. В., Столярик В. А. та Чхань А. А. провели моніторинг мотивації студентів до фізичної активності. Вони встановили, що, незважаючи на стрес, головними чинниками мотивації залишаються підтримка здоров'я та покращення психоемоційного стану, хоча рівень мотивації значно знижується через нестабільність війни.

Стадник В. акцентує на важливості тренувань із реабілітаційною спрямованістю, які допомагають студентам не лише фізично розвиватися, але й відновлювати психоемоційну рівновагу.

Незважаючи на значний прогрес у вивченні впливу воєнного стану на фізичну активність студентів, ця тематика залишається недостатньо вивченою і потребує подальших досліджень для глибшого розуміння специфіки організації фізичного виховання та мотиваційних аспектів у сучасних умовах.

Мета статті: вивчення впливу воєнного стану на рівень рухової активності студентів вищих навчальних закладів України, а також визначення ефективних підходів до підтримки фізичного та психоемоційного здоров'я студентів в умовах обмежених можливостей для фізичних занять.

Працездатність студентів та їх успішність тісно пов'язані зі здоров'ям, яке залежить від способу життя. Так, відомо, що недостатня рухова активність у цей період зумовлює детренованість різних систем організму, що стає причиною зниження опірності до захворювань і погіршення фізичної працездатності. Війна достатньо обмежила фізичну активність студентів. Через закриття спортивних та ігрових майданчиків, тренажерних залів, басейнів, багато людей відмовились від спорту задля власної безпеки.

Обмеження рухової активності, спричинені дистанційним навчанням та стресовими умовами війни, негативно позначаються на психоемоційному стані студентів. Фізичні вправи виявляються важливим засобом боротьби зі стресом, оскільки сприяють підтримці як психічного, так і фізичного здоров'я. В умовах воєнного стану рівень рухової активності студентів значно знизився через відсутність можливості для занять спортом і емоційного перенавантаження. Попри це, більшість студентів зберігають мотивацію до фізичних вправ, в основному з метою покращення здоров'я та підтримки фізичної форми, хоча заняття фізкультурою стали менш регулярними через зовнішні обставини. Стрес та психоемоційне виснаження суттєво впливають на їхню мотивацію до фізичної активності [6].

Війна, стрес та емоційні переживання стали вагомими чинниками, що вплинули на мотивацію студентської молоді до фізичних вправ. У цей період змінилась не тільки зовнішня ситуація, а й психологічний стан студентів, що суттєво позначилось на рівні їх фізичної активності. Навіть за наявності можливості займатися фізичними вправами, багато студентів стикаються з труднощами у збереженні мотивації до регулярних занять. Причиною цього стали стресові ситуації, емоційне виснаження, а також загальна нестабільність, пов'язана з війною. Це знижує рівень фізичної активності, незважаючи на можливість займатися фізкультурою. Однак, без належної підтримки, створення сприятливих умов для занять фізичним вихованням та мотиваційного стимулювання, рівень фізичної активності серед студентів може залишатись низьким [4].

Отже, в умовах воєнного конфлікту, де стрес та емоційне виснаження стали значущими чинниками, зниження фізичної активності серед студентської молоді, супроводжується негативними наслідками для психоемоційного стану, зокрема порушеннями сну, що вказує на необхідність комплексного підходу до підтримки здоров'я в умовах кризових ситуацій.

Під час активних бойових дій, ракетних обстрілів, авіаційних бомбардувань та вуличних боїв, що стали частими в багатьох населених пунктах, постраждали не тільки фізичні аспекти життя, але й психологічний стан населення. Однією з актуальних проблем, яку спричинила війна, є порушення сну серед цивільних осіб.

Сон є фізіологічним процесом, що характеризується зміною свідомості, зниженою м'язовою активністю та реакцією на навколишнє середовище. Під час сну людина проходить через дві основні стадії – повільний та швидкий сон, при цьому сновидіння найчастіше з'являються саме в період стадії швидкого сну. Існує кілька теорій, що пояснюють функцію сну, зокрема: виключення зайвих нейронних зв'язків, переробка та збереження інформації, а також регулювання роботи внутрішніх органів. Як нам вже відомо, що недостатність сну спричиняє значні порушення в роботі організму.

В умовах війни, коли стрес і моральне виснаження стали невід'ємною частиною життя, недостатність сну негативно позначається на якості життя. Підвищується рівень дратівливості, з'являються симптоми депресії, що призводять до зниження соціальної активності та погіршення загального самопочуття. Також відомо, що фізіологічний сон має важливе значення для зміцнення імунної системи. Однак, на жаль, неякісний сон може посилювати запальні процеси, що підвищує ризик розвитку хронічних захворювань.

Серед найбільш поширених порушень сну, які зустрічаються у людей, що пережили бойові дії, можна виділити безсоння, підвищену сонливість, порушення ритмів сну, сомнабулізм, синдром неспокійних ніг та нічні кошмари. Усі ці порушення мають серйозний вплив на психічне та фізіологічне здоров'я, і тому вимагають своєчасного втручання фахівців [1].

Перебування вдома протягом тривалого періоду часу може серйозно ускладнити підтримання фізичної активності. Сидячий спосіб життя і низький рівень фізичної активності можуть мати негативний вплив на здоров'я, благополуччя і якість життя.

В умовах війни більшість людей переживає значний стрес і занепокоєння щодо власного життя та життя своїх близьких. Для тих, хто перебуває в безпечному середовищі, фахівці рекомендують відновити фізичну активність, оскільки регулярні заняття спортом мають численні переваги для здоров'я.

З огляду на воєнний стан, що спостерігається в Україні, студенти вищих навчальних закладів зазнають значного стресу та емоційного навантаження через постійну загрозу війни, переживання за своє життя та життя близьких. Тому для збереження психоемоційного стану важливо відновити заняття фізичною активністю, оскільки регулярні фізичні вправи мають численні переваги для здоров'я студентів [2].

Фізична активність є важливим фактором профілактики стресу, вона сприяє поліпшенню настрою, зміцнює серцево-судинну та дихальну системи, нормалізує рівень холестерину, глюкози у крові та артеріального тиску. Окрім цього, регулярні фізичні навантаження зміцнюють м'язи, кістки та зв'язки, зменшують ризик травм, покращують гнучкість та спритність. Також фізична активність позитивно впливає на мозкову діяльність, підвищує постачання кисню до мозку, що є важливим для когнітивної активності студентів. Фізичні вправи стимулюють творчі здібності, що є важливим для навчального процесу в умовах дистанційного навчання та стресових ситуацій.

Навчальний процес в сучасних вищих навчальних закладах в умовах війни супроводжується високою емоційною та інтелектуальною навантаженістю, а також дефіцитом фізичної активності через гіпокінезію

та стресові ситуації. Це негативно позначається на фізичному та психоемоційному здоров'ї студентів. В умовах війни особливо помітно знижується рівень фізичної активності, що веде до погіршення стану здоров'я здобувачів освіти. Оскільки воєнний стан накладає значні обмеження на організацію фізичного виховання в університетах, є необхідність адаптації та оптимізації його змісту та структури.

Слабка фізична підготовка та низький рівень здоров'я студентів негативно впливають на їхню здатність до професійної діяльності, створюючи ризик розвитку професійних захворювань. Водночас, збереження високого рівня фізичної працездатності та здоров'я є ключовими факторами для досягнення високих результатів у будь-якій сфері діяльності. Тому важливо створювати умови для популяризації здорового способу життя серед студентів, покращення фізичної підготовки і подолання байдужості до здоров'я населення.

У зв'язку з воєнним станом необхідно переосмислити функціонування спортивної інфраструктури та удосконалити мережу закладів фізичної культури та масового спорту. Особливу увагу слід приділити розвитку та модернізації спортивних об'єктів, забезпеченню доступу до фізкультурно-спортивних послуг. Це дозволить створити умови для підтримки фізичної активності та здоров'я студентів навіть в умовах кризових ситуацій.

Зважаючи на обмеження, накладені війною, виникає потреба в перегляді критеріїв оцінки фізичної підготовленості студентів та адаптації нормативів виконання контрольних вправ до нових умов. Такі зміни дозволять оптимізувати фізичне виховання у вищих навчальних закладах і зберегти здоров'я студентів. Незважаючи на труднощі, важливо надавати студентам можливість зберігати активність та підтримувати фізичний і психологічний стан через заняття фізичною культурою та спортом навіть під час війни [5].

Організація фізичного виховання у вищих навчальних закладах України в умовах воєнного стану вимагає значної адаптації до нових реалій, враховуючи виклики, що постають перед освітньою галуззю на тлі важливих реформ та змін. У контексті інтеграції України до європейського освітнього простору питання модернізації фізичного виховання набуває особливої актуальності. Це включає не лише реформування навчальних програм, а й оновлення матеріально-технічної бази університетів, що дозволить підвищити ефективність фізичного виховання серед студентської молоді.

Під час воєнного стану, коли відбуваються суттєві обмеження в організації спортивних заходів, а також спостерігається зменшення можливостей для фізичних вправ, зберігати рівень фізичної активності серед студентів є важливим завданням. Високий рівень фізичної активності сприяє не тільки покращенню фізичного здоров'я, але й формуванню психологічної стійкості студентів, що є важливим для їхнього навчання та адаптації до змінюваних умов. Заняття фізичними вправами здатні допомогти у подоланні стресу, покращити емоційний стан і підвищити загальну працездатність.

Нормативно-правова база, що регулює процес організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах, потребує модернізації, щоб відповідати вимогам нових реалій, зокрема, змін, спричинених війною. Одним із ключових аспектів є обов'язкове включення дисципліни «Фізичне виховання» у навчальні плани для студентів усіх спеціальностей, що дозволить підвищити рівень фізичної підготовленості молоді та зменшити рівень захворюваності серед студентів. В умовах обмеженого доступу до спортивних споруд важливо забезпечити різноманітні формати навчання, включаючи онлайн-курси та індивідуальні тренування, що дозволить студентам зберігати рівень фізичної активності, не залежачи від наявності спортивних об'єктів.

Для досягнення бажаних результатів необхідно створити не лише умови для фізичних занять, але й сформувати серед студентів ціннісне ставлення до фізичної культури. Важливо, щоб заняття спортом стали для молоді не лише вимушеним елементом навчальної програми, а й невід'ємною частиною їхнього повсякденного життя. Це дозволить значно підвищити рівень фізичної активності, покращити психологічний стан та сприяти зменшенню стресових реакцій, що важливо для ефективного навчання в умовах війни.

Формування культури фізичної активності включає стимулювання участі студентів у позаурочних заняттях і спортивних секціях, що сприятиме не лише фізичному розвитку, але й покращенню психоемоційного стану в умовах стресу. Програма фізичного виховання повинна включати регулярні заняття для всіх студентів, з мінімальною кількістю годин на тиждень. Для студентів першого курсу рекомендовано відводити не менше чотирьох годин на тиждень, а для старших курсів – два. Це дозволить забезпечити підтримку оптимального рівня фізичної активності та профілактику можливих захворювань, пов'язаних з малорухливим способом життя.

Використання цифрових платформ для навчання фізичної культури дозволить студентам не лише продовжувати тренування, але й підтримувати мотивацію до регулярних занять спортом. Водночас постійне вдосконалення професійного рівня викладачів, навчання новітнім методикам та технікам роботи з різними групами студентів є важливим аспектом ефективного впровадження змін у систему фізичного виховання [3].

У зв'язку з цим, Центр громадського здоров'я рекомендує студентам ВНЗ вживати заходів для збереження фізичної активності навіть у складних умовах війни. Це може бути досягнуто через короткі активні перерви протягом дня, виконання простих вправ, таких як нахили тулуба, присідання, а також через танці, ігри, прибирання або заняття на домашніх тренажерах.

Враховуючи поточні обмеження та зміни в навчальному процесі, організація онлайн-тренувань, доступних для студентів, стане додатковим стимулом для підтримання фізичної активності. Водночас, студентам

слід бути обережними при виборі занять, щоб вони відповідали індивідуальним можливостям і потребам, що дозволяє забезпечити їх регулярність і ефективність.

Таким чином, для забезпечення фізичного та психологічного здоров'я студентів в умовах війни важливо впроваджувати комплексні програми підтримки фізичної активності в університетах, зокрема, через використання онлайн-ресурсів і адаптованих фізкультурних програм. Це допоможе зберегти психоемоційний стан студентів, покращити їх фізичне здоров'я, знизити рівень стресу, сприяти відновленню соціальної активності та поліпшенню якості життя [7].

Задля комунікації викладачів із студентами було використано різні сервіси онлайн-конференцій, для постановки задач. Також залишається відкритою проблема в оцінюванні виконуваних завдань, тому що студент повинен визначитися із встановленням камери та забезпечити достатній огляд для викладача, щоб той мав можливість оцінити роботу. Але не всі мають можливість налаштувати камеру, щоб її огляд був достатнім. Складність із контролем техніки безпеки. Полягає це в тому, що викладач не має можливості контролювати безпеку студентів – відповідальність лягає лише на них самих.

Для вирішення цих задач є доцільним впровадити інформаційні лекції для донесення до студентів інформації такої як методики фільмування виконання нормативів на камеру, проведення онлайн лекцій із техніки безпеки виконання тих чи інших вправ, котрі складають навчальну програму університету, за можливості більш індивідуально підходити до можливостей студентів, як фізичних, так і враховуючи зовнішні фактори, оскільки воєнні дії можуть вносити дуже значні корективи в життя студентів.

Для успішної адаптації до сучасних, складних умов реалізації навчального процесу необхідно переглянути та систематизувати підходи до онлайн-занять фізичною культурою, що підкреслюють освітні особливості фізичного виховання. Необхідно сформулювати ставлення до здоров'я як найважливішої цінності, зацікавити студентів займатися спортом, навчити дотримуватися здорового способу життя – основне завдання сучасної фізкультурної освіти.

Висновки. В умовах війни фізична активність студентів вищих навчальних закладів зазнала суттєвих змін. Зниження рівня рухової активності, обмеження доступу до спортивних майданчиків, а також постійний стрес, викликаний бойовими діями, значно вплинули на фізичне та психоемоційне здоров'я студентів. Однак, навіть за таких умов, фізичні вправи залишаються важливим інструментом для підтримки психічного здоров'я та загального самопочуття, знижуючи рівень тривожності та депресії, покращуючи сон і емоційний стан.

Для підтримки фізичної активності студентів в умовах воєнного стану необхідно адаптувати фізичне виховання до нових реалій, створивши доступні формати, зокрема онлайн-заняття, індивідуальні тренування та програми, орієнтовані на самостійне виконання вправ. Важливо не лише забезпечити студентам можливість фізичних занять, але й стимулювати їх до активної участі в них через мотиваційні програми, враховуючи особливості психологічного стану в умовах стресу.

Подальше дослідження цієї проблеми дозволить розробити ефективні стратегії для підтримки рухової активності студентів в умовах кризових ситуацій, зокрема зосередившись на впливі фізичних вправ на психоемоційний стан. Адаптація навчальних програм і спортивної інфраструктури, створення нових методик фізичного виховання, а також інтеграція фізичної активності в повсякденне життя студентів допоможуть зберегти їх здоров'я та працездатність навіть у складних умовах воєнного часу.

Ці зміни дозволяють зберегти та підвищити рівень фізичної активності студентів, покращити їх психоемоційний стан і сприяти кращій адаптації до змінних умов навчання й життя в умовах війни.

Використана література:

1. Волков І., Каталевська Н. Дослідження порушень сну під час війни. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (May 27, 2022) Stockholm, Sweden. 2022. С. 54-55.
2. Вплив рухової активності на прояв стресу у студентів під час війни / Марчик В. І. URL : <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7083>
3. Кожокар М. В., Осадець М. М., Первухіна С. М. Аналіз стану та перспектив розвитку системи фізичної культури у закладах вищої освіти в умовах сьогодення. *«Молодий вчений»*. 2023. № 12 (124). С. 50-53.
4. Марченко О., Бричук М., Дедух М. Особливості мотивації студентів до самостійних занять руховою активністю в умовах воєнного стану. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 3. С. 44-50.
5. Митчик О. П., Тарасюк В. Й., Мороз М. С. Фізичне виховання студентів в умовах обмеження рухової активності. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2023. Вип. 1. С. 110-115.
6. Самохвалова І. Ю., Харченко С. М. Movement activity of the students of the agricultural university in the conditions of war. *Częstochowa*, (October 5-6, 2022). Republic of Poland. 2022. С. 103-105.
7. Суспільне. Новини. Фізична активність під час війни. URL : <https://suspilne.media/234308-fizyczna-aktivnist-pid-cas-vijni-mediki-zaklikaut-pridilati-vpravam-30-hvilin-na-den/>

References:

1. Volkov I., Katalievska N. (2022). Doslidzhennia porushen snu pid chas viiny [Study of sleep disorders during the war]. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. Stockholm, Sweden. S. 54-55 [in Sweden].
2. Vplyv rukhovoi aktyvnosti na proiav stresu u studentiv pid chas viiny [The influence of physical activity on the manifestation of stress in students during the war]. (2023). Marchyk V. I. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7083> [in Ukrainian].

3. Kozhokar M. V., Osadets M. M., Pervukhina S. M. (2023). Analiz stanu ta perspektyv rozvytku systemy fizychnoi kultury u zakladakh vyshchoi osvity v umovakh sohodennia [Analysis of the state and prospects of development of the system of physical culture in higher education institutions in the current conditions]. «*Molodyi vchenyi*». № 12 (124). S. 50-53 [in Ukrainian].
4. Marchenko O., Brychuk M., Diedukh M. (2022). Osoblyvosti motyvatsii studentiv do samostiinykh zaniat rukhovoiou aktyvnisti v umovakh voiennoho stanu [Features of students' motivation for independent physical activity under martial law]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*. № 3. S. 44-50 [in Ukrainian].
5. Mytchyk O. P., Tarasiuk V. Y., Moroz M. S. (2023). Fizyчне vykhovannia studentiv v umovakh obmezhenia rukhovoio aktyvnosti [Physical Education of Students in Conditions of Restricted Motor Activity] *Akademichni studii. Seriia «Pedahohika»*. Vyp. 1. S. 110-115 [in Ukrainian].
6. Samokhvalova I. Yu., Kharchenko S. M. (2022). Movement activity of the students of the agricultural university in the conditions of war. Czestochowa. Republic of Poland. S. 103-105 [in Polish].
7. Suspilne. Novyny. Fizychna aktyvnist pid chas viiny [Public. News. Physical activity during the war.] (2022) URL : <https://suspilne.media/234308-fizyczna-aktivnist-pid-cas-vijni-mediki-zaklikaut-pridilati-vpravam-30-hvilin-na-den/> [in Ukrainian].

Pervukhina S., Kivernyk O. Physical activity of students of higher education institutions during martial law

The constant stress of the war in Ukraine has a significant impact on students' physical and psycho-emotional activity. With limited opportunities for physical activity, lack of sports infrastructure, and emotional overload, students' physical activity has significantly decreased, which has negative health consequences. However, exercise can be an effective way to combat stress, helping to maintain mental and physical health. Physical education classes can reduce anxiety, improve mood, strengthen the body and maintain performance even in crisis situations.

The importance of physical activity for students during wartime, as well as the role of physical education in universities, requires additional attention and research. It is known that lack of physical activity leads to detraining of the body, reduces resistance to diseases and performance. The war has limited opportunities for physical exercise due to the closure of sports grounds, gyms and swimming pools, as well as the lack of regular training, which has become less accessible due to the difficult external conditions. Nevertheless, most students remain motivated to be physically active, although the regularity of their exercise has significantly decreased.

A decrease in physical activity has a negative impact on the psycho-emotional state, which can lead to sleep disturbances, irritability, and reduced ability to concentrate. It is important to note that even in the absence of sports infrastructure, maintaining physical activity through self-training, online classes, and adapted methods can be an effective alternative for students.

Adapting physical education to the conditions of war requires the creation of new formats of student support, such as online training and courses on exercise safety. Consideration of students' individual characteristics, access to resources and physical capabilities is important to support their activity. Creating the right conditions for physical education will help to maintain physical activity among students, even in times of military crisis.

Key words: students, physical activity, martial law, physical education, health.

УДК 004.738.5:34(477)(031.034.2):004.45

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.11>

Пінчук О. П., Кондратова Л. Г., Кохан О. В.

ВЕБОРІЄНТОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ПОНЯТТЕВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Стаття присвячена проблемам функціонування і використання веборієнтованих інформаційних систем підтримки поняттєво-термінологічного апарату педагогіки та психології, що набувають ще більшої актуальності на тлі інтернаціоналізації української науки й освіти. Автори фокусують увагу на описі електронних енциклопедій, їх характеристик, які, на їхню думку, відіграють ключову роль у підтримці поняттєво-термінологічного апарату галузі. Розмежовано терміни: «понятійно-категоріальний апарат», «поняттєво-термінологічний апарат», «понятійно-термінологічний апарат». Розглядаються різновиди фіксації поняттєво-термінологічного апарату в галузі педагогіки та психології, що слугують для уточнення, систематизації та популяризації наукових знань. Основні види фіксації: теоретична; нормативно-документальна; словниково-енциклопедична; практично-методична; інформаційно-цифрова; міжнародна.

Приділяється увага опису веборієнтованих інформаційних систем, які дозволяють підтримувати поняттєво-термінологічний апарат педагогіки та психології. Основна увага зосереджується на описах прикладів веборієнтованих інформаційних систем, які дозволяють підтримувати поняттєво-термінологічний апарат. Висвітлюються питання використання веборієнтованих інформаційних систем для створення електронних енциклопедій. Опис онлайн-енциклопедій подано як вагомий складник цифровізації суспільства в цілому, освіти і науки, зокрема. На основі аналізу наукових джерел визначено основні тенденції розвитку інформаційних систем підтримки поняттєво-термінологічного апарату педагогіки та психології.

Ключові слова: інформаційні системи, веборієнтовані інформаційні системи, поняттєво-термінологічний апарат педагогіки та психології, науково-освітні цифрові ресурси, електронна енциклопедія.

Сучасні тенденції цифровізації суспільства особливо помітні в освіті. Цифровізація освіти передбачає «насичення інформаційно-освітнього середовища електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний освітній простір» [16]. Ці процеси, поєднані з експоненціальним зростанням наукових знань у XXI столітті, спричинили суттєві зміни у тлумаченні усталених дефініцій, появу нової термінології та необхідність її періодичного уточнення.

Актуальність розвитку поняттєвого апарату стає особливо нагальною на тлі інтернаціоналізації української науки й освіти. Створення веборієнтованих автоматизованих інформаційних систем (ВАІС), які забезпечуватимуть формування й розвиток поняттєво-термінологічного апарату в різних галузях, зокрема педагогіки та психології, відповідає концепції відкритої науки [2]. Такі системи покликані надавати освітянам, психологам та науковцям дистанційний доступ до якісного, експертно вивіреного контенту та підтримувати гармонізацію термінології з міжнародними стандартами. Наразі, проєктування і впровадження ВАІС постає як важливий крок для забезпечення доступності, узгодженості й актуальності термінологічних ресурсів. У цій статті ми тримаємо у фокусі різноманітні веборієнтовані інформаційні системи підтримки поняттєво-термінологічного апарату педагогіки і психології і не розглядаємо аспект автоматизації.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти і науки є підвищення ефективності наукових досліджень та використання їх результатів для забезпечення розвитку освіти та науки в Україні. Важливість продуктивності та результативності досліджень спонукає наукових працівників до пошуків нових інструментів і засобів, удосконалення і розробки нових інформаційно-комунікаційних технологій задля поширення результатів наукових досліджень, організації та проведення досліджень, подальшого моніторингу їх використання і впровадження [15].

Важливим фактором у підтримці поняттєво-термінологічного апарату педагогіки та психології залишаються інформаційні системи, що покликані забезпечувати збирання відомостей, здійснення інформаційного пошуку, опрацювання, передавання та зберігання даних. Наявність таких інформаційних систем є вимогою часу та суспільним запитом.

Зазначимо, що термін понятійно-термінологічний апарат зосереджений на термінологічному складнику науки, на сукупності слів та словосполучень (термінів), що використовуються для позначення понять і явищ, тобто орієнтований переважно на мовне вираження понять та їх коректне використання та акцентує нашу увагу на змістовій, смисловій природі понять та їхньому вираженні через терміни. Аналіз наукових досліджень з проблеми поняттєво-термінологічного та понятійно-категоріального апарату педагогічної та психологічної науки стали предметом наукових розвідок Л. Атлантової, А. Вихруща, В. Галузинського, Б. Комаровського, Б. Ліхачова, М. Євтуха та ін. [14]. Численні публікації щодо сучасного розвитку енциклопедичної галузі присвячені вітчизняними авторами: Т. Березюк, М. Желєзняк, О. Іщенко, О. Савченко, Н. Черниш та ін. Проблеми розроблення електронних енциклопедичних видань привертали увагу дослідників: С. Антоненко, Ю. Бойко, В. Брижко, С. Дорогих, О. Пастух, С. Швець та ін. [4]. Дотримуємося думки

про те, що розв'язання проблеми уніфікації та систематизації поняттєво-термінологічного апарату в галузі психологічних і педагогічних наук дозволить науковим та науково-педагогічним працівникам більш якісно здійснювати дослідження, підвищити їх результативність [5].

Як зазначала Л. Березівська, «на формування поняттєво-термінологічного апарату історико-педагогічних або історико-освітніх досліджень мають безпосередній вплив: розвиток освіти, педагогічної науки та інших галузей, що розширюють кордони історії освіти, педагогіки; суспільно-політичні реалії, які звужують чи поглиблюють її фронтири; історична глобалізація, котра уможливило бачення національної історії освіти, педагогіки крізь призму глобального наративу» [1].

Проблеми використання інформаційних систем в педагогіці та психології досліджували науковці О. Баранов, Р. Белкін, А. Вікарук, О. Золотар, В. Іванов, В. Пилипчук, М. Польовий, О. Росинська, С. Смирнова, М. Салтєвський, О. Созанець, В. Хахановський, М. Шаповалов, О. Шляхов, О. Ярмиш та інші [11]. Моделюванню і розробленню електронних енциклопедичних видань присвячені праці С. Антоненка, Ю. Бойка, С. Болтвіця, В. Брижко, М. Гірняка, С. Дорогих, М. Железняка, Ю. Клімашевської, О. Пастуха, С. Швеця, зокрема програмним та функціональним особливостям цього процесу – П. Андон, А. Арістової, І. Гришанової, А. Киридон, В. Резніченко, Ю. Рогушиної, А. Тищенко та ін. окреслено актуальність створення освітніх онлайн-енциклопедій [11]. Питання створення та використання електронних енциклопедій у різних галузях науки та освіти досліджували F. Crifo, J. Derksen, T. Zecevic; S. Segan; D. Segan, E. Bird, A. Eckerle, S. Wones, C. G. Cao, Y. X. Lei, C. G. Cao, Y. F. Sui, J. L. Branch, E. A. Yakubaitis, C. Laguardia, M. Connors [6].

Роль електронних енциклопедій в освітньому процесі найбільш відчутна у зручності вільного доступу до матеріалів 24/7. Наявність мультимедійних матеріалів, таких як відео, інтерактивні графіки, має, серед іншого, потенціал стимулювати інтерес до навчання [14]. Взаємодія з різними форматами інформації сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей. Є ще і «побіжний» позитивний ефект: використання електронних енциклопедій сприяє розвитку цифрової грамотності, критичного мислення та навичок організації самостійної пізнавальної діяльності.

Вагомим є вільний доступ до електронних енциклопедій, що усуває бар'єри для користувачів із різним соціально-економічним статусом, забезпечує всесвітній обмін знаннями, сприяючи підвищенню рівня освіти і діючи поза географічними обмеженнями. Така демократизація знань розширює можливості для тих, хто навчає та навчається. Залучення наукових редакторів й експертів для перевірки контенту підвищує довіру до електронних енциклопедій. Спільноти науковців можуть використовувати електронні енциклопедії для поширення перевірених наукових знань. Так «Українська електронна енциклопедія освіти» (<https://eduglos.iitta.gov.ua/>) – спеціалізована енциклопедія в галузі освіти, адресована фаховому читачу, була задумана і спроектована з метою формування, систематизації, уніфікації й підтримання в актуальному стані поняттєво-термінологічного апарату педагогіки і психології [6].

Веборієнтовані електронні енциклопедії відіграють ключову роль у підтримці поняттєво-термінологічного апарату педагогіки та психології, забезпечуючи швидкий доступ до релевантних матеріалів, необхідних для узагальнення й обробки даних у цих наукових галузях. Вони сприяють підвищенню якості досліджень через підтримку наукового обміну знаннями, допомагають уникати дезінформації та слугують засобом розповсюдження достовірної інформації. Особливо важливим є забезпечення вільного доступу до таких ресурсів, що усуває соціально-економічні та географічні бар'єри. Це дозволяє значно розширити можливості для дослідників, педагогів і психологів, створюючи умови для всесвітнього обміну знаннями, розвитку освіти та інтеграції академічних спільнот. Водночас, проблеми достовірності контенту залишаються актуальними. Зокрема, платформи з вільним редагуванням, як-от Вікіпедія, хоча й сприяють колаборативному навчанню, можуть бути джерелом недостовірної інформації через суб'єктивні оцінки або помилки користувачів. Це створює виклики для освітньої та наукової спільнот у забезпеченні якості та надійності матеріалів.

Залучення редакторів і експертів до перевірки контенту підвищує довіру до електронних енциклопедій, що робить їх цінним інструментом поширення перевірених наукових знань [13]. У контексті розвитку поняттєво-термінологічного апарату педагогіки та психології такі ресурси стають не лише джерелом інформації, але й засобом формування й уніфікації наукових термінів.

Водночас питання використання веборієнтованих інформаційних систем для здійснення підтримки поняттєво-термінологічного апарату педагогіки та психології залишається дослідженим недостатньо.

Мета статті – дослідити питання використання веборієнтованих інформаційних систем для здійснення підтримки поняттєво-термінологічного апарату педагогіки та психології.

Відомо, що поняттєво-термінологічний апарат педагогічної науки і психології – це не лише тезаурус понять, що охоплює всі терміни з їх науковим тлумаченням, які використовуються у дослідженні. Він є комплексом взаємопов'язаних понять, в яких відображаються ключові змістовно функціональні аспекти запропонованої теорії [14]. Проблема формування, систематизації, уніфікації й актуалізації поняттєво-термінологічного апарату певної галузі залишається актуальною, а в цифрову епоху для цього з'являються додаткові технологічні можливості. Поняттєво-термінологічний апарат педагогіки і психології являє собою сукупність спеціальних термінів і понять, які використовуються для точного опису, аналізу та пояснення складних педагогічних і психологічних явищ та процесів. Це своєрідна «мова» фахівців у цих галузях, яка дозволяє їм чітко спілкуватися між собою, розуміти один одного та будувати наукові теорії. Кожен термін в педагогіці та

психології має чітко визначене значення, що унеможливило б двоєке тлумачення, а всі поняття об'єднуються в логічні системи, і саме це сприяє структуруванню знань. Завдяки спільному термінологічному апарату фахівці з галузі педагогіки та психології можуть ефективно обмінюватися інформацією та ідеями.

Загальний аналіз існуючого поняттєво-термінологічного апарату в галузі педагогіки та психології надав можливість виділити низку характерних особливостей поняттєво-термінологічного апарату та важливі його компоненти. Поняттєвий апарат педагогіки і психології має складну структуру, що включає базові фундаментальні поняття, спеціальні терміни, точні визначення понять і термінів у галузі педагогіки та психології тощо.

У словниках як довідкових виданнях міститься впорядкований за алфавітом переліком слів певної мови з їхніми тлумаченнями, синонімами, антонімами та іншими граматичними і стилістичними характеристиками. Словники в галузі педагогіки та психології можуть бути загальними (наприклад, «Словник педагогічних термінів») або вузькоспеціалізованими (наприклад, «Словник термінів з дитячої психології»).

Найвідомішим виданням в галузі педагогіки є український педагогічний словник С. Гончаренка, який містить узагальнену та систематизовану інформацію з теорії й практики навчання та виховання. В ньому розглянуто широке коло понять і термінів, які стосуються навчально-виховного процесу, нові педагогічні теорії та концепції, категорії. Усього словник містить близько 3000 статей [8].

Відомим є сучасний тлумачний психологічний словник В. Шапара, що містить близько 2500 термінів, які відбивають сучасний стан психологічної науки [17].

Доцільно згадати й формат «словник-довідник», наприклад словник-довідник «Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень» [7], в якому, зокрема, подано поняттєво-термінологічний апарат використання електронних наукових бібліотек, відкритих журнальних і конференційних систем, програм перевірки публікацій на унікальність, наукометричних систем. Фіксація поняттєво-термінологічного апарату в галузі педагогіки та психології передбачає закріплення понять і термінів у певних формах для забезпечення їх точності, уніфікації та зручності використання. Основні види фіксації: теоретична (наукові публікації, теорії, концепції); нормативно-документальна (державні стандарти освіти, класифікації у діагностичних інструментах); словниково-енциклопедична (тлумачні словники, термінологічні словники, енциклопедії); практично-методична (навчальні програми, методичні рекомендації); інформаційно-цифрова (електронні бази даних, онлайн-енциклопедії, автоматизовані інформаційні системи); міжнародна (декларації, хартії, стандарти) (рис. 1).

Рис. 1. Види фіксації поняттєво-термінологічного апарату в галузі педагогіки та психології

Не можна не помітити, що різні види фіксації поняттєво-термінологічного апарату в галузі педагогіки та психології тісно взаємопов'язані з процесом цифрової трансформації, цифровізації освіти та психології. Так, з часом, більшість паперових видань оцифровуються, відбувається перехід до електронного (цифрового) вигляду. Проте, до інформаційно-цифрового виду фіксації ми відносимо електронні бази даних, онлайн-енциклопедії, що створені на спеціалізованих програмних платформах, вебсайтах та автоматизовані інформаційні системи. Оскільки цифровізація поступово охоплює науку та освіту довідкова паперова продукція може бути досить швидко реалізована у цифровій формі. Так, наприклад, словниково-енциклопедична продукція охоплює різноманітні види видань: атласи та каталоги, довідники і словники, енциклопедії – які все частіше набувають (змінюють) форму з паперового видання на електронний ресурс.

Прикладом цифровізації у бібліотечній справі є електронна бібліотека НАПН України (<https://lib.iitta.gov.ua/>), що надає науковим працівникам НАПН України та науково-педагогічним працівникам спільних із ЗВО науково-дослідних лабораторій реальну можливість поширювати свій науковий доробок, та долучити його до досягнень світової науки і практики [6]. Як наслідок цифрової трансформації цієї галузі поряд із поняттям «електронна бібліотека» вживаються та набувають осучасненого тлумачення поняття: «електронно бібліотечна система», «віртуальна бібліотека», «депозитарій», «депонування документів» [7].

На основі використання цифрових технологій відбувається поступовий перехід від паперової фіксації поняттєво-термінологічного апарату в галузі педагогіки та психології до електронної [3], що зображено нами схематично (рис. 2).

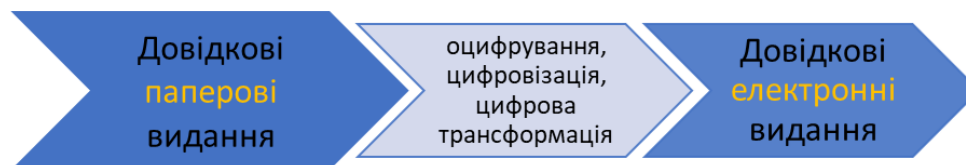

Рис. 2. Зміна форми довідкових видань, що фіксують поняттєво-термінологічний апарат педагогіки та психології

Отже, в процесі цифровізації довідкова паперова продукція енциклопедії, енциклопедичні, мовні, тлумачні, термінологічні словники, довідники, каталоги або їх рукописи, словники, довідники, наукові статті, монографії, класифікатори, номенклатури, глосарії, наукові бази даних на основі використання цифрових технологій проходять процес оцифрування та перетворюються на електронні ресурси, що діють на основі локальних та мережових платформ, web-сайтів, до яких відносять електронні енциклопедії, електронні словники, спеціалізовані вебсайти, форуми тощо.

До електронних видань як сучасних форм публікацій, які є доступними в цифровому форматі, відносять локальні та мережні електронні освітні ресурси (ЕОР), зокрема web-сайти, різноманітні електронні енциклопедії, електронні словники, спеціалізовані веб-сайти, форуми тощо. Досить поширеними стали такі онлайн-ресурси як електронні енциклопедії, електронні словники, спеціалізовані веб-сайти, форуми тощо.

Зупинимось більш детально на енциклопедичних електронних ресурсах. Термін «енциклопедія» (англ. encyclopedia) у вітчизняному науково-інформаційному полі витлумачено як «видання довідкове, що містить упорядкований за алфавітним або тематичними принципами перелік певних понять (слів, словосполучень) і термінів з поясненням їхнього значення» [9]. Онлайн-енциклопедії стали невід'ємним складником цифровізації суспільства, що відображають процеси, пояснюють природні та суспільні явища та події, фіксують історичні віхи, у стислій та лаконічній формі роз'яснюють інформацію про певну державу чи окрему галузь знань, а також є важливим і потужним базисом для збереження культурної спадщини певної нації. Цей вид енциклопедичних видань набув широкої популярності завдячуючи мультимедійним властивостям та зручному доступу 24/7 [9].

Електронні енциклопедії охоплюють величезний обсяг систематизованої інформації з різних галузей знань, доступний в Інтернет. Електронні енциклопедії використовують зручну навігацію, регулярно оновлюються та доступні онлайн. Наприклад, «Оксфордська енциклопедія глобальних перспектив педагогічної освіти» (The Oxford Encyclopedia of Global Perspectives on Teacher Education, <https://global.oup.com/academic/product/the-oxford-encyclopedia-of-global-perspectives-on-teacher-education-9780190670221?cc=us&lang=en&>), що пропонує читачеві широкий вибір поглядів на педагогічну освіту. Іншим прикладом може стати електронна енциклопедія освітань України <https://galaktika2005.wixsite.com/edupedia>, яка містить інформацію про освітню діяльність в Україні, включаючи історію педагогіки та сучасні освітні практики, а також електронна енциклопедія «Історія педагогіки» <https://webhp.kspu.edu/>, яка містить огляд розвитку педагогічної думки та практики в Україні та світі [12].

У 2001 р. Національною академією педагогічних наук України був виданий «Педагогічний словник» за загальною редакцією академіка НАПН України М. Ярмаченка, що складався з 2513 статей. Наступним лексикографічним виданням стала «Енциклопедія освіти», підготовлена у 2008 році фахівцями НАПН України під загальною редакцією її президента В. Кременя, в якій відображено поняттєво-термінологічний апарат сучасної на той час освіти [10]. Наступним етапом стало створення української електронної енциклопедії освіти, над розробленням якої працюють науковці Інституту цифровізації НАПН України. Розроблення Української електронної енциклопедії освіти (УЕЕО) як інформаційної аналітично-пошукової довідкової системи має потенціал сформувати, систематизувати, уніфікувати й підтримувати в актуальному стані поняттєво-термінологічний апарат педагогіки і психології. Енциклопедія поступово розвивається. У перспективі, передбачається залучити вчених, що працюють поза межами України, зокрема іноземних фахівців у галузі педагогіки і психології з європейських університетів та дослідних установ [6].

У процесі інтеграції вітчизняної науки і освіти в європейський простір нині здійснюється глибокий аналіз та вдосконалення термінології у галузі педагогічних і психологічних наук [18]. Дослідження доводить, що саме веборієнтована інформаційна система здатна містити великі обсяги знань (документів, відомостей, даних).

Інформаційні системи відкритого доступу та веборієнтовані інформаційні системи здатні впорядковувати сукупність документів (масивів документів) й інформаційних технологій, з використанням засобів обчислювальної техніки і зв'язку, що реалізують інформаційні процеси та призначені для зберігання, пошуку, розповсюдження, опрацювання та надання відомостей/даних [11].

Проектування і впровадження веборієнтованих автоматизованих інформаційних систем дадуть можливість широкому колу зовнішніх користувачів, у першу чергу освітянам, психологам та науковцям, забезпечити дистанційний доступ до освітнього контенту та експертно вивіреної наукової продукції. Можлива співпраця із законотворчими та виконавчими структурами різних рівнів, органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, засобами масової інформації, іноземними та вітчизняними фондами фінансування

наукових досліджень, освітянськими об'єднаннями та дослідницькими асоціаціями, національними галузевими академіями наук та ЗВО в межах проєктів створення і підтримки таких веборієнтованих інформаційних систем.

Висновки. Дослідження проблеми використання веборієнтованих інформаційних систем дозволило виявити та охарактеризувати основні види фіксації понятійно-термінологічного апарату в галузі педагогіки та психології, а також дослідити можливості веборієнтованих інформаційних систем, які здатні підтримувати та сприяти розвитку поняттєво-термінологічного апарату в галузі психологічних і педагогічних наук. До електронних ресурсів з підтримкою веборієнтованих інформаційних систем відносимо електронні бібліотеки, електронні словники, довідники та онлайн-енциклопедії, електронні енциклопедії, які вже стали невід'ємним складником цифровізації суспільства. Створена в інституті цифровізації освіти НАПН України «Українська електронна енциклопедія освіти» є приклад веборієнтованої електронної енциклопедії, що підтримує та сприяє розвитку поняттєво-термінологічного апарату педагогіки і психології.

Подальших розвідок потребують питання створення національних термінологічних ресурсів в галузі педагогіки та психології, а також питання використання систем штучного інтелекту в процесі подальшого розвитку поняттєво-термінологічного апарату різних галузей.

Використана література:

1. Березівська Л. Д. Понятійно-термінологічний апарат історії освіти як складника педагогічної науки крізь призму європейських вимірів : нові фронтити. *Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень : історія і сучасні підходи* : зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 19 трав. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНІПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2021. С. 10-12.
2. Биков В. Ю. Відкрита освіта і відкрите навчальне середовище. *Теорія і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал. Харків : НТУ «ХПІ»*. 2008. № 2. С. 116-123.
3. Биков В. Ю., Спірін О. М. and Лупаренко Л. А. Відкриті web-орієнтовані системи моніторингу впровадження результатів науково-педагогічних досліджень *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2014. № 1. С. 3-25. URL : <http://tipus.khpi.edu.ua/issue/view/2502>
4. Биков В. Ю., Пінчук О. П., Лупаренко Л. А. Енциклопедія освіти як професійна база знань в галузі педагогіки і психології : Всеукраїнська вебконференція «*Теорія і практика цифрового навчання в сучасних закладах освіти*». Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 26 травня 2022 р., Вінниця, 2022. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732861/>
5. Биков В. Ю., Пінчук О. П., Лупаренко Л. А. Проблема формування й актуалізації поняттєво-термінологічного апарату педагогіки і психології у цифрову епоху. *Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України*. ІТЗН НАПН України, Київ, 2021. С. 8-11. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724034/>
6. Биков В., Лупаренко Л., Пінчук О. «Українська електронна енциклопедія освіти» як один з проєктів підтримки освітнього процесу. *Українська енциклопедистика як складник інформаційного спротиву : колективна монографія*. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2022. С. 132-145. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732893>
7. Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень : словник-довідник. Вид. 2-е, виправлене та доповнене / упоряд. : Спірін О. М., Іванова С. М., Яцишин А. В., Кільченко А. В. та ін. Київ. : ЦП Компринт, 2019. 76 с.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : Либідь. Київ, 1997. 373 с. URL : <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009714/>
9. Концепт і генеза поняття «онлайн-енциклопедія» на сторінках вітчизняної літератури. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. 2022. Вип. 29 (2). С. 172-191. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1044>
10. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
11. Лазор Я. О. Поняття та види інформаційних систем. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 80-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_14
12. Лупаренко Л. А. Еволюція відкритих електронних науково-освітніх систем і їх використання у вітчизняному освітньому просторі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Київ. 2021. Вип. 25 (2). С. 236-272. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v25i2.775>
13. Лупаренко Л. А. Моделювання структури «Української електронної енциклопедії освіти». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Київ. 2021. Вип. 33 (2). С. 252-282. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v33i2.1429>
14. Сокол М. Класифікаційна характеристика понятійно-категорійного апарату педагогічної науки. *Освітній простір України*. Київ. 2017. Вип. 9. С.188-193. <https://doi.org/10.15330/esu.9.188-193>
15. Спірін О. М., Іванова С. М., Яцишин А. В., Кільченко А. В. Модель інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень на основі електронних систем відкритого доступу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Київ. 2017. Т. 59. № 3. <https://doi.org/10.33407/itlt.v59i3.1694>
16. Спірін О. М. Цифровізація освіти, освітнього процесу. *Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України: 2-ге вид., допов. та перероб.* Київ : Юрінком Інтер, 2021. С. 1099-1100. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730769/>
17. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf
18. Яцишин А. В. Про особливості створення єдиного інформаційного простору наукових установ і навчальних закладів НАПН України. *Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України*. ІТЗН НАПН України, м. Київ, 2013. С. 112-116. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/880/>

References:

1. Berezivska L. D. 2021. Poniatiino-terminolohichniy aparat istorii osvity yak skladnyka pedahohichnoi nauky kriz pryizmu yevropeyskykh vymiriv : novi frontyry [Conceptual and terminological apparatus of the history of education as a component of pedagogical science through the prism of European dimensions: new frontits]. Poniatiino-terminolohichniy aparat istoriiko-pedahohichnykh doslidzhen: istoriia i suchasni pidkhody : zb. materialiv VI Vseukr. nauk.-metodol. seminaru z istorii osvity, 19 trav, Kyiv / NAPN Ukrainy, Vid-nia zah. pedahohiky ta filosofii osvity, DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho. Vinnytsia : Nilan-LTD. S. 10-12 [in Ukrainian].
2. Bykov V. Yu. (2008). Vidkryta osvita i vidkryte navchalne seredovyshe [Open education and open learning environment]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy. Shchokvartalnyi naukovo-praktychnyi zhurnal*. Kharkiv : NTU «KhPI». №2. S. 116-123 [in Ukrainian].
3. Bykov V. Yu., Spirin O. M., Luparenko L. A. (2014). Vidkryti web-orientovani systemy monitorynhu vprovadzhennia rezultativ naukovo-pedahohichnykh doslidzhen [Open web-based systems for monitoring the implementation of scientific and pedagogical research results]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy*. № 1. S. 3-25. URL : <http://tipus.khpi.edu.ua/issue/view/2502> [in Ukrainian].
4. Bykov V. Yu., Pinchuk O. P., Luparenko L. A. (2022). Entsyklopediia osvity yak profesiina baza znan v haluzi pedahohiky i psykholohii [Encyclopedia of Education as a professional knowledge base in the field of pedagogy and psychology] : Vseukrainska vebkonferentsiia «*Teoriia i praktyka tsyfrovoho navchannia v suchasnykh zakladakh osvity*». Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, 26 travnia, Vinnytsia. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732861/> [in Ukrainian].
5. Bykov V. Yu., Pinchuk O. P. and Luparenko L. A. (2021). Problema formuvannia y aktualizatsii poniattievo-terminolohichnoho aparatu pedahohiky i psykholohii u tsyfrovu epokhu [The problem of forming and updating the conceptual and terminological apparatus of pedagogy and psychology in the digital age] : *Zvitna naukova konferentsiia Instytutu informatsiynykh tekhnolohii i zasobiv navchannia NAPN Ukrainy*. IITZN NAPN. Kyiv. S. 8-11. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724034/> [in Ukrainian].
6. Bykov V., Luparenko L., Pinchuk O. (2022). «Ukrainska elektronna entsyklopediia osvity» yak odn z proektiv pidtrymky osvithnoho protsesu [«Ukrainian Electronic Encyclopedia of Education» as one of the projects supporting the educational process]. *Ukrainska entsyklopedystyka yak skladnyk informatsiinoho sprotyvu : kolektyvna monohrafiia*. Kyiv : Derzhavna naukova ustanova «Entsyklopedychne vydavnytstvo». S. 132-145. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/732893> [in Ukrainian].
7. Vykorystannia elektronnykh vidkrytykh system dlia informatsiino-analitychnoi pidtrymky pedahohichnykh doslidzhen [Using electronic open systems for information and analytical support of pedagogical research]. (2019) : slovnyk-dovidnyk. Vyd. 2-e, vypravlene ta dopovnene / uporiad. : Spirin O. M., Ivanova S. M., Yatsyshyn A. V., Kilchenko A. V. ta in. Kyiv : TsP Kompyut. 76 s. [in Ukrainian].
8. Honcharenko S. U. *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. (1997) : Lybid. Kyiv. 373 s. URL : <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009714> [in Ukrainian].
9. Kontsept i heneza poniattia «onlain-entsyklopediia» na storinkakh vitchyznianoï literatury [The concept and genesis of the notion of "online encyclopedia" on the pages of domestic literature]. (2022). *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriia : pedahohichni nauky*. Vyp. 29 (2). S. 172-191. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1044> [in Ukrainian].
10. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]. (2008) / APN Ukrainy; holov. red. V. H. Kremen. Kyiv : Yurinkom Inter. 1040 s. [in Ukrainian].
11. Lazor Ya. O. (2016). Poniattia ta vydy informatsiynykh system [Concept and types of information systems]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Yurydychni nauky. № 837. S. 80-86. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_14 [in Ukrainian].
12. Luparenko L. A. (2021). Evoliutsiia vidkrytykh elektronnykh naukovo-osvitnikh system i yikh vykorystannia u vitchyznianomu osvithnomu prostori [The evolution of open electronic scientific and educational systems and their use in the domestic educational space]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriia : pedahohichni nauky*. Kyiv. Vyp. 25 (2). S.236-272. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v25i2.775> [in Ukrainian].
13. Luparenko L. A. (2021). Modeliuvannia struktury «Ukrainskoi elektronnoi entsyklopedii osvity» [Modeling the structure of the «Ukrainian Electronic Encyclopedia of Education»]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriia : pedahohichni nauky*. Kyiv. Vyp. 33 (2), S. 252-282. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v33i2.1429> [in Ukrainian].
14. Sokol M. (2017). Klasyfikatsiina kharakterystyka poniatiino-katehoriinoho aparatu pedahohichnoi nauky [Classification characteristics of the conceptual and categorical apparatus of pedagogical science]. *Osvitnii prostir Ukrainy*. Kyiv. Vyp. 9. S. 188-193. <https://doi.org/10.15330/esu.9.188-193> [in Ukrainian].
15. Spirin O. M., Ivanova S. M., Yatsyshyn A. V., Kilchenko A. V. (2017). Model informatsiino-analitychnoi pidtrymky pedahohichnykh doslidzhen na osnovi elektronnykh system vidkrytoho dostupu [Model of information and analytical support for pedagogical research based on electronic open access systems]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. Kyiv. T. 59. № 3. <https://doi.org/10.33407/itlt.v59i3.1694> [in Ukrainian].
16. Spirin O. M. (2021). Tsyfrovizatsiia osvity, osvithnoho protsesu [Digitalization of education, educational process]. Entsyklopediia osvity / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy: 2-he vyd., dopov. ta pererob. Kyiv : Yurinkom Inter. S. 1099-1100. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730769/> [in Ukrainian].
17. Shapar V. B. (2007). Suchasnyi tlumachnyi psykholohichnyi slovnyk [Modern explanatory psychological dictionary]. Harkiv : Prapor. 640 s. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf [in Ukrainian].
18. Iatsyshyn A. V. (2013). Pro osoblyvosti stvorennia yedynoho informatsiinoho prostoru naukovykh ustanov i navchalnykh zakladiv NAPN Ukrainy [On the peculiarities of creating a single information space of scientific institutions and educational institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine]. *Zvina naukova konferentsiia Instytutu informatsiynykh tekhnolohii i zasobiv navchannia NAPN Ukrainy*. IITZN NAPN Ukrainy, m. Kyiv. S. 112-116. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/880/> [in Ukrainian].

Pinchuk O., Kondratova L., Kokhan O. Web-oriented information systems supporting the conceptual and terminological apparatus of pedagogy and psychology

The article is devoted to the problems of functioning and development of web-based information systems supporting the conceptual and terminological apparatus of pedagogy and psychology, which are becoming even more relevant in aphids Internationalization of Ukrainian science and education. The authors focus on the description of electronic encyclopedias, their characteristics, which, in their opinion, play a key role in supporting the conceptual-terminological apparatus of Galusi. The terms are differentiated: "conceptual-categorical apparatus", "conceptual-terminological apparatus", "conceptual-terminological apparatus". Various types of fixation of the conceptual-terminological apparatus in insights from pedagogy and psychology that serve to clarify, systematize and popularize scientific knowledge. Main types of fixation: theoretical; normative and documentary; vocabulary-encyclopedic; practical and methodical; information and digital; international.

We pay attention to the description of web-based information systems that allow us to support the conceptual and terminological apparatus of pedagogy and psychology. The main focus is on descriptions of applications of web-based information systems, which allow us to support the conceptual and terminological apparatus. The power of web-based information systems for the creation of electronic encyclopedias is highlighted. The description of online encyclopedias is presented as a comprehensive repository of digitalization of marriage in general, education and science, and science. Based on the analysis of scientific research, the main trends in the development of information systems in support of the conceptual and terminological apparatus of pedagogy and psychology have been identified.

Key words: *information systems, web-based information systems, conceptual and terminological apparatus of pedagogy and psychology, scientific and educational digital resources, electronic encyclopedia.*

РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ ФІЗИЧНИХ ТРУДНОЩІВ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті висвітлено сутність рухливих ігор та їх особливості впливу на фізичний розвиток дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах закладів дошкільної та загальної середньої освіти.

В основній частині статті представлено опрацювання наукової літератури, експериментальне дослідження та методичні аспекти проблематики. Здійснено аналіз дефініції «рухливі ігри» висвітлених у низці досліджень вітчизняних науковців. Загалом, спроба трактувати термін рухливі ігри зумовила визначення цього процесу як системи взаємозумовлених дій, які реалізують освітнє, оздоровче та виховне значення, через відображення певного мотиву, забезпечуючи здебільшого активну діяльність учасників. У результаті експериментального дослідження виявлено рівні фізичних якостей дітей з особливими освітніми потребами молодшого шкільного віку. Щодо методичного аспекту, висвітлено особливості, закономірності та організаційно-педагогічні впровадження рухливих ігор. Представлено зміст рухливих ігор для дітей з інтелектуальними порушеннями, зазначено очікувані результати. Узагальнено матеріал щодо класифікації рухливих ігор за мірою фізичного навантаження та визначено їх місце на кожному етапі заняття.

Встановлено, що для удосконалення та формування рухових навичок дітей необхідно використовувати рухливі ігри. В праці зосереджено увагу на врахуванні педагогічними працівниками психофізичних обмежень та можливостей дітей, окреслено різні способи передачі інформації тощо.

На основі опрацювання матеріалів зроблено висновки: безперервний етап розвитку інклюзивної освіти передбачає професійну підготовку педагогічних працівників до роботи, взаємодію з фахівцями інклюзивно-ресурсного центру, оволодіння спеціальними методиками навчання. Підкреслено значимість підготовки до рухливої гри: визначення гри, підбір інвентарю, вибір місця, адаптація правил, пояснення, контроль та підведення підсумків. Розкрито перспективу подальшого дослідження з окресленої проблематики.

Ключові слова: діти з інтелектуальними порушеннями, рухливі ігри, рухова активність, фізичні труднощі, організаційно-педагогічні умови фізичного розвитку, практичні рекомендації, початкова школа.

Сучасний етап розвитку українського суспільства асоціюється із численними викликами, безпосередньо і на освітній ниві. Труднощі пов'язані зі збільшенням кількості дітей з особливими освітніми потребами. У зв'язку із вищезгаданою тенденцією серед освітніх та наукових спільнот домінують ряд думок: кожна дитина – унікальна, що передбачає реалізацію особистісно-орієнтованого підходу; побудова освітньої траєкторії розвитку взаємозумовлена потребами дитини, яка проєктується в руслі гуманного і толерантного ставлення один до одного; налагодження ефективної взаємодії педагогічних працівників з фахівцями інклюзивно-ресурсного центру для досягнення цілей.

Студіювання наукових відомостей та тенденцій розвитку суспільства надають можливість стверджувати, що дедалі частіше простежується виявлення інтелектуальних, функціональних (моторних, сенсорних, мовленнєвих), фізичних, навчальних труднощів у дітей, яких потрібно адаптувати та соціалізувати до освітнього середовища, з врахуванням розвитку пізнавальної та емоційно-вольової сфер. Також, хочемо констатувати, що сутність проблеми зводиться до зниження рухової активності дітей. Водночас це передбачає оволодіння педагогічними працівниками спеціальними методиками навчання.

Аналіз наукової літератури свідчить, що у розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями особливе значення займає рухлива гра. В багатьох науковців висвітлені питання щодо значення рухливих ігор у фізичному, розумовому, загальному культурному розвитку дитини з особливими освітніми потребами (О. Гаяш, Н. Матвєєва, М. Матішак, С. Миронова, Н. Лещій). Окреслений аспект теоретичного напрацювання підтверджується вектором практичного спрямування.

Усвідомлення значимості проблематики зумовило вибір теми наукового доробку.

Мета статті – дослідження впливу рухливих ігор як чинника подолання фізичних труднощів дітей з порушенням інтелектуального розвитку.

Завдання наукової розвідки полягають у аналізі теоретичних та практичних аспектів організації рухливих ігор, формулюванні авторського бачення дефініції, дослідженні особливостей фізичного розвитку дітей з порушеннями інтелекту та обґрунтуванні впливу рухливих ігор, з метою подолання фізичних труднощів, а також визначені організаційно-педагогічних умов.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання завдань дослідження використовувалися загальнонаукові методи дослідження (систематизація та узагальнення теоретичного матеріалу), емпіричні методи (спостереження за освітнім процесом та рівнем розвитку фізичних якостей дітей з інтелектуальними порушеннями, бесіда з педагогічними працівниками).

Результати дослідження. У контексті опрацювання наукової літератури важливим став аналіз дефініції рухливі ігри. Поняття О. Попович трактує з психолого-педагогічного погляду як «освітньо-оздоровчий засіб соціалізації особистості, здатний інтенсифікувати освітній процес, забезпечити мотиваційну основу для

формування в діалектичному взаємозв'язку фізичних і духовних якостей та особистісну самореалізацію» [4, с. 212]. Інше тлумачення представлено в науковому доробку В. Шутько «усвідомлена, емоційна діяльність дітей, спрямована на досягнення ігрової мети; активна рухлива діяльність дітей, для якої характерні творчі рухливі дії, мотивовані її сюжетом» [8, с. 5]. Варто відзначити, що тлумачення дотичні й доповнюють один одного.

Нами представлено дефініцію рухливі ігри, крізь призму навчально-виховного процесу закладів освіти, як систему взаємозумовлених дій, які реалізують освітнє, оздоровче та виховне значення в освітньому процесі, через відображення певного мотиву і забезпечують здебільшого активну рухливу діяльність учасників.

Проаналізувавши значимість рухливих ігор у взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами, Н. Лещій підтверджує важливість їх впровадження і зазначає, що рухливі ігри «дозволяють створити ситуації, які сприяють покращенню пам'яті, уваги, уяви та просторового орієнтування» [3, с. 69]. З. Діхтяренко наголошує, що наявність факторів у рухливій грі, а саме: «самостійне вирішення рухових завдань з урахуванням ігрової ситуації; відсутність часу для підготовки до виконання основного руху; швидке переключення з одного руху на інший; емоційна насиченість; узгодження власних рухів із діями ведучого та інших учасників – вдосконалюють якість і швидкість рухових дій, гнучкість рухових навичок» [7, с. 6].

Педагогічні працівники та науковці задля розвитку фізичних якостей дітей з інтелектуальними порушеннями засобом рухливих ігор зачіпають такі виклики, які постають в професійній діяльності, як адаптація правил рухливої гри відповідно до можливостей дітей, забезпечення матеріально-технічної бази (інвентарю), тощо [1; 5]. Зокрема, варто підсумувати, що здебільшого дослідження відображають впровадження рухливих ігор – це важливий інструмент для розвитку здатності переміщатися в просторі, формування навичок взаємодії з предметами і з середовищем.

Українська дослідниця С. Миронова у науковій праці вказує відсоткові значення щодо відхилення у розвитку фізичних якостей дітей з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку (відставання від стандартних показників: гнучкість – на 10–20%; сили – на 15–30; швидкість – на 10–15%; витривалість – на 20–40%) [2].

Розглянемо наступний аспект наукової розвідки – експериментальне дослідження, метою якого було виявлення рівня розвитку фізичних якостей дітей з інтелектуальними порушеннями за умови використання рухливих ігор. Дослідження було проведено у початковій школі Концівського ліцею протягом вересня 2023 – травня 2024. На констатувальному етапі було застосовано метод спостереження. За результатами виявлено рівні фізичних якостей дітей з особливими освітніми потребами, як-от: швидкість (завдання – біг на 30м: середній рівень проявили 42,9%, низький – 57,1%); спритність («човниковий» біг 4*9: середній рівень – 14,3% (14 с), низький – 85,7% (в межах 14,2 с – 16 с)); витривалість (біг протягом 3 хв.: середній рівень – 28,6% (в межах 270 м), низький – 71,4% (в межах 200 м)); гнучкість (високий рівень передбачав нахили вперед із положення сидіння та доторкання до стоп – 28,6%; середній рівень, обумовлений нахилами вперед нижче колін, проявили 42,8%; низький рівень практично відображає нахили вперед не нижче колін – 28,6%); сила (для хлопчиків – підтягування на низькій перекладині, для дівчат – підтягування з вису стоячи хватом знизу: високий рівень проявили 14,3%, середній – 28,6%, низький – 57,1%). Підсумувавши отримані дані за вищезазначеними фізичними якостями нами визначено їх середній показник розвитку (високий рівень – 8,58%, середній – 31,44%, низький – 59,98%). Результати дослідження свідчать про невміння дітей виконувати правильні рухи та необхідність подальшої роботи з розвитку фізичних якостей.

Продовжимо розвідку акцентуванням на методичних аспектах. Практика показує, що одним із чинників подолання фізичних труднощів дітей з інтелектуальними порушеннями, формування рухових навичок, які потрібні для цього, є залучення до рухливих ігор, що сприяють руховій активності. Важливо зосередити увагу педагогічних працівників на адаптації гри до індивідуальних можливостей дітей, для цього ми розкриємо особливості, закономірності та організаційно-педагогічні умови проведення рухливих ігор.

На нашу думку, насамперед, доцільно розглянути особливості рухливих ігор для дітей з порушеннями психофізичного розвитку дошкільного віку та молодшого шкільного віку: спільні риси та відмінності. Варто відмітити, сюжети ігор для дітей з порушеннями інтелекту нескладні, а саме: правила – прості (вказується основний напрямок дій гравців), зміст – охоплює на один епізод, рухові дії – елементарні, майже не спостерігається узгодження рухів учасників гри. В процесі систематичної роботи діти визначають ролі учасників, ігри складаються із двох-трьох різних видів вправ (стрибки і ходьба; ходьба, метання і біг). Визначено, доцільність застосовування музичного супроводу та додаткового засобу – масок звірів. Наприклад, під час рухливої гри «Пригоди в лісі» (наявні елементи ходьби або стрибків): лунає музичний супровід зимового або осіннього лісу, діти одягають маски різних звірів (ведмедя, зайця, лисиці, вовка, тощо). У початковій школі спостерігаються спроби учасників узгоджувати рухи в парах, трійках, ускладнюються правила, які обмежують у дії гравців.

Переконані на власному досвіді, що при доборі рухливих ігор необхідно враховувати закономірності: особливості фізичного та психічного розвитку, компенсаторних можливостей організму, рівень підтримки дитини з інтелектуальною недостатністю; для уникнення перевантаження доцільне використання дихальних вправ; відповідність інвентарю індивідуальним потребам та можливостям дітей; розташування дітей в колі сприяють активній взаємодії та комунікації.

Досліджуючи означену проблему, ми сформулювали організаційно-педагогічні умови проведення рухливих ігор з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, з-поміж яких – надання чітких вказівок дитині з особливими освітніми потребами; акцентування уваги на зусилля дитини, а не, власне, на кінцевий результат; подача нового матеріалу (алгоритму проведення рухливої гри) невеликими порціями; сприяння самостійним діям дитини, але тільки безпосередньому супроводі педагогічного працівника; постійне повторення інструктажу/правил та залучення кожної дитини до активної діяльності; позитивне налаштування та оцінювання зусиль та успіхів дитини – усе перелічене успішно досягається завдяки постійному вдосконаленню професійної компетентності педагогічних працівників та їх тісній взаємодії з фахівцями ІРІ; залучення батьків та/або законних представників проведення заходів [6], у яких висвітлюється значення та особливості (методика) проведення рухливих ігор вдома.

Враховуючи особливості психофізичного розвитку дітей пропонуємо рухливі ігри для розвитку фізичних якостей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, представлених у таблиці 1.

Таблиця 1

**Рухливі ігри для розвитку фізичних якостей дітей з інтелектуальними порушеннями
легкого ступеня**

Назва рухливої гри	Зміст гри	Очікувані результати
«Світлофор»	Вчитель/асистент вчителя виконує роль «світлофора» та подає команди за допомогою кружечків червоного та зеленого кольору, які відображають певні дії, а саме: червоний кружечок – це «червоне світло» – діти повинні зупинитися і не рухатися, натомість зелений кружечок – це «зелене світло», яке вказує дітям на активні дії, рухатися вперед у пришвидшеному темпі	1. Розвиток швидкості та спритності; 2. Контроль над рухами.
«Швидкий захват»	На майданчику розкладені предмети, які різняться за формою та кольором. Вчитель подає команду. Завдання дітей: захопити фішки, кубики чи кеглі єдиного кольору, наприклад, червоного	1. Стимул реакції і швидкості дій.
«Мандрівники у джунглях»	Діти – мандрівники, які вирушають у подорож через джунглі. Під час подорожі вони долають різноманітні перешкоди: – Пролазять через зарості; – Перестрибують через річку; – Імітують рухи тварин; – Імітують звуки тварин, яких зустрічають. Вихователь/вчитель провідник, який веде групу і надає настанови у правильному виконанні завдань	1. Розвиток моторики (дрібної та загальної); 2. Формування координації рухів; 3. Розвиток мовлення та уяви; 4. Формування соціальних навичок.
«Пригоди в лісі»	Діти одягають маски тварин та імітують рухи. Слухають і реагують на перший звуковий сигнал вчителя, який повідомляє про небезпеку – прихід ведмеда, і припиняють виконувати рухові дії, шукаючи очима місце схованки. Під час подачі другого звукового сигналу, в дітей є визначений час для знаходження місця, яке дозволить уникнути зустрічі з ведмедем. Варто зауважити, що місце схованки вміщає тільки одного лісового жителя і завжди на одне менше від кількості учасників	1. Розвиток комунікації; 2. Покращення моторних навичок; 3. Розвиток уяви; 4. Розвиток спритності.
«У пошуках скарбів. Пригодницький табір»	На шкільному майданчику заховані монети. На монетах зашифровані рухові дії. Дітям потрібно правильно повторити їх. Якщо завдання виконано вірно, то учаснику зараховується 1 бал	1. Формування координації рухів. 2. Контроль над рухами.

Для педагогічних працівників важливим елементом є визначення міри фізичного навантаження при добір рухливих ігор. Спостереження показали, що у вступній частині уроку чи заняття доцільно застосовувати рухливі ігри малої інтенсивності, з метою розігріву м'язів та зосередження уваги; в основній частині – ігри середньої та великої інтенсивності для розвитку фізичних якостей; в заключній частині – ігри малої та середньої інтенсивності для розвитку координації, корекції постави, тощо. Водночас із дітьми з порушеннями психофізичного розвитку проводяться заняття з лікувальної фізкультури. Нами узагальнено матеріал щодо класифікації рухливих ігор за мірою фізичного навантаження і представлено в таблиці 2.

Не можна не годитися, що наведені рухливі ігри сприяють розвитку не тільки моторики, координації рухів, орієнтації в просторі, динамічної та статистичної рівноваги, стійкості, розширенню обсягу рухових навичок та рухової пам'яті, а й комунікації, взаємодії з однокласниками для вирішення викликів та досягнення результату. Серед ігор для розвитку комунікації, мислення, соціальної взаємодії та моторики дітей з порушеннями інтелекту виділяємо «М'яч дружи», «Хто це?», «Будуємо разом», «Розмалюй світ», «Знайди пару». Зазначене досягається завдяки інтегративному підходу. Відтак, рухливі ігри знаходять відображення в адаптації, інтеграції та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Таблиця 2

Класифікація ігор за мірою фізичного навантаження

Малої інтенсивності	Середньої інтенсивності	Великої інтенсивності
«Ловимо кольори», «Слухай і повторюй!», «Мовчанка», «Тиха гра у хованки», «М'яч у колі», «Роззява», «Карлики та велетні», «Знайди річ», «Заборонений рух», «Крокодил»	«Знайди свій колір», «Лови хвіст», «Бій пінгвінів», «Крокодил», «Переправа через струмок», «Передай м'яч»	«Хто швидше», «Смуга перешкод», «Біг стоніжок»

Висновки. На закінчення слід сказати підкреслити, що поступовий та безперервний етап розвитку інклюзивної освіти передбачає професійну підготовку педагогічних працівників до роботи з дітьми з порушеннями інтелекту, постійну взаємодію з фахівцями інклюзивно-ресурсного центру, оволодіння спеціальними методиками навчання, функціонування інклюзивного освітнього середовища. З'ясовано, що не менш важливе значення відводиться рухливим іграм для подолання фізичних труднощів, формування фізичних якостей та розвитку когнітивної сфери. Очевидна значимість підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з порушеннями інтелекту засобом рухливих ігор: визначення гри, підбір інвентарю, вибір місця навчання, адаптація правил гри, пояснення, контроль та підведення підсумків.

Перспективою подальшого дослідження передбачаємо розширення емпіричних розвідок щодо правильного відбору ігор для кожного рівня підтримки дитини з порушеннями інтелекту, удосконалення методики і розроблення практичних рекомендацій для ефективного впровадження рухливих ігор в освітній процес.

Використана література:

1. Гаяш О. В. Рухливі ігри як засіб фізичного виховання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. *Сучасний стан і перспективи вдосконалення національної системи фізичного виховання і спорту в умовах війни та у післявоєнний період*: збірник матеріалів II науково-практичної конференції 19-20 квітня 2023 року, присвяченої 75-й річниці кафедри фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2023. 199 с.
2. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підруч. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ імені І. Огієнко, 2015. 311 с.
3. Лещій Н. В. Застосування рухливих ігор на логопедичних заняттях як засобу корекції мовлення з дітьми старшого дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 62. Т. 1. С. 67-70.
4. Попович О., Дзямко А. Значення рухливих ігор у системі роботи вихователя закладу дошкільної освіти. In *The 15 th International scientific and practical conference «Modern science and practice»* (4-5 May, 2020). Varna, Bulgaria 2020. 294 p.
5. Потюк С. В. Проблеми формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій (кінець ХХ–початок ХХІ століття): дис. ... докт. філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. Дрогобич, 2024. 312 с.
6. Потюк С. В. Теоретико-методичні засади психолого-педагогічного супроводу батьків, які мають дитину з особливими освітніми потребами. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 2024. Вип. 4. С. 133-138. doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.4.22>
7. Рухливі та спортивні ігри з метою навчання. Конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної, та заочної форм навчання / уклад. О. В. Радченко, Луцьк: Луцький НТУ, 2020. 116 с.
8. Шутько В. В. Методика застосування рухливих ігор в початковій школі: методичні рекомендації. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ» КПІ, 2014. С. 47.

References:

1. Haiash O. V. (2023). Rukhlyvi hry yak zasib fizychnoho vykhovannia molodshykh shkoliariv z intelektualnymy porushenniamy [Active games as a means of physical education for younger schoolchildren with intellectual disabilities]. *Suchasnyi stan i perspektivy vdoskonalennia natsionalnoi systemy fizychnoho vykhovannia i sportu v umovakh viiny ta u pisliavoiennnyi period*: zbirnyk materialiv II nauko-vo-praktychnoi konferentsii 19-20 kvitnia 2023 roku, prysviachenoi 75-y richnytsi kafedry fizychnoho vykhovannia DVNZ «Uzhhorodskiy natsionalnyi universytet», Uzhhorod. 199 s. [in Ukrainian].
2. Myronova S. P. (2015). Korektsiina psikhopedahohika. Olihofrenopedahohika [Correctional psychopedagogy. Oligofrenopedagogy]: pidruch. Kamianets-Podilskyi: K-PNU imeni I. Ohienko. 311 s. [in Ukrainian].
3. Leshchii N. V. (2023). Zastosuvannia rukhlyvykh ihor na lohopedychnykh zaniattiakh yak zasobu korektsii movlennia z ditmy starshoho doshkilnoho viku [Application of mobile games in logopedics classes as a measure of speech correction with children of older preschool age]. *Innovatsiina pedahohika*. Vyp. 62. T. 1. S. 67-70 [in Ukrainian].
4. Popovych O., Dziamko A. (2020). Znachennia rukhlyvykh ihor u systemi roboty vykhovatelja zakladu doshkilnoi osvity [The importance of outdoor games in the system of work of a preschool teacher]. In *The 15 th International scientific and practical conference «Modern science and practice»* (4-5 May, 2020). Varna, Bulgaria. 294 p. [in Bulgarian].
5. Potiuk S. V. (2024). Problemy formuvannia inkliuzyvnoho osvitnoho sere dovysheha pochatkovoї shkoly zasobamy innovatsiinykh tekhnolohii (kinets KhKh–pochatok KhKhI stolittia) [Challenges of forming an inclusive educational environment in primary school through innovative technologies (late 20th – early 21st century)]: dys. ... dokt. Filosofii: 011 Osvitni, pedahohichni nauky. Drohobych. 312 s. [in Ukrainian].
6. Potiuk S. V. (2024). Teoretyko-metodychni zasady psykhologo-pedahohichnoho suprovodu batkiv, yaki maiut dytnu z osoblyvyymi osvitnimy potrebamy [Theoretical and Methodological Foundations of Psychological and Pedagogical Support for Parents with a Child with Special Educational Needs]. *Acta Paedagogica Volyniensis*. Vyp. 4. PP. 133-138 [in Ukrainian].
7. Radchenko O. V. (2020). Rukhlyvi ta sportyvi hry z metodykoiu navchannia [Movement and sports games with teaching methods]. *Konspekt lektsii dlia zdobuvachiv pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoї osvity dennoi, ta zaочної form navchannia*. Lutsk: Lutskiy NTU. 116 s. [in Ukrainian].
8. Shutko V. V. (2014). Metodyka zastosuvannia rukhlyvykh ihor v pochatkovii shkoli [Methodology of applying active games in primary school]: metodychni rekomendatsii. Kryvyi Rih: DVNZ «KNU» KPI. S. 47 [in Ukrainian].

Potiuk S. Moving games as a factor in overcoming physical difficulties of children with intellectual disabilities

The article highlights the essence of moving games and their peculiarities of influence on the physical development of children with psychophysical developmental disorders in preschool and general secondary education institutions.

The main part of the article presents a review of the scientific literature, an experimental study, and methodological aspects. The article analyzes the definition of «moving games» in a number of studies by domestic scholars. In general, the attempt to interpret moving games as a system of interrelated actions that realize educational, health and educational value through the reflection of a certain motive and provide mostly active participation of participants. The experimental study revealed the levels of physical qualities of children with special educational needs. As for the methodological aspect, the features, patterns and organizational and pedagogical implementation of moving games are highlighted. The content of moving games is presented. The material on the classification of moving games by the degree of physical activity is summarized and their place at each stage of the lesson is determined.

It has been established that in order to improve and form motor skills, it is necessary to use moving games. Attention is focused on taking into account the psychophysical limitations and capabilities of children during moving games, using different ways of transmitting information, etc.

Based on the analysis materials, relevant conclusions are drawn. The continuous stage of inclusive education development involves professional training of teachers to work, interaction with specialists of the inclusive resource center, mastering special teaching methods. We emphasize the importance of preparation: defining the game, selecting equipment, choosing a location, adapting the rules of the game, explaining, controlling and summarizing. The author emphasizes the prospects for further research on the outlined issues.

Key words: *children with intellectual disabilities, moving games, physical difficulties, physical activity, organizational and pedagogical conditions of physical development, practical recommendations, primary school.*

УДК 378.011.3–051:377]:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.13>

Самусь Т. В.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті авторкою представлені результати аналізу психолого-педагогічної літератури щодо ключових аспектів проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в процесі фахової підготовки. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в умовах модернізації професійної освіти виникає потреба в компетентних педагогах професійного навчання, здатних до реалізації творчого потенціалу, професійного зростання, самоактуалізації у професійно-педагогічній діяльності, з високим рівнем готовності до використання інноваційних педагогічних і виробничих технологій в освітньому процесі.

Здійснено огляд стратегічних завдань і вимог до рівня фахової підготовки майбутніх фахівців, які відображені в законодавчих актах і нормативно-правових документах із питань професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, професійних стандартах. Зазначено, що реалізація тенденцій розвитку освіти вимагає від фахівців як загальних, так і професійних компетентностей, актуалізує проблему формування компетентних, конкурентоспроможних на ринку праці працівників.

У контексті дослідження було застосовано всебічний підхід, який містив глибокий аналіз сучасних підходів до проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання і виокремлення проблемних питань, які потребують ґрунтового аналізу та розгляду. Авторкою встановлено, що формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання має свої особливості через специфіку їхньої професійної діяльності, яка поєднує професійно-педагогічні завдання в освітній і виробничій сферах.

Визначено, що у полі зору науковців перебуває широке коло питань з проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання: сутнісна характеристика професійної компетентності, її структурно-функціональна модель, основні підходи, принципи, умови її формування тощо.

Ключові слова: професійна компетентність, педагог професійного навчання, фахова підготовка, професійна освіта.

У сучасних умовах динамічних глобалізаційних та інтеграційних процесів у суспільстві, орієнтації соціально-економічних систем на міжнародний простір і перетворення ринкових відносин особливого значення набуває потреба у конкурентоспроможних кваліфікованих робітничих кадрах і фахівцях галузей виробництва. У цьому контексті актуалізується потреба в компетентних педагогах професійного навчання, здатних до реалізації творчого потенціалу, професійного зростання, самоактуалізації у професійно-педагогічній діяльності. Одним із визначальних чинників, що забезпечує якісну професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників і фахівців галузей виробництва, є професійна компетентність педагога професійного навчання [1, с. 440].

Стратегічні завдання й вимоги до рівня фахової підготовки майбутніх фахівців відображені в Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про фахову передвищу освіту» (2019), «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998), Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2018), галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2018); Професійному стандарті вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 01 – «Освіта / Педагогіка», спеціальність 015 – «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (2019); Професійному стандарті «Педагог професійного навчання» (2020); Указах Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019), «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» (2022); Розпорядженнях Кабміну України «Про затвердження Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта на період до 2027 року» (2020), операційному плані реалізації у 2025–2028 роках Стратегії розвитку вищої освіти України на 2022–2032 роки.

В Україні прийнята Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, яка визначає напрями розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства й економіки країни та її основні характеристики, що повинні бути сформовані до 2032 року. Реалізація тенденцій розвитку вищої освіти, що визначають майбутнє вищої освіти і міжнародної студентської мобільності, швидкі зміни, що відбуваються у суспільстві, технологіях, вимагають від фахівців як загальних, так і професійних компетентностей, актуалізують проблему формування компетентних, конкурентоспроможних на ринку праці працівників із широкою професійною кваліфікацією. Саме тому проблема формування професійної компетентності є однією з основних у сучасній психолого-педагогічній науці [2].

Мета статті – аналіз сучасних підходів до проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання і виокремлення проблемних питань, які потребують ґрунтового аналізу та розгляду.

Підґрунтям дослідницького пошуку розв'язання проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки стали напрацювання вчених

у галузі теоретичних і методичних засад професійної освіти (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Бех, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Коваленко, В. Ковальчук, В. Кремень, А. Кузьмінський, В. Курок, П. Лузан, Г. Луценко, Н. Ничкало, В. Радкевич, А. Радченко, С. Сисоєва, О. Тітова); професійної підготовки майбутніх педагогів (І. Андрушук, Л. Бірюк, С. Бурчак, С. Гончаренко, А. Гриценко, В. Ковальчук, І. Коренева, І. Пінчук, О. Столярченко, М. Хроленко).

Досліджуючи систему формування професійної компетентності у майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю В. Курок розглядає професійну компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, поглядів, ставлення, досвіду, способів мислення, цінностей, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що визначають здатність особи успішно провадити професійну та подальшу освітню діяльність, передбачає її наслідки і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Вчена визначає структуру й обґрунтовує основні умови формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю. Заслужують на увагу визначена нею структура професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю, що містить такі компоненти сформованості професійної компетентності: ціннісно-мотиваційний (ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, науково-професійна осмисленість дій, спрямованість на оволодіння майбутньою професією); інноваційно-когнітивний (наявність психолого-педагогічних, методичних знань і знань у галузі будівництва); операційно-діяльнісний (професійно-методичні вміння); комунікативний (володіння прийомами професійного спілкування, уміння оперувати професійною термінологією, здатність забезпечувати взаємодію між учасниками освітнього процесу) [3, 6].

Цінними в контексті нашого дослідження є думки, висловлені А. Кузьмінським, який визначає напрями трансформації професійної підготовки майбутніх учителів в умовах змішаного навчання як закономірності інформатизації сфери вищої освіти і наголошує, що впровадження змішаного навчання у практику підготовки майбутніх учителів забезпечує студентоцентроване й практико-орієнтоване спрямування професійної освіти. Спираючись на аналіз практичного досвіду закладів вищої освіти України пропонує шляхи модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців на рівні цілей, змісту, технологічного забезпечення, запланованих результатів [4, с. 209].

Конструктивним у контексті окресленої проблеми нам видається твердження В. Ковальчука щодо необхідності володіння сучасним педагогом закладу професійної (професійно-технічної) освіти не лише системою педагогічних знань, а й мати професійну кваліфікацію за напрямом викладання спеціальних дисциплін. Науковець наголошує, що педагогічна освіта у поєднанні з практичним досвідом є важливим чинником професійної компетентності педагогічного працівника, а професійний розвиток – її необхідною умовою. Ураховуючи те, що автор досліджував професійний розвиток педагогів професійного навчання з метою підвищення рівня їхньої професійної компетентності, цінними в контексті нашого дослідження є його напрацювання щодо створення відповідних середовищ (школи передового педагогічного досвіду, школи майстрів виробничого навчання, експериментальні педагогічні майданчики, педагогічні читання, семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи тощо), удосконалення форм професійного розвитку педагогічних працівників (проходження курсів підвищення кваліфікації, участь у різноманітних конкурсах, участь у міжнародних стажуваннях та у міжнародних проєктах) [5, с. 29].

Г. Ігнатенко, В. Опанасенко, Б. Вовк, Є. Маринченко досліджують компетентнісну модель фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Науковці обґрунтовують методичну, дослідницьку, цифрову, самоосвітню компетентності як складники професійної компетентності в освітньому середовищі ЗВО. Значний інтерес у контексті нашого дослідження представляють розроблені і впроваджені у фахову підготовку майбутніх педагогів професійного навчання методики реалізації проєктної, дослідницької, ігрової, інтерактивної, цифрової технології під час викладання технічних дисциплін циклу професійної підготовки. Вчені обґрунтовують доцільність оновлення змісту освітніх компонентів фахової підготовки інноваційними технологіями сільськогосподарської галузі виробництва, формування готовності до інноваційної діяльності майбутніх фахівців під час практичної підготовки, а також неперервного професійного саморозвитку педагогів професійного навчання [5].

Теоретичне узагальнення й практичне розв'язання проблеми розвитку творчості майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки представлено у дослідженні С. Бурчака, в якому розглядається система формування професійної компетентності викладачів та їх готовність до використання інноваційних технологій у професійно-педагогічній діяльності [6].

Досліджуючи професійну підготовку інженерно-педагогічних спеціальностей О. Коваленко і А. Ашерів розглядають поняття професійної і педагогічної спрямованості освітнього процесу. Розроблена ними методика передбачає педагогічну спрямованість освітнього процесу в інженерній педагогіці. Учені розглядають проблеми реалізації педагогічної спрямованості підготовки, введення різноманітних форм неперервного вдосконалення педагогічної майстерності майбутніх викладачів. Автори наголошують, що набуття ґрунтовних, міцних, якісних знань забезпечується вивченням фахових дисциплін засобами педагогічної спрямованості освітнього процесу [7].

Досліджуючи теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання комп'ютерного профілю, Р. Горбатюк робить акцент на обґрунтуванні інноваційних технологій

навчання та їхній вплив на розвиток професійно-педагогічного мислення студентів педагогічних університетів. Заслужують на увагу визначені ним педагогічні умови професійної підготовки майбутніх педагогів у контексті системного підходу. Серед основних підходів до розвитку досліджуваного феномену науковцем виокремлюється інтеграційний підхід до вивчення психолого-педагогічних і комп'ютерних дисциплін, що уможлиблює їх систематичну інтеграцію, яка дозволяє формувати узагальнені професійні знання та вміння й підвищує професійну компетентність майбутніх фахівців [8].

Питання формування професійної компетентності майбутніх фахівців із агроінженерії досліджує О. Кошук. Науковець теоретично узагальнив і запропонував розв'язання означеної наукової проблеми щодо професійної підготовки майбутніх агроінженерів, визначивши вектори й умови формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів із агроінженерії, а також довів, що у структурі професійної компетентності майбутнього агроінженера слід розглядати два складники: інваріантний і формувальний. Учений запропонував формувальний складник розглядати як єдність п'яти взаємозумовлених і взаємозалежних компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, особистісно-рефлексивного та емоційно-вольового [9, с. 169].

Значний інтерес у контексті нашого дослідження викликають аналітичні узагальнення компетентнісного підходу в підготовці майбутніх педагогів професійного навчання Т. Сулими. Вона стверджує, що для ефективного здійснення своїх функцій педагог професійного навчання має бути компетентним у фахових дисциплінах, оскільки його діяльність є провідним джерелом знань та інформації для майбутніх фахівців. Проте, дослідниця зауважує, що обмежувати професійну компетентність тільки знаннями й уміннями є недоцільним, оскільки для ефективного виконання своїх функцій педагог професійного навчання повинен бути вмотивований, мати як позитивне особистісне емоційне ставлення до своєї професійної діяльності, так і систему ціннісних орієнтирів і настанов, що сприяють успішності педагогічної діяльності. Такий перелік вимог зумовлюється тим, що професійно-педагогічна діяльність, з одного боку, має особистісний, індивідуальний характер, безпосередньо сприяє активізації педагога професійного навчання в цій діяльності й утвердженню суб'єктності, а з іншого, – містить потужний виховний потенціал, тобто справляє безпосередній виховний вплив на вихованців. Також заслуговують на увагу визначені вченою критерії й показники сформованості професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання, а саме: мотиваційний (готовність до професійно-педагогічної діяльності, професійна мотивація); когнітивний (володіння фаховими знаннями, володіння психолого-педагогічними знаннями); праксеологічний (сформованість фахових умінь, сформованість педагогічних умінь); суб'єктний (альтруїзм, емпатія, креативність, комунікабельність, сформованість професійної мобільності); творчо-рефлексивний (творчий підхід до розв'язання професійних завдань, здатність до самоаналізу, саморегуляції, самовдосконалення, саморозвитку) [10].

Отже, аналіз наукової літератури засвідчує, що у полі зору науковців перебуває широке коло питань з проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання: сутнісна характеристика професійної компетентності, її структурно-функціональна модель, основні підходи, принципи, умови її формування тощо.

Використана література:

1. Самусь Т. В. Фахова підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та напрями її модернізації. *Наука і техніка сьогодні*. Серія «Педагогіка». 2024. № 9 (37). С. 440–452.
2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286–2022–%D1%80#Text>.
3. Курок В. П., Литвинова Н. В. Професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю : теорія і практика формування в процесі виробничої практики: монографія. Суми, 2019. 252 с.
4. Кузьмінський А. Цифрова трансформація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2023. Вип. 28. С. 209–221.
5. Ковальчук В. І., Ігнатенко С. В., Росновський М. Г., Ігнатенко Г. В., Вовк Б. І., Опанасенко В. П., Самусь Т. В., Ігнатенко О. В. *Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання на засадах компетентнісного підходу* : кол. монографія / за наук. ред. В. І. Ковальчука. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. 221 с.
6. Курок В. П., Бурчак С. О., Бурчак Л. В. Формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів: теоретичний аспект : монографія. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. 218 с.
7. Ашероф А. Т., Коваленко О. Е., Артюх С. Ф. Введення в спеціальність інженера–педагога комп'ютерного профілю : навч. посібник. Харків, 2005. 224 с.
8. Горбатюк Р. Теоретичні основи моделювання системи професійної підготовки майбутніх інженерів–педагогів комп'ютерного профілю. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. № 11. С. 184–190.
9. Кошук О. Б. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців із агроінженерії : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2019. 676 с.
10. Сулима Т. С. Формування професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання будівельного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2014. 25 с.

References:

1. Samus T. V. (2024). Fakhova pidhotovka maibutnix pedahohiv profesiinoho navchannia ta napriamy yii modernizatsii [Professional training of future teachers of vocational education and directions of its modernization]. *Nauka i tekhnika sohodni. Seriiia «Pedahohika»*. № 9 (37) S. 440–452 [in Ukrainian].

2. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky [Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Kurok V. P., Lytvynova N. V. (2019). Profesiina kompetentnist maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia budivelnogo profilu : teoriia i praktyka formuvannia v protsesi vyrobnychoi praktyky [Professional competence of future teachers of vocational training in the construction sector : theory and practice of formation in the process of production practice]. Sumy. [in Ukrainian].
4. Kuzminskyi A. (2023). Tsyfrova transformatsiia profesiinoyi pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury v umovakh zmishanoho navchannia [Digital transformation of professional training of future teachers of physical culture in conditions of mixed education]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii*. Vyp. 28. S. 209–221 [in Ukrainian].
5. Kovalchuk V. I., Ihnatenko S. V., Rosnovskyi M. H., Ihnatenko H. V., Vovk B. I., Opanasenko V. P., Samus T. V., Ihnatenko O. V. (2020). Pidhotovka maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia na zasadakh kompetentnisnogo pidkhodu [Training of future teachers of professional education based on the competence approach]. Hlukhiv : Hlukhivskyi NPU im. O. Dovzhenka. [in Ukrainian].
6. Kurok V. P., Burchak S. O., Burchak L. V. (2024). Formuvannia innovatsiynoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv : teoretychnyi aspekt [Formation of innovative competence of future teachers: theoretical aspect]. Sumy : FOP Tsoma S. P. [in Ukrainian].
7. Asherov A. T., Kovalenko O. E., Artiukh S. F. (2005). Vvedennia v spetsialnist inzhenera–pedahoha kompiuternoho profilu [Introduction to the specialty of computer engineer–pedagogue]. Kharkiv [in Ukrainian].
8. Horbatiuk R. (2012). Teoretychni osnovy modeliuvannia systemy profesiinoyi pidhotovky maibutnikh inzheneriv–pedahohiv kompiuternoho profilu [Theoretical foundations of modeling the professional training system for future computer engineering teachers]. *Pedahohichna osvita : teoriia i praktyka*. № 11. S. 184–190 [in Ukrainian].
9. Koshuk O. B. (2019). Teoretychni i metodychni zasady formuvannia profesiinoyi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv iz ahroinzhenierii [Theoretical and methodological principles of forming professional competence of future specialists in agricultural engineering] : dys. ... d–ra. ped. nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoyi osvity; M–vo osvity i nauki Ukrayini. Kyiv. 676 s. [in Ukrainian].
10. Sulyma T. S. (2014). Formuvannia profesiinoyi kompetentnosti maibutnogo pedahoha profesiinoho navchannia budivelnogo profilu [Formation of professional competence of a future teacher of vocational training in the construction sector] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoyi osvity; In–t ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy. Kyiv. 25 s. [in Ukrainian].

Samus T. Developing Professional Competence of Future Vocational Education Teachers during Professional Training: A Review of Psychological and Pedagogical Literature

The article presents the results of the analysis of psychological and pedagogical literature regarding the key aspects of the problem of developing professional competence of future vocational education teachers during their professional training. The relevance of the research is driven by the need for competent vocational education teachers in the context of professional education modernization. These teachers should be capable of realizing their creative potential, achieving professional growth and self-actualization in professional and pedagogical activities, and demonstrating a high level of readiness to use innovative pedagogical and industrial technologies in the educational process.

The article reviews strategic objectives and requirements for the professional training level of future specialists, as reflected in legislative acts and regulatory documents on vocational (vocational-technical), pre-tertiary professional, and higher education, as well as in professional standards. It highlights that the implementation of educational development trends demands both general and professional competencies from specialists, thus emphasizing the need to prepare competent, competitive workers for the labor market.

A comprehensive approach was applied in the study, involving an in-depth analysis of contemporary approaches to the problem of developing professional competence of future vocational education teachers and identifying problematic issues requiring detailed analysis and consideration. The author found that developing professional competence of future vocational education teachers has unique characteristics due to the specific nature of their professional activities, which combine professional and pedagogical tasks in both educational and industrial domains.

The study identified a wide range of issues concerning the problem of developing professional competence of future vocational education teachers that attract the attention of researchers. These include the essential characteristics of professional competence, its structural-functional model, main approaches, principles, and conditions for its formation.

Key words: professional competence, vocational education teacher, professional training, vocational education.

УДК 378.091.3:80-051]:81 '243-022.332

DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.14

Слабко В. М., Певсе А. А.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена дослідженню інноваційних підходів до формування іншомовної міжкультурної компетентності майбутніх філологів. У ній висвітлено особливості інноваційних підходів і методів процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів у системі неперервної освіти. Міжкультурна компетентність є результатом постійного розвитку особистості студента протягом навчання. Вона передбачає глибоке розуміння національно-культурних особливостей і реалій країни, мова якої вивчається, а також розвиток різноманітних міжкультурних умінь, що сприяють успішній адаптації особистості у професійному полікультурному середовищі.

Надано тлумачення поняття «гейміфікація (Gamification approach)», що розглядають як підхід, під час якого застосовуються елементи гри для стимулювання мотивації, підвищення зацікавленості й активності здобувачів освіти у процесі вивчення іноземної мови.

Зазначено, що головною метою гейміфікації є створення цікавого, захоплюючого й ефективного процесу вивчення мови з метою підтримки мотивації у студентів і досягнення ними успіху в формуванні міжкультурної компетентності, яку вони зможуть застосовувати у майбутній професійній діяльності. Гейміфікація успішно використовується в різних аспектах вивчення іноземної мови, зокрема під час слухання, читання, письма та розмовної практики. Вона може застосовуватися як у класному середовищі, так і в онлайн-курсах чи додатках для мобільних пристроїв.

Вказано, що застосування окреслених підходів і методів у вищій освіті вирішує завдання індивідуалізації, інтенсифікації та оптимізації навчання, втілюючи найлогічнішу та природну еволюцію традиційної моделі навчання.

Доведено, що впровадження мультимедійних засобів, онлайн-платформ і мобільних додатків в освітній процес робить можливим ефективну індивідуалізацію та сприяє інтерактивному спілкуванню, що є необхідною складовою сучасного навчання.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, інноваційний підхід, навчання, іноземна мова, гейміфікація.

Освітні реформи сьогодення акцентують увагу не лише на професійній підготовці майбутніх фахівців, але й на формуванні соціально зрілих особистостей, здатних адаптуватися до сучасних умов розвитку українського суспільства. Залучення європейського досвіду допомагає визначити ефективні шляхи реформування іншомовної освіти в Україні, зокрема шляхом інтеграції в загальноєвропейський і світовий освітній контекст.

Використання новаторських методологічних підходів на практиці сприяє впровадженню та поліпшенню нових робочих методів, підвищує ефективність навчання та рівень освіти студентів.

На необхідності розробки зазначеної проблеми наголошують сучасні китайські дослідники в галузі педагогічних наук (Інь Хань, Сяо Су, Сяомань Чжу, Лу Лу, Чжан Вей, Ао Денгаова), розглядаючи тенденції удосконалення педагогічної освіти, наголошують на значущості педагогічних теорій і концепцій, що інтегрували б кращі національні традиції та сучасні методи китайського освіти з досвідом зарубіжних країн у галузі міжкультурної освіти.

Проблемі сучасних тенденцій у викладанні іноземних мов приділено значну увагу вітчизняними та іноземними дослідниками (В. Кухаренко, Г. Ткачук, Н. Скора, О. Безлюдний, В. Махінов, І. Щербань). Дослідженням проблем гейміфікації займалися О. Пасічник, Т. Шелестова М. Ткаченко, К. Капп, Ю-Кай Чоу та інші.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей інноваційних підходів і методів процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів у системі неперервної освіти.

Міжкультурна компетентність сприяє формуванню толерантного ставлення, поваги та емпатії до інших народів і сприяє побудові конструктивної взаємодії між різними культурами та субкультурами. Т. Бутенко вважає: «Серед основних причин, які обумовлюють вірогідну ступінь порушень взаєморозуміння в міжкультурній комунікації та є найбільш значущими, – слід вважати: очікування подібності, мовний бар'єр, нерозуміння невербальної поведінки, стереотипи і забобони, оцінювальний підхід, високу вимогливість у міжкультурному контексті» [1, с. 25]. У зв'язку з важливістю вивчення іноземної мови актуальним постає питання у виборі методів навчання, які могли б полегшити засвоєння та сприймання іншомовного матеріалу.

Підхід гейміфікації (Gamification approach) у навчанні іноземних мов – це підхід, який використовує елементи гри для стимулювання мотивації, підвищення зацікавленості та активності студентів у процесі вивчення іноземної мови. Відіграється велика роль у формуванні позитивного ставлення до навчання, збільшенні відчуття задоволення від процесу навчання, а також у стимулюванні зусиль студентів для досягнення навчальних цілей. Як зазначає Н. Онищенко, «визначаючи сутність гейміфікації в освіті, варто відзначити, що елементи гри опосередковано пов'язані саме з отриманням певних знань через пізнавальний інтерес, інтерактивну взаємодію та високий рівень мотивації» [4, с. 263].

Виокремимо ключові аспекти підходу гейміфікації в контексті формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів у процесі вивчення іноземних мов:

1. *Елементи гри в навчальних завданнях*: завдання виконуються у формі ігрових завдань, які стимулюють студентів активно займатися навчанням. Наприклад, це може бути розв'язання головоломок, виконання кросвордів або інших завдань, де знання мови використовуються для досягнення конкретної мети.

2. *Система нагород і досягнень*: студенти можуть заробляти бали, рівні, медалі або інші нагороди за успішне виконання завдань і досягнення навчальних цілей. Це стимулює їх до активної участі та постійного покращення результатів.

3. *Змагальний аспект*: створення середовища змагальності, де студенти можуть змагатися між собою або проти самих себе. Таке середовище стимулює більше зусиль та концентрацію уваги на досягненні результатів.

4. *Співпраця та соціальний аспект*: гейміфікація також може включати елементи співпраці та спільної роботи, де студенти спільно працюють над завданнями або допомагають один одному в процесі навчання.

5. *Інтерактивність та візуалізація*: використання інтерактивних елементів, анімацій, графіки та інших візуальних засобів може зробити навчання більш привабливим та ефективним для студентів.

Гейміфікація може бути успішно використана в різних аспектах вивчення іноземної мови, включаючи слухання, читання, письмо та розмовну практику. Вона може бути використана як у класному середовищі, так і в онлайн-курсах чи додатках для мобільних пристроїв. Головною метою гейміфікації є зробити процес вивчення мови цікавим, захоплюючим та ефективним, щоб студенти зберегли мотивацію та досягли успіху в своєму навчанні.

Серед інноваційних методів у процесі формування іншомовної міжкультурної компетентності майбутніх філологів назвемо метод Гарольда Пальмера (Англія), що виник у 20-х роках ХХ століття і справив значний вплив на розвиток аудіолінгвального (у 40-х роках) та аудіовізуального (у 50-х роках) методів. Основна ідея методу Г. Пальмера полягає в тому, що студент має розвивати свої мовленнєві навички, починаючи з усного мовлення. Мовознавець стверджував, що навчання мови має бути зорієнтоване на мовленнєву діяльність, а не на вивчення граматичних правил або перекладу.

До основних принципів застосування методу Г. Пальмера належать:

1. *Пріоритет усного мовлення*: студент має навчатися спочатку мовленню, а потім вивчати письмо і читання. Пальмер вважав, що відмова від письма на початковому етапі сприяє кращому засвоєнню мови.

2. *Запам'ятовування через усне сприйняття*: студенти засвоюють мову через прослуховування та повторення розмовних висловів, фраз та речень.

3. *Активне використання мови*: студенти навчаються використовувати мову в різних ситуаціях та контекстах, активно залучаючись до спілкування.

4. *Поступове введення письма*: після того, як студенти здобули певний рівень усного мовлення, вони починають вивчати письмо та читання.

5. *Функціональне навчання*: студенти навчаються мовленню, яке вони можуть використовувати в реальних життєвих ситуаціях, таких як спілкування, подорожі, робота тощо.

Гарольд Пальмер створив систему численних вправ, спрямованих на формування правильних навичок усного мовлення. Проте його метод має свої недоліки, зокрема, недооцінюється різниця між навчанням рідної мови, що відбувається природно разом із розвитком мислення, і навчанням іноземної мови в штучних умовах. Це може призвести до того, що на початкових етапах учням надається пасивна роль у сприйнятті мови вчителя. Г.Пальмер також недооцінює ініціативне мовлення, яке на його погляд розвивається автоматично на основі сформованих мовленнєвих навичок, що може призвести до штучного обмеження мовленнєвої активності та переважання механічного заучування.

Аудіолінгвальний метод заснований американськими мовознавцями Чарльзом Фрізом та Робертом Ладом у 40-50-і роки ХХ століття. Цей метод виник у руслі ідей Гарольда Пальмера. Його методика роботи зі структурами справила значний вплив на сучасні підходи до навчання мов. Цей метод базується на використанні аудіозаписів та інтенсивної мовної практики для розвитку навичок мовлення.

Основна ідея, запропонована Ч. Фрізом та Р. Ладом, полягає у розвитку навичок роботи з мовними структурами. Автори вважають: «Володіння мовою означає вміння використовувати ці структури, додавати до них мовний матеріал та вживати їх у нормальному спілкуванні» [2, с. 65]. Процес вивчення структур передбачає такі етапи: наслідування моделей через імітацію, свідомий вибір нових моделей у порівнянні з уже відомими, інтенсивна практика з моделями та вільне використання їх у мовленні. У цьому методі заняття розпочинаються з коротких (4-6 реплік) діалогів, які містять граматичні структури, необхідні для оволодіння. Останнім етапом є вивчення діалогу напам'ять.

Основні принципи аудіолінгвального методу передбачають:

1. *Фокус на мовленнєвій практиці*: основна увага приділяється розвитку навичок усного мовлення. Студенти використовують аудіозаписи для моделювання коректного вимовлення та інтонації.

2. *Імітація та повторення*: студенти імітують і повторюють зразки мовлення з аудіозаписів. Це допомагає у формуванні правильного вимовлення та граматичних конструкцій.

3. *Обмежений обсяг граматичних правил*: аудіолінгвальний метод часто обмежує кількість вивчених граматичних правил, надаючи перевагу наративному сприйняттю мови шляхом частого використання патернів та структур.

4. *Використання ситуативних вправ*: студенти здійснюють мовну практику в різних ситуативних контекстах, що сприяє їх здатності використовувати мову у реальних ситуаціях.

5. Мінімальне використання рідної мови: учителі стимулюють студентів говорити і взаємодіяти мовою, яку вони вивчають, мінімізуючи використання рідної мови в класі.

Аудіолінгвальний метод має свої переваги, зокрема в тому, що він сприяє швидкому розвитку мовних навичок та усного мовлення. Недоліком цього методу є те, що він не передбачає можливості отримання зворотного зв'язку з носієм мови та у неможливості використовувати вивчені фрази та конструкції в повсякденному спілкуванні.

Міжкультурна компетентність є результатом постійного розвитку особистості студента протягом навчання. Вона включає в себе глибоке розуміння національно-культурних особливостей та реалій країни, мова якої вивчається, а також розвиток різноманітних міжкультурних умінь, які сприяють успішній адаптації особистості у професійному полікультурному середовищі.

Актуальність процесу вивчення іноземних мов є очевидною вимогою часу. Тому викладання іноземних мов має носити адаптований до попиту характер і показово демонструвати можливість використання різноманітних методологічних підходів щодо реалізації змісту навчального процесу в освітніх закладах різних рівнів.

Висновки. У контексті реформування вищої освіти відбуваються зміни в методиці викладання іноземних мов. Залучення інноваційних підходів сприяє покращенню якості навчального матеріалу та його ефективному його освоєнню студентами, розширює зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення іноземних мов та створює умови для більш тісної співпраці між викладачами і студентами. Впровадження мультимедійних засобів, онлайн-платформ та мобільних додатків в освітній процес робить можливим ефективну індивідуалізацію та сприяє інтерактивному спілкуванню, що є необхідною складовою сучасного навчання.

Ми вважаємо, що вищезазначені підходи та методи до вивчення іноземних мов набудуть ще більшої популярності й суттєво вплинуть на процес навчання здобувачів вищої освіти. При ефективному їх застосуванні навчання стане більш активним і захоплюючим.

Використана література:

1. Бутенко Т. Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2011.
2. Громова О. Аудіовізуальний метод і практика його застосування : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1977. 100 с.
3. Мацько Л. Аспекти мовної особистості у перспективі педагогічного дискурсу. *Дивослово*. 2006. № 7. С. 2-4.
4. Онищенко Н. Застосування ігрових технологій під час викладання педагогічних дисциплін у вищій школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 4. № 35. С. 260-267. DOI : <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-4-39>
5. Равчина Т. В. Діяльність викладача вищої школи у контексті сучасної філософії освіти. *Вісник Львівського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2003. Вип. 25. Ч. 3. С. 11-22.
6. Сікора Я. Огляд адаптивних навчальних систем. Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті : стан, досягнення, перспективи розвитку : Conference or Workshop Item. *Інформаційні технології та управління навчальним процесом*. 2020. С. 222-224.
7. Asher J. The Strategy of the Total Physical Response : An Application to Learning English. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*. 1965. Vol. 3. Issue 4. P. 291-300.
8. Barcroft, J. Lexical Input Processing and Vocabulary Learning. Amsterdam : John Benjamins. 2015.
9. Beringer, Jason. Application of Problem Based Learning through Research Investigation. *Journal of Geography in Higher Education*. 2007. Vol. 31. P. 445-457.
10. Pete Sharma, Barney Barrett. Blended learning. *Using technology in and beyond the language classroom*. United Kingdom. Macmillan Education, 2007. 160 p.

References:

1. Butenko T. (2011). Formuvannya komunikativnoyi kompetentnosti maybutnikh inzheneriv u protsesi vyvchennya psykholoho-pedahohichnykh dystsyplin [Formation of communicative competence of future engineers in the process of studying psychological and pedagogical disciplines] : dys. ... kand. ped. nauk. Vinnytsya [in Ukrainian].
2. Hromova O. (1977). Audiovizualnyi metod i praktyka yoho zastosuvannya [Audiovisual method and practice of its application] : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Vyshcha shkola. 100 s. [in Ukrainian].
3. Matsko L. (2006). Aspekty movnoi osobystosti u prospektii pedahohichnoho dyskursu. [Aspects of the Language Personality in Prospecting of Pedagogical Discourse]. *Dyvoslovo*. № 7. S. 2– 4 [in Ukrainian].
4. Onyshchenko N. (2021). Zastosuvannya ihrovykh tekhnolohiy pid chas vykladannya pedahohichnykh dystsyplin u vyshchii shkoli [Application of game technologies when teaching pedagogical disciplines in higher education]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk*. T. 4. № 35. С. 260-267 DOI : <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-4-39> [in Ukrainian].
5. Ravchyna T. V. (2003). Diialnist vykladacha vyshchoi shkoly u konteksti suchasnoi filosofii osvity. [The activities of a higher education teacher in the context of modern philosophy of education]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya : Pedahohichni nauky*. 2003. Vyp. 25. CH. 3. S. 11-22 [in Ukrainian].
6. Sikora YA. (2020). Ohliad adaptivnykh navchalnykh system. Avtomatyzatsiia ta kompiuterno-intehrovani tekhnolohy u vyrobnytstvi ta osviti : stan, dosiahnennia, perspektyvy rozvytku [Overview of adaptive learning systems. Automation and computer-integrated technologies in production and education: status, achievements, development prospects] : Conference or Workshop Item. *Informatsiyni tekhnolohiyi ta upravlinnya navchal'nykh protsesom*. S. 222-224 [in Ukrainian].
7. Asher J. (1965). The Strategy of the Total Physical Response : An Application to Learning English. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*. Vol. 3. Issue 4. P. 291-300
8. Barcroft J. (2015). Lexical Input Processing and Vocabulary Learning. Amsterdam : John Benjamins

9. Beringer Jason. (2007). Application of Problem Based Learning through Research Investigation. *Journal of Geography in Higher Education*. Vol. 31, P. 445-457
10. Pete Sharma, Barney Barrett. (2007). Blended learning. *Using technology in and beyond the language classroom*. United Kingdom. Macmillan Education. 160 p.

Slabko V., Pevse A. Innovative approaches to the process of forming foreign language intercultural competence of future philologists in the system of continuing education

The article is devoted to the study of innovative approaches to the formation of foreign language intercultural competence of future philologists. It highlights the features of innovative approaches and methods of the process of forming intercultural competence of future philologists in the system of continuing education. Intercultural competence is the result of the constant development of the student's personality during training. It involves a deep understanding of the national and cultural characteristics and realities of the country whose language is being studied, as well as the development of various intercultural skills that contribute to the successful adaptation of the individual in a professional multicultural environment.

The interpretation of the concept of "gamification (Gamification approach)" is provided, which is considered as an approach in which game elements are used to stimulate motivation, increase interest and activity of students in the process of learning a foreign language.

It is noted that the main goal of gamification is to create an interesting, exciting and effective language learning process in order to maintain students' motivation and achieve their success in forming intercultural competence, which they will be able to use in their future professional activities. Gamification is successfully used in various aspects of foreign language learning, including listening, reading, writing, and speaking practice. It can be applied both in the classroom environment and in online courses or applications for mobile devices.

It is indicated that the use of the outlined approaches and methods in higher education solves the problems of individualization, intensification, and optimization of learning, embodying the most logical and natural evolution of the traditional learning model.

It is proven that the introduction of multimedia tools, online platforms, and mobile applications into the educational process makes effective individualization possible and promotes interactive communication, which is a necessary component of modern learning.

Key words: *intercultural competence, innovative approach, learning, foreign language, gamification.*

УДК 37.091.39:614]:[378.04:796

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.15>

Согоконь О. А., Донець О. В.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття присвячена актуальній проблемі формування здоров'язбережувальної компетентності фахівців фізичної культури. Здоров'язбережувальна компетентність відкриває нові можливості для розвитку фізичної культури та підготовки фахівців у цій галузі. У даному дослідженні ми з'ясували, що фахівці фізичної культури, які володіють сучасними технологіями навчання та вміють їх ефективно використовувати, мають великі перспективи для професійного зростання та допомоги людям досягти своїх цілей у сфері здоров'я та фізичної досконалості. Здоров'язбережувальна компетентність фахівця фізичної культури – це ключова компетентність, що включає сукупність знань, умінь і навичок, які дозволяють спеціалісту ефективно здійснювати свою професійну діяльність, спрямовану на збереження, зміцнення та розвиток здоров'я вихованців.

Структура здоров'язбережувальної компетентності фахівця фізичної культури включає: поліфункціональність, що допомагає вирішувати проблеми здоров'язбереження молоді у просторі складових здоров'я (фізичній, соціальній, психічній та духовній); міждисциплінарність, що надає інформацію про здоровий спосіб життя в усіх ланках освіти, вивчає шляхи і засоби здоров'язбереження; багатовимірність, тому що розглядає сутність здоров'я людини як цілісний, багатомірний феномен. Ми з'ясували, що здоров'язбережувальна компетентність має усі ознаки ключової характеристики особистості фахівця фізичної культури через специфіку феномена здоров'я людини, тому що вона концентрує в собі усі характеристики соціальної, полікультурної, комунікативної компетентностей, спрямована на саморозвиток і самоосвіту, продуктивну й творчу діяльність.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, фахівець фізичної культури, здоров'я, здоровий спосіб життя, здоров'язбережувальні технології, поліфункціональність, міждисциплінарність, комплексний підхід.

Модернізація системи освіти в соціальному, економічному, духовному розвитку держави потребує підготовки фахівців нової генерації, які у своїй професійній діяльності будуть вміло застосовувати здоров'язбережувальні технології. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена глибинними змінами в системі й структурі вищої фізкультурної освіти та необхідністю входження державної освіти в Європейський освітній простір.

Фахівець ХХІ століття повинен здійснювати професійну діяльність на високих демократичних та гуманістичних засадах, сприяти задоволенню освітніх та культурних потреб, забезпечувати розвиток та самореалізацію творчої особистості, повинен стати конкурентоспроможним на ринку праці. У сучасній фізкультурній освіті постала гостра проблема недостатньої розробленості теоретико-педагогічних засад здоров'язбережувальних компетентностей майбутніх фахівців фізичної культури, недостатня розробленість змістових і технологічних аспектів їх формування, що мають великий потенціал для покращення здоров'я сучасного покоління, формування мотивації до систематичних занять фізичною культурою і спортом та ведення здорового способу життя.

У сучасній освіті увага фокусується на формуванні гармонійно розвиненої особистості, де здоров'я є одним з ключових понять. Ми проаналізували нормативно-правові документи України (Закони «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державну національну програму «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національну доктрину розвитку освіти України в ХХІ столітті, Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» та інші) та дійшли висновку, що держава надає пріоритетного значення здоров'язбереженню українців.

Зазначимо, що видатні педагоги Г. Апанасенко, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський підкреслювали важливість фізичної активності, доброзичливого психологічного клімату, правильного побудованого режиму харчування, що сприяє формуванню здорової особистості. Серед вітчизняних дослідників, які приділяють увагу професійній компетентності майбутніх фахівців виділяємо: О. Антонова, Н. Башавець, С. Бабюк, Н. Белікова, Д. Воронін, І. Гринченко, С. Гончаренко, Л. Іванов, Є. Кучерган, О. Омельчук, О. Овчарук, П. Рибалко, Д. Сафонов. В. Успенська, Т. Шаповалова. Однак, проаналізовані роботи зосереджують увагу на компетентнісному підході формування майбутнього фахівця в умовах закладу вищої освіти, тоді як наше дослідження зумовлене актуальністю здоров'язбережувальної компетентності як складової професійної діяльності фахівця фізичної культури.

Метою статті є теоретичне осмислення здоров'язбережувальної компетентності як складової професійної діяльності майбутнього фахівця фізичної культури із визначенням її структури та компонентів.

«Компетентність» визначається як здатність та володіння необхідними знаннями, навичками, уміннями та особистісними якостями для успішного виконання завдань у певній області або сфері діяльності [2, с. 14]. Це поняття охоплює широкий спектр компонентів, включаючи розуміння контексту, взаємодію з оточуючим середовищем, ефективне вирішення проблем та адаптацію до нових ситуацій.

Здоров'язбереження в освітньому середовищі – це цілеспрямована діяльність, спрямована на збереження та зміцнення фізичного, психічного і соціального здоров'я юних вихованців. Це не просто відсутність хвороб, а комплекс заходів, що забезпечує гармонійний розвиток особистості, її фізичних та психологічних можливостей.

Сучасна вчена Н. Башавець під здоров'язбережувальною компетентністю розуміє високий рівень майстерності виконання особистістю здоров'язбережувальної діяльності, що характеризується глибокими знаннями щодо збереження та зміцнення здоров'я, можливість вільного володіння здоров'язбережувальною діяльністю та відповідними компетенціями. Вона супроводжується переконаністю у важливості організації власних здоров'язбережувальних дій, позитивним ставленням до них, умінням використовувати здоров'язбережувальні технології під час навчальної діяльності, самостійних занять фізичними вправами та активного відпочинку [1, с. 8].

Сутність здоров'язбережувальної компетентності полягає в комплексній оцінці умов виховання і навчання, які дозволяють зберегти стан здоров'я, допоможуть покращити його та сформують навички здорового способу. Ми пропонуємо розглядати здоров'язбережувальну компетентність фахівців фізичної культури, як комплекс цілеспрямованих заходів, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді, що містить такі взаємопов'язані компоненти:

1. *Теоретичні знання* включають ґрунтовні знання з анатомії, біохімії, фізіології людини, біомеханіки, гігієни, основ здорового способу життя, фізіологічних основ фізичних вправ, медичних основ фізичної культури, психологічних аспектів здоров'я.

2. *Практичні вміння* включають планування та проведення занять з фізичної культури, спрямованих на збереження здоров'я; індивідуальний підхід до кожного учня з урахуванням його фізичного стану; контроль за фізичним навантаженням; вміння надати першу долікарську допомогу; пропаганда здорового способу життя серед учнів та їхніх батьків.

3. *Особистісні якості* фахівця фізичної культури направлені на відповідальність за здоров'я вихованців; комунікабельність і вміння працювати в команді; креативність і здатність до саморозвитку; емпатія і розуміння індивідуальних потреб учнів.

Отже, ми чітко визначили структуру здоров'язбережувальної компетентності, що включає взаємопов'язані компоненти: теоретичні знання, практичні вміння та особистісні якості. Сучасна молодь стикається з низкою викликів, які негативно впливають на її здоров'я. Здоров'я молоді – це інвестиція в майбутнє нації, тому формування здорового способу життя серед молоді є одним із пріоритетних завдань сучасного суспільства. Ми визначили ключові напрями здоров'язбережувальної роботи в загальноосвітніх закладах освіти та дитячо-юнацьких спортивних школах:

1. Формування здорового способу життя, що включає пропаганду здорового харчування, фізичної активності, відмова від шкідливих звичок.

2. Оптимізація навчального процесу розглядає раціональне планування навчального навантаження, використання інтерактивних методів навчання.

3. Створення сприятливого психологічного клімату, що включає розвиток комунікативних навичок, профілактику стресу, створення атмосфери взаємоповаги.

4. Оновлення освітніх програм, інтеграція знань про здоров'я в навчальний процес, проведення профілактичних заходів.

5. Залучення сім'ї та громадськості, що включає залучення батьків до виховання здорових звичок у дітей, співпраця з громадськими організаціями.

Отже, для успішного вирішення проблеми здоров'язбереження молоді необхідний комплексний підхід, який включає зусилля держави, освіти, медицини, сім'ї та громадськості. Інвестуючи в здоров'я молоді сьогодні, ми забезпечуємо здорове майбутнє нації.

Ми пропонуємо здійснити цілеспрямовану роботу, щодо формування здоров'язбережувальної компетентності фахівців фізичної культури:

1. Реформувати навчальні програми, пропонуємо зробити акцент на практичній підготовці, розвитку творчих здібностей та вміння адаптуватися до викликів сьогодення. Важливо включити модулі, присвячені здоров'язбереженню, психології спорту та інклюзивному фізичному вихованню.

2. Педагогічні кадри повинні постійно підвищувати кваліфікацію: забезпечити регулярне навчання фахівців фізичної культури новим методикам, технологіям та трендам у галузі фізичної культури. Важливо також розвивати їхні лідерські якості та вміння працювати в команді.

3. Створити сприятливе освітнє середовище, що включає обладнання навчальних закладів сучасним спортивним інвентарем, забезпечити умови для проведення різноманітних фізичних активностей, залучати до співпраці спортивні клуби та громадські організації.

4. Необхідно формувати здоров'язбережувальну культуру: виховувати у вихованців відповідальність за своє здоров'я, заохочувати їх до здорового способу життя та регулярних фізичних активностей.

При оволодінні здоров'язбережувальною компетентністю здобувачі вищої освіти засвоюють правила проведення моніторингу показників індивідуального розвитку, навчаються прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні корегувальні, реабілітаційні та психолого-педагогічні заходи, з метою забезпечення успішної навчально-тренувальної діяльності та покращення якості життя.

Сучасні технології відкривають нові можливості для навчання. Використання інтерактивних платформ, мобільних додатків, віртуальної та доповненої реальності дозволяє зробити навчально-тренувальний процес більш цікавим та ефективним. Модернізація підготовки фахівців фізичної культури є необхідною умовою

для формування молодого здорового покоління України. Інтеграція теорії та практики, використання інноваційних технологій та формування ключових компетентностей дозволять підготувати висококваліфікованих фахівців, здатних забезпечити якісне фізичне виховання молоді.

Ми пропонуємо у навчально-виховному процесі при підготовці фахівців фізичної культури використовувати інноваційні підходи та сучасні технології навчання:

1. Використовувати цифрові технології, платформи дистанційного навчання, мобільні додатки, симуляторів для моделювання навчальних ситуацій.

2. Залучати здобувачів освіти старших курсів до проектної діяльності, розробляти та реалізовувати власні проекти у галузі фізичної культури та спорту.

3. У навчальному процесі рекомендуємо використовувати міждисциплінарний підхід, застосовувати інтеграційний підхід при вивченні дисциплін медико-біологічного циклу та професійних дисциплін для комплексного розгляду проблем здоров'я.

4. Формування ключових компетентностей вимагають включення у навчальні програми практико-орієнтованих модулів, спрямованих на формування таких компетентностей, як критичне мислення, креативність, творчість, комунікативність, співпраця.

Ця розширена структура дозволить створити більш глибоке та всебічне дослідження, яке буде мати практичну значимість для вдосконалення системи підготовки фахівців фізичної культури.

Для розвитку здоров'язбережувальної компетентності фахівців фізичної культури ми рекомендуємо:

1. Постійно підвищувати кваліфікацію, проходити стажування (всеукраїнські, закордонні).

2. Регулярно брати участь у тренінгах, семінарах, конференціях різних рівнів.

3. У професійній діяльності використовувати інноваційні методики навчання.

4. Співпрацювати з досвідченими колегами, медичними працівниками та психологами.

5. Аналізувати власну професійну діяльність та постійно працювати над самовдосконаленням.

Висновки. Нами обґрунтована необхідність застосування комплексного підходу при підготовці фахівців фізичної культури, що включає оновлення навчальних програм із застосуванням навчальних дисциплін з цифрових технологій у фізичній культурі, організація практичних занять з використанням сучасного обладнання та програмного забезпечення, залучення представників фітнес-індустрії для проведення лекцій та майстер-класів, а також підтримка студентських проектів, пов'язаних з використанням здоров'язбережувальних технологій, що сприяють формуванню здоров'язбережувальної компетентності.

Запропоновані рекомендації є лише основою для розробки комплексної програми здоров'язбереження. Їх конкретний зміст та форма можуть варіюватися залежно від вікової групи, соціального середовища та інших факторів. Отже, ми характеризуємо здоров'язбережувальну компетентність як складне інтегроване новоутворення, що поєднує професійний і педагогічний аспекти, змістовно і функціонально пов'язана з фізичним вихованням і культурою здоров'я, а також зумовлює сформованість позиції фахівця фізичної культури. При аналізі сучасних педагогічних досліджень, вивченні передового досвіду фахівців фізичної культури та власних спостережень ми дійшли висновку, що наразі зростає зацікавленість до формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури. Здоров'я підростаючого покоління знижується з кожним роком у зв'язку з активним використанням мобільних пристроїв, гаджетів та комп'ютерів. Ми акцентуємо увагу на підготовці фахівців фізичної культури зі здоров'язбережувальною компетентністю, які матимуть великий потенціал для підвищення інтересу до навчально-тренувального процесу, формування здорового способу життя молоді, створення сприятливого психологічного клімату, що сприятиме мотивації до систематичних занять фізичним вихованням та спортом підростаючого покоління. Формування здоров'язбережувальної компетентності – це тривалий процес, який вимагає постійної роботи над собою. Фахівець фізичної культури повинен бути не тільки вчителем (тренером), а й прикладом для наслідування.

Використана література:

1. Башавець Н. Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури, спорту, реабілітації. *Вісник національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 1 (157). 2019. С. 7-11.
2. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ВНЗ засобами фізичного виховання : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання». Херсон, 2006. 20 с.
3. Гаркуша С. В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: теоретико-методичний аспект : монографія. Чернігів. 2014. С. 94-98.
4. Дяченко-Богун М. Основні компоненти здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі вищого педагогічного навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. Вип. 16. С. 67-69.
5. Драгнев Ю. В. Компоненти формування культури здоров'я студентів в умовах комп'ютеризації навчання : монографія. Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2007. 176 с.
6. Іванів І. Сутнісна характеристика здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Олімпійський та параолімпійський спорт*. Вип. 1. 2023. С. 12-15.
7. Іонова О. М., Лукьянова Ю. С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : монографія. Харків, 2009. ХХІІІ № 1. С. 69-72.
8. Кубенко І. М. Що таке компетентність і як її розуміють в освіті. Додаток до електронного журналу. *Теорія та методика управління освітою*. Вип. № 1. 2010. С. 1-13.
9. Лук'янченко М. Теоретичні засади педагогіки здоров'я. *Проблеми гуманітарних наук*. Вип. 31. Філософія. 2016. С. 111.
10. Міхеєва Л. Особливості формування здорового способу життя у молодого покоління. *Український науковий журнал*. № 3. 2011. С. 318.

11. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх вчителів у системі виховної роботи вищих навчальних закладів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2006. 227 с.
12. Оленів Д. Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних ЗВО у процесі фізичного виховання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2024. Т. 163 № 7. С. 136-140.
13. Орєєва С. В., Хачатрян В. В., Лозенко Н. М., Відповідальність за власне здоров'я як домінуючий аспект здоров'язбереження студентів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Психологія* : зб. наук. пр. Київ : Національний авіаційний університет, 2017. Вип. 1 (10). С. 102-107.
14. Титаренко В. М. Проблема здоров'язбереження учнів : сьогодення та досвід. *Молодий вчений*. № 5.3 (57.3). 2018. С. 66– 68.

References:

1. Bashavets N. (2019). Problema formuvannia zdoroviazberzhuvalnoi kompetentnosti maibutnikh fahivtsiv fizychnoi kultury, sportu, reabilitatsii [The problem of forming health-preserving competence of future specialists in physical culture, sports, and rehabilitation]. *Visnyk natsionalnoho universytetu "Chernihivskiy kolehium" imeni T. H. Shevchenka*. Vyp. 1 (157). S. 7-11 [in Ukrainian].
2. Voronin D. E. (2006). Formuvannia zdoroviazberihaiuchoi kompetentnosti studentiv VNZ zasobamy fizychnoho vykhovannia [Formation of health-preserving competence of university students using physical education] : avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. ped. nauk : spets. 13.00.07 «Teoriia ta metodyka vykhovannia». Kherson. 20 p. [in Ukrainian].
3. Harkusha S. V. (2014). Formuvannia hotovnosti maibutnikh fahivtsiv fizychnoho vykhovannia do vykorystannia zdoroviazberzhuvalnykh tekhnolohii: teoretyko-metodychnyi aspekt [Formation of readiness of future physical education specialists to use health-saving technologies : theoretical and methodological aspect] : monohrafiia. Chernihiv. S. 94-98 [in Ukrainian].
4. Diachenko-Bohun M. (2015). Osnovni komponenty zdoroviazberzhuvalnykh tekhnolohii v osvithomu seredovyshchi vyshchoho pedahohichnoho navchalnoho zakladu [Main components of health-saving technologies in the educational environment of a higher pedagogical educational institution]. *Ytoky pedahohichnoi maisternosti*. Vyp. 16. S. 67-69 [in Ukrainian].
5. Drahnev Y. V. (2007). Komponenty formuvannia kultury zdorovia studentiv v umovakh kompiuteryzatsii navchannia [Components of forming a health culture of students in the context of computerization of education] : monohrafiia. Kharkiv : KhDADM (KhKhPI). 176 s. [in Ukrainian].
6. Ivani I. (2023). Sutnisna kharakterystyka zdoroviazberzhuvalnoi kompetentnosti vchytelia fizychnoi kultury [Essential characteristics of health-preserving competence of a physical education teacher]. *Olimpiiskiy ta paraolimpiiskiy sport*. Vyp. 1. S. 12-15 [in Ukrainian].
7. Ionova O. M., Lukyanova Y. S. (2009). Zdoroviazberzhennia osobystosti yak psykholoho-pedahohichna problema. Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu. [Health preservation of the individual as a psychological and pedagogical problem. Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports] : monohrafiia. Kharkiv : KhPHI. № 1. S. 69-72 [in Ukrainian].
8. Kubenko I. M. (2010). Shcho take kompetentnist i yak yii rozumiiut v osviti. Dodatok do elektronnoho zhurnalu [What is competence and how is it understood in education Supplement to the electronic journal]. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu*. Vyp. 1. S. 1-13 [in Ukrainian].
9. Lukianchenko M. (2016). Teoretychni zasady pedahohiky zdorovia [Theoretical foundations of health pedagogy]. *Problemy humanitarnykh nauk*. Vyp. 31. Philosophy. S. 111 [in Ukrainian].
10. Mikhieieva L. (2011). Osoblyvosti formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia u molodoho pokolinnia [Peculiarities of forming a healthy lifestyle in the young generation]. *Ukrainskyi naukovyi zhurnal*. № 3. S. 318 [in Ukrainian].
11. Mykhailishyn G. Y. (2006). Formuvannia profesiinykh umin maibutnikh vchyteliv u systemi vykhovnoi roboty vyshchykh navchalnykh zakladiv fizychnoho vykhovannia [Formation of professional skills of future teachers in the system of educational work of higher educational institutions of physical education] : dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv. 227 s. [in Ukrainian].
12. Oleniev D. (2024). Formuvannia zdoroviazberzhuvalnoi kompetentnosti studentiv tekhnichnykh ZVO u protsesi fizychnoho vykhovannia [Formation of health-preserving competence of students of technical higher educational institutions in the process of physical education]. *Visnyk natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka* Vyp. 163. № 7. S. 136-140 [in Ukrainian].
13. Orhieieva S. V., Khachatrian V. V., Lozenko N. M. (2017). Vidpovidalnist za vlasne zdorovia yak dominantnyi aspekt zdoroviazberzhennia studentiv [Responsibility for one's health as a dominant aspect of students' health care]. *Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Seriya : Pedagogy. Psychology* : zb. nauk. pr. Kyiv : Nacionalnij aviacijnij universitet. Vyp. 1 (10). S. 102-107 [in Ukrainian].
14. Tytarenko V. M. (2018). Problema zdoroviazberzhennia uchniv : sohodennia ta dosvid [The student health problem: present and experience]. *Molodyi vchenyi*. № 5.3 (57.3). S. 66-68 [in Ukrainian].

Sohokon O., Donets O. Health-protecting competence of physical education specialists: current realities and prospects

The article is devoted to the urgent problem of forming the health-preserving competence of physical culture specialists. Health-preserving competence opens new opportunities for developing physical culture and training specialists in this field. In this study, we found out that physical culture specialists who possess modern teaching technologies and can use them effectively have great prospects for professional growth and helping people achieve their health and bodily perfection goals. Health-preserving competence of a physical culture specialist is a key competence that includes a set of knowledge, skills, and abilities that allow a specialist to effectively carry out his professional activities to preserve, strengthen, and develop pupils' health.

The structure of the health-preserving competence of a physical culture specialist includes multifunctionality, which helps to solve the problems of youth health preservation in the space of health components (physical, social, mental, and spiritual); interdisciplinarity, which provides information about a healthy lifestyle in all levels of education, studies the ways and means of health preservation; multidimensionality, because it considers the essence of human health as a holistic, multidimensional phenomenon. We found out that health-preserving competence has all the signs of a key characteristic of the personality of a physical culture specialist through the specificity of the phenomenon of human health because it concentrates all the characteristics of social, multicultural, communicative competencies, is aimed at self-development and self-education, productive and creative activity.

Key words: health-preserving competence, physical education specialist, health, healthy lifestyle, health-preserving technologies, polyfunctionality, interdisciplinarity, comprehensive approach.

УДК 374.7(091)(477)

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.16>

Соломаха І. Г.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена аналізу процесу становлення та реалізації концепту неформальної освіти дорослих в Україні, а також дослідженню місця даного концепту в освітньому просторі України. Поняття «неформальна освіта», «неформальна освіта дорослих», «навчання впродовж життя» поширилися в освітньому просторі України недавно, на межі XX – XXI ст. Але педагогічні явища і процеси, які вони позначають, існували в українській освіті впродовж багатьох століть.

Методологічну основу дослідження становлять теоретичний аналіз і узагальнення наукової літератури, критичний аналіз теоретичного доробку українських та світових науковців з питання розвитку неформальної освіти дорослих в Україні.

Наукова новизна статті полягає у проведенні дослідження особливостей організації неформальної освіти дорослих в Україні, аналізі основних форм, методів та шляхів її становлення і розвитку.

Неформальна освіта дорослих набула важливого значення у контексті забезпечення сталого розвитку суспільства як складова процесу навчання впродовж життя. Даний процес є визначальною метою політики у сфері освіти багатьох розвинених країн, зокрема й України.

Загалом, аналіз вітчизняного досвіду неформальної освіти дорослих свідчить про наявність різноманітних напрямів та видів освітніх послуг для дорослих в системі освіти України. Наразі послуги підвищення кваліфікації та отримання нових знань пропонують як державні, так і комерційні освітні установи. В той самий час, існує широкий простір для примноження потенціалу деяких установ додаткової освіти. Для подальшого успішного розвитку даного напрямку освіти та покращення його ефективності необхідним є створення відповідних умов для поширення напрямів неформальної освіти дорослих як джерела отримання нових професій із залученням до співпраці місцевих органів самоврядування та інших державних інституцій.

Ключові слова: освіта, навчання, неформальна освіта дорослих, навчання впродовж життя, освітній простір.

Неформальна освіта дорослих має тісний зв'язок із світовими глобалізаційними процесами та видозмінами громадянського суспільства. Вона є складовою національних систем освіти та має глибокий зв'язок із процесом освіти впродовж всього життя. ЄС розглядає освіту впродовж життя як важливий елемент соціальної моделі сучасного суспільства. Наразі відбувається інституціоналізація нових форм освіти, зокрема й освіти для дорослих. Відтак, зміна вектору навчання від первинної освіти до неперервної стає глобальною та поширюється в різних країнах світу, зокрема й в Україні.

Актуальність роботи зумовлена загальною динамікою розвитку людства та соціально-економічними процесами, які відбуваються в Україні наразі. У контексті даних питань освіта стає одним з вирішальних чинників соціального благополуччя, а гнучка система безперервної освіти, в свою чергу, є своєрідним регулятором даних процесів. Впродовж останніх десятиліть освіта дорослих стала ключовою метою освітньої політики розвинених країн як складова концепції навчання впродовж життя.

Сучасні наукові розвідки пропонують різні підходи до поняття «неформальна освіта». Так, неформальну освіту розглядають як форму освітнього процесу в андрагогіці (А. Гончарук, Н. Горук, С. Зінченко, Н. Мартинова, Н. Сулаєва, Л. Тимчук та ін.); як умову самореалізації усього життя (Н. Верхоглядова, В. Давидова, Ю. Деркач, М. Лещенко та ін.).

Цей термін також розглядається: як синонім позашкільної або позааудиторної роботи в освітньому процесі (Т. Кристопчук, В. Стрижалковська, І. Яковлева та ін.); неструктурований, безсистемний та нецілеспрямований процес пізнання нового шляхом об'єднання осіб за інтересами (С. Закревська, Г. Нестеренко, О. Тишкова та ін.); освіта, що здобувається зазвичай за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та / або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [2].

Проблемі неформальної освіти присвячено значну кількість наукових публікацій, серед яких роботи А. Кроплі, Р. Дейва, К. Кнаппера, Ч. Дьюка, Е. Фора, Е. Хьюмела та ін. Серед вітчизняних дослідників дана проблема вивчається В. Давидовою, С. Коваленком, Л. Луцяною, Н. Ничкало, О. Огієнко, О. Паращук, Л. Сігасвою, Г. Учатенко та ін. [3].

Мета статті – проаналізувати процес становлення та реалізації концепту неформальної освіти дорослих в Україні; дослідити місце даного концепту в освітньому просторі України.

Методологія. Методологічну основу дослідження становлять теоретичний аналіз і узагальнення наукової літератури, критичний аналіз теоретичного доробку українських та світових науковців з питання розвитку неформальної освіти дорослих в Україні.

Наукова новизна статті полягає у проведенні дослідження особливостей організації неформальної освіти дорослих в Україні, аналізі основних форм, методів та шляхів її становлення і розвитку.

Неформальна освіта дорослих наразі є актуальною та набуває значення в контексті забезпечення сталого й збалансованого розвитку суспільства. Нині освіта дорослих стала складовою процесу навчання впродовж життя. Поширення ідей громадянського суспільства та соціальної відповідальності за становлення людини стали чинниками виникнення інноваційних напрямів соціально-педагогічної діяльності, серед яких набуває популярності неформальна освіта – компонент освітнього середовища, який вимагає теоретичного обґрунтування та науково-методичного забезпечення.

В умовах розвитку науки та техніки, поступу суспільства, формальна не здатна задовольнити стрімке зростання потреб дорослого населення. Окрім того, за даними Інституту освіти ЮНЕСКО, неформальна освіта може давати такі самі, а подекуди й кращі результати, що й формальна освіта при наявності чіткої мети, внутрішньої мотивації та здатності до саморегульованого навчання [4].

Для України актуальність неформальної освіти дорослих зумовлена багатьма чинниками, серед яких – труднощі щодо адаптації дорослого населення до нових соціально-економічних умов, зниження зайнятості дорослого населення, зростання безробіття, зниженням рівня доходів на душу населення, втрата кваліфікації дорослого населення та відсутність необхідних навичок, небезпека зниження рівня доступності освіти для дітей, чії батьки соціально та економічно неадаптовані у суспільстві.

Неформальна освіта є сучасним освітнім трендом у розвинених країнах світу і водночас визначальним фактором щодо зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності населення й держави, що засвідчує відсутність обмеження її виключно сферою освіти [1].

Аналіз теоретичних досліджень неформальної освіти дорослих дозволив встановити, що дана концепція спирається на філософські та педагогічні ідеї Дж. Дьюї, американського філософа і реформатора освіти, який обстоював необхідність при відборі змісту освіти виходити зі схильностей та інтересів учнів. Він вважав, що освіта і навчання є соціально-інтерактивним процесом, а ті, хто навчаються, повинні мати можливість брати участь у їхньому навчанні. Метою ж навчання є повна реалізація потенціалу і здібностей учня. Отже, вихідним пунктом концепції неформальної освіти був принцип максимальної індивідуалізації навчання, урахування потреб і досвіду учня.

Окрім того, одним з джерел, а нині однією з основ концепції неформальної освіти дорослих, стала гуманістична теорія освіти, що виводиться з теорії особистості та гуманістичної психології А. Маслоу і К. Роджерса. Згідно цієї теорії найважливішим принципом навчання має стати виявлення внутрішнього «я» кожного індивіда, а наголос робиться на самопізнанні та самореалізації особистості [3].

Відповідно до освітнього глосарію ЮНЕСКО, неформальна освіта – це освіта, що інституціалізована, навмисна і спланована через публічні організації та визнані приватні установи й у їх сукупності створює систему формальної освіти держави. Відповідно до даного терміну, визначальною характеристикою неформальної освіти є те, що вона є додатком, альтернативою та/або доповненням до формальної освіти у процесі навчання людини протягом усього життя. Це можуть бути короткотермінові програми або програми низької інтенсивності, що надаються у вигляді коротких курсів, майстер-класів і семінарів. Неформальна освіта зазвичай веде до отримання кваліфікацій, що не визнаються як формальні відповідними національними органами управління освітою, чи взагалі не передбачає надання кваліфікацій. Неформальна освіта формує життєві та робочі навички, спрямовані на соціальний або культурний розвиток [5].

Наукові розвідки свідчать, що Україна має давні традиції розвитку освіти дорослих. Перше усвідомлення важливості освіти дорослих розпочалося в епоху Просвітництва (XVIII ст.), з розвитком ідей гуманістичної філософії про важливість саморозвитку людини.

Елементи неформальної освіти були присутні в діяльності колегіумів, що існували в Україні у XVIII ст. Так, дослідники зазначають, що загальноосвітній характер навчальних програм, витоки яких ішли ще з братських шкіл, значною мірою зумовили всестановість закладів освіти в Україні: кожний бажачий, що визнавав православну віру, міг вступити до колегіуму, а також міг вільно залишити його. Наприклад, у 1727 р. чернігівський архієпископ І. Журавський повідомляв у Синод про неформальний підхід у навчанні студентів Чернігівського колегіуму: «А сколько было в нем учеников по сию пору, о том неизвестно, первое для того, что оных нигде не записывано, другое же нельзя и записывать, понеже суть отходные люди, одни из одних училищ приходят и уходят» [8, с. 85].

Тривалість навчання в колегіумах також свідчила про неформальні підходи до організації освітнього процесу і не мала стабільних термінів: здебільшого вона становила від 5 до 10 років. Більш обдаровані учні проходили нижчі курси за півроку, інші могли навчатися на них і кілька років [8, с. 86].

Елементами неформальної освіти в колегіумах були й вибіркові («екстраординарні») навчальні дисципліни. Так, екстраординарними предметами у Чернігівському колегіумі були грецька, німецька та французька мови. Їх могли вивчати не всі студенти [8, с. 84].

У другій половині XIX ст. гостро постала проблема грамотності і, перш за все, грамотності дорослого. Це стало причиною відкриття недільних шкіл для дорослих. Перша така школа почала працювати у Києві в 1859 р. Її засновником і ідейним натхненником став М.І. Пирогов. Уже через рік було відкрито 65 недільних шкіл, зокрема, у Харкові, Полтаві, Ніжині, Чернігові, Одесі.

Недільна школа для дорослих стала не лише місцем набуття грамотності, але й осередком створення умов для розвитку демократичного руху, національної самосвідомості, збереження культурних цінностей.

Саме тому закриття даних закладів у 1862 р. та заборона публічних лекторіїв стало суттєвим ударом по освіті дорослих та формуванню демократичних поглядів людей на життя, розвиток країни. Лише у 1871 р. було дозволено відкривати при училищах недільні курси для дорослих, а у 1896 р. було організовано відділ недільних шкіл, який очолила Х. Д. Алчевська.

Подальша розбудова освіти дорослих наприкінці XIX – початку XX ст. мала демократичне спрямування: відкривалися вечірні, недільні школи для дорослих, гуртки, безкоштовні бібліотеки; запрацювало Лекційне бюро, яке опікувалося проведенням публічних лекцій; з'явилися комітети грамотності. За результатами наукових досліджень Є. М. Мединського, можна виокремити кілька типів шкіл для дорослих, які функціонували на початку XX ст.: школи грамоти для дорослих (недільні та вечірні школи), повторювально-додаткові загальноосвітні курси [7].

Термін «неформальна освіта» увійшов у науковий обіг у дослідженнях вчених західних країн наприкінці XX ст. як реакція на сучасні суспільні зміни щодо створення умов залучення окремих категорій населення до процесу суспільного розвитку. На думку О. Благовєстова, процес створення та вживання зазначеного терміну відбувався еволюційним шляхом – через поступове поширення та поглиблення розуміння альтернативних форм освіти, а не як штучно розроблена категорія для позначення певного поняття [2].

Аналіз наукових джерел переконує, що розвиток освіти дорослих у післявоєнні роки зумовлювався політичними і економічними реаліями 50-х рр. XX ст., загальними цілями, що стояли перед освітою: відродження народної освіти, відновлення і будівництво закладів освіти, боротьба з неграмотністю дорослого населення. Відбувалося активне формування мережі навчальних закладів і різних форм навчання дорослих: вечірні школи і гуртки грамоти, курси підвищення кваліфікації, річні курси з основ марксизму-ленінізму, політекономії чи філософії тощо [7].

На початку XXI століття в Україні неформальна освіта дорослих як освітній тренд набула все більшого поширення. Така освіта сприяє формування громадянського суспільства шляхом задоволення культурно-освітніх потреб та адаптації різних категорій дорослих до конкретних виробничих й економічних умов регіонів, формування специфічної соціально-економічної поведінки особистості, сприяння саморозвиткові, самореалізації особистості шляхом активної громадської, волонтерської діяльності і творчого самовираження у різних галузях, набуття індивідуального соціального досвіду [1].

На законодавчому рівні у Законі «Про освіту» (1991), до освіти дорослих відносилося тільки два напрями: післядипломна освіта і самоосвіта, що тільки ускладнювало і без того неоднозначну ситуацію в даному напрямку [7].

Наукові розвідки дослідників А. Гончарук, В. Маслова, Н. Мельниченко, Н. Павлик, Н. Терьохіна, І. Литовченко, О. Чугай визначають неформальну освіту дорослих як будь-яку навчальну діяльність, що відбувається поза традиційною освітою, та доповнює її; забезпечує набуття нових знань, умінь та навичок, які є необхідними для інтегрування дорослої людини як конкурентоспроможного працівника на ринку праці; надає змогу навчатися та гарантує право на освіту в будь-якому віці та не є обмеженою в часі. Особливостями та визначальними характеристиками неформального навчання є:

- альтернативність академічній освіті;
- відсутність загальноприйнятих фіксованих та уніфікованих цілей навчання;
- індивідуальне визначення мети, яка може змінюватися відповідно до поточних потреб суспільства;
- відсутність присвоєння кваліфікації;
- свідомість організації навчально-виховних впливів;
- розвиток життєвих, трудових і професійних навичок;
- сприяння соціальному, економічному та культурному розвитку;
- особиста відповідальність учасників;
- активність та рівність усіх учасників [6].

Дослідження показують, що в Україні існування неформальної освіти охоплює такі галузі: позашкільну освіту; післядипломну освіту та освіту дорослих; шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття організаторських, комунікативних, управлінських умінь); освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок (мовні та комп'ютерні курси, гуртки за інтересами та ін.); громадянську освіту (різнопланова діяльність громадських організацій) [9].

В Україні неформальну освіту молоді та дорослих реалізують у площині навчально-просвітницьких ініціатив, поширених у всіх регіонах, і спрямовують на розвиток додаткових умінь і навичок різних категорій дорослих. Її вирізняє варіативність й зазвичай необов'язковість надання офіційно визнаного документа. Найбільшого поширення набули мистецький, оздоровчий, лінгвістичний, інформаційно-комунікаційний, психолого-орієнтований, реабілітаційний та інші напрями неформальної освіти. Неформальну освіту молоді та дорослі можуть здобути в університетах, клубах, навчальних і просвітницьких центрах, громадських об'єднаннях і спілках, будинках культури, музеях, бібліотеках, студіях, гуртках, школах, майстернях ремесел та ін. Великою популярністю набувають курси, тренінгові заняття, індивідуальні заняття з репетитором, майстер-класи з особистісного і професійного розвитку молоді та різних категорій дорослих. Саме неформальна освіта найбільшою мірою здатна задовольнити освітні потреби різних груп населення, є важливим складником соціалізації індивіда, допомагає опановувати нові соціальні ролі, сприяє духовному розвитку, самоосвіті й самовихованню [1].

Загалом, дослідження суб'єктів неформальної освіти дорослих дозволило виділити в цій сфері трьох ключових провайдерів освітніх послуг:

- державні структури, які спрямовані на підвищення кваліфікації співробітників (галузеві, секторальні);
- бізнес-організації, які працюють у сфері підвищення професійної кваліфікації своїх працівників, і які надають освітні професійні чи особистісні послуги на комерційній основі (мовні, автомобільні курси, школи тощо);
- громадські організації, які працюють за грантової підтримки (міжнародних організацій або органів місцевої влади), або можуть надавати освітні послуги своїм членам на іншій основі [4].

Наразі відбувається розширення кола провайдерів освітніх послуг з неформальної освіти дорослих. Вони функціонують як самостійні інституції, а також як підрозділи загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів, бібліотек, музеїв та ін. Окремі центри діють при місцевих громадах, або, власне, і є громадськими організаціями.

Створення таких центрів передусім зумовлене потребою розширення сфери освітніх послуг, що надаються дорослому населенню, активізацією всіх форм освітньої діяльності, оскільки дорослі, які навчаються, мають потребу в особистісному й професійному зростанні.

В Україні поступово набувають популярності академії, університети третього віку, клуби активного дозвілля та ін. Водночас такі інституції давно поширені в європейській андрагогічній практиці. За змістовим спектром діяльності їх можна вважати центрами освіти дорослих, які дають можливість людям третього віку підвищувати життєвий тонус, поліпшувати емоційний і фізичний стан, опановувати іноземні мови та комп'ютерну грамотність, займатися рукоділлям і вчитися вишивати стрічками; відвідувати психологічні тренінги, які допомагають вирішувати життєві проблеми, підтримувати гармонію й оптимізм тощо [1].

Визначальне значення на розвиток теорії і практики освіти дорослих має Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, у якому було створено відділ андрагогіки (2007 р.). Даною установою також було започатковано видання науково-методичного щорічника «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи» [7].

Неформальна освіта дорослих є демократичною за своєю природою, тому що покликана забезпечити доступ до освіти всім бажаючим. Вона спрямована на формування всебічно розвиненого творчого потенціалу особистості. Відтак, основними функціями неформальної освіти дорослих є: задоволення зростаючих пізнавальних потреб при проведенні вільного часу; всебічний загальнокультурний розвиток особистості, задоволення інтелектуальних та естетичних потреб; амортизація знанневого розриву поколінь, що поглиблюється; допомога в адаптації людини до навколишнього соціального та природного світу; компенсація недоотриманої формальної освіти і виправлення недоліків її функціонування; розвиток потреби в освіті, вміння самостійно навчатися, пізнавати себе та свої можливості [3].

І. Мелешко стверджує, що сьогодні в Україні спостерігається активне піднесення неформальної освіти дорослих. Науковці наголошують, що різні курси, освітні групи, центри та університети для дорослих, метою яких є особистісний розвиток, отримання нових знань, соціальна адаптація та інтегрування в сучасний соціум, у своїх навчальних програмах повинні враховувати професійний, соціальний і життєвий досвід, освітні потреби, інтереси, мотивацію та сподівання самих дорослих.

У неформальному освітньому просторі доросла людина є активним суб'єктом навчання, оскільки виходить із прагнення негайно реалізувати набуті компетентності, досягти конкретних цілей та вирішити важливі соціальні або життєві проблеми. Вартим уваги є визначення, що розглядає неформальну освіту дорослих як прагнення набути знання для життя в суспільстві та подолати або зменшити життєві труднощі [6].

Висновки. Неформальна освіта дорослих набула важливого значення у контексті забезпечення сталого розвитку суспільства як складова процесу навчання впродовж життя. Даний процес є визначальною метою політики у сфері освіти багатьох розвинених країн, зокрема й України.

Загалом, аналіз вітчизняного досвіду неформальної освіти дорослих свідчить про наявність різноманітних напрямів та видів освітніх послуг для дорослих в системі освіти України. Наразі послуги підвищення кваліфікації та отримання нових знань пропонують як державні, так і комерційні освітні установи. В той самий час, існує широкий простір для примноження потенціалу деяких установ додаткової освіти. Для подальшого успішного розвитку даного напрямку освіти та покращення його ефективності необхідним є створення відповідних умов для поширення напрямів неформальної освіти дорослих як джерела отримання нових професій із залученням до співпраці місцевих органів самоврядування та інших державних інституцій.

На нашу думку, подальших досліджень потребують історико-педагогічні аспекти розвитку неперервної освіти в Україні та за кордоном, а також сучасні тенденції розвитку неперервної освіти в умовах дистанційного та змішаного форматів навчання.

Використана література:

1. Аніщенко О., Лук'янова Л., Прийма С. Неформальна освіта дорослих – освітній тренд ХХІ століття. *Рідна школа*. 2017. № 11/12. С. 3–8.
2. Благовестов М. О. Неформальна освіта в системі публічної служби в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2018. Вип. 4. С. 148–153.
3. Василенко О. В. Неформальна освіта дорослих: нове соціально-освітнє явище. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 7. С. 35–44.

4. Василенко О. В. Неформальна освіта дорослих: поняття, принципи і методи. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2016. Вип. 1. С. 25–34.
5. Марчишинець О. В., Яковенко А. Ю. Неформальна освіта як невід'ємна складова освіти впродовж життя. *Економіка і регіон*. 2017. № 6. С. 112–117.
6. Мелешко І. В. Сутнісно-змістова характеристика поняття «неформальна освіта дорослих» в українському та зарубіжному науково-освітньому дискурсі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51. С. 231–238.
7. Терьохіна Н. Розвиток неформальної освіти дорослих в Україні. *Pedagogy and Psychology*. 2018. Вип. VI (66). С. 58–61.
8. Травкіна О. І. Чернігівський колегіум (до 300-річчя заснування). *Український історичний журнал*. 2000. № 6. С. 83–93.
9. Фрига І. О. Неформальна освіта дорослих в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2017. № 2. С. 77–83.

References:

1. Anishchenko O., Lukianova L., Pryima S. (2017). Neformalna osvita doroslykh – osvitnii trend XXI stolittia [Non-formal adult education is an educational trend of the 21st century]. *Ridna shkola – Native school*, 11/12. 3–8 [in Ukrainian].
2. Blahovestov M. O. (2018). Neformalna osvita v systemi publichnoi sluzhby v Ukraini [Non-formal education in the public service system in Ukraine]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia – Theory and practice of public administration*, 4. 148–153 [in Ukrainian].
3. Vasylenko O. V. (2013). Neformalna osvita doroslykh: nove sotsialno-osvitnie yavyshe [Non-formal adult education: a new social and educational phenomenon]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektvy – Adult education: theory, experience, prospects*, 7. 35–44 [in Ukrainian].
4. Vasylenko O. V. (2016). Neformalna osvita doroslykh: poniattia, pryncypy i metody [Non-formal adult education: concepts, principles and methods]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektvy – Adult education: theory, experience, prospects*, 1. 25–34 [in Ukrainian].
5. Marchyshynets O. V., Yakovenko A. Yu. (2017). Neformalna osvita yak nevid'iemna skladova osvity vprodovzh zhyttia [Non-formal education as an integral part of lifelong learning]. *Ekonomika i rehion – Economy and the region*, 6. 112–117 [in Ukrainian].
6. Meleshko I. V. (2016). Sutnisno-zmistova kharakterystyka poniattia «neformalna osvita doroslykh» v ukrainskomu ta zarubizhnomu naukovo-osvitnomu dyskursi [Essential and content characteristics of the concept of 'non-formal adult education' in ukrainian and foreign scientific and educational discourse]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 51. 231–238 [in Ukrainian].
7. Teriokhina N. (2018). Rozvytok neformalnoi osvity doroslykh v Ukraini [Development of non-formal adult education in Ukraine]. *Pedagogy and Psychology*, VI (66). 58–61 [in Ukrainian].
8. Travkina O. I. (2000). Chernihivskiy kolehium (do 300-richchia zasnuvannia) [Chernihiv kolehium (to the 300 year of founding)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 6. 83–93 [in Ukrainian].
9. Fryha I. O. (2017). Neformalna osvita doroslykh v Ukraini [Non-formal adult education in Ukraine]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedahohichni nauky – Bulletin of Zaporizhzhia National University. Pedagogical sciences*, 2. 77–83 [in Ukrainian].

Solomakha I. Non-formal adult education in the educational space of Ukraine: historical and pedagogical analysis

The article is devoted to the analysis of the process of formation and implementation of the concept of non-formal adult education in Ukraine, as well as to the study of the place of this concept in the educational space of Ukraine. The concepts of “non-formal education,” “non-formal adult education,” and “lifelong learning” have recently spread in the educational space of Ukraine, at the turn of the twentieth and twenty-first centuries. But pedagogical phenomena and the processes they denote have existed in Ukrainian education for many centuries.

The methodological basis of the study is theoretical analysis and synthesis of scientific literature, critical analysis of the theoretical work of Ukrainian and world scholars on the development of non-formal adult education in Ukraine.

The scientific novelty of the article lies in the study of the peculiarities of organising non-formal adult education in Ukraine, analysis of the main forms, methods and ways of its formation and development.

Non-formal adult education has gained importance in the context of ensuring sustainable development of society as a component of the lifelong learning process. This process is the defining goal of the education policy of many developed countries, including Ukraine.

In general, the analysis of the national experience of non-formal adult education shows that there are various areas and types of adult education services in the Ukrainian education system. Currently, both public and commercial educational institutions offer professional development and knowledge acquisition services. At the same time, there is a wide scope for increasing the potential of some further education institutions. For the further successful development of this area of education and improvement of its efficiency, it is necessary to create appropriate conditions for the spread of non-formal adult education as a source of new professions with the involvement of local governments and other state institutions.

Key words: education, learning, non-formal adult education, lifelong learning, educational space.

PRINCIPLES OF STEM EDUCATION IN THE CONTEXT OF INCREASING MOTIVATION OF INSTRUMENTATION STUDENTS AT A TECHNICAL UNIVERSITY UNDER DISTANCE LEARNING CONDITIONS

In the article, the author explores current issues in the training of students at a technical university, particularly in the faculty of instrumentation engineering, under the conditions of distance learning. In today's world, where technology is rapidly advancing, education must meet new challenges by equipping students with the necessary skills and knowledge. This is especially true for instrumentation students, who must be ready to work with the latest technologies. One approach that can significantly enhance the effectiveness of education is STEM education. The main principles of STEM education discussed in the article include the integration of disciplines, problem-based learning, practical application of knowledge, development of 21st-century skills, innovation and creativity, personalized learning approaches, as well as collaboration and teamwork. These principles make STEM education an effective tool for preparing students for a future where technology and science will play a key role.

The author analyzes factors influencing motivation. She also proposes methods to enhance motivation, including interactive teaching methods, involvement in research activities, individual educational trajectories, and encouragement of achievements. The article presents the results of a survey conducted among students of the Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, which helped identify factors affecting motivation to study higher mathematics and methods to enhance it. The conclusions of the study emphasize the importance of professional motivation, which includes economic prospects, innovative development, quality of education, social recognition, opportunities for self-realization, and global mobility. Therefore, the implementation of STEM education principles in distance learning can significantly enhance the motivation of instrument engineering students to acquire the knowledge and skills necessary for successful professional activities.

Key words: motivation, instrumentation students, STEM education, higher mathematics, innovative thinking, professional prospects, distance learning, interdisciplinary approach.

(статтю подано мовою оригіналу)

In the modern world, where technology is rapidly advancing, education must meet new challenges by equipping students with the necessary skills and knowledge. This is particularly true for instrumentation students, who must be prepared to work with the latest technologies. One approach that can significantly enhance the effectiveness of education is STEM education (Science, Technology, Engineering, Mathematics). In the context of distance learning, which has become particularly relevant due to wartime conditions, the application of STEM education principles can greatly increase student motivation.

The purpose of this article is to explore the current issues in preparing engineering students at a technical university, particularly in the instrumentation faculty, under the conditions of distance learning, to consider the principles of STEM education as a means of enhancing the motivation of instrumentation students, and to analyze the factors affecting educational and professional motivation and methods of its enhancement.

STEM education is an approach to learning that integrates these four disciplines into a cohesive learning process focused on the practical application of knowledge. The main principles of STEM education include:

1. **Integration of Disciplines:** – STEM education combines science, technology, engineering, and mathematics into a single curriculum, allowing students to see the connections between these fields. This enhances the understanding of how knowledge from different disciplines can be applied to solve real-world problems.

2. **Problem-Based Learning:** – Students engage in solving real problems, which stimulates their creativity and innovation. This approach encourages critical thinking and analytical skills necessary for solving complex tasks.

3. **Practical Application of Knowledge:** – STEM education emphasizes the practical use of theoretical knowledge. Students participate in laboratory work, projects, and experiments, which helps them better understand the material and see its application in the real world.

4. **Development of 21st Century Skills:** – STEM education promotes the development of skills important in the modern world, such as critical thinking, creativity, collaboration, communication, and digital literacy. These skills are key for a successful career in many fields.

5. **Innovation and Creativity:** – Engineering students are encouraged to develop new ideas and solutions, stimulating their creativity. STEM education supports an innovative approach to learning, allowing students to experiment and discover new ways to solve complex technical problems.

6. **Individualized Learning Approach:** – STEM education often employs personalized learning methods that take into account the individual abilities and interests of students at a technical university. This helps to increase motivation and engagement in the learning process.

7. **Collaboration and Teamwork:** – Future engineering professionals work in teams, developing their collaboration skills and ability to work in a group.

This is important for preparing to work in a modern multidisciplinary environment.

These principles make STEM education an effective tool for preparing students of higher education institutions in Ukraine for a future where technology and science will play a key role.

Students' learning motivation is a combination of internal and external factors that encourage them to actively acquire knowledge, develop skills, and achieve academic goals. It includes interest in the educational material, the desire to achieve high results, the awareness of the significance of education for future professional activities, as well as the influence of the social environment, such as teachers, peers, and family.

Learning motivation is a key factor that determines the effectiveness of the educational process and student success. The learning motivation of instrumentation students is an important aspect that determines their success in professional development and preparation for future careers. Identifying and supporting student motivation are key tasks for educational institutions that strive to ensure high-quality education and training of specialists. This article examines the main factors influencing the learning motivation of instrumentation students and methods for enhancing it.

Factors affecting the learning motivation of engineering students include:

- Interest in the profession: Students who choose the "instrumentation engineering" specialty due to a personal interest in technical sciences and engineering usually have a higher level of motivation. Interest in the profession stimulates them to actively acquire the knowledge and skills necessary for a successful career.

- Practical application of knowledge: Understanding how theoretical knowledge can be applied in practice is a powerful motivator. Laboratory work, internships, and other forms of practical activities help students see the results of their efforts, which increases their interest in learning.

- Professional prospects: Awareness of employment opportunities and career growth is also an important motivating factor. Information about the successful careers of graduates and the demand for specialists in the field of instrumentation can encourage students to study more diligently.

- Support from teachers and mentors: Positive interaction with teachers who can engage students and support them in their studies is an important element of motivation. Openness to new ideas, an individual approach, and a willingness to help contribute to creating a favorable learning environment.

Methods to enhance the learning motivation of future engineering professionals include:

- Interactive teaching methods: The use of modern technologies and interactive methods, such as simulations, virtual laboratories, and project-based learning, can significantly increase students' interest in the educational process.

- Involvement in research activities: Participation in scientific projects and conferences allows students to feel part of the scientific community and stimulates their further development.

- Individual educational trajectories: Providing students with the opportunity to choose subjects and research directions according to their interests contributes to increased motivation.

- Encouragement and recognition of achievements: Recognizing students' successes, both academically and personally, is an important stimulus for further development.

As a specific example, let us analyze the significant factors influencing the educational motivation of instrumentation students to study higher mathematics at the Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, as well as methods to enhance it.

A survey was conducted by the author, a lecturer from the Department of Mathematical Physics and Differential Equations, among second-year students of the groups PB-31, PB-32, and PK-31 specializing in "Automation, Computer-Integrated Technologies, and Robotics" at the Faculty of Instrumentation Engineering (FIE). Here is an example of a 10-question questionnaire that was proposed to students to investigate the motivation of instrumentation students (FIE) to study higher mathematics at the Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute:

1. Why did you choose the "Instrumentation" specialty at KPI?

- a) Personal interest in technical sciences;
- b) Influence of relatives or friends;
- c) Employment prospects;
- d) Other (please specify).

2. How do you assess the importance of higher mathematics in your specialty?

- a) Very important;
- b) Moderately important;
- c) Slightly important;
- d) Not important.

3. Which aspects of higher mathematics do you find most challenging?

- a) Algebra;
- b) Mathematical analysis;
- c) Differential equations;
- d) Geometry;
- e) Probability and mathematical statistics;
- f) Other (please specify).

4. Do you feel that proficiency in higher mathematics increases your competitiveness in the job market?

- a) Yes;
- b) No;
- c) I don't know.

5. How would you rate your level of motivation to study higher mathematics?
  - a) Very high;
  - b) High;
  - c) Average;
  - d) Low;
  - e) Very low.
6. What factors most influence your motivation to study higher mathematics?
  - a) Personal interest;
  - b) Influence of lecturers;
  - c) Curriculum requirements;
  - d) Support from classmates;
  - e) Other (please specify).
7. Do you participate in additional mathematics classes or clubs?
  - a) Yes, regularly;
  - b) Sometimes;
  - c) No, never.
8. Do you think the university provides sufficient educational resources for studying higher mathematics?
  - a) Yes, completely sufficient;
  - b) Sufficient, but could be better;
  - c) Insufficient;
  - d) Not provided at all.
9. Do you plan to use higher mathematics knowledge in your future career?
  - a) Yes, definitely;
  - b) Possibly;
  - c) No.
10. What changes do you think could enhance your motivation to study higher mathematics?
  - a) Improvement of teaching methods;
  - b) More interactive materials;
  - c) Increase in practical sessions;
  - d) Other (please specify).

This questionnaire helped to better understand the various aspects of students' motivation to study higher mathematics and identify possible ways to improve the educational process. Analyzing the conducted student survey, the following conclusions can be drawn [1]. The motivation of instrumentation students (FIE) to study higher mathematics at the Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute (KPI) is determined by several factors:

1. Professional necessity: Understanding higher mathematics is critically important for a successful career in engineering and instrumentation. Students realize that this discipline serves as the foundation for many technical subjects and research. Higher mathematics is a fundamental component of engineering education, particularly in the field of instrumentation. Knowledge of mathematical methods is crucial for the development, analysis, and optimization of instruments.

2. Development of analytical skills, pursuit of knowledge: Studying mathematics fosters the development of logical thinking, the ability to analyze and solve complex problems, which are essential skills for engineers. Some students possess an intrinsic motivation for learning and acquiring new knowledge. They are interested in solving complex mathematical problems, developing analytical thinking, and engaging in scientific research and innovative activities, where mathematics plays a key role.

3. Career prospects: A high level of mathematical training opens up broader career opportunities, allowing individuals to work in various engineering and scientific fields. Understanding mathematics can open doors to prestigious job positions and opportunities for career advancement, serving as an important motivator in challenging times.

4. Personal interest: Some students have a natural interest in mathematics and strive to deepen their knowledge in this area. For some students, studying higher mathematics may be part of their personal goals and ambitions, such as participating in international competitions or pursuing postgraduate studies.

5. Curriculum requirements: Higher mathematics is a mandatory part of the curriculum, and students must study it to successfully complete their education.

6. Support from instructors: Instructors who have adapted their teaching methods to a remote format can create engaging and interactive lessons that encourage students to actively learn the material.

7. Academic achievements: The desire to achieve high grades and succeed in studies can be an additional incentive for students.

8. Support from peers: Interaction with classmates and participation in joint projects can enhance motivation through a sense of community and support.

These factors can interact with each other, creating a complex motivational picture for each student.

Thus, the educational motivation of instrumentation students (FIE) is a multifaceted phenomenon that depends on many factors, including interest in the profession, practical application of knowledge, professional prospects, and support from instructors. Effective methods of enhancing motivation include interactive teaching methods, involvement in research activities, individualized educational paths, and encouragement of achievements. Educational institutions aiming to ensure high-quality training of specialists should actively implement these methods into the educational process.

This will contribute not only to increasing students' motivation but also to their professional development and successful careers in the field of instrumentation. Ultimately, creating a favorable learning environment where students feel supported and have the opportunity to realize their potential is key to forming competent and motivated professionals.

Professional motivation of students for future professional activities is a combination of internal and external stimuli that encourage students to actively acquire the knowledge, skills, and abilities necessary for successful self-realization in their chosen profession. This type of motivation includes interest in the profession, awareness of its significance, the desire for self-realization, as well as the presence of clear professional goals and future plans.

Professional motivation is a key factor influencing students' academic activities, their activity, perseverance in learning, and readiness to overcome difficulties on the path to professional development. The professional motivation of engineering students is an important aspect that determines their future in the professional field. In Ukraine, given the current challenges and opportunities, this motivation acquires special significance. Let us consider the key factors influencing the professional motivation of engineering students and their readiness for future activities.

- Economic prospects and stability: One of the main motivators for students is the economic prospects offered by the engineering profession. A high level of salary, career growth opportunities, and employment stability make engineering specialties attractive. In the context of the Ukrainian economy, where some industries face instability, engineering professions often provide more reliable prospects.

- Innovative development and technological achievements: The modern world is rapidly changing due to technological innovations. Students who choose engineering specialties are usually interested in contributing to these changes. The opportunity to be part of innovative processes, work with the latest technologies, and create something new are powerful motivators.

- Educational opportunities and quality of education: The quality of education students receive directly affects their motivation. In Ukraine, many universities offer quality engineering programs that meet international standards. The presence of modern laboratories, access to international exchange programs, and collaboration with leading companies create conditions for high professional motivation.

- Social recognition and prestige of the profession: Engineering specialties traditionally enjoy a high level of social recognition. Participation in solving important societal problems, such as energy security, environmental sustainability, and infrastructure development, grants engineers prestige and respect in society.

- Personal development and self-realization: Many students choose engineering specialties due to the opportunity for personal development and self-realization. Engineering requires analytical thinking, creativity, and the ability to solve complex problems. This contributes to the development of personal qualities that are valued not only in the professional sphere but also in everyday life.

- Global opportunities and mobility: Engineering specialties open doors to an international career. Ukrainian engineers have the opportunity to work in different countries, participating in global projects. This encourages students to learn foreign languages and develop intercultural competencies, which also enhances their motivation.

In conclusion, the professional motivation of engineering students in Ukraine is shaped by a complex of factors, including economic prospects, innovative development, quality of education, social recognition, opportunities for self-realization, and global mobility. These factors interact with each other, creating an environment in which students can develop their skills, knowledge, and aspirations for success in future professional activities. Given the current challenges, such as rapid technological progress and globalization, it is important to ensure the support and development of these motivators to promote the preparation of highly qualified specialists who can work effectively both nationally and internationally.

STEM education, encompassing science, technology, engineering, and mathematics, plays a crucial role in enhancing the educational and professional motivation of engineering students in technical universities. Here are several aspects illustrating this role:

1. Integration of Theory and Practice: one of the key principles of STEM education is the integration of theoretical knowledge with practical skills. For instrumentation students, this means the opportunity to apply theoretical knowledge in practice, which increases their interest and motivation. In the context of distance learning, this can be implemented through virtual laboratories, simulations, and project activities, allowing students to work on real tasks and projects. STEM education encourages the integration of theoretical knowledge with practical skills. This helps students see the real application of what they learn, increasing their interest and motivation to study.

2. Innovative Thinking: STEM programs typically include projects that foster critical thinking and an innovative approach to problem-solving. This stimulates students' creativity and independent problem-solving, which is important for their professional careers.

3. Interdisciplinary Approach: STEM education often includes interdisciplinary courses that allow students to gain knowledge from various fields. This broadens their worldview and helps them understand how different disciplines are interconnected. STEM education involves an interdisciplinary approach, enabling students to see the connection between different scientific disciplines. For instrumentation students, this is particularly important as their professional activities often require knowledge from various fields. The use of interdisciplinary projects in distance learning can stimulate students' interest in learning as they see the practical application of their knowledge.

4. Career Preparation: STEM education is focused on preparing students for real working conditions. It provides skills that are highly valued in the labor market, such as programming, data analysis, and engineering design.

5. Active Learning: active learning is another important principle of STEM education. It involves engaging students in the learning process through discussions, debates, group projects, and other interactive methods. In a distance

format, this can be implemented through online platforms that support interactivity and collaboration. Such methods promote the development of critical thinking and problem-solving skills, which are key for instrumentation students.

6. Personalized Learning: STEM education also emphasizes personalized learning, which takes into account the individual characteristics and needs of each student. Distance learning provides the opportunity to create individual learning paths, allowing students to learn at their own pace and according to their interests. This can increase students' motivation as they feel their individual needs are considered.

7. Motivation through Achievements: through participation in competitions, projects, and research initiatives, students can gain recognition and rewards, which further motivates them for continued learning and professional development.

8. Support for Interest in Science and Technology: STEM education stimulates interest in science and technology, which can increase students' motivation to choose careers in these fields. The application of modern technologies is an integral part of STEM education. For instrumentation students, this means the opportunity to work with the latest tools and software. In the context of distance learning, this can be implemented through the use of online resources, distance learning platforms, and specialized programs for modeling and simulations.

Thus, STEM education is an important tool for enhancing students' educational and professional motivation as it not only provides the necessary knowledge and skills but also inspires professional development and innovation.

Conclusions. In the context of distance learning, the principles of STEM education can significantly enhance the motivation of instrumentation students by providing them with the opportunity to acquire current knowledge and skills necessary for successful professional activity. In conditions of rapid technological progress, education must meet new challenges, providing students with the necessary knowledge and skills. This is especially true for students of technical specialties, who must be prepared to work with the latest technologies. The integration of theory and practice, interdisciplinary approach, active and personalized learning, and the use of modern technologies create a favorable environment for the development of students. Implementing these principles in distance learning not only enhances educational and professional motivation but also ensures a deeper understanding of the material, prepares students for real challenges in their professional activities, and contributes to their overall development as competent specialists.

Bibliography:

1. Sulima O. V. Features and prospects of teaching higher mathematics as a component of STEM education in a technical university during the war. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects.* Kyiv. 2023. Iss. 95. P. 105-110.
2. Sulima O. V. Factors of self-educational competence development of teacher and students of a technical university based on STEM education. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects.* Kyiv. 2024. Iss. 97. P. 134-139.
3. Sulima O. V., Rudyk T. O., Danilenko A. V. Reasons of low motivation to study higher mathematics among technical university students and ways to eliminate them. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects.* Kyiv. 2022. Iss. 90. P. 118-123.

References:

1. Sulima O. V. (2023). Features and prospects of teaching higher mathematics as a component of STEM education in a technical university during the war. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects.* Kyiv, Iss. 95. P. 105-110
2. Sulima O. V. (2024). Factors of self-educational competence development of teacher and students of a technical university based on STEM education. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects.* Kyiv, Iss. 97. P. 134-139
3. Sulima O. V., Rudyk T. O., Danilenko A. V. (2022). Reasons of low motivation to study higher mathematics among technical university students and ways to eliminate them. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects.* Kyiv, Iss. 90. P. 118-123

Суліма О. В. Принципи STEM-освіти у контексті підвищення мотивації студентів-прибористів технічного університету в умовах дистанційного навчання

У статті авторка досліджує актуальні проблеми підготовки студентів у технічному університеті, зокрема на приладобудівному факультеті, в умовах дистанційного навчання. У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, освіта повинна відповідати новим викликам, забезпечуючи студентів необхідними навичками та знаннями. Особливо це стосується студентів-прибористів, які повинні бути готовими до роботи з новітніми технологіями. Одним із підходів, що може суттєво підвищити ефективність навчання, є STEM-освіта. Основні принципи STEM-освіти, розглянуті в статті, включають інтеграцію дисциплін, проблемно-орієнтоване навчання, практичне застосування знань, розвиток навичок 21-го століття, інноваційність та креативність, індивідуальний підхід до навчання, а також співпрацю та командну роботу. Ці принципи роблять STEM-освіту ефективним інструментом для підготовки студентів до майбутнього, де технології та наука відіграватимуть ключову роль.

Авторка аналізує фактори, що впливають на мотивацію. Вона також пропонує методи підвищення мотивації, включаючи інтерактивні методи навчання, залучення до науково-дослідної діяльності, індивідуальні освітні траєкторії та заохочення досягнень. У статті подано результати опитування студентів Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського, яке допомогло виявити чинники, що впливають на мотивацію до вивчення вищої математики, та методи її підвищення. Висновки дослідження підкреслюють важливість професійної мотивації, яка включає економічні перспективи, інноваційний розвиток, якість освіти, соціальне визнання, можливості для самореалізації та глобальну мобільність. Отже, впровадження принципів STEM-освіти в дистанційне навчання може суттєво підвищити мотивацію студентів-прибористів до отримання знань та навичок, необхідних для успішної професійної діяльності.

Ключові слова: мотивація, студенти-прибористи, STEM-освіта, вища математика, інноваційне мислення, професійні перспективи, дистанційне навчання, міждисциплінарний підхід.

УДК 378:373.3/5.011.3-051:811.161.2/005.336.2
DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.18>

Тараната Є. В.

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ

У статті проаналізовано формування граматичної компетенції майбутніх учителів української мови на засадах дослідницького підходу. Відзначено, що в умовах поточної модернізації освітнього процесу системи вищої освіти гостро стоїть питання формування граматичної компетентності як однієї з головних складових професійної підготовки майбутніх учителів української мови, у зв'язку з тим, що сприяє ефективній комунікації в різних сферах діяльності, зокрема й професійній. Дослідницький підхід відіграє важливу роль у навчанні української мови та є одним з ефективних підходів для розвитку майбутніх професійних мовних навичок.

Здійснено аналіз останніх наукових праць, присвячених формуванню граматичної компетенції майбутніх учителів української мови. Визначено, що сучасні підходи, зокрема дослідницький підхід, у викладанні морфології та синтаксису в закладах загальної середньої та вищої освіти набули вагомих змін на основі традицій викладання мови.

У статті розкрито алгоритм реалізації дослідницького підходу для формування граматичної компетенції майбутніх учителів української мови. Обґрунтовані можливості дослідницького підходу в парадигмі компетентнісного навчання.

У статті акцентовано на позитивному результаті дослідницького підходу у формуванні граматичної компетентності, оскільки сприяє залученню студентів до активної роботи з лінгвістичним матеріалом шляхом аналізу, синтезу й порівняння, експериментування з різними граматичними структурами.

Наголошено, що одним з основних завдань майбутніх вчителів української мови є трансформація великого обсягу теоретичних знань у структурний та зручний для засвоєння формат, який полегшує опанування мовного матеріалу здобувачами. Для розв'язання такого завдання пропонуємо дослідницький підхід, який активізує когнітивні процеси, стимулює критичне мислення та самостійну роботу студентів.

Підсумовується, що проаналізований підхід до формування граматичної компетентності є ефективним та позитивно впливає на теоретичні та практичні навички майбутніх вчителів української мови.

Ключові слова: граматична компетентність, дослідницький підхід, мовні навички, інновації, українська мова, професійне навчання, методика навчання.

Сучасний розвиток вищої освіти набуває нових тенденцій, характерною рисою яких є розвиток інформаційних систем, що значно підвищує необхідність творчих навичок. Соціальний аспект життя в XXI столітті вимагає від закладів вищої освіти таких фахівців, які є особистостями, що творчо розвинені, мають м'які навички та здатні до самостійного пошуку істини. Відтак акцентується увага на дослідницькому підході в освіті, який є дієвим під час формування у майбутніх вчителів української мови граматичної компетентності, наукового світогляду, розвитку критичного мислення, пізнавальної діяльності, готовності до науково-дослідної практики вже у професійній сфері. Дослідницький підхід забезпечує синергію між змістом теоретичного матеріалу, формами й методами навчання та зумовлює результативне засвоєння досвіду творчої роботи, граматичного матеріалу й формує корисні вміння та лінгвістичні навички, які позитивно впливають на професійну підготовку майбутніх фахівців.

Вивченню питань формування граматичної компетентності присвячено низку наукових праць українських дослідників О. Ветхова, Н. Скляренко, О. Вовка. Теоретична аргументація методологічних засад окремих аспектів граматики подана в працях зарубіжних і вітчизняних лінгводидактів, зокрема С. Омельчука, Р. Христіанінової, С. Єрмоленко, М. Чабайовської, І. Кухарчук, С. Карамана, О. Караман, О. Біляєва, О. Горошкіної та ін. Дослідницький підхід розглядали у своїх працях такі вчені як Н. Бібік, Н. Буринська, С. Гончаренко, О. Савченко. Проте, незважаючи на вагомий внесок вищезгаданих науковців, у вітчизняній лінгводидактиці досі бракує фахових досліджень, присвячених питанню формування граматичної компетенції майбутніх вчителів української мови на засадах дослідницького підходу.

Попри те, що проблематиці дослідницького підходу приділено чисельну кількість наукових праць у різних періодах навчання та у різноманітних типах навчальних закладів, у лінгводидактиці відсутні дослідження, пов'язані з цим підходом, який є доцільним для формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови.

Подане дослідження спрямоване на заповнення прогалини в особливостях застосування дослідницького підходу для формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови.

Мета статті. Висвітлити особливості розвитку методики навчання граматики в закладах освіти в контексті дослідницького підходу. Обґрунтувати дослідницький підхід як методологічну основу для формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови

Задля втілення визначеної мети ставимо перед собою розв'язання низки конкретних завдань: з'ясувати зміст і характер дослідницького підходу; визначити можливості дослідницького підходу в парадигмі компетентнісного навчання для наукової діяльності; визначити особливості формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови в контексті дослідницького підходу.

В умовах сучасних тенденцій розвитку освіти можемо спостерігати, що граматична компетентність є однією з головних компетентностей вчителя-філолога. У зв'язку з реформами в освіті та розвитком технологій суспільство вимагає досконалих фахівців, які є творчими особистостями та одночасно таких, які керуються етичними критеріями, здатні самостійно визначити мету своєї наукової діяльності, планувати її, бути відповідальними за результати своєї роботи як професіонала, закріплювати в наукові доробки в індивідуальному вигляді та позитивно впливати на розвиток суспільства. Сучасність диктує нові вимоги до майбутніх вчителів української мови, тому фахівці мають відповідати новочасним вимогам ринку праці. Одним зі шляхів розв'язання цієї проблеми є орієнтація змісту й організації навчання за допомогою дослідницького підходу та пошук ефективних механізмів його впровадження в навчальний процес. Дослідницький підхід використовують у навчанні вже тривалий час; ще Ж.-Ж. Руссо, впроваджуючи цей підхід у процес навчання, вважав, що шляхом використання зрозумілих питань можна розвинути розумові здібності особистості. Лише через власне усвідомлення можна по-справжньому засвоїти нові знання. Дослідницький підхід – стратегія навчання, яка акцентує увагу на формуванні в майбутнього вчителя-філолога мовної дослідницької компетентності за допомогою пізнавальних процесів та науково-пошукової діяльності, що сприяє формуванню критичного мислення та здатності до самостійного аналізу мовних явищ. Сутність дослідницького підходу в аспекті граматичної компетентності полягає в органічному поєднанні теоретичних знань та практичних навичок. Основу дослідницького підходу у формуванні граматичної компетентності становить тісний зв'язок між теоретичним матеріалом із мовознавства й сучасними методами навчання; саме така синергія забезпечує позитивну реалізацію ключового компонента цього підходу – творчої та пошукової діяльності майбутніх вчителів-філологів. Основна мета цього підходу в контексті граматичної компетенції – усвідомлене засвоєння мовних одиниць, закономірностей, явищ та результативне використання цих знань у практичній діяльності.

Соціально-дидактичні результати дослідницького підходу в навчанні виявляються через його функції:

- стимулювання дослідницької діяльності. Заохочує здобувачів до активної участі в навчальному процесі за допомогою питань та пошуку відповідей на них;
- розвиток критичного мислення. Сприяє формуванню навичок аналізу, оцінки та порівняння мовних явищ;
- формування фундаментальних знань. Завдяки дослідницькій діяльності здобувачі засвоюють ґрунтовні знання про граматичні структури та вміння правильно їх використовувати на практиці;
- вмотивування здобувачів під час навчання. Дослідницька діяльність мотивує завдяки активній залученості у навчальний процес;
- формування пізнавальної самостійності. Здобувачі у ході виконання завдань у межах дослідницької діяльності займаються плануванням, виконанням та презентуванням своїх досліджень, що сприяє розвитку самоосвіти.

Дослідницький підхід реалізується у різних формах: написання наукових рефератів, тез, доповідей, статей, науково-навчальні семінари, виконання самостійних, практичних, семінарських робіт, завдання під час проходження виробничої практики, робота у студентських наукових товариствах. У сучасних умовах розвитку освіти надзвичайно важливою є участь студентів у виконанні кваліфікаційних наукових робіт, а також проведення досліджень у межах творчої співпраці кафедр, факультетів тощо.

У процесі вивчення граматичних явищ, досліджуючи їх різні відтінки значень, увага здобувачів зосереджена на єдності змісту і форми мовних конструкцій. Семантичні ознаки граматичних категорій, що базуються на таких характеристиках, як зміст і форма, займають першочергове місце для глибокого розуміння мови. З метою підвищення граматичної компетенції майбутніх вчителів-філологів теоретичні знання тісно мають інтегруватися з практичним застосуванням набутих знань у різних видах мовленнєвої діяльності. С. Чавдаров і В. Масальський зазначили, що знання лише граматичних правил не є достатнім для забезпечення грамотності здобувачів [12]. Дослідницький підхід є актуальним для вивчення граматичного матеріалу, бо здійснюється за допомогою широкого спектра методів та прийомів, що враховують зміст навчання, сприяє аналізу й синтезу інформації, розвиває логіку та заохочує здобувачів до самостійної роботи. А. Медупшевський підкреслював: «активність школярів на уроках рідної мови може бути високою тільки тоді, коли їх діяльність не зводиться тільки до слухання вчителя, простого відтворення вивченого, а й включає спостереження над фактами мови, їх осмислення і зіставлення, застосування знань на практиці. Безперечно, вчитель повинен розвивати активність дітей не тільки під час відтворення засвоєного матеріалу, але й на основі їх самостійного підходу до розв'язання пізнавальних завдань, тобто розвивати творчу активність, яка проявляється в їх бажанні усвідомити суть завдання, підібрати відомі способи його розв'язання, застосовувати їх у нових умовах» [11, с. 21]. Оскільки знання граматики є основою орфографічних і пунктуаційних навичок здобувачів, науковці дослідницького підходу наголошують на важливості застосування таких загальних принципів навчання – зв'язності, наступності та практичності. Такий підхід передбачає активне залучення здобувачів до аналізу граматичних структур і пошуку закономірностей, спираючись на вже засвоєні знання, та формування зв'язків із темами, що вивчатимуть далі в процесі навчання. Таким способом цей підхід сприяє розвитку критичного мислення, формуванню практичної бази мовних норм для подальшої професійної діяльності та закладає ґрунтовні знання для науково-пошукової діяльності.

Прихильники дослідницького підходу наголошували на змістовому аспекті під час вивчення граматики. О. Біляєв підкреслював, що «урок повинен містити певний обсяг інформації, теоретичних відомостей, засвоєння яких збагачувало б учнів науковими знаннями, мовними і мовленнєвими вміннями і навичками» [4, с. 34]. Застосовуючи дослідницький підхід до вивчення граматичних явищ, студенти можуть отримати комплексне розуміння граматичної структури мови, адже цей підхід не обмежується лише засвоєнням правил та норм, а дає здобувачам змогу досліджувати мову в динаміці її розвитку, аналізуючи в різноманітних аспектах лінгводидактики.

Алгоритм дослідницького підходу для формування граматичної компетентності майбутніх вчителів української мови є багатоступеневим процесом, який базується на принципах самостійної роботи студентів, активної залученості в освітній процес його суб'єктів та поступової інтеграції науково-дослідницької діяльності в навчання. Такий підхід передбачає навчання через проблематику теми дослідження, аналітику й дослідницьку діяльність, що є особливо важливим для вчителів-філологів, які мають не лише досконало володіти теоретичним матеріалом граматики, а й вміти його передавати, формулюючи в учнях зацікавленість у ґрунтовних знаннях про мову й культуру мовлення. У такий спосіб можна довести, що цей підхід дозволяє здобувачам отримувати не лише теоретичні знання, а й активно їх використовувати, що відповідає рекомендаціям О. Біляєва про необхідність збагачення навчальних занять науковими дослідженнями, які формують у майбутніх вчителів української мови наукові інтереси та погляди в лінгводидактиці.

Процес реалізації дослідницького підходу проходить кількома етапами, серед яких: визначення цілей, вибір методів та прийомів, формулювання проблем та гіпотез, збір та обробка даних, аналіз результатів та їх практична значеннєвість, презентація.

Розглянемо кожен етап реалізації дослідницького підходу більш детально:

1. Визначення цілей. Для початку необхідно сформулювати основні цілі дослідницької діяльності, які спрямовані на формулювання граматичної компетентності здобувачів. Для майбутніх вчителів української мови такими цілями можуть бути:

- засвоєння теоретичних знань із граматики мови,
- розвиток аналітичних та дослідницьких умінь для вивчення та пояснення граматичних явищ,
- підготовка до педагогічної діяльності здобувачів з акцентом на самостійне дослідження мови.

2. Вибір методів та прийомів. На другому етапі здійснюється вибір методів та прийомів, які дозволяють здобувачам активізувати свою пізнавальну діяльність. Серед таких методів варто визначити:

- частково-пошуковий метод – під час застосування цього методу здобувачі розв'язують проблемні завдання за допомогою викладача, який створює проблемну ситуацію, підказує наступні кроки до розв'язання ситуації, перевіряє висунуті гіпотези, спрямовує на виявлення зв'язків граматичних явищ, що вивчаються, та допомагає перевіряти правильність результатів і висновків;
- метод проєктів – надає можливість створювати власні проєкти, які присвячені дослідженню граматичних тем або аспектів, наприклад, дослідження складносурядного речення;
- порівняльний метод – дає змогу порівнювати граматичні конструкції української мови з іншими мовами світу для виявлення унікальних особливостей;
- аналіз текстів – передбачає ґрунтовний аналіз текстового матеріалу для розгляду граматичної структури речень у контексті.

3. Формулювання проблем та гіпотез. Третій етап передбачає формулювання дослідницької проблеми, яка пов'язана з граматичним аспектом мови. Здобувачі визначають проблему, висувають гіпотези, які стануть основою для подальшого дослідження. Наприклад, можна досліджувати використання прикметників у різних стилях мови.

4. Збір та обробка даних. На цьому етапі здобувачі самостійно або в групах збирають матеріали для дослідження: тексти, наукові джерела, інтернет-ресурси, приклади граматичних явищ, що дозволяють навести надійні аргументи для розв'язання проблематики дослідження.

5. Аналіз результатів та їх практична значеннєвість. Після збору інформації та її обробки здобувачі переходять до аналізу. Вони порівнюють фактичні дані з теоретичними знаннями, виявляють закономірності, систематизують результати. У процесі аналізу здобувачі можуть використовувати методи порівняння, класифікації та узагальнення. Визначення практичної значущості дає змогу здобувачам зрозуміти прикладний характер виконаної роботи, що сприяє підвищенню їхньої граматичної компетентності.

6. Презентація. Останній етап дослідницької діяльності, на якому здобувачі презентують своє дослідження перед аудиторією. Завершальний етап розвиває в майбутніх вчителів-філологів, навички комунікації та аргументації.

Виходячи з алгоритму реалізації дослідницького підходу, можна визначити основні педагогічні засоби, що сприяють розвитку граматичної компетентності через інтеграцію проблемно-пошукових завдань і моделювання мовних ситуацій. Проблемно-пошукові завдання розвивають аналітичні здібності, формуючи здатність самостійно аналізувати мовні явища, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та використовувати теоретичні знання на практиці. Моделювання мовних ситуацій у поєднанні з проблемно-пошуковими завданнями сприяє відтворенню та закріпленню граматичних знань та умінь у контексті реальної мовної взаємодії, допомагаючи у такий спосіб усвідомлювати практичне значення граматичних норм і правил

у комунікативних ситуаціях. Можна зазначити, що об'єднання двох основних педагогічних засобів відіграє важливу роль у формуванні граматичної компетентності майбутніх вчителів української мови. Дослідницький підхід також передбачає залучення до проєктної діяльності, що сприяє трансформації великого обсягу теоретичних знань у структурний та зручний для засвоєння формат, який полегшує опанування мовного матеріалу здобувачами.

Висновки. Встановлено, що дослідницький підхід є ефективним, сприяє розвитку творчого, критичного мислення, підвищує рівень теоретичних знань і навичок та позитивно впливає на розвиток граматичної компетентності здобувачів. Відзначено, що впровадження дослідницького підходу в навчальний процес дозволяє структурувати й систематизувати теоретичні та практичні знання здобувачів. Такий підхід в освітньому просторі активізує мисленнєвий процес здобувачів, який оптимізується в процесі дослідницької діяльності з дидактичним складником. Завдяки науково-пошуковій діяльності на граматичні теми під час занять, майбутні вчителі-філологи навчаються не лише обирати відповідні граматичні конструкції для виконання поставлених завдань, але й прогнозувати, аналізувати, систематизувати результат на кожному етапі реалізації алгоритму дослідницького підходу, що сприяє усвідомленому та впевненому застосуванню граматичних знань і вмінь у майбутній професійній сфері.

Використана література:

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. Київ : Радянська школа, 1981. 206 с.
2. Арват Ф. С. Культура спілкування : навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1997. 328 с.
3. Артемчук Г. І., Курило В. М., Кочерган П. М. Методика організації науково-дослідної роботи : навч. посіб. Київ : Форум, 2000. 271 с.
4. Беляев О. Наукові основи змісту уроку мови в загальноосвітній школі. *Методика викладання української мови і літератури* : Республіканський науково-методичний збірник. Київ, 1978. Вип. 8. С. 86-95, С. 34.
5. Вернидуб Р. Формування дослідницької компетентності студентів-бакалаврів педагогічних університетів. *Рідна школа*. № 6 (червень) 2012. С. 58–62.
6. Вихованець І. Р. Граматика. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL : <https://esu.com.ua/article-26811> (дата звернення: 04.04.2024).
7. Вовк О. І. Сучасна стратегія формування англомовної граматичної компетенції у студентів-філологів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2019. № 27. С. 5-10.
8. Горохова Т. О. Граматична компетенція як складова професіограми студента-філолога. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки* : матер. Всеук. наук.-практ. конф. 18 квітня 2013р. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1082/1/T_Gorohova_DMU_3_GI.pdf (дата звернення: 08.11.2024).
9. Інноваційні дослідницькі університети як чинник модернізації освітньо-наукової сфери та розбудови суспільства знань. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/innovaciyni-doslidnicki-universitetiyak-chinnik-modernizacii> (дата звернення: 08.11.2024).
10. Логвинова Я. Науково-дослідницька робота студентів як умова формування екологічної компетентності майбутнього викладача біології. *Гірська школа українських Карпат*. 2013. № 8-9. С. 84–86.
11. Медушевський А. Викладання фонетики і граматики української мови в восьмирічній школі : автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 1964. С. 21.
12. Методика викладання української мови в середній школі : навч. посібник / С. Чавдаров, В. Масальський. Державне учбо-во-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1962. 372 с.
13. Омельчук С. А. Дослідницький підхід до навчання морфології української мови: сутність, зміст і функції. *Теоретична і дидактична філологія* : збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький : ФОП Лукашевич О. М., 2012. Вип. 12. С. 91–95.
14. Омельчук С. Дослідницький підхід до навчання мови : лінгводидактичний словник-довідник : навч. посіб. Київ, 2015. 56 с.
15. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис : збірник вправ і завдань для студентів ОПП «Філологія. Українська мова і література», «Середня освіта. Мови і літератури (польська, українська)», «Середня освіта. Українська мова і література» / укл. Н. М. Торчинська. Вид. друге, доп. Хмельницький, 2021. 128 с.
16. Тригуб І. П. Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2014. Вип. 10 (2). С. 74–77.

References:

1. Aleksyuk A. M. (1981). Zahalni metody navchannia v shkoli. [General teaching methods in school]. Kyiv : Radianska shkola. 206 s. [in Ukrainian].
2. Arvat F. S. (1997). Kultura spilkuvannia: navchalno-metodychnyi posibnyk [Culture of Communication: Educational-Methodological Manual]. Kyiv : IZMN. 328 s. [in Ukrainian].
3. Artemchuk H. I., Kurylo, V. M., & Kocherhan, P. M. (2000). Metodyka orhanizatsii naukovo-doslidnoi roboty : navchalnyi posibnyk [Methodology of Organizing Research Work: Educational Manual]. Kyiv : Forum. 271 s. [in Ukrainian].
4. Bieliaiev O. (1978). Naukovyi osnovy zmistu uroku movy v zahalnoosvitnii shkoli [Scientific Foundations of Language Lesson Content in Secondary Schools]. *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy i literatury* : Respublikanskyi naukovo-metodychnyi zbirnyk. 8, 86–95, 34 [in Ukrainian].
5. Vernydub R. (2012). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti studentiv-bakalavriv pedahohichnykh universytetiv. [Formation of Research Competence in Bachelor's Students of Pedagogical Universities]. *Ridna shkola*. 6 (June), 58–62 [in Ukrainian].
6. Vykhovanets I. R. (2006). Hramatyka. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Grammar. Encyclopedia of Modern Ukraine] [Electronic resource] / Redkol. : I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak [et al.] ; NAN Ukrainy, NTSH [National Academy of Sciences of Ukraine, Shevchenko Scientific Society]. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy

- [Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine]. URL: <https://esu.com.ua/article-26811> (data zvernennia: 04.04.2024) [in Ukrainian].
7. Vovk O. I. (2019). Suchasna stratehiia formuvannia anhlo movnoi hramatychnoi kompetentsii u studentiv-filolohiv [Modern Strategy for the Formation of English Grammar Competence in Philology Students]. *Psykholoho-pedahohichni problemy sil'skoi shkoly* [Psychological and Pedagogical Problems of Rural School], 27, 5–10 [in Ukrainian].
  8. Horokhova T. O. (2013). Hramatychna kompetentsiia yak skladova profesiohramy studenta-filoloha [Grammar Competence as a Component of the Philology Student's Professional Profile]. *Doslidzhennia molodykh uchenykh u konteksti rozvytku suchasnoi nauky* : mater. Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii, 18 kvitnia 2013 r. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1082/1/T_Gorohova_DMU_3_GI.pdf (data zvernennia: 08.11.2024) [in Ukrainian].
  9. Innovatsiini doslidnytski universytety yak chynnyk modernizatsii osvity-no naukovoi sfery ta rozbudovy suspilstva znan [Innovative Research Universities as a Factor in the Modernization of the Educational and Scientific Sphere and the Development of a Knowledge Society]. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarny-rozvitok/innovatsiini-doslidnicki-universiteti-yak-chinnik-modernizatsii> (data zvernennia: 08.11.2024) [in Ukrainian].
  10. Lohvynova Ya. (2013). Naukovo-doslidnytska robota studentiv yak umova formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti maibutnoho vykladacha biolohii [Scientific Research Work of Students as a Condition for the Formation of Ecological Competence of Future Biology Teachers]. *Hirskia shkola ukrainskykh Karpat*, 8–9, 84–86 [in Ukrainian].
  11. Medushevskiy A. (1964). Vykladannia fonetyky i hramatyky ukrainskoi movy v vosmyrichnii shkoli : avtoreferat dysertatsii doktora filolohichnykh nauk [Teaching Phonetics and Grammar of the Ukrainian Language in Eight-Year Schools : Doctor of Philology Dissertation Abstract]. Kyiv. 21 s. [in Ukrainian].
  12. Metodyka vykladannia ukrainskoi movy v serednii shkoli: navchalnyi posibnyk [Methodology of Teaching Ukrainian Language in Secondary Schools: Educational Manual] / S. Chavdarov, V. Masalskyi. Kyiv : Derzhavne uchebno-pedahohichne vydavnytstvo «Radianska shkola», 1962. 372 s. [in Ukrainian].
  13. Omelchuk S. A. (2012). Doslidnytskyi pidkhid do navchannia morfolohii ukrainskoi movy: sutnist, zmist i funktsii [Research Approach to Teaching Ukrainian Language Morphology: Essence, Content, and Functions]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia* : zbirnyk naukovykh prats. Pereiaslav-Khmelnitskyi : FOP Lukashevych O. M., 12, 91–95 [in Ukrainian].
  14. Omelchuk S. (2015). Doslidnytskyi pidkhid do navchannia movy: linhvodydaktychnyi slovnyk-dovidnyk : navchalnyi posibnyk. [Research Approach to Language Teaching: Linguodidactic Glossary-Reference: Educational Manual]. Kyiv. 56 s. [in Ukrainian].
  15. Torchynska N. M. (ukr.). (2021). Suchasna ukrainska literaturna mova. Syntaksys : zbirnyk vprav i zavdanj dlja studentiv OPP «Filologhija. Ukrainska mova i literatura», «Serednja osvita. Movy i literatury (poljska, ukrainska)», «Serednja osvita. Ukrainska mova i literatura» [Modern Ukrainian Literary Language. Syntax : Collection of Exercises and Tasks for Students of the Educational Program «Philology. Ukrainian Language and Literature», «Secondary Education. Languages and Literature (Polish, Ukrainian)», «Secondary Education. Ukrainian Language and Literature»]. Vyd. drughe, dop. Khmelnytskyj. 128 s. [in Ukrainian].
  16. Tryhub I. P. (2014). Formuvannia hramatychnoi kompetentsii u studentiv nemovnykh spetsialnostei VNZ u protsesi vyvchennia anhlo movy [Formation of grammatical competence in non-linguistic university students in the process of learning English]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia*, 10 (2), 74–77 [in Ukrainian].

Tarapata Ye. Formation of grammatical competence of future teachers of Ukrainian language and literature on the basis of a research approach

The article analyzes the formation of grammatical competence of future teachers of the Ukrainian language on the basis of a research approach. It was noted that in the conditions of the current modernization of the educational process of the higher education system, the issue of forming grammatical competence is acute as one of the main components of the professional training of future teachers of the Ukrainian language, in connection with the fact that it promotes effective communication in various spheres of activity, in particular professional. The research approach plays an important role in learning the Ukrainian language and is one of the effective approaches for the development of future professional language skills.

The analysis of the latest scientific works devoted to the formation of grammatical competence of future teachers of the Ukrainian language was carried out. It was determined that modern approaches, in particular the research approach, in the teaching of morphology and syntax in institutions of general secondary and higher education have undergone significant changes based on the traditions of language teaching.

The article discloses the algorithm for the implementation of the research approach for the formation of grammatical competence of future teachers of the Ukrainian language. Grounded possibilities of the research approach in the paradigm of competence training.

The article emphasizes the positive result of the research approach in the formation of grammatical competence, as it contributes to the involvement of students in active work with linguistic material through analysis, synthesis and comparison, experimentation with various grammatical structures. The main pedagogical tools that ensure the development of grammatical competence through the integration of problem-searching tasks and modeling of language situations are identified.

It is emphasized that one of the main tasks of future teachers of the Ukrainian language is the transformation of a large amount of theoretical knowledge into a structured and easy-to-learn format that facilitates the acquisition of linguistic material by learners. To solve such a task, we offer a research approach that activates cognitive processes, stimulates critical thinking and independent work of students. This approach allows not only to effectively form grammatical competence, but also to thoroughly understand the structure and functions of grammatical material, which is important for the effective professional activity of the future philology teacher.

It is concluded that the analyzed approach to the formation of grammatical competence is effective and has a positive effect on the theoretical and practical skills of future teachers of the Ukrainian language.

Key words: grammatical competence, research approach, language skills, innovations, Ukrainian language, professional training, teaching method.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ПРИКЛАДНИХ ЛІНГВІСТІВ

У статті розглянуто ключові аспекти використання комп'ютерних технологій у навчанні майбутніх прикладних лінгвістів. Описано сучасні технологічні інструменти та методи, використання яких сприяє розвитку професійних компетентностей студентів. Показано значення інтеграції інформаційних технологій в освітній процес для забезпечення високої якості підготовки фахівців у галузі прикладної лінгвістики. У підготовці майбутніх прикладних лінгвістів використання комп'ютерних технологій є важливим компонентом для забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Використання комп'ютерних інструментів дозволяє значно покращити ефективність освітнього процесу, забезпечуючи студентів сучасними методами аналізу та опрацювання мовних даних, розроблення перекладацьких систем, створення лінгвістичних корпусів тощо. Тому дослідження можливостей і особливостей впровадження таких технологій є надзвичайно важливим. Дослідження зосереджено на інноваційних підходах до інтеграції комп'ютерних технологій у підготовку прикладних лінгвістів. Вперше запропоновано системний аналіз впливу сучасних технологій на формування професійних компетентностей, зокрема з використанням штучного інтелекту, автоматизованих перекладацьких систем і програмного забезпечення для аналізу тексту. У дослідженні використано комплексний підхід, що поєднує теоретичний аналіз наукових джерел і практичний досвід викладачів та студентів. Методи включають аналіз літератури, спостереження за освітнім процесом, анкетування студентів, а також експериментальну перевірку ефективності впровадження комп'ютерних технологій у навчанні. Інтеграція комп'ютерних технологій у підготовку майбутніх прикладних лінгвістів значно підвищує якість освітнього процесу та формує важливі професійні навички, необхідні у сучасному інформаційному суспільстві. Подальше впровадження та вдосконалення цих технологій сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних адаптуватися до змін науково-технічного прогресу.

Ключові слова: комп'ютерні технології, прикладна лінгвістика, підготовка фахівців, освітній процес, інформаційні технології, професійна компетентність.

Вступ. Актуальність дослідження полягає у розкритті особливостей впровадження комп'ютерних технологій у підготовку майбутніх прикладних лінгвістів. У сучасному світі цифровізація охоплює всі сфери життя, швидкий розвиток інформаційних технологій кардинально змінює всі сфери людської діяльності, у тому числі й освіту. Мовознавство, як одна з найдавніших галузей знань, також зазнає значного впливу цих змін. Застосування комп'ютерних технологій відкриває перед мовознавством нові можливості для дослідження мови, навчання мовам та практичного застосування мовних знань.

Проблема ефективного використання комп'ютерних технологій у процесі підготовки фахівців у галузі прикладної лінгвістики є актуальною, оскільки вимагає розроблення нових підходів до навчання та оцінювання знань. Незважаючи на значну кількість досліджень у цій галузі, питання про оптимальні способи інтеграції комп'ютерних технологій в освітній процес залишається відкритим.

Метою даного дослідження є аналіз особливостей впровадження комп'ютерних технологій у підготовку майбутніх прикладних лінгвістів та розроблення рекомендацій щодо оптимізації цього процесу.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: 1. Проаналізувати сучасний стан дослідження проблеми використання комп'ютерних технологій у мовній освіті. 2. Виявити переваги та недоліки застосування комп'ютерних технологій у підготовці прикладних лінгвістів. 3. Розробити модель інтеграції комп'ютерних технологій в освітній процес. 4. Оцінити ефективність запропонованої моделі.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці індивідуальної моделі інтеграції комп'ютерних технологій у підготовку прикладних лінгвістів, яка враховує специфіку їхньої майбутньої професійної діяльності.

Аналіз останніх публікацій з досліджуваної тематики. Робота [1] В. В. Жуковської присвячена ознайомленню з основними поняттями та завданнями корпусної лінгвістики. Обговорюються основні завдання корпусної лінгвістики, такі як опис мови, дослідження мовних змін, створення лінгвістичних ресурсів тощо.

Дослідники у [2] розглядаються різні аспекти застосування комп'ютерних технологій у лінгвістичних дослідженнях, а саме: використання корпусів текстів для аналізу мовних явищ, розроблення систем автоматичного перекладу з однієї мови на іншу, розроблення алгоритмів для розуміння та генерації природної мови, розроблення систем для пошуку даних в текстових документах. Монографія також містить огляд сучасних досліджень у цих сферах та перспективи їх розвитку.

Статтю [3] автори присвятили проблемі змісту професійної підготовки фахівців із прикладної лінгвістики саме у системі вищої освіти України. Було проаналізовано та обґрунтовано зміст професійної підготовки фахівців із прикладної лінгвістики в системі вищої освіти України. Зазначено, що лінгвістична глобалізація та інтернаціоналізація прикладної лінгвістики, зазнає масштабної цифровізації.

Н. М. Бідюк у публікації [4] було розкрито концептуальні засади професійної підготовки та обґрунтовано методологічні підходи щодо професійної підготовки фахівців з прикладної лінгвістики у США.

Також розглянуто вебресурси Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, а саме матеріали пов'язані з навчанням прикладної (комп'ютерної) лінгвістики [5].

Подання основного матеріалу. За освітньо-професійною програмою «Прикладна лінгвістика. Англійська та друга іноземна мови» [6] в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова передбачено комплексну підготовку фахівців у галузі прикладної лінгвістики, що поєднує дисципліни лінгвістичного, інформаційно-технологічного та математичного напрямків. Основний акцент навчання зроблено «на вивчення концепцій та методів комп'ютерної лінгвістики з умінням використовувати їх у створенні лінгвістичних інформаційних продуктів з автоматичного оброблення природної мови, формування та розвитку професійних компетентностей для здійснення діяльності в галузі мовознавства та прикладної лінгвістики на основі сучасних вимог освіти, загальноєвропейських рекомендацій мовної освіти» [6, с. 5]. Наведена освітньо-професійна програма охоплює широкий спектр дисциплін з комп'ютерних наук та лінгвістики. Вона поєднує теоретичні знання з практичними навичками, необхідними для роботи з великими обсягами текстових даних, розроблення систем машинного перекладу, створення чат-ботів та інших мовних технологій. Особливу увагу приділено розвитку у студентів таких компетентностей як аналітичне мислення, програмування, знання мовних моделей та алгоритмів опрацювання природної мови.

Зокрема, перелік компонентів освітньо-професійної програми налічує такі інформатичні дисципліни з циклу професійної підготовки: **Бази даних і знань та їх організація** (ПП06). За попередньою освітньо-професійною програмою було два курси (<https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=759> *Бази даних та знань* (4 семестр) /вибіркова/ та <https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=762> *Організація баз даних та знань* (5 семестр); **Алгоритми та структури даних** (раніше Алгоритмізація та структури даних) – посилання на курс в системі MOODLE: <https://moodle.fmif.edu.ua/enrol/index.php?id=821> (викладач – О. В. Галицький); **Проектування інформаційних систем** (ПП13) – посилання на курс в системі MOODLE: <https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=757>; **Програмування та математична лінгвістика** (ПП15) – посилання на курс в системі MOODLE: <https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=760>; **Системи штучного інтелекту** (ПП16) – посилання на курс в системі MOODLE: <https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=761>; **Системи автоматизованого перекладу та комп'ютерне моделювання усного мовлення** (ПП17) – на даний момент є два курси в системі MOODLE (<https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=850> та <https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=848>), які потрібно об'єднати в один. Раніше вивчалось як дві окремі дисципліни, зокрема дисципліна «Комп'ютерне моделювання усного мовлення» була вибірковою.

Звісно передбачено дисципліни вільного вибору студентів освітнього компонента загальної підготовки та поглибленої підготовки за спеціальністю. До таких дисциплін належать: **Автоматизований морфологічний аналіз** (<https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=789>), **Комп'ютерна транскрипція та транслітерація** (<https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=846>), **Автоматизований синтаксичний аналіз** (<https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=847>), Програме забезпечення мультимедійних систем (<https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=829>), **Експертні системи та автоматизовані системи навчання** (<https://moodle.fmif.edu.ua/course/view.php?id=890>) та ін.

Формування навчальних програм з дисциплін та силабусів здійснювалося з урахуванням відповідних програмних компетентностей [6, с. 21] та орієнтоване на досягненні певних програмних результатів [6, с. 22].

У попередні роках [7; 8; 9; 10; 11] було розкрито методичні підходи до навчання в сучасному цифровому світі загалом, та до навчання майбутніх прикладних лінгвістів зокрема на прикладах окремих дисциплін.

Комплексний підхід до навчання, який поєднує теоретичний аналіз наукових джерел і практичний досвід викладачів та студентів, є ефективним інструментом для забезпечення якісної освіти. Такий підхід дозволяє: глибоко зануритися в предмет, розвивати критичне мислення, формувати практичні навички та підвищувати мотивацію. Студенти не лише запам'ятовують теоретичні положення, а й розуміють їх практичну значущість. Порівнюючи теоретичні концепції з реальними ситуаціями, студенти вчаться аналізувати дані, виявляти протиріччя та робити висновки. Теоретичні знання закріплюються під час виконання практичних завдань, проектів та інших форм роботи. Практична спрямованість навчання робить процес більш цікавим і залучає студентів до активної участі.

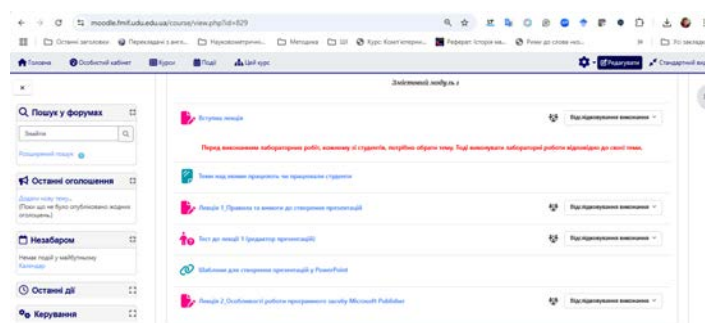

Рис. 1. Вибір студентами власної тематики та траєкторії навчання

Студентам пропонується розв'язати практичні завдання, пов'язані з теоретичним матеріалом, водночас вони можуть обрати свою траєкторію та тему (рис. 1). Так вони працюють над реальними, цікавими саме їм, проєктами, де вони застосовують набуті знання для розв'язування конкретних задач. Обговорення наукових статей, кейсів та інших матеріалів стимулює критичне мислення та розвиток комунікативних навичок. Відповідно випускники, які володіють як теоретичними знаннями, так і практичними навичками, легше адаптуються до змін на ринку праці, бо бачать реальну користь від отриманих знань.

Інтеграція комп'ютерних технологій в освітній процес – це не просто додавання гаджетів в освітній процес, а комплексна трансформація освітнього середовища та методів навчання. Вона спрямована на підвищення ефективності навчання, розвитку критичного мислення та навичок 21 століття у студентів. Поєднання традиційних методів навчання з онлайн-курсами та динамічними завданнями, створення індивідуальних траєкторій навчання для кожного студента та використання різноманітних інструментів оцінювання, включаючи онлайн-тестування, розроблення власного портфоліо створює певну модель інтеграції комп'ютерних технологій в освітній процес. Викладач за такої моделі стає помічником, який підтримує та направляє освітній процес. Він розробляє динамічні завдання, створює навчальні матеріали та надає індивідуальну підтримку студентам.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розглянута освітньо-професійна програма передбачає навчання, яке поєднує теоретичні знання з практичними навичками, що є найефективнішим способом підготовки фахівців, які зможуть успішно працювати в сучасному динамічному світі. Поєднання традиційних методів навчання з інноваційними технологіями забезпечує більш ефективне засвоєння знань та розвиток різноманітних навичок у студентів. Завдяки використанню системи управління навчальними курсами можна створювати індивідуальні траєкторії навчання для кожного студента, що підвищує ефективність освітнього процесу. Використання комп'ютерних технологій відкриває нові можливості для навчання (віртуальні лабораторії, онлайн-курси та динамічні навчальні матеріали).

Незважаючи на значні переваги, інтеграція технологій в освіту також пов'язана з певними викликами, такими як: цифровий розрив та необхідність підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Однак, правильний підхід до розв'язування цих проблем дозволить повністю реалізувати потенціал цифрових технологій в освіті. Використання таких технологій як штучний інтелект, машинний переклад та лінгвістичне програмне забезпечення дозволяє студентам ефективно розв'язувати складні завдання, пов'язані з аналізом мовних даних та розробленням прикладних лінгвістичних рішень. Загалом, інтеграція комп'ютерних технологій в освітній процес є невіддільною частиною сучасного освітнього процесу. Вона дозволяє створити більш ефективну, індивідуалізовану систему інтерактивного навчання, що відповідає потребам сучасного суспільства.

Використана література:

1. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики : навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/18909/1/korpusna_lingv.pdf
2. Загітко А., Данилюк І., Краснобаєва-Чорна Ж., Путіліна О., Ситар Г. Парадигмально-категорійні основи прикладної лінгвістики : монографія. Вінниця : «ТОВ Нілан-ЛІТД», 2015. 472 с. ISBN 978-617-7212-94-1. URL: https://science.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/6/2019/02/Prikladna_Mono_2015.pdf
3. Лапшина О., Дорофєєва О., Комочкова О. Зміст професійної підготовки фахівців із прикладної лінгвістики в системі вищої освіти України. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2023. Вип. 38. С. 159-170. DOI : <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2023.38.11713>
4. Бідюк Н. М. Концептуальні засади професійної підготовки фахівців з прикладної лінгвістики у США. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2013. № 2. С. 105-115. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ppp_2013_2_14.pdf
5. Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка. Прикладна (комп'ютерна) лінгвістика та англійська мова. 2022. URL : <https://philology.knu.ua/osvitni-prohramy/bak-opysy-op-ta-proh-nd/035-10-b-p/rpnd-035-10-b-p-ok/>
6. Освітньо-професійна програма «Прикладна лінгвістика. Англійська та друга іноземна мови» зі спеціальності 035.10 Філологія (прикладна лінгвістика). URL: https://fif.edu.ua/images/1_PDF/OPPNP/OOP_Bak_PL.pdf
7. Франчук Н. П. Створення комп'ютерно-орієнтованого методичного забезпечення навчально-виховного процесу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 19 (26), 2017. С. 181-187.
8. Франчук Н. П. Комп'ютерні методи лінгвістичного аналізу та перекладу. *Інтеграція технологій у сучасному опрацюванні мови* : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні інформаційні технології в освіті і науці» м. Умань. 14-15 листопада 2024 р. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743482>
9. Франчук Н. П. Автоматизовані технології опрацювання природної мови: від транскрипції до машинного перекладу. *Навчання і викладання у багатомовному світі у цифровому форматі в Україні сьогодні = Digitales Lernen und Lehren in der deutschsprachigen Welt in der heutigen Ukraine* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, 29-30 листопада 2024 р. С. 196-198. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743473>. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-MKfpgoe-2024.40>
10. Франчук Н. П. Використання штучного інтелекту в прикладній лінгвістиці. *Цифрова трансформація освіти: теоретико-методичні засади* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 70-річчя від дня народження доктора педагогічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України, директора Навчально-наукового інституту перепідготовки та підвищення кваліфікації Сергієнка Володимира Петровича. м. Київ. 28 жовтня 2024 р. С. 408-409. DOI : <https://doi.org/10.31392/UDU-MKNino-Sergiyenko70-2024>
11. Франчук Н. П. Використання програм для автоматизованого синтаксичного аналізу тексту. *Теорія і практика використання інформаційних технологій в умовах цифрової трансформації освіти*. 29 червня 2023. м. Київ С. 69-71. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/736682>

References:

1. Zhukovska V. V. (2013). Vstup do korpusnoi linhvistyky : navchalnyi posibnyk [Introduction to corpus linguistics: textbook]. Zhytomyr : Publishing house of I. Franko ZhDU, 142 s. URL: http://eprints.zu.edu.ua/18909/1/korpusna_lingv.pdf [in Ukrainian].
2. Zahnitko A., Danyliuk I., Krasnobaieva-Chorna Zh., Putilina O., Sytar H. (2015) Paradyhmalno-katehoriini osnovy prykladnoi linhvistyky [Paradigmatic and categorical foundations of applied linguistics : monograph]: monohrafiia. Vinnytsia : «TOV Nilan-LTD». 472 s. ISBN 978-617-7212-94-1. [Online]. URL: https://science.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/6/2019/02/Prikladna_Mono_2015.pdf [in Ukrainian].
3. Lapshyna O., Dorofieieva O., Komochkova O. (2023) Zmist profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv iz prykladnoi linhvistyky v systemi vyschoi osvity Ukrainy [The content of professional training of specialists in applied linguistics in the higher education system of Ukraine]. *Visnyk of Lviv University. Series Pedagogics*. Iss. 38. P. 159–170. DOI : <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2023.38.11713> [in Ukrainian].
4. Bidiuk N. M. (2013). Kontseptualni zasady profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv z prykladnoi linhvistyky u SSHA [Conceptual principles of professional training in applied linguistics in the USA]. *Porivnialna profesiina pedahohika*. 2013. № 2. S. 105-115. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ppp_2013_2_14.pdf [in Ukrainian].
5. Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni T. H. Shevchenka (2022). Prykladna (kompiuterna) linhvistyka ta anhliiska mova [Applied (computational) linguistics and English]. [Online]. Available: <https://philology.knu.ua/osvitni-prohramy/bak-opysy-op-ta-proh-nd/035-10-b-p/rpnd-035-10-b-p-ok/> [in Ukrainian].
6. Osvitno-profesiina prohrama «Prykladna linhvistyka. Anhliiska ta druha inozemna movy» zi spetsialnosti 035.10 Filolohiia (prykladna linhvistyka).[Educational and professional program "Applied Linguistics. English and Second Foreign Languages" in the specialty 035.10 Philology (Applied Linguistics)] URL: https://fif.edu.ua/images/1_PDF/OPPNP/OOP_Bak_PL.pdf [in Ukrainian].
7. Franchuk N. P. (2017). Stvorennia kompiuterno-orientovanoho metodychnoho zabezpechennia navchalno-vykhovnoho protsesu [Creation of computer-oriented methodological support for the educational process]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya № 2. Kompiuterno-orientovani systemy navchannia*. 19 (26). S. 181-187. [in Ukrainian].
8. Franchuk N. P. (2024). Kompiuterni metody linhvistychnoho analizu ta perekladu: intehtatsiia tekhnolohii u suchasnomu opratsiuvanni movy [Computer-aided linguistic analysis and translation: integrating technology in modern language processing]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii v osviti i nautsi : materialy VI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii m. Uman*. 14-15 lystopada 2024 r. [Online]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743482> [in Ukrainian].
9. Franchuk N. P. (2024). Kompiuterni metody linhvistychnoho analizu ta perekladu: intehtatsiia tekhnolohii u suchasnomu opratsiuvanni movy [Computer-aided linguistic analysis and translation: integrating technology in modern language processing]. *Learning and teaching in a multilingual world in digital format in Ukraine today = Digitales Lernen und Lehren in der deutschsprachigen Welt in der heutigen Ukraine : Proceedings of the International Scientific and Practical Online Conference*, Nov. 29-30, 2024. P. 196-198. [Online]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743473>. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-MKfpgoe-2024.40> [in Ukrainian].
10. Franchuk N. P. (2024). Vykorystannia shtuchnoho intelektu v prykladnii linhvistytsi [Using artificial intelligence in applied linguistics]: konferentsii. *Tsyfrova transformatsiia osvity: teoretyko-metodychni zasady : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi z nahody 70-richchia vid dnia narodzhennia doktora pedahohichnykh nauk, profesora, zasluhchenoho pratsivnyka osvity Ukrainy, dyrektora Navchalno-naukovoho instytutu perepidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii Serhiienka Volodymyra Petrovycha*. Kyiv. 28 zhovtnia 2024r. S. 408-409. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-MKNino-Serhiyenko70-2024> [in Ukrainian].
11. Franchuk N. P. (2023). Vykorystannia prohram dlia avtomatyzovanoho syntaktychnoho analizu tekstu [Using programs for automated syntactic text analysis]. *Theory and practice of using information technologies in the context of digital transformation of education*. June 29, 2023 r. Kyiv. P. 69-71 [Online]. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/736682> [in Ukrainian].

Franchuk N. Features of implementing computer technologies in the training of future applied linguists

The article considers key aspects of the use of computer technologies in the training of future applied linguists. It describes modern technological tools and methods that contribute to developing students' professional competencies. It shows the importance of integrating information technologies into the educational process to ensure high-quality training of specialists in applied linguistics. In the training of future applied linguists, computer technologies are an important component for ensuring their competitiveness in the labor market. Using computer tools significantly improves the efficiency of the educational process, providing students with modern methods of analyzing and processing language data, developing translation systems, creating linguistic corpora, etc. Therefore, the study of the possibilities and features of the implementation of such technologies is critical. The research focuses on innovative approaches to integrating computer technologies into the training of applied linguists. For the first time, a systematic analysis of modern technologies' impact on forming professional competencies is proposed, mainly using artificial intelligence, automated translation systems, and software for text analysis. The study used a comprehensive approach that combines theoretical analysis of scientific sources and practical experience of teachers and students. The methods include literature analysis, observation of the educational process, student questionnaires, and experimental testing of the effectiveness of implementing computer technologies in education. Integrating computer technologies into future applied linguists' training significantly improves the quality of the educational process and forms important professional skills necessary in the modern information society. Further implementation and improvement of these technologies will contribute to the training of highly qualified specialists who can adapt to changes in scientific and technological progress.

Key words: computer technologies, applied linguistics, specialist training, educational process, information technologies, professional competence.

FORMATION OF GEOGRAPHICAL CONCEPTS IN THE LESSONS OF THE INTEGRATED COURSE “LET’S LEARN ABOUT NATURE” IN 5TH GRADE

The article examines the process of forming geographical concepts that are learned by students while studying one of the integrated courses in the natural sciences. It was found that geographical concepts, which are the foundation of a person's understanding of the world, allow students to imagine various geographical phenomena and processes, analyze them, assess the impact of natural conditions on people's lives, navigate in space, and consciously relate to the environment. It was confirmed that the formation of geographical concepts is a key process that contributes to the establishment of intersubject connections, based on the creation of a system of various cognitive tasks for the application of these concepts. Problems associated with the difficulties of students' assimilation of geographical concepts were identified. The experience of scientists in the methodology of forming geographical concepts was analyzed, in particular, certain stages of the process of forming concepts. It was determined that the main task of the teacher in the process of forming concepts is to choose the optimal method. Some methodological approaches that were used during the formation of geographical concepts in the conducted study are described, in particular the use of information and communication technologies, which in the current conditions are an integral part of the educational process and can become an important component of the formation of geographical concepts in students. The results of the conducted ascertaining study are presented, which made it possible to establish the level of formation of a number of geographical concepts in fifth-graders, to identify those concepts that had a low level of formation. The results of the formative experiment proved that the application of the various methods and techniques used allowed students to improve their understanding and awareness of geographical concepts, activated the educational process, and stimulated students' interest in studying the integrated course.

Key words: geographical concepts, integrated course, methodological approaches, level of formation of concepts.

(статтю подано мовою оригіналу)

Formulation of the problem in general form. Changes in school science education are taking place in the context of implementing the Concept of a New Ukrainian School and the Law of Ukraine “On Education”. The main provisions of these documents are to improve the quality of education in general and science in particular, as well as the idea of forming a competent personality capable of self-development and self-learning in the conditions of global changes and challenges.

This task of the modern Ukrainian school actualizes the problem of forming natural concepts in students – the basis of the system of scientific knowledge. In solving this problem, the leading role belongs to new and improved existing methods of forming geographical concepts.

Analysis of recent research and publications. The problem of concept formation has always attracted the attention of many prominent representatives of pedagogical science. Among them, one can note Ya. A. Comenius, Y. T. Pestalozzi, K. D. Ushinsky and V. O. Sukhomlynsky. This topical issue was also studied by A. V. Usova, G. E. Kovaleva, O. M. Varakuta, P. Ya. Galperin, V. V. Davydov, N. F. Talyzina, G. S. Kostyuk, L. Munich, T. V. Nazarenko, G. Sh. Uvarova and other scientists. All authors of model programs and textbooks of integrated courses for the 5th grade “Learning about Nature”, “Environment”, “Natural Sciences” (Korshevnyuk T. V., Yaroshenko O. G., Bida D. D., Gilberg T. G., Kolisnyk Ya. I., Shalamov R. V., Kaliberda M. S., Grigorovich O. V., Fitsaylo S. S., Bobkova O. S., Bilyk Zh. I., Zasekina T. M., Lashevskaya G. A., Yatsenko V. S.) worked on the problem of forming natural concepts. However, changes in approaches to learning in the 5th grade, by the requirements of the National School of Ukraine, changes in the forms of assessing students' academic achievements require improving the methodology for forming geographical concepts as a component of the integrated course “Learning about Nature”.

The purpose of the article. Considering the above, the purpose of the article is to theoretically substantiate and experimentally confirm the methods and methodological techniques used in the study for the formation of geographical concepts in the integrated course «Learning about Nature», which ensure the completeness, purposefulness, and systematicity of the acquired theoretical and practical knowledge of 5th-grade students.

Presentation of the main material. During the perception of natural objects, both directly and indirectly, a variety of information is accumulated, such as terms, facts, and ideas. To understand the essence of this information, it is necessary to perceive geographical concepts meaningfully. During the study of the integrated course of the natural science branch in the 5th grade, students get acquainted with real life in their environment and the relationships between society and nature. The assimilation of geographical knowledge takes place in various forms: facts, ideas, concepts, patterns, and theories. In addition, general educational and local skills and abilities are formed, which allow students to consciously navigate the socio-economic, and socio-political events of their state and the world as a whole. It is worth noting that the study of the integrated course in the 5th grade is not limited only to the study of the system of geographical knowledge, since the latter have a much wider scope. It contributes to the development of student consciousness, and understanding of the relationships between nature and society, and forms the competencies necessary for a deeper understanding of the world around them. Thus, a geographical concept is a

generalized form of reflection of reality, the content of which is determined by the essential features of geographical objects, processes, and phenomena and the relationships between them [5, p. 121].

Geographical concepts are an important tool for students' understanding of the world, allowing them to imagine and analyze geographical phenomena, distinguish between different regions and their features, and also assess the interaction between nature and society. In the process of studying geographical material, students master various concepts that contribute to the development of their abstract thinking, critical thinking, and skills in analyzing information. Such a cognitive process stimulates the intellectual development of students and contributes to the formation of competent, conscious, and active citizens who can consciously perceive and influence the geographical space that surrounds them.

We agree with the opinion of T. Nazarenko, that geographical concepts that are more abstract are more difficult for students to form due to their logical structure. This leads to difficulties for the teacher in explaining and forming them in students [7]. Such abstract geographical concepts can be difficult for students because they cannot be directly perceived through the senses. They are based on theoretical concepts and require abstract thinking and imagination. To improve the understanding of such concepts, teachers can use various methods that will help make them more accessible and understandable for students. For example, the use of practical examples, demonstrations, visualizations or interactive exercises can help students better understand these abstract concepts.

During the formation of concepts, certain problems may arise due to the fact that students sometimes find it difficult to operate with the concept when solving new tasks or when the concept is learned formally, rather than through an active process of meaningful cognition.

To avoid the above problems, the teacher should be guided by the methodology of forming geographical concepts, which involves a sequential set of stages in the course of a specially organized and holistic psychological and pedagogical process. Thus, O. Varakuta offers his methodology, which distinguishes the following stages of the process of forming a concept:

- motivational and content preparation for mastering a geographical concept;
- organization of sensory perception of objects and phenomena of the surrounding reality, on the basis of which the concept is formed;
- organization of mental activity aimed at determining the essential features of the concept;
- generalization, verbal definition of the essence of the concept and designation of it with an appropriate term;
- introduction of the formed concept into the system of geographical knowledge [2].

For example, the formation of a geographical concept, such as a «landscape plan», is impossible without work on the terrain, in particular, conducting its visual survey. Similarly, to understand the concepts of «weather» and «climate», it is necessary to systematically observe the temperature, precipitation, direction, and strength of the wind in the area where students live. The formation of the concept of «surface water» will also be more effective if students can directly visit a river and a lake during a field trip. According to the author, at each stage of learning it is necessary to intelligently combine various methods, such as explanatory-illustrative, motivational-reproductive, partially-search, problem-based, educational, and research, as well as other methods that contribute to better assimilation of the material.

At the initial stage of the formation of concepts, students have internal motives that are associated with short-term interest in concepts. To actively involve students in educational activities, they must understand why it is necessary to master these concepts, that is, the motive for their activity. Achieving these motives occurs through defining the goal. But goals without a motive are not able to mobilize educational activity, since «the motive creates a guideline for action, and the search and understanding of the goal ensures the real implementation of the action». To this end, external (social-personal) motives must be transformed into internal (educational-cognitive) by selecting specific objects that arouse interest due to their novelty, unusualness, and accessibility for perception. At this stage, supporting knowledge is revealed for the further formation of a new concept [1].

The formation of geographical concepts is a key process that contributes to the establishment of intersubject connections, based on the creation of a system of various cognitive tasks – reproductive, productive, problematic, and creative – for the application of these concepts. In addition to concepts, important components of theoretical knowledge of geographical science are cause-and-effect relationships and patterns. Thus, for students to master geographical cause-and-effect relationships as a type of theoretical knowledge, a specially organized educational and cognitive activity is necessary, during which they not only identify the causes that affect the state and dynamics of natural objects but also explain the action of these causes and determine the consequences to which this leads. Understanding cause-and-effect relationships in the environment contributes to the formation of the natural culture of schoolchildren and their intellectual development.

The main task of the teacher in the process of forming concepts is to choose the optimal method – inductive or deductive – for mastering the content of the concept. If during the analysis of the composition of the concept it is necessary to lead students to generalizations based on observations and the combination of specific data that reveal the composition of the concept, then preference is given to the inductive method – the transition from specific objects and phenomena to general concepts and generalized ideas about the given.

A significant part of the process of forming concepts inductively is determined by the implementation of the principle of local history teaching. This method contributes to the development of concepts about geographical

objects and phenomena, which can be realized not only through direct observation in nature, but also through active educational activities using appropriate educational tools. It is important to note that the inductive approach to the formation of concepts during this age period is more popular due to the predominance of concrete, figurative thinking of students [3, p. 89].

The deductive method is formed, as a rule, for abstract and theoretical concepts. The process of forming concepts using this approach requires students to have a deeper abstract activity, the ability to analyze and general education, as well as the ability to support their explanations with illustrative examples.

With any method of forming general concepts, the main emphasis is placed on the analysis of the definition of the concept. The definition reflects the most significant characteristics and features of objects and phenomena. A general concept is considered learned when a student knows its definition, understands the essence of this definition, has a specific idea of the studied object or phenomenon, and is able to independently use this concept to solve educational tasks.

In the conducted study, the following methodological approaches were used during the formation of geographical concepts:

1. Reproducing the idea of an object or phenomenon, taking into account the personal experience of students. For example, when forming the basic concept of «river», the teacher consistently asks questions that help students understand the components of this concept: the beginning and confluence of the river, the names of its parts, the area through which it flows. Students, together with the teacher, find answers to these questions, write down key concepts in their notebooks. After that, they independently formulate the concept of «river», compare their definitions with the text of the textbook or a dictionary of geographical terms.

2. Students look at the pictures from the textbook and fill in the diagram «River and its parts» in their notebooks. The teacher creates a blank diagram on the board. After students find definitions for concepts that reveal the basic concept, they formulate different options for defining this concept. Students compare their definitions with those given in the text of the textbook or a dictionary of geographical terms.

3. The teacher models a river on the board, a computer monitor, or using an interactive whiteboard. Step by step, the image of a river with its components is reproduced in front of the students. The next step is different options for students' cognitive activity using the model: transferring the model to a notebook, reproducing their own experience in accordance with the content of the model, searching for definitions for the selected concepts in the textbook, formulating the basic concept and comparing its definition with that given in the textbook or a dictionary of geographical concepts and terms [3, pp. 90–91].

The research also used information and communication technologies (ICT), which are now considered an integral part of the educational process by many scientists and practicing teachers and can become an important component of the formation of geographical concepts by 5th grade students. As the experiment showed, thanks to the use of ICT, students can actively interact with information, study geographical concepts using visualization tools, interactive maps, animation materials and virtual tours. This contributed to a better understanding and memorization of complex concepts, and also helped students see the relationships between geographical phenomena. During the research, various educational platforms were used, such as Kahoot!, Canva, LearningApps.org., Orbulus, web resources Google Earth and Google maps.

The conducted testing of 5th grade students, the questions for which were compiled in accordance with the current curriculum and formulated according to the textbook authored by T. V. Korshevnyuk, O. G. Yaroshenko [4; 6], made it possible to determine the level of formation of geographical concepts for each test participant. Topic 3 «Learning about the Earth and the Universe» was chosen for the study. The majority of students (60%) showed an average level of formation of geographical concepts. This indicates that a significant part of them has a fairly stable base on these issues, but still needs to deepen their knowledge and develop skills in this area. It is quite promising that 40% of students showed a high level of formation of geographical concepts. This category of students probably showed a special interest in studying the integrated course of the natural science educational branch «Learning about Nature», and their deep knowledge may indicate readiness for further research and development in this direction. It is important to emphasize that none of the students had a low level of formation of concepts in general. This may indicate that the educational program and teaching methodology were able to convey basic knowledge to all students, and they have a minimum level of understanding of basic geographical concepts.

But a study of the level of formation of individual geographical concepts showed that such concepts as «mountain rocks», «weather» and «surface waters» are formed at a low level – below 50%. In particular, the concept of “weather” is formed at the lowest level and is 20%. The situation is somewhat better with the concept of “mountain rocks”, the level of formation of which was 30%. The best of the above concepts was formed by the concept of “surface waters” – 35%.

All other geographical concepts demonstrated a level of formation above 50%. This indicates that their understanding by students is at a high level, and we did not consider them for further research and development. The study confirmed the need to focus attention on the formation of specific geographical concepts that revealed a low level of formation, taking into account the results of the experiment. This approach allowed to effectively improve the process of studying the topic of the integrated course “Learning about Nature” chosen for the study and contributed to increasing the level of understanding of geographical concepts among students.

After the implementation of the specified methods, the diagnostics of the level of formation of geographical concepts was again carried out. Testing was carried out on the same questions. This allowed to conduct a comparative analysis of the results and determine the effectiveness of the applied methods in the formation of geographical concepts among students. The analysis showed a significant increase in the share of students with a high level of formation of geographical concepts, which was 55%. At the same time, the percentage of students with an average level of knowledge decreased, which was 45%. The decrease was 15%.

Regarding the level of formation of individual geographical concepts, the analysis of the results showed that such concepts as "mountain rocks", "weather" and "surface waters", which were previously characterized by the lowest degree of assimilation, were marked by a significant increase in significance for students. At the same time, the percentage of concepts that were not targeted by the methodology, but were interconnected and considered in one topic, increased. This indicates that innovative methods and virtual resources were successfully used in the learning process. Such a positive development indicates the effectiveness of the chosen methodology in improving students' understanding and awareness of geographical concepts, in particular the topic under study.

Conclusions. The formation of geographical concepts in students is a complex process that requires teachers to use a variety of pedagogical methods, take into account the individual characteristics of students and involve them in active educational and cognitive activities.

During the study, various methods and techniques for the formation of geographical concepts were used, in particular information and communication technologies (ICT). These innovative approaches activate the learning process and stimulate students' interest in studying an integrated course.

Bibliography:

1. Варакута О. Технологія формування природничих понять у школярів. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2001. № 5. С. 8–88.
2. Варакута О. Формування в учнів географічних понять. *Географія та основи економіки в школі*. 2002. № 6. С. 28–30.
3. Дидактика географії : монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. Київ : Ніка-Центр, 2013. 570 с.
4. Коршевніук Т. В., Ярошенко О. Г. Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Орion, 2022. 256 с.
5. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 136 с.
6. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5–6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т. В.) (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)). Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» : веб-сайт. 36 с. URL : https://drive.google.com/file/d/1gkUtn5LuHCaxHrZm-5x-8ASCI_DXfPmf/view (дата звернення: 02.02.2023).
7. Назаренко Т. Г. Формування соціально-економічних понять у старшокласників на уроках географії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2004. 28 с.

References:

1. Varakuta O. (2001). Tekhnolohiia formuvannia pryrodnychkh ponyat u shkoliariv [Technology of formation of science concepts among schoolchildren]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*. Seria: Pedahohika. № 5. S. 8–88 [in Ukrainian].
2. Varakuta O. (2002). Formuvannia v uchniv heohrafichnykh ponya [Formation of students' geographical conceptst]. *Heohrafiia ta osnovy ekonomiky v shkoli*. № 6. S. 28–30 [in Ukrainian].
3. Dydaktyka heohrafi : monohrafiia / V. M. Samoilenko, O. M. Topuzov, L. P. Vishnikina, I. O. Dibrova [Didactics of geography : monograph / V. M. Samoilenko, O. M. Topuzov, L. P. Vishnikina, I. O. Dibrova]. Kyiv : Nika-Tsentr, 2013. 570 s. [in Ukrainian].
4. Korshevniuk T. V., Yaroshenko O. H. (2022). Piznaiemo pryrodu: pidruchnyk intehrovanoho kursu dla 5 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Let's get to know nature: a textbook of an integrated course for the 5th grade of general secondary education institutions]. Kyiv : Orion. 256 s. [in Ukrainian].
5. Lavruk M. M. (2015). Metodyka navchannia heohrafi : praktychna i samostiina robota studentiv : navchalno-metodychnyi posibnyk [Methodology of teaching geography: practical and independent work of students: educational and methodological manual]. Lviv : LNU imeni Ivana Franka. 136 s. [in Ukrainian].
6. Modelna navchalna prohrama «Piznaiemo pryrodu». 5–6 klasy (intehrovanyi kurs) dla zakladiv zahalnoi serednoi osvity (avt. Korshevniuk T. V.) [Model educational program "Learning about nature". Grades 5-6 (integrated course) for institutions of general secondary education (author T. V. Korshevniuk)] (Rekomendovano Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy (nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 12.07.2021 № 795)). Derzhavna naukova ustanova "Instytut modernizatsii zmistu osvity" : veb-sayt. 36 s. URL : https://drive.google.com/file/d/1gkUtn5LuHCaxHrZm-5x-8ASCI_DXfPmf/view (дата звернення: 02.02.2023) [in Ukrainian].
7. Nazarenko T. H. (2004). Formuvannia sotsialno-ekonomichnykh poniat u starshoklasnykiv na urokakh heohrafi : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : 13.00.02. [Formation of socio-economic concepts among high school students in geography lessons: author's abstract. thesis for obtaining sciences. candidate's degree ped. sciences : 13.00.02.]. Kyiv. 28 s. [in Ukrainian].

Хлонь Н. В. Формування географічних понять на уроках інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» в 5 класі

У статті розглядається процес формування географічних понять, які засвоюються учнями під час вивчення одного з інтегрованих курсів природничої освітньої галузі. З'ясовано, що географічні поняття, які є фундаментом розуміння людиною світу, дозволяють учням уявляти різноманітні географічні явища й процеси, аналізувати їх, здійснювати оцінку впливу природних умов на життя людей, орієнтуватися в просторі, свідомо ставитися до довкілля.

Підтверджено, що формування географічних понять є ключовим процесом, який сприяє встановленню міжпредметних зв'язків, ґрунтуючись на створенні системи різноманітних пізнавальних завдань – репродуктивних, проблемних та творчих – для застосування цих понять. Виявлено проблеми, пов'язані з труднощами засвоєння географічних понять учнями. Проаналізовано досвід науковців у методиці формування географічних понять, зокрема певні етапи процесу формування понять. Визначено, що головним завданням учителя в процесі формування понять є вибір оптимального методу для засвоєння змісту поняття. Схарактеризовано деякі методичні підходи, які застосовувалися під час формування географічних понять у проведеному дослідженні, зокрема застосування інформаційно-комунікаційних технологій, які в нинішніх умовах є невід'ємною частиною навчального процесу і можуть стати важливою складовою формування географічних понять в учнів. Наведено результати проведеного констатувального дослідження, яке дозволило встановити рівень сформованості низки географічних понять у п'ятикласників, виявити ті поняття, які мали низький рівень сформованості. Результати формувального експерименту довели, що застосування використаних різноманітних методів і прийомів дозволило покращити розуміння та усвідомлення учнями географічних понять, активізували навчальний процес та стимулювали інтерес учнів до вивчення інтегрованого курсу.

Ключові слова: географічні поняття, інтегрований курс, методичні підходи, рівень сформованості понять.

УДК 373.2.035(477)

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.21>

Цаплюк О. С.

СПЕЦИФІКА УКРАЇНОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

В статті розглянуто поняття соціокультурної компетентності дітей старшого дошкільного віку з позиції необхідного для сучасного українського суспільства елементу міжособистісної взаємодії. Автором здійснено термінологічний розбір поняття «соціокультурна компетентність» як вміння послуговуватися надбаннями людської культури в широкому сенсі під час соціальної взаємодії з іншими людьми, що має стати запорукою успіху такої взаємодії; проаналізовано психолого-педагогічні дослідження, що засвідчили появу інтересу дослідників до вивчення саме україномовної соціокультурної компетентності, в той час як раніше вона була переважно елементом іншомовної підготовки, та нормативно-правові документи (зокрема Закон України «Про освіту» та Базовий компонент дошкільної освіти) щодо означеного питання. Аналіз нормативно-правових документів дозволив сформулювати структуру соціокультурної компетентності дитини старшого дошкільного віку, яка включає в себе когнітивний, мотиваційний та практико-дієвий компоненти, які в свою чергу відображають знання та емоційно-ціннісне ставлення до власної та загальнолюдської культури, інтерес та прагнення до взаємодії, навички взаємодії на культурних засадах. Подано дефініцію україномовної соціокультурної компетентності дітей старшого дошкільного віку як «вміння послуговуватися доступними віку знаннями культури українського народу та світової культури в соціальній взаємодії та міжособистісній комунікації з представниками української та інших національностей засобом української мови». Акцентовано на тому, що соціокультурна компетентність є інтегративним явищем і спирається на новоутворення особистісної, ігрової, соціально-громадянської, мовленнєвої й комунікативної компетентності. Полікультурне виховання в системі формування соціокультурної компетентності є складовим елементом, логічним продовженням громадянського та національно-патріотичного виховання, спирається на українське народознавство, фамілістику, етнопедагогіку.

Ключові слова: україномовна соціокультурна компетентність, полікультурне виховання, мова, мовлення, культура, соціум, громадянська компетентність, діти старшого дошкільного віку.

Питання формування соціокультурної компетентності та полікультурного виховання часто перетинаються в сучасному педагогічному доробку. При цьому реалії часу, на нашу думку, викликають потребу чітко розмежовувати ці поняття, а також розглядати підготовку особистості до міжнаціональної комунікації в розширеному контексті, прив'язаному до національних потреб. В дошкільному дитинстві закладаються основи уявлень про соціум і соціальні стосунки, уявлень про різноманіття, громадянські почуття, почуття краси рідної мови, патріотичність тощо. Всі ці явища при побудові готовності до міжетнічних і міжнаціональних стосунків слід розглядати в єдності, що потребує детальнішого дослідження особливостей україномовної соціокультурної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Позаяк зміст соціокультурної компетентності в широкому сенсі тотожний Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти, яка акцентує на важливості діалогу культур засобом мови в роботі перекладачів, найбільшу кількість досліджень означеного феномену зустрічаємо саме в працях присвячених вивченню іноземних мов, професійній підготовці перекладачів, учителів-філологів тощо. Наприклад Ю. Ніколаєнко визначає соціокультурну компетентність перекладача як складову іншомовної комунікативної компетентності і включає до неї знання про інші країни та їх мову, особливості культури, соціальної та мовленнєвої поведінки на їх теренах, здатність застосовувати ці знання на практиці [7, с. 57]. Більш узагальнене визначення подає Л. Курінна, яка визначає соціокультурну компетентність як рівень соціального й культурного розвитку особистості, який включає загальну культуру, національну культуру, соціальну активність та ініціативність тощо, які створюють ключові характеристики особистості в контексті міжособистісної та міжкультурної комунікації, такі як обізнаність, здатність, готовність, вміння [5, с. 50]. В обох визначеннях вбачаємо спільну тенденцію до виділення взаємозв'язку та взаємовпливу культури та діяльності в соціумі, отже, розглянемо дефініцію за її складовими елементами.

Термін «соціокультурна компетентність» складається з таких елементів як «соціальний», «культура» та «компетентність». Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови соціальним визначають те, що існує чи здійснюється в певному суспільстві, пов'язане зі стосунками між людьми [2, с. 1360]. Термін «культура» згідно зі словником позначає матеріальні та духовні цінності створені людством, освіченість, вихованість, досконалість певної діяльності [2, с. 596]. Поняття «компетентність» в сучасних педагогічних словниках визначають як динамічне поєднання ЗУН [9, с. 24]; комбінацію різноманітних особистісних якостей, включаючи способи мислення, цінності, погляди, знання тощо [3, с. 48]; інтегровану характеристику особистості яка позначає результативність через досвід, ЗУН, поведінкові реакції і т.ін. Отже, наведений нами вище термінологічний розбір дозволяє трактувати соціокультурну компетентність як вміння оперувати сукупністю загальнолюдських (культурних) надбань під час суспільної міжособистісної взаємодії для забезпечення її успіху та належного рівня ефективності. В той же час, широта загальнокультурних надбань людства та поліетнічний склад суспільства дозволяє розширити взаємодію в соціумі в тому числі на

міжнаціональну взаємодію. Враховуючи це стає доцільним навести тлумачення та означити відмінність поняття «полікультурне виховання».

В педагогічному доробку зустрічаємо потрактування полікультурного виховання як залучення дітей до традицій, звичаїв, творчості інших народів, виховання відповідних моральних почуттів [13, с. 218]; процес адаптації особистості до різномірних цінностей представників інших культур [12, с. 258]; процес виховання дітей що носить міжнаціональний і гуманістичний характер, спрямоване на формування толерантності, поваги та інтересу до інших національностей [4, с. 178]. Отже, ми бачимо що полікультурне виховання є процесом, в той час як соціокультурна компетентність виступає результатом, системою надбаних якостей; полікультурне виховання спрямоване конкретно на ознайомлення з особливостями культури інших національностей, отже, цей термін є більш частковим по відношенню до соціокультурної компетентності і в подальшому ми розглядатимемо його як складову частину останньої.

Враховуючи що соціокультурна компетентність передбачає взаємодію з різними представниками суспільства і засвоєння загальнолюдської культури в широкому сенсі, невід'ємним елементом її набуття і реалізації є мова, значна частина культурних надбань закодована і передається саме засобом мови. В Україні державною мовою і, відповідно, мовою міжнаціонального спілкування є українська мова, тож засвоєння дитиною мови є елементом і одним з перших кроків формування соціокультурної компетентності. Українська мова є носієм і маркером української культури, отже, національно-патріотичне виховання засноване на кращих зразках української культури, зреалізоване через етнопедагогіку, українське народознавство має складати фундамент соціокультурної компетентності дитини старшого дошкільного віку задовольнивши при цьому потребу держави і сучасного українського суспільства в свідомих громадянах своєї країни. Лише на основі такого фундаменту наступним кроком може стати полікультурне виховання.

Звернення поглядів на формування саме україномовної соціокультурної компетентності також знаходимо в дослідженнях науковців. Так Л. Топчій зазначає, що реалізація соціокультурної компоненти передбачає інтеграцію низки українознавчих освітніх компонентів, форм і методів навчання, що в сукупності призведе до синтезу соціокультурних знань з домінуванням україноцентричного компонента, до формування мовної особистості дитини [11, с. 172]. В закладі дошкільної освіти можемо це реалізовувати через ознайомлення дітей з сімейними традиціями, рідним краєм, Україною в цілому, з культурними надбаннями українського народу та надбаннями інших народів на заняттях з розвитку мовлення, народознавства, образотворчого мистецтва, ліплення, вивчення та інсценування літературних творів тощо. Н. Максименко акцентує, що соціокультурна компетентність є складовою комунікативної компетентності і включає соціальну складову (як адаптацію дитини до українського соціуму) та загальнокультурну складову, як володіння надбаннями української національної культури, традицій, звичаїв, вміння послуговуватись ними в комунікативній діяльності. Враховуючи такий зміст україномовної соціокультурної компетентності вона, на думку автора, нерозривно пов'язана з моральним, патріотичним, громадянським, естетичним вихованням [6, с. 56].

На необхідність формування соціокультурної компетентності нас орієнтує Закон України «Про освіту», метою якого є підвищення рівня освіти громадян зокрема для забезпечення європейського вибору України. Стаття 6 Закону постулює що одними з основних засад державної політики в сфері освіти є людиноцентризм, гуманізм, демократизм, зв'язок із світовою та національною культурою і традиціями [8]. В Базовому компоненті дошкільної освіти завдання з формування соціокультурної компетентності зустрічаємо в різних освітніх напрямках. Освітній напрям «Особистість дитини» та зокрема особистісна компетентність передбачає наявність у дитини старшого дошкільного віку інтересу, поваги до традицій своєї родини, розуміння власної відповідальності в соціальних стосунках з однолітками. Згідно з освітнім напрямом «Гра дитини», притаманним для цього віку є прояв групової солідарності у грі, вміння будувати партнерські стосунки та розв'язувати конфлікти на засадах культури етикету. Освітній напрям дитина «Дитина в соціумі» орієнтує нас на те, що дітям старшого дошкільного віку притаманні соціальні почуття любові до Батьківщини, почуття власної гідності як представника українського народу, уявлення про місце людини в соціумі, про себе як члена соціуму, прагнення до відповідної віку участі в соціальних подіях, ціннісне ставлення до власних прав та прав інших, повага до культурних надбань українського народу та інших народів, вміння застосовувати ці знання в практиці соціальної взаємодії. В освітньому напрямі «Мовлення дитини» вказано, що старшим дошкільникам притаманна любов і повага до державної мови, мов представників національних меншин, мов міжнародного спілкування, а також те, що саме українська мова є об'єднуючим фактором для представників різних національностей в Україні. Діти цього віку отримують задоволення від краси української мови та вміння послуговуватися елементарними складовими культури мовлення, проявляють підвищений інтерес до спілкування з дорослими та однолітками [1].

Отже, ми бачимо, що україномовна соціокультурна компетентність дитини старшого дошкільного віку є інтегративним феноменом, вона нерозривно пов'язана з особистісною, ігровою, соціально-громадянською, мовленнєвою й комунікативною компетентностями і може бути потрактована як вміння послуговуватися доступними віку знаннями культури українського народу та світової культури в соціальній взаємодії та міжособистісній комунікації з представниками української та інших національностей засобом української мови. Знання, повага та комунікативні активності по відношенню до національних меншин та світової культури будуються на фундаменті рідної української культури і є скоріше логічним продовженням громадянського,

національно-патріотичного виховання ніж окремою діяльністю. Основним елементом в цьому процесі є українська мова, як фактор передачі культури та культурного єднання представників різних народів, що проживають в одному соціумі. З цього до структури соціокультурної компетентності старших дошкільників необхідно відносити когнітивний компонент, або комплекс необхідних знань, емоційно-ціннісного ставлення до культури; мотиваційний компонент, як прагнення до взаємодії та практико-дієвий компонент, як вміння реалізувати свої знання та мотивацію в безпосередній соціальній взаємодії. Розширене тлумачення подаємо в таблиці 1.

Таблиця 1

№	Елемент структури	Зміст
1	Когнітивний компонент	Включає сукупність інформації про традиції, звичаї, обряди, символіку, історію, мистецтво, фольклор та мову українського народу. Дитина має знати базові елементи української культури, які відповідають її віковим можливостям, наприклад: народні свята, відомі народні казки, пісні, легенди, основні культурні символи (калиновий кущ, вишиванка тощо). Усвідомлення універсальних культурних норм і цінностей, таких як повага до інших, чесність, співчуття, толерантність, миролюбність. Знання мовних правил і норм спілкування: як привітатися, висловити подяку чи вибачення, звернутися з проханням. Сформованість емоційного зв'язку з культурою.
2	Мотиваційний компонент	У дошкільному віці мотивація до пізнання світу та взаємодії із середовищем формується на основі інтересу. Цей компонент передбачає наявність виявів у дитини зацікавлення традиціями, звичаями, святами та іншими культурними явищами, бажання брати участь у спільних заходах, наприклад, святкових виставах чи тематичних іграх. Готовність ділитися своїми знаннями, вміннями, емоціями, долучатися до групових активностей. Дитина повинна відчувати радість і задоволення від спілкування засобами української мови, як у повсякденному житті, так і під час участі в культурних заходах (мотивація до використання української мови як інструмента соціальної та культурної взаємодії). Бажання діяти відповідно до моральних норм і культурних традицій.
3	Практико-дієвий компонент	Вміння використовувати отримані знання про традиції, звичаї, символіку, історію та мову української культури в різноманітних соціальних ситуаціях. Здатність дитини вести конструктивний діалог, висловлювати свої думки, почуття, прохання або пропозиції відповідно до ситуації. Діти вчаться використовувати українську мову для побудови ефективного спілкування, виявляючи при цьому ввічливість, доброзичливість і повагу до співрозмовника. Здатність дитини брати участь у різних видах творчої діяльності, пов'язаної з культурною самореалізацією. Здатність взаємодіяти з представниками інших культур, демонструючи повагу до їхніх традицій і цінностей, проявляти ініціативу у взаємодії та самостійно вирішувати ситуації, що виникають у процесі культурної діяльності.

Використана література:

- Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник : Т. О. Піроженко. К. : Видавництво, 2021. 37 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпін : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
- Інноваційні технології професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників : словник / Л. А. Майборода, С. І. Заславська, Є. І. Горбан. Житомир : «Полісся», 2021. 120 с.
- Каразоглю Ф. Діагностування взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї у полікультурному вихованні дошкільників. *Молодь і ринок*. 2017. № 4 (147). С. 178-182.
- Курінна Л. Теоретичний аналіз сутності терміна «Соціокультурна компетентність». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 65. С. 49-55.
- Максименко Н. Формування соціокультурної компетентності молодших школярів на уроках української мови. *Науково-педагогічні студії*. 2018. Вип. 2. С. 54-59.
- Ніколаєнко Ю. Соціокультурна компетентність майбутніх перекладачів у контексті міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 51. Т. 3., С. 55-58.
- Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Словник новітніх освітянських термінів і понять : довід. видання / І. І. Козинець, Ю. О. Шабанова ; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2021. 69 с.
- Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. Михайлова, О. Пагава, О. Проніна ; за заг. ред. Л. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.
- Топчій Л. Формування україномовної соціокультурної компетентності: теоретичні і практичні аспекти. *Молодий вчений*. 2014. № 7 (10). С. 170-173.
- Черговець А., Курганнікова О. Полікультурне виховання як передумова розвитку духовності дітей дошкільного віку. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2020. № 1 (94). С. 255-264.
- Черепанова С. Полікультурне виховання як процес формування толерантності засобами світового фольклору у дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*. 2015. № 67. С. 217-220.

References:

- Pirozhenko T. (2021). Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [Basic component of preschool education]. Kyiv : Vydavnytstvo. 37 s. [in Ukrainian].
- Busel V. (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy : 250000 [Comprehensive explanatory dictionary of modern ukrainian language]. Kyiv; Irpin: Perun. 1728 s. [in Ukrainian].

3. Maiboroda L., Zaslavska S. (2021). Innovatsiini tekhnolohii profesiinoho navchannia maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv : slovnyk [Innovative technologies for vocational training of future skilled workers: a dictionary]. Zhytomyr : «Polissia». 120 s. [in Ukrainian].
4. Karazohliu F. (2017). Diahnostuvannia vzaiemodii doshkilnoho navchalnoho zakladu i simi u polikulturnomu vykhovanni doshkilnykiv [Diagnosing the interaction between preschool educational institutions and families in the multicultural education of preschoolers]. *Molod i rynek*. 4 (147). S. 178-182 [in Ukrainian].
5. Kurinna L. (2018). Teoretychnyi analiz sutnosti termina «Sotsiokulturna kompetentnist» [Theoretical analysis of the essence of the term «Sociocultural competence»]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. 65. S. 49-55 [in Ukrainian].
6. Maksymenko N. (2018). Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv na urokakh ukrainskoi movy [Formation of sociocultural competence in primary school students during ukrainian language lessons]. *Naukovo-pedahohichni studii*. 2. S. 54-59 [in Ukrainian].
7. Nikolaenko Yu. (2021). Sotsiokulturna kompetentnist maibutnikh perekladachiv u konteksti mizhkulturnoi komunikatsii [Sociocultural competence of future translators in the context of intercultural communication]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. 51. T. 3. S. 55-58 [in Ukrainian].
8. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 r. № 2145-VIII [On education: the law of Ukraine]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
9. Kozynets I., Shabanova Yu. (2021). Slovnyk novitnikh osvitianskykh terminiv i poniat : dovid. vydannia [Dictionary of contemporary educational terms and concepts: reference edition]. Dnipro : NTU «DP». 69 s. [in Ukrainian].
10. Mykhailova L., Pahava O. (2020). Slovnyk terminiv i poniat suchasnoi osvity [Dictionary of terms and concepts of modern education]. Sievierodonetsk. 194 s. [in Ukrainian].
11. Topchii L. (2014). Formuvannia ukrainomovnoi sotsiokulturnoi kompetentnosti: teoretychni i praktychni aspekty [Formation of ukrainian language sociocultural competence: theoretical and practical aspects]. *Molodyi vchenyi*. 7 (10). S. 170-173. [in Ukrainian].
12. Chervovets A., Kurhannikova O. (2020). Polikulture vykhovannia yak peredumova rozvytku dukhovnosti ditei doshkilnoho viku [Multicultural education as a prerequisite for the development of spirituality in preschool children]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. 1 (94). S. 255-264. [in Ukrainian].
13. Cherepanova S. (2015). Polikulture vykhovannia yak protses formuvannia tolerantnosti zasobamy svitovoho folkloru u ditei doshkilnoho viku [Multicultural education as a process of fostering tolerance through world folklore in preschool children]. *Pedahohichni nauky*. 67. S. 217-220 [in Ukrainian].

Tsapliuk O. The specificity of Ukrainian-language sociocultural competence in older preschool children

The article examines the concept of sociocultural competence in older preschool children as an essential element of interpersonal interaction in the context of modern Ukrainian society. The author conducts a terminological analysis of the term "sociocultural competence," defining it as the ability to utilize the achievements of human culture in a broad sense during social interactions, which ensures the success of such interactions. The paper reviews psychological and pedagogical studies, revealing an emerging interest in exploring Ukrainian-language sociocultural competence, which had previously been primarily associated with foreign language education. Additionally, normative and legal documents, such as the Law of Ukraine "On Education" and the Basic Component of Preschool Education, are analyzed in relation to this issue.

The analysis of these documents allows the author to propose a structure for the sociocultural competence of older preschool children, encompassing cognitive, motivational, and practical components. These components reflect knowledge and an emotionally valuable attitude towards both national and universal cultures, an interest in and aspiration for interaction, and skills for culturally-based interaction.

The article defines Ukrainian-language sociocultural competence in older preschool children as «the ability to apply age-appropriate knowledge of Ukrainian national culture and global culture in social interaction and interpersonal communication with representatives of both Ukrainian and other nationalities, using the Ukrainian language as a medium».

It is emphasized that sociocultural competence is an integrative phenomenon, relying on the newly formed personal, play-based, social-civic, linguistic, and communicative competences. Multicultural education, as part of forming sociocultural competence, is an integral element and a logical extension of civic and national-patriotic education. This approach is based on Ukrainian ethnology, family studies, and ethnopedagogy.

Key words: Ukrainian-language sociocultural competence, multicultural education, language, speech, culture, society, civic competence, older preschool children.

УДК 37.036: 378.147

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.102.22>

Яневський В. О.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ХОРЕОГРАФІЇ

Сучасні виклики, пов'язані з впливом масової культури, технологій і зміною традиційних форм виховання, вимагають особливої уваги до формування естетичної культури. Це сприяє розвитку не лише художніх здібностей, але й моральних якостей, гармонізації внутрішнього світу дитини та її стосунків із соціумом. Школа як один із головних інститутів соціалізації має унікальну можливість через навчальний процес і позакласну діяльність закласти у дітей естетичні орієнтири, розвивати їхню уяву та креативність.

Актуальність дослідження проблеми формування естетичної культури молодших школярів визначається необхідністю розвитку гармонійно розвиненої особистості в умовах сучасного соціокультурного середовища. У молодшому шкільному віці закладаються основи емоційної та інтелектуальної зрілості, і саме в цей період дуже важливо формувати естетичні смаки, здатність сприймати і оцінювати красу навколишнього світу. В умовах, коли діти стикаються з великою кількістю інформаційних і культурних впливів, виникає потреба у правильному орієнтуванні на цінності, що сприяють розвитку чутливості до мистецтва та культурних надбань.

У статті представлено аналіз поняття «естетична культура молодших школярів». Проаналізовано складові й особливості формування естетичної культури молодших школярів. Висвітлено, що формування естетичної культури є невід'ємною частиною всебічного розвитку дитини, що включає в себе не лише творчі здібності, а й моральні, етичні та культурні орієнтири. Це забезпечує гармонійне функціонування в культурному просторі. Зазначено, що заняття хореографією є потужним засобом формування естетичної культури, яка включає в себе не тільки технічні навички, але й глибоке розуміння і відчуття краси, гармонії та виразності через рухи та музику.

Ключові слова: естетична культура, естетична культура молодшого школяра, естетичний розвиток, естетичне виховання, хореографія, естетична освіта, естетична діяльність, естетичні смаки, естетичні цінності.

Актуальність дослідження проблеми формування естетичної культури молодших школярів зумовлена ключовою роллю цього періоду у становленні особистості та формуванні базових ціннісних орієнтирів. Молодший шкільний вік є чутливим для розвитку естетичного сприйняття, емоційної чутливості та здатності оцінювати красу навколишнього світу. У цьому віці закладаються основи естетичних смаків, які впливають на подальший духовний розвиток дитини.

Формування естетичної культури молодших школярів є важливим чинником у вихованні гармонійної особистості, здатної до сприйняття прекрасного, творчого самовираження та толерантного ставлення до різноманітних культурних традицій. Саме тому дослідження цієї проблеми має велике значення для вдосконалення педагогічних методик і забезпечення повноцінного розвитку дітей у сучасному світі.

Питання впливу різних видів мистецтва на формування духовного світу особистості висвітлено у значній кількості наукових робіт. Серед дослідників, які присвятили свої праці цій тематиці, можна відзначити Ю. Алієва, Г. Головінського, М. Князєву, В. Матоніса, Р. Тельчарову тощо.

Сучасні науковці, зокрема В. Бутенко, О. Комаровська, Н. Миропольська, Г. Шевченко акцентують увагу на ключовій ролі мистецтва у процесі естетичного розвитку дитини.

Мета статті – охарактеризувати сутність естетичної культури молодших школярів та визначити особливості її формування у процесі навчальних занять із хореографії.

Естетична культура особистості – це здатність і вміння сприймати світ, глибоко переживаючи багатогранність взаємовідносин із ним, а також формування цілісного внутрішнього світу у взаємодії з гармонійним зовнішнім середовищем. Вона відображає систему ціннісних орієнтирів особистості у стосунках із навколишнім світом, виступаючи показником інтеграції всіх людських здібностей і якостей у єдину гармонійну цілісність. Естетична культура також включає здатність аналізувати, структурувати й організовувати естетичний досвід, визначаючи напрями загальної взаємодії зі світом [1].

Основна мета естетичної культури – створення умов для розвитку та функціонування різних видів мистецтва. Вона повинна враховувати специфіку кожного виду мистецтва й ефективно діяти у відповідному художньо-естетичному контексті. Її можливості у підтримці мистецтва виявляються через здатність надавати творам естетичний зміст і наповнювати їх емоційним багатством, відповідним жанровим особливостям.

Як зазначає Л. Масол, ознайомлення людини з найкращими зразками літератури, образотворчого мистецтва, театру, архітектури та скульптури відіграє вирішальну роль у формуванні естетичної культури. Водночас для повноцінного розуміння музичних, художніх чи інших мистецьких творів необхідно мати певні теоретичні знання, які забезпечують глибше сприйняття й оцінку мистецтва. «Краще сприймається те, що зрозуміле, про що є певні знання. Цей принциповий підхід слід узяти за основу при використанні в естетичному вихованні музики, образотворчого мистецтва, скульптури» [3, с. 57].

Заклад загальної середньої освіти відіграє ключову роль у процесі естетичного виховання молодого покоління. Згідно з урядовими постановами та нормативними документами Міністерства освіти, наголошується

на необхідності подолання недооцінки значущості естетичного виховання школярів. Завдяки систематичній освітній діяльності в школі учні повинні розвинути почуття прекрасного, сформувати високі естетичні ідеали та смаки. Це виховання повинно бути організоване у структурованій системі, де учні стають активними учасниками діяльності школи та громадських організацій [5, с. 208].

Естетична культура молодшого школяра відображає сукупність його особистих і вибіркових взаємозв'язків із естетичними цінностями об'єктів і явищ навколишньої дійсності. Вона проявляється через емоційну реакцію дитини на красу, позитивні почуття, творчу активність і прагнення вдосконалювати світ навколо себе відповідно до принципів гармонії та краси [2].

Структура естетичної культури молодших школярів включає різні компоненти, кожен з яких має свою унікальну роль:

1. Пізнавальний елемент. Спрямований на освоєння дітьми зразків, які є зовнішніми орієнтирами і вказують на властивості об'єктивного світу та взаємини між людьми.

2. Емоційно-ціннісний елемент. Представляє собою керівну та регулюючу складову. Емоції виконують зв'язуючу роль у відчутті зовнішніх впливів на особистому рівні, стимулюючи дітей до оцінювання та різноманітних видів діяльності. Цей елемент сприяє поступовому переходу від виразних емоцій до збалансованого виховання, включаючи естетичні, моральні та інтелектуальні почуття. Він сприяє формуванню «мотиваційно-сислової спрямованості» дитини, визначаючи її ціннісну орієнтацію.

3. Діяльнісний елемент. Охоплює різні форми особистої активності молодших школярів, характеризуючись зацікавленістю дитини, яку вона виражає через «Я». Основною формою виявлення ціннісної орієнтації у молодших школярів є емоційно насичені образи, які включають в себе оцінний вираз думок і почуттів дитини. Діти можуть використовувати різні засоби, такі як мова, мистецтво, рух, для вираження своїх емоцій та цінностей [2].

Естетична культура молодших школярів має свої унікальні особливості, які пов'язані з віковими особливостями розвитку дитини, її емоційною чутливістю та здатністю до сприйняття краси. У цьому віці діти виявляють високу здатність до емоційного відгуку на мистецтво та навколишній світ, що формує основу для їхньої естетичної свідомості. Важливу роль відіграють почуття новизни та інтересу, завдяки яким діти охоче пізнають красу природи, мистецьких творів і людських взаємин.

Сприйняття краси у молодшому шкільному віці часто емоційно забарвлене та залежить від образності й яскравості стимулів. Діти цього віку легко захоплюються естетичними об'єктами, які відзначаються виразністю, гармонійністю чи оригінальністю. У процесі навчання особливого значення набуває розвиток уяви, творчих здібностей та навичок естетичного оцінювання, які допомагають школярам краще усвідомлювати цінність мистецтва й культури.

Значний вплив на формування естетичної культури в молодших школярів мають виховання, спілкування з однолітками, вчителями та батьками. Завдяки таким взаємодіям діти навчаються розпізнавати та цінувати естетичні елементи у повсякденному житті, виражати свої почуття через малюнок, музику, танець або інші творчі заняття. У цей період також формується естетичний смак, який може слугувати основою для подальшого розвитку естетичних цінностей та інтересів.

Науковці, що займаються дослідженням проблеми формування естетичної культури молодших школярів, визначають такі її особливості [4]:

1. Сприйняття краси. Діти вчать помічати гармонію у природі, навколишньому середовищі, побуті та стосунках. Вони починають оцінювати витвори мистецтва, літератури, музики.

2. Емоційний розвиток. Естетичні переживання формують чуттєву сферу дитини, вчать її реагувати на прекрасне, розвивати емоційну глибину і чуйність.

3. Естетична діяльність. Через малювання, співи, танці, ліплення та інші творчі форми діти виражають свої емоції та ідеї, знайомляться з естетичними ідеалами.

4. Формування естетичного смаку. У процесі навчання і виховання школярі засвоюють базові критерії краси та гармонії, що впливають на їхні уподобання й погляди.

Формування естетичної культури у цьому віці має глибоке значення, оскільки саме в молодшому шкільному віці закладаються основи гармонійної, морально й духовно багаті особистості.

Одним із основних шляхів формування естетичної культури є організація навчально-виховного процесу, що враховує потреби й інтереси дітей. Вчителі через використання мистецьких методик, інтерактивних занять та творчих завдань допомагають дітям розвивати уяву, фантазію та емоційну чутливість. Особливого значення набувають уроки музики, малювання, літератури та театральної діяльності, які сприяють не лише розвитку творчих здібностей, а й формуванню естетичного смаку.

Важливим чинником також є залучення дітей до практичної діяльності, пов'язаної з мистецтвом та творчістю. Виконання художніх робіт, участь у виставах чи концертах дозволяє школярам виразити себе, краще розуміти красу і гармонію, а також оцінювати зусилля інших. Виховання любові до природи, знайомство з культурною спадщиною через екскурсії, перегляд мистецьких творів чи читання казок і літературних творів також роблять значний внесок у розвиток естетичної свідомості.

Особливе значення мають інтеграція мистецтва в освітній процес і створення умов для творчого самовираження дітей. Заняття з музики, малювання, літератури, хореографії та театральної діяльності допомагають

молодшим школярам розвивати почуття гармонії, ритму та емоційної виразності. Виховання естетичного смаку відбувається через залучення дітей до споглядання і створення естетичних об'єктів, що формує їхню здатність оцінювати красу та розуміти значення мистецтва.

Формування естетичної культури у молодшому шкільному віці також пов'язане з вихованням любові до природи і розумінням її гармонії. Школярі вчаться цінувати естетику навколишнього світу через екскурсії, спостереження та практичну діяльність, що сприяє їхньому духовному розвитку. Значну роль у цьому процесі відіграють педагоги і батьки, які виступають провідниками естетичних ідеалів і цінностей.

Таким чином, формування естетичної культури молодших школярів є комплексним процесом, який включає вплив мистецтва, природи, соціального середовища та педагогічного керівництва, спрямованого на розвиток гармонійної і духовно багатой особистості.

Формування естетичної культури через заняття хореографією є важливим процесом, який сприяє розвитку не тільки фізичних навичок, а й художнього смаку, емоційної чутливості та етичних цінностей. Це завдання досягається через кілька основних аспектів [3]:

1. Візуальна естетика. Заняття хореографією дають змогу учням розвивати розуміння красивих форм руху, гармонії в танці та здатність передавати емоційні настрої через тілесні вирази. Вчителі допомагають виховувати здатність помічати естетичні особливості рухів, а також взаємозв'язок між тілесною поведінкою та музичним супроводом.

2. Творче самовираження. Хореографія стимулює творче мислення, оскільки учасники часто створюють власні танцювальні композиції, що дає змогу не тільки висловлювати свої емоції, а й розвивати індивідуальність. Цей аспект важливий для формування естетичних смаків і поглядів на мистецтво в цілому.

3. Емоційний розвиток. Танцювальна діяльність сприяє розвитку емоційної виразності, оскільки учасники вчаться передавати через танець широкий спектр емоцій: від радості до суму. Це допомагає дітям і дорослим усвідомлювати власні емоції та краще розуміти емоційні реакції інших.

4. Культурні та соціальні аспекти. Хореографія часто включає елементи традиційної або сучасної культури, що сприяє вихованню поваги до різних культурних практик та ідентичностей. Це розширює кругозір і допомагає формувати гармонійне ставлення до різноманітних культур.

5. Розвиток координації та дисципліни. Хореографічні заняття вимагають високої дисциплінованості та здатності концентруватися на завданнях, що допомагає формувати організованість та внутрішню дисципліну. Це є важливим аспектом естетичного виховання, оскільки дозволяє краще розуміти роль гармонії та порядку в мистецтві.

6. Інтеграція з іншими видами мистецтва. Хореографія часто переплітається з музикою, театром, живописом та іншими формами мистецтва. Це дозволяє розширити естетичні горизонти і стимулює розвиток здатності бачити естетичні зв'язки між різними видами творчості.

Таким чином, заняття хореографією є потужним засобом формування естетичної культури, яка включає в себе не тільки технічні навички, але й глибоке розуміння і відчуття краси, гармонії та виразності через рухи та музику.

У початковій школі заняття хореографією мають важливе значення для гармонійного розвитку молодших школярів. Вони сприяють не лише фізичному зміцненню організму, але й естетичному, емоційному та соціальному вихованню. У цей період діти особливо чутливі до нових вражень, і хореографія допомагає їм через мистецтво танцю краще пізнавати себе та навколишній світ, розвивати відчуття ритму, координацію рухів та впевненість у власних силах.

Актуальність таких занять обумовлена сучасними тенденціями виховання, які підкреслюють необхідність розвитку творчих здібностей і гармонійного формування особистості. У процесі навчання хореографії діти знайомляться з різними стилями танцю, що дозволяє їм краще розуміти культурну спадщину своєї країни і світу. Це сприяє розвитку естетичного смаку, здатності до творчого самовираження і формуванню духовних цінностей.

Хореографія також виконує важливу соціальну функцію, оскільки заняття в групі навчають дітей працювати у команді, взаємодіяти з однолітками та долати страх публічних виступів [3]. Це позитивно впливає на комунікативні навички, сприяє вихованню толерантності та поваги до інших. Крім того, танцювальні заняття стимулюють емоційний розвиток, допомагаючи дітям висловлювати свої почуття через рухи, що є важливим для їхньої психологічної рівноваги та самопізнання.

Заняття хореографією допомагають молодшим школярам краще розуміти гармонію між тілом і музикою. Під час роботи з рухами, ритмікою та пластикою формується естетичне сприйняття краси тіла, грації та синхронності. Навчання танцю передбачає оволодіння певними техніками, що сприяє розвитку дисципліни, зосередженості та уваги до деталей, а також допомагає дітям цінувати зусилля, вкладені у створення мистецького твору.

Особливу роль у формуванні естетичної культури відіграє знайомство з різними танцювальними стилями та традиціями, що дозволяє дітям розширювати культурний кругозір і пізнавати багатогранність світової спадщини. Хореографічні заняття також сприяють розвитку колективної взаємодії, що допомагає дітям вчитися співпрацювати, поважати творчі зусилля інших і знаходити естетичне задоволення в колективних виступах.

Завдяки емоційній насиченості та творчій складовій хореографії у дітей розвивається уява, формується художній смак і здатність до естетичного оцінювання. Вчитель, виступаючи як наставник і приклад, відіграє ключову роль у створенні атмосфери натхнення, що стимулює дітей до самовираження та пошуку краси у мистецтві танцю.

Висновки. Таким чином, формування естетичної культури молодших школярів є важливим завданням, яке охоплює розвиток здатності до сприйняття, розуміння та оцінки краси в навколишньому світі, мистецтві та людських взаєминах. У цьому віці діти мають високу емоційну чутливість і схильність до естетичних вражень, що створює сприятливі умови для виховання естетичних цінностей. Важливу роль у формуванні естетичної культури молодших школярів відіграє хореографія. Хореографія створює умови для гармонійного виховання, сприяючи формуванню почуття краси, ритму та гармонії.

Використана література:

1. Бутенко В. Г. Вплив естетичного фактору на формування духовних цінностей особистості. *Гуманітарна освіта. Сер.: Психологія і педагогіка*. Гуманіт. ін-т Київ. ун-ту ім. Бориса Грінченка. Київ, 2000. Вип. 1. С. 113–124.
2. Гончаренко Ю. В. Формування естетичного ставлення молодших школярів до хореографічної діяльності. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2023. № 2. С. 42–45.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
4. Москвчук Л. Естетичне виховання молодших школярів як чинник формування духовності особистості. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2018. Вип. 25 (2). С. 185–190.
5. Рацун А. Естетичне виховання учнів : теоретичний аспект. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини*. Умань, 2009. Вип. 29. С. 206–212.

References:

1. Butenko V. H. (2000). Vplyv estetychnoho faktoru na formuvannia dukhovnykh tsinnosti osobystosti [The influence of the aesthetic factor on the formation of spiritual values of the individual]. *Humanitarna osvita. Ser.: Psykholohiia i pedahohika* : Issue 1. P. 113–124 [in Ukrainian].
2. Honcharenko Yu. V. (2023). Formuvannia estetychnoho stavlennia molodshykh shkoliariv do khoreohrafichnoi diialnosti [Forming of aesthetic relation of junior schoolchildren is to choreographic activity]. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka*: Issue 2. P. 42–45 [in Ukrainian].
3. Masol L. M. (2006). Zahalna mystetska osvita: teoriia i praktyka : monohrafiia. [Universal artistic education: theory and practice]. Kyiv, 432 [in Ukrainian].
4. Moskvchuk L. (2018). Estetychne vykhovannia molodshykh shkoliariv yak chynnyk formuvannia dukhovnosti osobystosti [Aesthetic education of junior schoolchildren as factor of forming of spirituality of personality]. *Pedahohichna osvita : teoriia i praktyka*. Issue 25 (2). P. 185–190 [in Ukrainian].
5. Ratsul A. (2009). Estetychne vykhovannia uchniv : teoretychnyi aspekt [Aesthetic education of students : theoretical aspect]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkol' : nauk. zb.; Uman. derzh. ped. un-t im. Pavla Tychny. Issue 29*. P. 206–212 [in Ukrainian].

Yanevskiy V. Forming of aesthetic culture of junior schoolchildren is in the process of lessons from choreography

The modern calls, related to influence of mass culture, technologies and change of traditional forms of education, require the special attention to forming of aesthetic culture. It assists to development not only artistic capabilities but also moral internalss, harmonizations of the inner world of child and her relationships with society. School as one of main institutes of socialization has the unique opportunity through an educational process and extracurricular activity to mortgage aesthetic reference-points for children, to develop their imagination and creativity.

Actuality of research of problem of forming of aesthetic culture of junior schoolchildren is determined by the necessity of development of the harmoniously developed personality in the conditions of modern sociocultural environment. Bases of emotional and intellectual maturity are mortgaged in a midchildhood, and exactly in this period it is very important to form aesthetic tastes, ability to perceive and estimate beauty of the surrounding world. In the conditions when children run into plenty of informative and cultural influences, there is a requirement in a correct orientation on values that assist to development of sensitivity to the art and cultural acquisitions

The analysis of concept "aesthetic culture of junior schoolchildren" is presented in the article. Constituents and features of forming of aesthetic culture of junior schoolchildren are analysed. It is reflected, that forming of aesthetic culture is inalienable part of all-round development of child, that includes for itself not only creative capabilities but also moral, ethic and cultural reference-points.

It provides the harmonious functioning in cultural space. It is marked that engaging in a choreography is the powerful means of forming of aesthetic culture, that includes for itself not only technical skills but also deep understanding and feeling of beauty, harmony and expressiveness through motions and music.

Key words: aesthetic culture, aesthetic culture of junior schoolboy, aesthetic development, aesthetic education, choreography, aesthetic education, aesthetic activity, aesthetic tastes, aesthetic values.

НАШІ АВТОРИ

БЕЗУГЛЯ ІРИНА ВАЛЕНТИНІВНА	старший викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця orcid.org/0000-0002-6285-2060 irina7@gmail.com
БИКОВСЬКА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА	доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри позашкільної освіти, Український державний університет імені Михайла Драгоманова orcid.org/0000-0001-6916-911X o.v.b1@ukr.net
БИКОВСЬКИЙ ТИМУР ВАЛЕРІЙОВИЧ	кандидат наук, доцент, доцент кафедри інженерії та технологій виробництва, Український державний університет імені Михайла Драгоманова orcid.org/0000-0003-2822-48750 t.v.bykovskij@npu.edu.ua
БУЛГАРУ НАТАЛІЯ БОРИСІВНА	старший викладач кафедри лінгводидактики та іноземних мов, Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку orcid.org/0000-0002-2190-9016 bugarunat@gmail.com
БУРЦЕВА ОЛЕНА ГЕОРГІЙВНА	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри математики і фізики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького orcid.org/0000-0001-9644-2839 elena.burtseva19@gmail.com
ВІСТИЗЕНКО КАТЕРИНА ОЛЕГІВНА	аспірант, Харківська гуманітарно-педагогічна академія; фахівець (консультант), Інклюзивно-ресурсний центр № 1 Голосіївського району м. Києва orcid.org/0000-0002-4562-6766 vistiform@gmail.com
ВОЙЦЕХІВСЬКА НАТАЛІЯ КОСТЯНТИНІВНА	доктор філологічних наук, викладач кафедри германської філології, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» orcid.org/0000-0003-1856-6953 Nataliavoitsekhivska@gmail.com
ГОЛОВАЧУК ВАЛЕНТИНА ВОЛОДИМИРІВНА	викладач кафедри фізичного виховання, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича orcid.org/0000-0002-3644-4709 v.holovachyk@chnu.edu.ua
ДОНЕЦЬ ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ	кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка orcid.org/0000-0002-6265-8508 donec84@ukr.net
ДЯКУН КАТЕРИНА ОЛЕКСІВНА	старший викладач кафедри лінгводидактики та іноземних мов, Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку orcid.org/0009-0002-2641-0916 diakunkateryna@gmail.com
КИЛИВНИК ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА	кандидат педагогічних наук, викладач кафедри германської філології, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» orcid.org/0000-0002-0770-265X Vicakilivnik1982@gmail.com
КІВЕРНИК ОЛЕКСАНДР ВІКТОРОВИЧ	старший викладач кафедри фізичного виховання, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича orcid.org/0000-0003-0237-7736 o.kivernyk@chnu.edu.ua
КОЖОКАР МАРИНА ВАСИЛІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича orcid.org/0000-0003-1658-3549 m.kozhokar@chnu.edu.ua
КОЛОМІЄЦЬ ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА	кандидат філологічних наук, викладач кафедри германської філології, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» orcid.org/0000-0003-2195-5394 elenakom87@ukr.net
КОНДРАТОВА ЛЮДМИЛА ГРИГОРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділу цифрової трансформації, Інститут цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України orcid.org/0000-0002-8523-5567 kondr@iitlt.gov.ua

КОРОЛЯНЧУК АНДРІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ	викладач кафедри фізичного виховання, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича orcid.org/0000-0003-4268-1548 a.korolanchuk@chnu.edu.ua
КОХАН ОЛЕКСАНДР ВАЛЕРІЙОВИЧ	магістр комп'ютерних наук, старший науковий співробітник відділу цифрової трансформації, Інститут цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України orcid.org/0000-0002-1294-8849 okokhan@iitlt.gov.ua
КУШНІР АЛІНА СЕРГІЇВНА	кандидат педагогічних наук, викладач кафедри германської філології, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» orcid.org/0000-0002-2073-5261 alinagladka@gmail.com
ЛЕБЕДЬ ЮЛІЯ БОРИСІВНА	кандидат філологічних наук, викладач кафедри германської філології, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» orcid.org/0000-0002-8325-3462 iulialebed7@gmail.com
ЛУЧКЕВИЧ МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ	кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформаційних систем та мереж, Національний університет «Львівська політехніка» orcid.org/0000-0002-2196-252X luchkevychmm@gmail.com
МАКАРЕНКО ЛЕСЯ ЛЕОНІДІВНА	доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем і технологій, Український державний університет імені Михайла Драгоманова orcid.org/0000-0001-6062-8834 l.l.makarenko@npu.edu.ua
ПЕВСЕ АНДРЕЯ АНДРІЙВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри філології, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II orcid.org/0000-0002-0564-2307 pevse.andrea@kmf.org.ua
ПЕРВУХІНА СВІТЛАНА МИРОСЛАВІВНА	викладач кафедри фізичного виховання, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича orcid.org/0000-0003-0634-7526 s.pervukhina@chnu.edu.ua
ПЕТРИЧУК ПЕТРО АНАТОЛІЙОВИЧ	старший викладач кафедри фізичного виховання, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича orcid.org/0000-0002-8427-1961 p.petrychuk@chnu.edu.ua
ПІНЧУК ОЛЬГА ПАВЛІВНА	кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи, Інститут цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України orcid.org/0000-0002-2770-0838 opinchuk@iitlt.gov.ua
ПОТІЮК СОФІЯ ВАСИЛІВНА	доктор філософії, асистент кафедри фізичної терапії, реабілітації, спеціальної та інклюзивної освіти, Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» orcid.org/0000-0002-8920-9358 sofiia.potiuk@uzhnu.edu.ua
САМУСЬ ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка orcid.org/0000-0003-1575-6989 tatjana12samv@gmail.com
СЛАБКО ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ	доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри освіти дорослих, Український державний університет імені Михайла Драгоманова orcid.org/0000-0002-5175-3104 slabko61@gmail.com
СОГОКОНЬ ОЛЕНА АНАТОЛІЙВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка orcid.org/0000-0001-9442-6616 elena.sogokon@gmail.com
СОЛОМАХА ІРИНА ГРИГОРІВНА	кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри права, філософії та політології, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка orcid.org/0009-0007-4827-8027 iryn.solo@gmail.com
СУЛІМА ОЛЬГА ВІКТОРІВНА	кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичної фізики та диференціальних рівнянь, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» orcid.org/0000-0002-5811-7717 olgasulimakpi@gmail.com

ТАРАПАТА ЄЛИЗАВЕТА ВОЛОДИМИРІВНА	аспірантка кафедри української мов, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка orcid.org/0009-0003-7626-132X <i>y.tarapata.asp@kubg.edu.ua</i>
ФРАНЧУК НАТАЛІЯ ПЕТРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, старший дослідник, докторант кафедри освіти дорослих; доцент кафедри інформаційних технологій і програмування, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, старший науковий співробітник відділу відкритих освітньо-наукових інформаційних систем, Інститут цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України orcid.org/0000-0002-0213-143X <i>n.p.franchuk@udu.edu.ua</i>
ХЛОНЬ НАДІЯ ВАСИЛІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка orcid.org/0009-0005-9317-3000
ЦАПЛЮК ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ	асистент кафедри дошкільної і спеціальної освіти, Криворізький державний педагогічний університет orcid.org/0000-0002-9083-2331 <i>tsapliukolexandr@gmail.com</i>
ЦИПІНА ДІАНА САВЕЛІЇВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця orcid.org/0000-0002-5706-2793 <i>sundian@ukr.net</i>
ЯНЕВСЬКИЙ ВЯЧЕСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ	аспірант кафедри педагогіки та психології, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського orcid.org/0009-0006-1522-6338 <i>yanevskiy.v@gmail.com</i>

OUR AUTHORS

BEZUGLA IRYNA	Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages and Cross-cultural Communication, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics orcid.org/0000-0002-6285-2060 <i>irinav7@gmail.com</i>
BULHARU NATALIYA	Senior Lecturer at the Department of Linguodidactics and Foreign Languages, State University of Intelligent Technologies and Telecommunications orcid.org/0000-0002-2190-9016 <i>bugarunat@gmail.com</i>
BURTSEVA OLENA	Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Mathematics and Physics, Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytskyi orcid.org/0000-0001-9644-2839 <i>elena.burtseva19@gmail.com</i>
BYKOVSKA OLENA	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Extracurricular Education, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University orcid.org/0000-0001-6916-911X <i>o.v.b1@ukr.net</i>
BYKOVSKIY TIMUR	Candidate of Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Engineering and Production Technologies, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University orcid.org/0000-0003-2822-48750 <i>t.v.bykovskij@npu.edu.ua</i>
DIAKUN KATERYNA	Senior Lecturer at the Department of Linguodidactics and Foreign Languages, State University of Intelligent Technologies and Telecommunications orcid.org/0009-0002-2641-0916 <i>diakunkateryna@gmail.com</i>
DONETS OLEKSANDR	Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor at the Department of Medical and Biological Disciplines and Physical Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University orcid.org/0000-0002-6265-8508 <i>donec84@ukr.net</i>
FRANCHUK NATALIYA	PhD (in Pedagogical Sciences), Associated Professor, Senior Researcher, Doctoral Student at the Department of Adult Education, Associate Professor at the Department of Information Technology and Programming, Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine, Senior Researcher at the Department of Open Education and Scientific Information Systems, Institute for Digitalisation of Education of National Academy of Sciences of Ukraine orcid.org/0000-0002-0213-143X <i>n.p.franchuk@udu.edu.ua</i>
HOLOVACHUK VALENTYNA	Lecturer at the Department of Physical Culture, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University orcid.org/0000-0002-3644-4709 <i>v.holovachyk@chnu.edu.ua</i>
KHLON NADIYA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Teaching Natural Sciences, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University orcid.org/0009-0005-9317-3000 <i>nkhlon@gmail.com</i>
KIVERNYK OLEKSANDR	Senior Lecturer at the Department of Physical Culture, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University orcid.org/0000-0003-0237-7736 <i>o.kivernyk@chnu.edu.ua</i>
KOKHAN OLEKSANDR	Master of Computer Science, Senior Scientific Specialist in Digital Transformation, Institute of Digitalization of the National Academy of Sciences of Ukraine orcid.org/0000-0002-1294-8849 <i>okokhan@iitlt.gov.ua</i>
KOLOMIIETS OLENA	Candidate of Philological Sciences, Lecturer at the Department of Germanic Philology, Communal Institution of Higher Education «Vinnytsia Humanities and Pedagogical College» orcid.org/0000-0003-2195-5394 <i>elenakom87@ukr.net</i>
KONDRATOVA LIUDMYLA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Digital Transformation of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Digitalization of the National Academy of Sciences of Ukraine orcid.org/0000-0002-8523-5567 <i>kondr@iitlt.gov.ua</i>
KOROLIANCHUK ANDRII	Lecturer at the Department of Physical Culture, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University orcid.org/0000-0003-4268-1548 <i>a.korolianchuk@chnu.edu.ua</i>
KOZHOKAR MARYNA	Associate Professor at the Department of Physical Culture, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University orcid.org/0000-0003-1658-3549 <i>m.kozhokar@chnu.edu.ua</i>

KUSHNIR ALINA	Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer at the Department of Germanic Philology, Communal Institution of Higher Education «Vinnytsia Humanities and Pedagogical College» orcid.org/0000-0002-2073-5261 <i>aliagladka@gmail.com</i>
KYLYVNYK VICTIRIA	Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer at the Department of Germanic Philology, Communal Institution of Higher Education «Vinnytsia Humanities and Pedagogical College» orcid.org/0000-0002-0770-265X <i>Vicakilivnik1982@gmail.com</i>
LEBED IULIIA	Candidate of Philological Sciences, Lecturer at the Department of Germanic Philology, Communal Institution of Higher Education «Vinnytsia Humanities and Pedagogical College» orcid.org/0000-0002-8325-3462 <i>iulialebed7@gmail.com</i>
LUCHKEVYCH MYKHAILO	Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor at the Department of Information Systems and Networks, Lviv Polytechnic National University orcid.org/0000-0002-2196-252X <i>luchkevychmm@gmail.com</i>
MAKARENKO LESIA	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Information Systems and Technologies, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University orcid.org/0000-0001-6062-8834 <i>l.l.makarenko@npu.edu.ua</i>
PERVUKHINA SVITLANA	Lecturer at the Department of Physical Culture, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University orcid.org/0000-0003-0634-7526 <i>s.pervukhina@chnu.edu.ua</i>
PETRYCHUK PETRO	Senior Lecturer at the Department of Physical Culture, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University orcid.org/0000-0002-8427-1961 <i>p.petrychuk@chnu.edu.ua</i>
PEVSE ANDREYA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Philology, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education orcid.org/0000-0001-8572-032X <i>posze.andi78@gmail.com</i>
PINCHUK OLHA	Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Deputy Director for Research and Experimental Work, Institute for Digitalisation of Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine orcid.org/0000-0002-2770-0838 <i>opinchuk@iitlt.gov.ua</i>
POTIUK SOFIIA	PhD, Assistant Professor at the Department of Physical Therapy, Rehabilitation, Special and Inclusive Education, State Higher Educational Institution «Uzhhorod National University» orcid.org/0000-0002-8920-9358 <i>sofiia.potiuk@uzhnu.edu.ua</i>
SAMUS TETIANA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Vocational Education and Agricultural Production Technology, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University orcid.org/0000-0003-1575-6989 <i>tatjana12samv@gmail.com</i>
SLABKO VOLODYMYR	Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Adult Education, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University orcid.org/0000-0002-5175-3104 <i>slabko61@gmail.com</i>
SOHOKON OLENA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Medical and Biological Disciplines and Physical Education, V.G. Korolenko National Pedagogical University orcid.org/0000-0001-9442-6616 <i>elena.sogokon@gmail.com</i>
SOLOMAKHA IRYNA	Candidate of Philosophical Sciences (Ph.D. in Philosophy), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Law, Philosophy and Political Science, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» orcid.org/0009-0007-4827-8027 <i>iryn.solo@gmail.com</i>
SULIMA OLGA	Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor at the Department of Mathematical Physics and Differential Equations, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic institute» orcid.org/0000-0002-5811-7717 <i>olgasulimakpi@gmail.com</i>
TARAPATA YELYZAVETA	Graduate Student at the Department of Ukrainian Language, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan orcid.org/0009-0003-7626-132X <i>y.tarapata.asp@kubg.edu.ua</i>
TSAPLIUK OLEXANDR	Assistant Professor at the Department of Preschool and Special Education, Kryvyi Rih State Pedagogical University orcid.org/0000-0002-9083-2331 <i>tsapliukolexandr@gmail.com</i>

TSYPINA DIANA	Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Cross-cultural Communication, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics orcid.org/0000-0002-5706-2793 <i>sundian@ukr.net</i>
VISTYZENKO KATERYNA	Postgraduate student, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council; Specialist (consultant), Inclusive Resource Center No. 1 of the Holosiiv district orcid.org/0000-0002-4562-6766 <i>vistiform@gmail.com</i>
VOITSEKHIVSKA NATALIYA	Doctor of Philological Sciences, Lecturer at the Department of Germanic Philology, Communal Institution of Higher Education «Vinnytsia Humanities and Pedagogical College» orcid.org/0000-0003-1856-6953 <i>Nataliavoitsekhivska@gmail.com</i>
YANEVSKYI VIACHESLAV	Graduate Student at the Department of Pedagogy and Psychology, Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlinsky orcid.org/0009-0006-1522-6338 <i>yanevskiy.v@gmail.com</i>

ЗМІСТ

Безугла І. В., Ципіна Д. С. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ.....	5
Вуковська О., Вуковський Т., Макаренко Л. THE EDUCATION CONTENT OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS.....	9
Булгару Н. Б., Дякун К. О. МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБОМ РІЗНОРІВНЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВЕБКВЕСТ.....	13
Бурцева О. Г. ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ.....	17
Вістизенко К. О. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ В УМОВАХ ДВОМОВНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	24
Головачук В. В., Петричук П. А. ПІДВИЩЕННЯ СТУПЕНЯ ДОТРИМАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТАМИ ЗВО.....	28
Кожокар М. В., Короляничук А. В. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗВО.....	33
Кушнір А. С., Войцехівська Н. К., Лебедь Ю. Б., Коломієць О. М., Киливник В. В. АПРОБУВАННЯ СТУДЕНТАМИ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	38
Лучкевич М. М. ВИКЛИКИ І ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ЦИКЛУ DEVOPS У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС.....	43
Первухіна С. М., Ківерник О. В. ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	48
Пінчук О. П., Кондратова Л. Г., Кохан О. В. ВЕБОРІЄНТОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ.....	53
Потюк С. В. РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ ФІЗИЧНИХ ТРУДНОЩІВ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	60
Самусь Т. В. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	65
Слабко В. М., Певсе А. А. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	69
Согоконь О. А., Донець О. В. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	73
Соломаха І. Г. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ.....	77
Sulima O. V. PRINCIPLES OF STEM EDUCATION IN THE CONTEXT OF INCREASING MOTIVATION OF INSTRUMENTATION STUDENTS AT A TECHNICAL UNIVERSITY UNDER DISTANCE LEARNING CONDITIONS.....	82
Тараната Є. В. ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПІДХОДУ.....	87
Франчук Н. П. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ПРИКЛАДНИХ ЛІНГВІСТІВ.....	92
Khlon N. V. FORMATION OF GEOGRAPHICAL CONCEPTS IN THE LESSONS OF THE INTEGRATED COURSE “LET’S LEARN ABOUT NATURE” IN 5TH GRADE.....	96
Цаплюк О. С. СПЕЦИФІКА УКРАЇНОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	101
Яневський В. О. ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ХОРЕОГРАФІЇ.....	105
НАШІ АВТОРИ.....	109

CONTENTS

Bezugla I., Tsypina D. Linguocultural approach to the foreign language teaching of higher economic education students.....	5
Bykovska O., Bykovskiy T., Makarenko L. The education content of out-of-school education institutions.....	9
Bulharu N., Diakun K. Motivation of cognitive activities of students by means of multi-level technologies Web-Quest.....	13
Burtseva O. Use of media educational technologies in mathematics lessons for the development of creative thinking.....	17
Vistyzenko K. Criteria for assessing children's speech competence in a bilingual environment.....	24
Holovachuk V., Petrychuk P. Increasing the degree of adherence to a healthy lifestyle by university students.....	28
Kozhokar M., Korolianchuk A. Innovative approaches to teaching physical education in higher education.....	33
Kushnir A., Voitsekhivska N., Lebed Yu., Kolomiets O., Kylyvnyk V. Testing of Smart-technologies by students during pedagogical practice.....	38
Luchkevych M. Challenges and issues of integrating DevOps cycle courses into the educational process.....	43
Pervukhina S., Kivernyk O. Physical activity of students of higher education institutions during martial law.....	48
Pinchuk O., Kondratova L., Kokhan O. Web-oriented information systems supporting the conceptual and terminological apparatus of pedagogy and psychology.....	53
Potiuk S. Moving games as a factor in overcoming physical difficulties of children with intellectual disabilities.....	60
Samus T. Developing Professional Competence of Future Vocational Education Teachers during Professional Training: A Review of Psychological and Pedagogical Literature.....	65
Slabko V., Pevse A. Innovative approaches to the process of forming foreign language intercultural competence of future philologists in the system of continuing education.....	69
Sohokon O., Donets O. Health-protecting competence of physical education specialists: current realities and prospects.....	73
Solomakha I. Non-formal adult education in the educational space of Ukraine: historical and pedagogical analysis.....	77
Sulima O. V. Principles of STEM education in the context of increasing motivation of instrumentation students at a technical university under distance learning conditions.....	82
Tarapata Ye. Formation of grammatical competence of future teachers of Ukrainian language and literature on the basis of a research approach.....	87
Franchuk N. Features of implementing computer technologies in the training of future applied linguists.....	92
Khlon N. V. Formation of geographical concepts in the lessons of the integrated course “Let’s learn about nature” in 5th grade.....	96
Tsapliuk O. The specificity of Ukrainian-language sociocultural competence in older preschool children.....	101
Yanevskiy V. Forming of aesthetic culture of junior schoolchildren is in the process of lessons from choreography.....	105
OUR AUTHORS.....	109

Наукове видання

**НАУКОВИЙ ЧАСОПИС
УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи

Випуск 102

Матеріали подані мовою оригіналу

Шеф-редактор – В. П. Андрущенко

Головний редактор серії – В. М. Слабко

Відповідальний редактор серії – Л. Л. Макаренко

Технічний редактор – Н. С. Корцигіна

Верстка – М. С. Михальченко

Підписано до друку 20.12.2024

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 13,71. Обл.-вид. арк. 14,31.

Замов. № 0225/160. Наклад 300 прим.

Віддруковано з оригіналів

Друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефони +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

Scientific edition

**NAUKOWYI CHASOPYS
DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY**

Series 5. Pedagogical sciences: reality and perspectives

Issue 102

Materials submitted in the original language

Editorial Director – V. Andrushchenko

Editor-in-chief of series – V. Slabko

Executive editor of series – L. Makarenko

Technical editor – N. Kortsyhina

Layout designer – M. Mykhalchenko

Signed for publication 20.12.2024

Format 60x84/8. Typeface Times New Roman.

Offset paper. Digital printing. Probation print sheet. 13,71. Published sheets. 14,31.

Order No. 0225/160. Print run of 300.

Printed on the basis of originals

Printing House – Publishing House “Helvetica”

6/1 Inglezi, Odesa, 65101

Phone +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Certificate of the subject of publishing business

DK No 7623 dated June 22, 2022